

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Hercegovačko - neretvanski kanton
OPĆINA JABLANICA

SLUŽBENI GLASNIK OPĆINE JABLANICA

8/13

GODINA
XLIV

Jablanica, 30. decembar 2013.

SLUŽBENI GLASNIK
OPĆINE JABLANICA

broj 8/2013

SADRŽAJ

Red.

br.

N A Z I V A K T A

Strana

Odluka o donošenju Integralne strategije razvoja Općine Jablanica 2014.-2023.godina5

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Hercegovačko-neretvanski kanton
OPĆINA JABLANICA
OPĆINSKO VIJEĆE

Broj: 02-02-2580-1/13 –XIV
Jablanica, 30.12.2013. godine

Na osnovu člana 13. Zakona o principima lokalne samouprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“, broj:49/06) i člana 18. Statuta Općine Jablanica («Službeni glasnik općine Jablanica» broj: 2/09), Općinsko vijeće općine Jablanica, na XIV sjednici održanoj dana 30.12.2013. godine, d o n i j e l o j e

ODLUKU

o donošenju Integralne strategije razvoja
Općine Jablanica 2014.-2023.godina

I

Općinsko vijeće Općine Jablanica donosi Integralnu strategiju razvoja Općine Jablanica 2014.-2023. godina, kao okvirni dokument.

II

Sastavni dio ove Odluke čini dokument Integralna strategija razvoja Općine Jablanica 2014.-2023. godina.

III

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u “Službenom glasniku Općine Jablanica”.

PREDSJEDAVAJUĆI OV –a
Damir Šabanović, dipl.ecc.

**INTEGRALNA STRATEGIJA RAZVOJA
OPĆINE JABLANICA
2014 – 2023**

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

I. SADRŽAJ

I. SADRŽAJ.....	2
II. UVOD.....	4
III. METODOLOGIJA KREIRANJA STRATEGIJE RAZVOJA.....	5
IV. STRATEŠKA PLAFORMA.....	6
IV.1. SOCIO – EKONOMSKA ANALIZA	6
IV. 1.1. <i>Geografski položaj i prirodne karakteristike Općine Jablanica</i>	6
IV. 1.1.1. Historijski aspekti razvoja općine Jablanica	7
IV. 1.1.2. Prirodni resursi općine Jablanica	8
IV. 1.2. <i>Demografske karakteristike i kretanja</i>	9
IV. 1.2.1. Ukupan broj stanovnika, struktura stanovništva Opštine Jablanica	9
IV. 1.2.2. Prostorni raspored stanovništva.....	11
IV. 1.2.3. Prirodni priraštaj stanovništva	13
IV. 1.2.4. Migracije stanovništva	14
IV. 1.3. <i>Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji</i>	16
IV. 1.3.1. Broj i struktura preduzeća i preduzetničkih radnji.....	16
IV. 1.3.2. Bruto domaći proizvod i plaće	18
IV. 1.3.2.1. Analiza strukture ekonomije Općine Jablanica	21
IV. 1.3.3. Spoljnotrgovinska razmjena.....	22
IV. 1.3.4. Investicije u privredi.....	23
IV. 1.3.5. Turistički potencijal i turistička infrastruktura	24
IV. 1.3.2. Poljoprivreda	26
IV. 1.4. <i>Pregled stanja i kretanja na tržištu rada</i>	30
IV. 1.4.1. Zaposlenost i nezaposlenost.....	30
IV. 1.4.1.1. Zaposlenost	30
IV. 1.4.1.2. Nezaposlenost	32
IV. 1.4.2. Penzioneri - broj, spolna struktura, struktura po vrsti penzije/mirovine.....	35
IV. 1.5. <i>Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja</i>	37
IV. 1.5.1. Obrazovanje.....	37
IV. 1.5.1.1. Predškolski odgoj.....	37
IV. 1.5.1.2. Osnovno obrazovanje.....	38
IV. 1.5.1.3. Srednje obrazovanje	39
IV. 1.5.2. Kultura	40
IV. 1.5.3. Sport	40
IV. 1.5.4. Zdravstvena zaštita	41
IV. 1.5.5. Socijalna zaštita.....	43
IV. 1.5.6. Civilna zaštita	45
IV. 1.5.7. Sigurnost građana	46
IV. 1.5.8. Osjetljive /ranjive grupe.....	46
IV. 1.5.9. Problematika raseljenih lica i povratnika na području općine Jablanica.....	48
IV. 1.5.10. Analiza stanja mladih	48
IV. 1.5.11. Organizacije civilnog društva	49
IV. 1.6. <i>Stanje javne infrastrukture i javnih usluga</i>	50
IV. 1.6.1. Cestovna mreža	50
IV. 1.6.2. Javna rasvjeta, pokrivenost elektromrežom	53
IV. 1.6.3. Telekomunikacijska infrastruktura.....	54
IV. 1.6.4. Vodosnabdjevanje	57
IV. 1.6.5. Kanalizaciona infrastruktura	58
IV. 1.6.5.1. Gradska kanalizaciona mreža	58
IV. 1.6.6. Stanje administrativnih usluga lokalne samouprave	60
IV. 1.7. <i>Stanje okoliša</i>	64
IV. 1.7.1. Kvalitet zraka	64
IV. 1.7.2. Upravljanje vodama.....	65
IV. 1.7.3. Korištenje, zaštita i upravljanje zemljištem	65
IV. 1.7.4. Korištenje, zaštita i upravljanje šumama	65
IV. 1.7.5. Upravljanje otpadom	66
IV. 1.7.6. Upravljanje prostorom i okolišom	67
IV. 1.7.7. Biodiverzitet, prirodno naslijeđe	67
IV. 1.7.8. Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije	68
IV. 1.8. <i>Prostorno planska dokumentacija</i>	68
IV. 1.9. <i>Budžet</i>	70
IV. 1.9.1. Pregled planiranih i ostvarenih prihoda.....	70

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.9.2. Kretanje poreznih prihoda	70
IV. 1.9.3. Kretanje neporeznih prihoda	71
IV. 1.9.4. Kretanje grantova	71
IV. 1.9.5. Kretanje kapitalnih i administrativnih izdataka	72
IV. 1.9.6. Kreditna zaduženost	74
IV. 2. STRATEŠKO FOKUSIRANJE	76
IV. 2.1. Strateški fokusi	78
IV. 3. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA	78
IV. 3.1. Strateški cilj 1. Jablanica centar izvrsnosti obrade kamena, razvijenog poduzetništva i poljoprivrede	79
IV. 3.2. Strateški cilj 2. Razvijena poslovna, komunalna infrastruktura i savremena lokalna uprava	79
IV. 3.3. Strateški cilj 3. Jablanica, prepoznatljivo turističko odredište Hercegovine	80
IV. 3.4. Strateški cilj 4. Jablanica mjesto ugodnog življenja	80
V. SEKTORSKI RAZVOJNI PLANOVI	81
V.1. PLAN LOKALNOG EKONOMSKOG RAZVOJA	81
V. 1.1. Sektorsko fokusiranje	81
V. 1.2. Razvojni ciljevi ekonomskog razvoja	83
V. 1.3. Programi, projekti i mjere	84
V. 1.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima	86
V.2. PLAN DRUŠTVENOG RAZVOJA	87
V.2.1. Sektorsko fokusiranje	87
V.2.2. Razvojni ciljevi društvenog razvoja	89
V.2.3. Programi, projekti i mjere	91
V.2.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima	93
V.3. PLAN ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE	94
V.3.1. SEKTORSKO FOKUSIRANJE	94
V.3.2. Ciljevi zaštite životne sredine	97
V. 3.3. Programi, projekti i mjere	98
V. 3.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima	100
VI. OPERATIVNI DIO	102
VI. 1. PLAN IMPLEMENTACIJE	102
VI. 1.1. Orijentacioni pregled prioriternih projekata i mjera za period od 3	102
VI.1.2. Indikativni plan finansiranja strateških projekata i mjera za naredne 3 godine	116
VI. 2. AKCIONI PLAN ZA PROJEKTE KOJI SE IMPLEMENTIRAJU U 2014. GODINI	144
VI. 3. PLAN RAZVOJA ORGANIZACIJSKIH KAPACITETA I LJUDSKIH POTENCIJALA	155
VI. 4. PRAĆENJE, OCJENJIVANJE I AŽURIRANJE STRATEGIJE RAZVOJA	157
VII. ANEKSI	164
VII. 1. STRUKTURA PROGRAMA, PROJEKATA I MJERA PO SEKTORIMA	164
VII. 1. 1. Sektor LER	164
VII. 1. 2. Sektor za društveni razvoj	171
VII. 1. 3. Sektor zaštite okoline	181
VII. 2. PLAN MONITORINGA PO SEKTORIMA	190
VII. 2. 1. Plan monitoringa LER	190
VII. 2. 2. Plan monitoringa za društveni razvoj	194
VII. 2. 3. Plan monitoringa za okoliš	202
VII. 3. PROJEKTI OBRASCI PO SEKTORIMA	213
VII. 3.1. Projektni obrasci sektora LER	213
VII. 3.2. Projektni obrasci sektora društva	245
VII. 3.3. Projektni obrasci sektora okoliša	297

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***II. Uvod**

Strategija Integralnog razvoja 2014.-2023. je ključni strateški dokument općine Jablanica, koji daje osnovne smjernice razvoja općine Jablanica. Strategija razvoja obuhvaća ekonomski, društveni i okolišni sektor.

Integralna strategija lokalnog razvoja općine Jablanica izrađena je od strane Općinskog razvojnog tima koje je imenovao načelnik općine, te uz sudjelovanje predstavnika javnog, privatnog i nevladinog sektora. Pored strateških pravaca razvoja, strategija također sadrži detaljne planova i programa u svakom od sektorima, i kreira podlogu na temelju koje u razvoju općine Jablanica aktivno učešće mogu uzeti različiti nivoi vlasti i partneri iz civilnog i privatnog sektora.

Kao što smo već napomenuli, strategija obuhvata ekonomski, društveni i sektor zaštite okoliša, a razvoj ovih sektora se odvija uz puno poštivanje temeljnih principa prostornog planiranja.

Vizija razvoja i strateški ciljevi općine definisani su na period od 10 godina. Općinski razvojni tim izradio je sektorske planove i operativni dio strategije za sva tri sektora. Sektorski planovi, i u njima definirani programi, projekti i mjere, određeni su na period od 5 godina.

Strategija kroz akcioni plan sadrži listu definisanih prioritetnih programa, projekata i mjera u svakom od sektoru i impementacijom istih će se postići osvarenje postavljenih ciljeva. Težnja je da prioritetni programi i projekti nisu samo plan korištenja budžetskih sredstava općine, nego i dobra osnova za pristup eksternim izvorima sredstava, poput predpristupnih programa Europske unije.

Kod izrade Strategije razvoja općine Jablanica posebno se vodilo računa o ostvarivanju horizontalne i vertikalne usklađenosti Strategije sa strategijama i planova na višim nivoima vlasti, kao i međusobne usklađenosti ciljeva između sva tri sektora.

Preduslov za kvalitetnu i pravovremenu implementaciju Strategije jeste uspostava Strategijom predviđenih mehanizama za njenu implementaciju, izvještavanje, ažuriranje i sveukupnu operacionalizaciju.

Tehnička pomoć pri procesu izrade Strategije razvoja Općinskom razvojnog timu pružena je u okviru Projekta Integriranog lokalnog razvoja (ILDP), Razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP) i uz finansijsku podršku Švicarske agencije za razvoj i saradnju.

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***III. Metodologija kreiranja Strategije razvoja**

U izradi strateškog plana razvoja općine Jablanica korištena je standardizovana Metodologija za integralno planiranje lokalnog razvoja (MiPRO), prihvaćena i preporučena od strane entitetskih vlada te saveza općina i gradova. MiPRO je u potpunosti usklađena sa postojećim zakonskim okvirom kojim je definisano planiranje razvoja na lokalnom nivou, gdje je općinska uprava nosilac procesa izrade i implementacije strategije, uz maksimalno sudjelovanje relevantnih aktera lokalne zajednice. MiPRO je u potpunosti usklađena sa vodećim principima i pristupima strateškom planiranju koje promoviraju Evropska unija.

Vodeći principi na kojima se temelji Strategija razvoja općine Jablanica su održivost i socijalna uključenost. Održivost kao princip integrira ekonomski i okolišni aspekt, dok princip socijalne uključenosti podrazumijeva jednake šanse za sve i jednakost u smislu identificiranja potreba i interesa socijalno isključenih grupa stanovništva.

Strategiju karakteriziraju integracija (što znači da su ekonomski, društveni i sektor zaštite okoliša promatrani kao neodvojivi dijelovi jedne cjeline) i participacija (svi relevantni akteri su angažovani i doprinijeli su izradi Strategije).

Općina se angažirala u procesu izrade Strategije vođena uvjerenjem da strateško planiranje predstavlja ključni instrument za aktivno i odgovorno upravljanje lokalnim razvojem. Proces izrade Strategije razvoja, iniciran od strane Općinskog načelnika i podržan od strane Općinskog vijeća, započeo je potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Općine Jablanica i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP) dana 19.09.2012. godine, imenovanjem Općinskog razvojnog tima i angažovanjem Partnerske grupe za razvoj.

Proces je vodio Općinski razvojni tim kao operativno i koordinacijsko tijelo zaduženo za vođenje participativnog procesa izrade Integralne strategije lokalnog razvoja općine Jablanica. U samom procesu stvoreni su mehanizmi za snažno građansko sudjelovanje, kroz rad Partnerske grupe kao foruma putem kojeg se osiguralo sudjelovanje građana u procesu strateškog planiranja lokalne zajednice, savjetodavnog tijela koje su činili predstavnici nevladinog sektora, mjesnih zajednica, javnih ustanova. Poseban naglasak stavljen je na uključivanje i adekvatno prepoznavanje potreba potencijalno ranjivih kategorija stanovništva.

Polazna osnova za izradu Strategije razvoja općine Jablanica je bila analiza postojećih strateških dokumenata, nivoa njihove realizacije i stepena razvijenosti ljudskih resursa neophodnih za izradu i implementaciju Strategije.

Ova analiza je bila nadograđena na osnovu analize relevantnih kvalitativnih i kvantitativnih podataka. Najvažniji dio Strategije predstavlja strateška platforma koja obuhvaća socio-ekonomsku analizu, viziju razvoja, strateške fokuse i strateške ciljeve općine Jablanica. Sektorski planovi ekonomskog razvoja, društvenog razvoja i zaštite okoliša izradio je Općinski razvojni tim uz učešće sektorskih radnih grupa za svaki sektor, koji su činili predstavnici javnog, privatnog i nevladinog sektora.

U završnom dijelu proces izrade Strategije, Općinski razvojni tim, je na bazi principa integracije, objedinio i uskladio sektorske dokumente, izradio okvirne trogodišnje planove implementacije, financijsku konstrukciju, plan razvoja organizacijskih i ljudskih potencijala neophodnih za proces izrade Strategije.

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. STRATEŠKA PLAFORMA****IV.1. SOCIO – EKONOMSKA ANALIZA****IV. 1.1. Geografski položaj i prirodne karakteristike Općine Jablanica**

Općina Jablanica sa svojih 301 km² površine i 11.701 stanovnika spada u red manjih općina u Federaciji Bosne i Hercegovine. Gustina naseljenosti iznosi 38,87 km². Smještena je u kotlini rijeke Neretve, između planina Prenja i Čvrsnice, koje svojom prelijepom dolinom otvaraju litičasti kanjon dug više od 30 kilometara. Sam grad je smješten na nekoliko terasa na nadmorskoj visini od 202 metra.

Općina Jablanica je jedna od 9 općina Hercegovačko-neretvanskog kantona. Smještena je u sjevernom dijelu gornje ili visoke Hercegovine. Nalazi se na raskrsnici magistralnih puteva Sarajevo-Mostar i Mostar Banjaluka, te regionalnih puteva Jablanica-Posušje i Ostrožac-Fojnica. Kroz Jablanicu prolazi i željeznička pruga Sarajevo-Ploče. Jablanica je od Mostara udaljena 45, a od Sarajeva 80 kilometara. U narednoj tabeli su prikazani uporedni pokazatelji o površini u km² za Bosnu i Hercegovinu, Federaciju Bosne i Hercegovine, Hercegovačko-neretvanski kanton i Općine Jablanica.

Bosna i Hercegovina	51.209,20
Federacija Bosne i Hercegovine	26.110,00
Hercegovačko-neretvanski kanton	4.401,00
Općina Jablanica	301,00

Na području općine Jablanice ne postoji meteorološka stanica za praćenje fizičkogeografskih pojava i procesa, pa su podaci za ovu analizu dobiveni interpolacijom podataka sa meteoroloških stanica Ivan sedlo, Mostar i Konjic. Uzet je reprezentativan period od trideset godina, koje može sa velikom vjerovatnoćom oslikati klimu i klimatsko stanje općine Jablanica.

Na području općine Jablanica se prepliću izmjenjeno mediteranski i kontinentalni klimatski uticaji. Prostor pripada izmjenjenoj mediteranskoj klimi, sa izuzetkom visokih planina kojima odgovara kontinentalni i planinski tip klime. Prosječna godišnja temperatura na širem području grada iznosi 12 do 13 stepeni Celzijusa. Prosječne julske temperature su od 20° do 24° C, a januarske do 5^oC. Srednje temperature za vegetacijski period pokazuju da sa aspekta poljoprivredne proizvodnje ovaj prostor po svom termičkom režimu spada u u srednje povoljno do povoljno područje unutar BiH.

Godišnja količina padavina iznosi 125 do 1.500 mm, što je dosta ujednačeno. Oblačnost je ujednačena i kreće se između 46% i 53% tako da ovo područje možemo smatrati dosta sunčanim.

Najniže temperature se javljaju u periodu decembar-februar, a najviše u periodu juli-avgust. Iz pregleda srednje mjesečne količine padavina u mm za period 1931-1960. godine može se zaključiti da su najveće mjesečne padavine u periodu oktobar-mart.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Analiza srednjih veličina mjesečne vlažnosti vazduha za period 1952-1961. godine ukazuje da je najveća vlažnost vazduha u periodu oktobar-februar.

IV. 1.1.1. Historijski aspekti razvoja općine Jablanica

Općina Jablanica ima značajnu kulturno-historijsku baštinu. Od istraženih i evidentiranih tragova ostataka kulturno-historijskog nasljeđa na području općine Jablanica od najstarijih početaka do danas bilježimo spomenike:

- **iz metalnog doba** - gradine (Stuparina- Dragan selo, Gradište- Ostrožac, Križ-Jablanica, gradina -Glogošnica, gradina i grad - Mrakovo);
- **iz antičkog doba** (ostaci rimskih građevina (villae rusticae) na četiri lokaliteta nekadašnjeg Ostrošca, te vrijedni ostaci kapitela i nadgrobne ploče-stele koji se i danas čuvaju u Zemaljskom muzeju u Sarajevu. Ostaci antičkih građevina u Donjem Papratsku i Žugličima - sve potopljene jablaničkim jezerom);
- **iz perioda kasne antike i srednjeg vijeka** (fortifikacija i grad - administrativno sjedište općine u koju su spadala sela: Ostrožac, Radešine, Seljani, Ribići, Papratsko i Dobrigošće na kosi - brdu između Ribića i Ostrošca, "kula" Hercega Stjepana Vukčića Kosače iz 1444.godine, na Borovcu, između Draganjske planine i Cetine, Gradac na ušću Rame u Neretvu - lokalitet sadašnjeg ostrva kod Jablaničke brane).

Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode Mostar je po zahtjevu općine Jablanica, 1984. godine izvršio detaljno rekognosciranje terena i prikupio značajnu historijsku, tehničku i fotodokumentacionu građu, putem koje se po prvi put došlo do potpunije evidencije i uvida u brojčano stanje objekata raznih vrsta i porijekla, stanja očuvanosti i stepena dotrajalosti. Nakon urađenog inventara, utvrđeno je da je vrijednost i raznovrsnost spomeničkog fonda, u poređenju sa ranijim saznanjima kao i podacima iz stručne literature mnogo veća. Od svih spomenika najbrojniji su srednjovjekovni spomenici- stećci kojih je evidentirano 683 (271 ploča,301 sanduk i 22 sljemenaka), na 42 lokaliteta.

Prema spomenutom istraživanju Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Mostar evidentirano je još 69 stećaka na šest lokaliteta u općini Jablanica koji su od 1945. godine do danas, uglavnom izgradnjom javnih objekata - akumulacionih jezera, komunikacija, infrastrukturnih objekata i sl., te manjim brojem privatnih intervencija, uništeni.

Što se tiče infrastrukture mostova na području Općine Jablanica, izgrađene mostove možemo podijeliti u tri grupe:

- **Iz otomanskog perioda** - stari most na jedan luk ispod sela Slatine preko Rame-potopljen Jablaničkim jezerom, Hadži Nezgodina kamena džamija u Doljanima uništena u posljednjem ratu, poslije rata obnovljena; Šaban-baša Živkovićeve džamija u Sovićima izgrađena prije 1844.godine - uništena u posljednjem ratu, poslije rata obnovljena: Grob Dive Grabovčeve na Kedžari, Risovac
- **Iz austrougarskog perioda** - ovalni kameni željeznički most u Glogošnici - najvećim dijelom potopljen Grabovičkim jezerom,u funkciji, destruiran i dograđivan betonom i asvaltom, te željeznički most na rijeci Doljanci ispod Šljunkare prema Zemljoradničkoj zadruzi.
- **Novije doba** - lokalitet i porušeni željeznički most preko Neretve, spomenik iz II svjetskog rata-preostao jedan dio mosta dok je drugi u grabovičkom jezeru kao i drveni most koji je služio za prelaz i bio posebno atraktivan za posjetioce.

Državna Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, donijela je odluku da se istorijsko područje - nekropola sa 150 stećaka, lokalitet Dugo polje, općina Jablanica, Istorijsko područje-nekropola sa 21 stećkom, lokalitet Ponor općina Jablanica i Istorijsko područje-nekropola sa 41 stećkom, lokalitet Risovac, općina Jablanica proglaše Nacionalnim spomenicima Bosne i Hercegovine.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Najznačajnija institucija je JU Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi“. Muzej „Bitka na Neretvi“ je otvoren 1978. godine. Memorijalni kompleks Bitka za ranjenike na Neretvi u Jablanici je Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH proglašeno nacionalnim spomenikom.

IV. 1.1.2. Prirodni resursi općine Jablanica

Na području opštine Jablanica postoje značajni resursi mineralnih sirovina. Za neke od njih su izvršena prethodna istraživanja, za neke i detaljna, a samo za manji dio i eksploataciona istraživanja.

Najznačajnije po dosadašnjem obimu eksploatacije su sirovine koje spadaju u grupu arhitektonsko-građevinskog kamena: *gabro*, poznat više kao „*jablanički granit*“ i metamorfisani krečnjak.

Masiv stijenske mase gabra prostire se od ušća Rame u Neretvu, zahvata dijelom Čarsko brdo, prelazi na desnu stranu Neretve, uz lijevu obalu Doljanke do Tovarnice. Ova eruptivna masa izgleda u dubinskim slojevima prelazi i na desnu obalu Doljanke. Na površinskom dijelu prisutni su različiti varijeteti kamena po hemijskoj strukturi ali i po boji.

Eksploatacija *gabro* u Jablanici ima 90-godišnju tradiciju. Godišnja proizvodnja dostizala je preko deset hiljada kubnih metara bloka koji se djelimično prodavao kao sirovi blok, a većim dijelom prerađivao u pogonima Granita. Proizvodi od jablaničkog gabra davno su prešli granice Bosne i Hercegovine, Balkana, a i Evrope. Podaci o eksploatacionim rezervama stari su nekoliko desetljeća, a prema njima pretpostavljene rezerve omogućuju stogodišnju proizvodnju.

Krečnjak kao građevinski materijal ima dugu tradiciju u gradnji individualnih objekata i nadgrobnih spomenika na ovom području. Planinski masivi Prenja i Čvrsnice uglavnom su građeni upravo od ovih sedimentnih stijena. Za arhitektonsko-građevinske namjene uglavnom se eksploatišu metamorfisani slojevi sa obronaka Čvrsnice počevši od Tovarnice preko lokaliteta Bukova i Crnog Vrha do Donje Jablanice. Iz područja Tovarnice vadi se krečnjak obojen željeznim oksidima (lokalni naziv „Kumbo“).

Na lokalitetu Bukova utvrđeno je postojanje kvalitetnog krečnjaka, ali nije vršena eksploatacija. Iz obronaka Crnog Vrha, jugozapadno od Jelačića vršena je povremena eksploatacija ovog krečnjaka za proizvodnju nadgrobnih spomenika, a i za potrebe građevinarstva (obrađen u obliku bunje za zidove-podzida kod Srednje škole).

U Donjoj Jablanici već dvadesetak godina se eksploatišu metamorfisani krečnjak i proizvode razne vrste kamenih obloga-ploča.

Na području sela Sovići na lijevoj obali rijeke Doljanke, dijelom u zahvatu regionalnog puta Jablanica-Posušje istraživane su pojave gipsa. Potvrđen je dobar kvalitet sirovine, a dosadašnji rezultati potvrđuju opravdanost eksploatacije sa aspekta rezervi.

Detaljna istraživanja željezne rude iz Tovarnice uradio je sedamdesetih godina prošlog stoljeća Rudarsko-metalurški kombinat iz Zenice, te na osnovu toga i idejne projekte za eksploataciju.

Zbog svojih fizičkih svojstava škriljac je nepogodan za građevinske potrebe mada se u lokalnim okvirima, naročito u prošlosti, koristio kao građevinski materijal za zidanje kuća.

U naselju Slatina postoji izvor mineralne vode koji nije istražen, ni po sastavu ni po izdašnosti.

Općina Jablanica obiluje značajnim prirodnim resursima kao što je voda koja još uvijek nije u dovoljnoj mjeri iskorištena. Voda za piće je samo djelomično iskorištena za potrebe lokalnog stanovništva, a postoje značajne rezerve koje je moguće iskoristiti u komercijalne svrhe. Voda kao hidropotencijal je maksimalno iskorištena samo na rijeci Neretvi, a ostali su neiskorišteni potencijali na rijeci Doljanci i manjim pritokama.

Prirodni resursi u općini Jablanica su: Jablaničko i Grabovičko jezero, planine Prenj i Čvrsnica, rijeke Neretva, Doljanka, Šanica, Draganjka i Bijeljanjka.

Na području općine Jablanica registrovani su objekti prirodnog nasljeđa (Rješenjem Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture SR BiH kao prirodne rijetkosti na području općine Jablanica proglašeni su:

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

klisura Prenja (1957.), Hajdučka Vrata kao spomenik prirode (1966.), Vrelo Perutac -Komadinovo vrelo (1954.). Potopljeni spomenici brisani su sa liste prirodnih rijetkosti.

IV. 1.2. Demografske karakteristike i kretanja

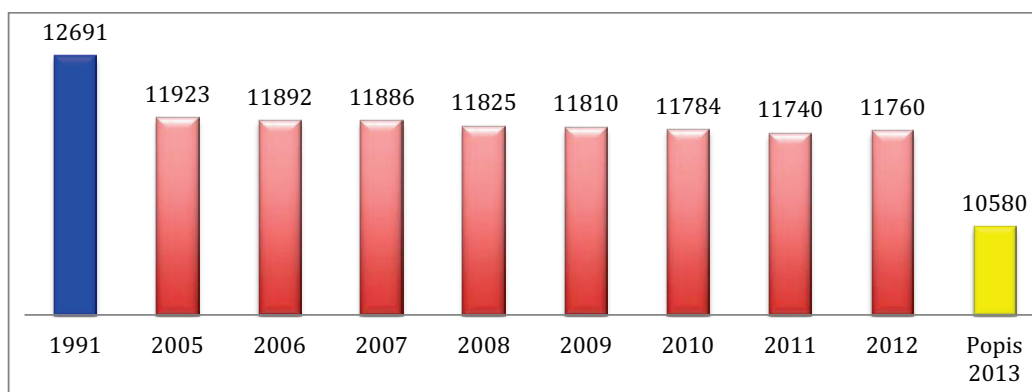
Za demografsku analizu stanovništva općine Jablanica, osnovni izvor podataka predstavlja zadnji popis stanovništva iz 1991.g., kao jedini relevantni pokazatelj demografskih podataka, kao i procjene statističkih zavoda o karakteristikama stanovništva Bosne i Hercegovine, koje se u dovoljnoj mjeri podudaraju sa stvarnim stanjem stanovništva, pa se kao takvi mogu uzimati kao osnova za usporedbe i analize demografske strukture stanovništva.

IV. 1.2.1. Ukupan broj stanovnika, struktura stanovništva Opštine Jablanica

Prema podacima iz posljednjeg službenog popisa stanovništva iz 1991. godine, na području općine Jablanica je živjelo 12.691 stanovnika. Od toga broja, većinu stanovnika (72%) su činili Bošnjaci, 18% stanovnika su činili Hrvati, 4% su činili Srbi i 6% stanovnika su „ostali“.

Prema procjenama statističkih zavoda, na teritoriji općine Jablanica u 2011.g. živjelo je 11.740 stanovnika. U odnosu na popis iz 1991.g., smanjen je broj stanovnika za 951 ili 7.5% ukupnog stanovništva. Netom završeni popis stanovništva pokazuje da je broj stanovnika u odnosu na 1991. godinu manji za 2.111 ili 16,35% i iznosi 10.580 stanovnika. Ovako značajan gubitak stanovnika posljedica je brojnih faktora, kao što su ratna razaranja i prisilno migriranje stanovništva i negativnih prirodnih kretanja stanovništva (stopa nataliteta-mortaliteta, prirodni priraštaj, migracije, emigracije...).

Sadašnja politika razvoja ima za posljedicu centralizaciju stanovnika u većim nodalnim centrima te depopulaciju manjih i manje razvijenih gradova-općina. Ovakvo negativno kretanje stanovništva i prostorno neravnomjeran raspored stanovništva ima za posljedicu centralizaciju funkcija, finansijskih tokova, privrednih i kulturnih aktivnosti u većim gradovima što manjim gradovima poput Jablanice ograničava razvojne mogućnosti, i rezultira daljnjim odljevom radnoaktivnog stanovništva i obrazovanog kadra koji je procentualno najveći emigrant iz manjih u veće sredine.

Slika 1 Kretanje stanovništva općine Jablanica¹

Iz grafikona vidljiv je kontinuiran pad broja stanovnika općine Jablanica u periodu 1991.g.-2013. g.

Podaci o trenutnom stanju zastupljenosti konstitutivnih naroda i nacionalnih manjina nisu dostupni, ali se može zaključiti po analiza i procjenama da je stanovništvo homogenizirano sa dominantnim brojem Bošnjaka.

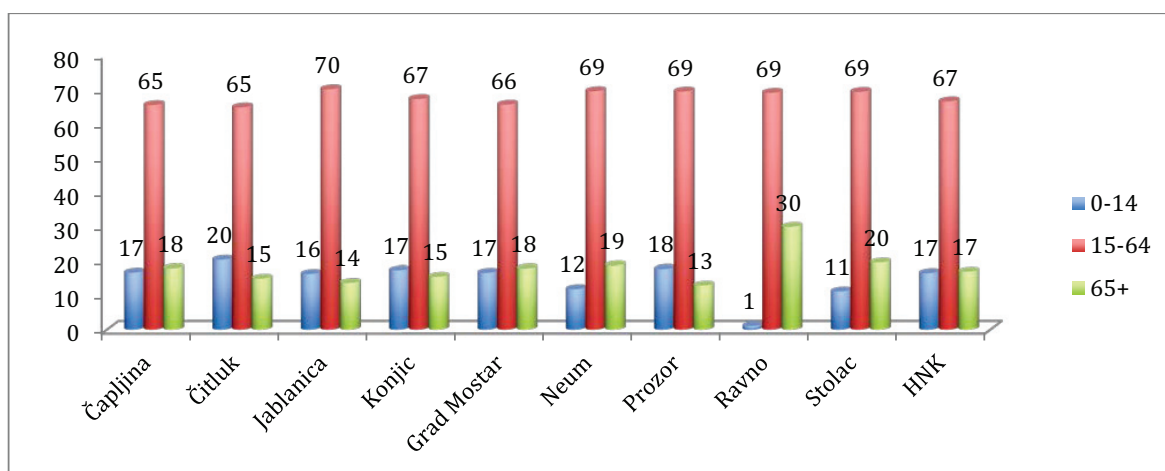
¹ Izvor: Statistički bilteni HNK-a

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

	0-14	15-64	65+
2009.	1934	8248	1628
2010.	1930	8230	1624
2011.	1911	8226	1603

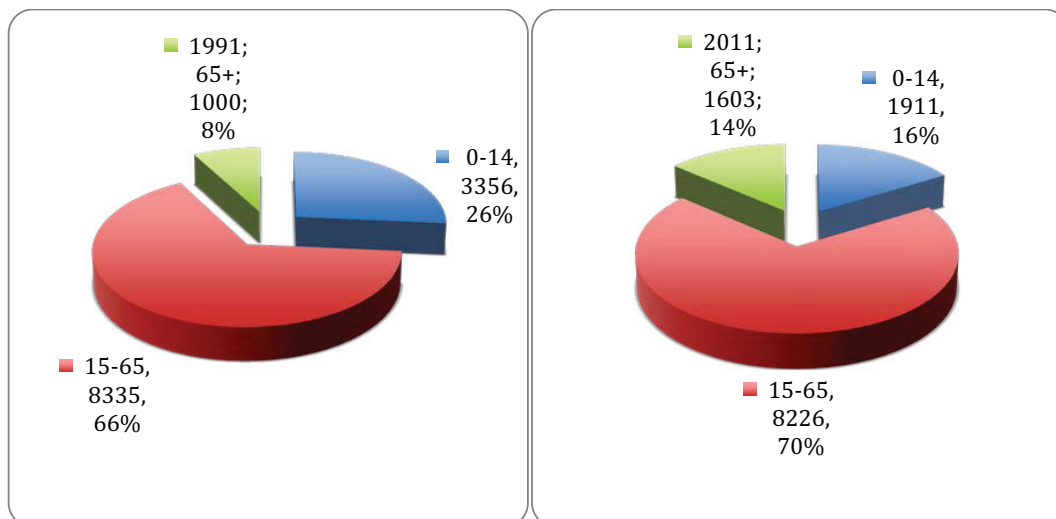
Tabela 1. Dobna struktura stanovništva²

Dobna struktura stanovništva predstavlja vrlo značajan faktor za prostorno planiranje i planiranje strategije razvoja lokalne samouprave. Stanovništvo se generalno dijeli u tri dobne grupe: 0-14.g, 15-64.g. i 65+ godina.

Slika 2 Poređenje dobne strukture općina u HNK u 2011. g (%)

U poređnju sa drugim općinama, Općina Jablanica ima najveći postotak stanovništva radne dobi (70%) i među najmanjim postotkom populacije starije od 65 godina (14%).

Slika 3. Poređenje starosne strukture stanovništva 1991. – 2011. ³

Od broja stanovnika u dobi od 0-14.g. zavisi broj obdaništa i osnovnih škola, broj pedijatara i doktora, broj i vrsta sportskih društava koja imaju omladinske pogone, broj rekreacionih sportskih terena, broj i

² Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku³ Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

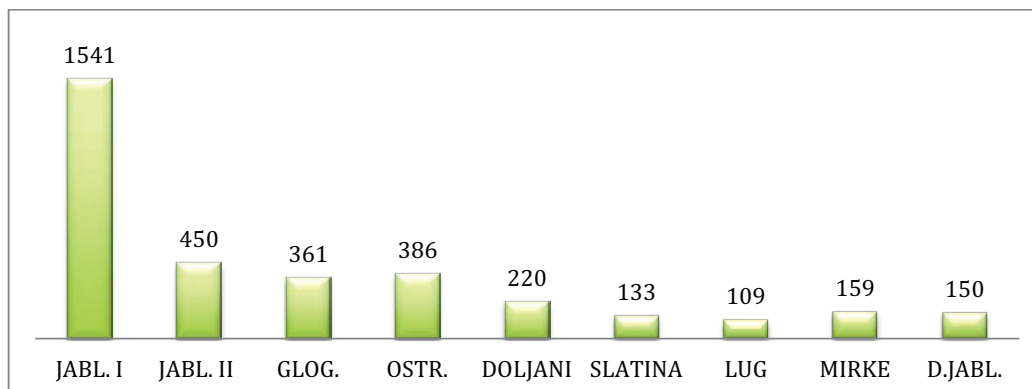
vrsta kulturnih i zabavnih objekata, učešće lokalne vlasti i nevladinog sektora u promociji, zaštiti i edukaciji mladih, saobraćajne infrastruktura i zaštita pješaka, posebno na kritičnim mjestima, i mnogi drugi faktori.

Negativan prirodni priraštaj, koji je u 2011.g. iznosio -2,46 jedan je od uzroka smanjenja broja stanovnika. Iz naprijed navedenog grafikona vidljivo je da je stanovništvo u općini Jablanica relativno staro, odnosno da je starosna struktura stanovništva u odnosu na 1991 godinu nepovoljna. **Vidimo da se učešće mladih u ukupnom broju stanovnika sa 26 % 1991 smanjilo na 14,5 % u 2012. godini, a da se broj starih osoba u posmatranom period sa 8 % popeo na 14 %.**

Stanovništvo u dobi od 15-64. g. najbrojnije je stanovništvo općine sa 8.226 stanovnika. Ova je grupa izuzetno važna za razvoj lokalne zajednice, jer se u njoj nalaze stanovništvo radne dobi sa udjelom od 70,1 %⁴, Međutim ovaj ekonomski najaktivniji dio stanovništva **prvenstveno zbog nedostatka zaposlenja, odlazi u veće gradske centre.**

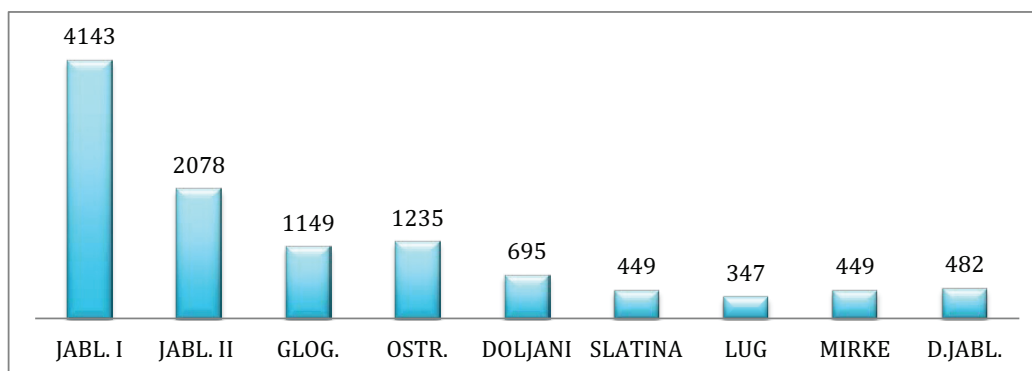
IV. 1.2.2. Prostorni raspored stanovništva

Općina Jablanica je organizovana kroz devet mjesnih zajednica. MZ Jablanica I obuhvata dio naseljenog mjesta Jablanica i to uže gradsko područje i naseljena mjesta: Krstac, Dobrigošće, Gornje Paprasko, Donje Paprasko, Dobrinja, Čivelj i Lendava i organizovana je u 12 podružnica.

Slika 4. Broj domaćinstava po MZ (procjena 2012)⁵

Broj stanovnika po mjesnim zajednicama se kontinuirano mijenjao i prema posljednjim procjenama i podacima dobivenim od predsjednika mjesnih zajednica broj domaćinstava po mjesnim zajednicama u 2012. godini prikazan je slikom 4.

Slika 5. Broj stanovnika po mjesnim zajednicama Općine Jablanica u 2012. godini

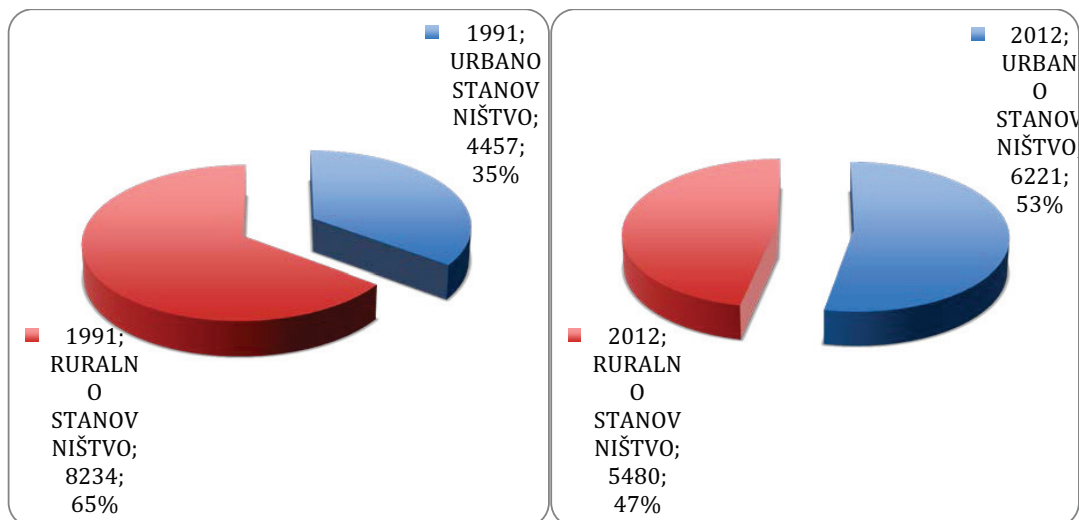
⁴ Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

⁵ Izvor: Analiza MZ-a

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

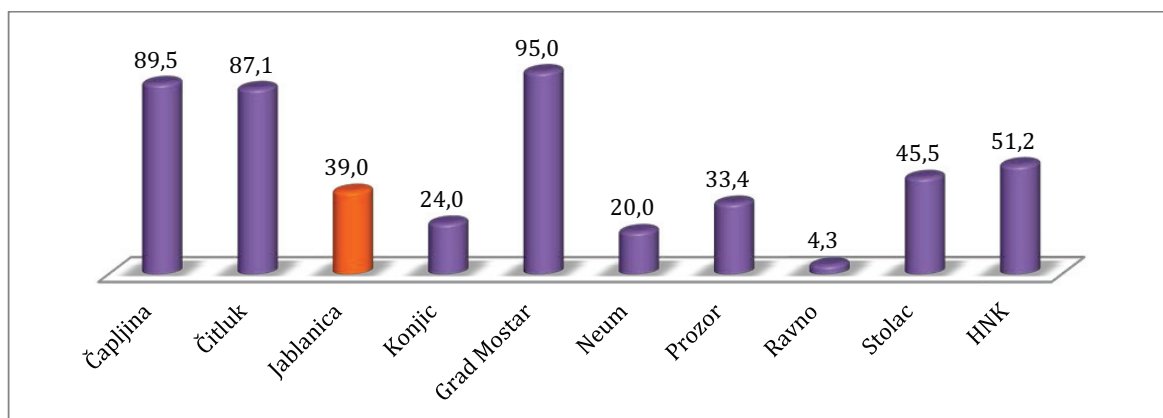
Procjenjeni broj stanovnika po naprijed navedenim podacima je u skladu sa procjenom Federalnog zavoda za statistiku i kreće se oko 11.701 stanovnika.

Možemo reći da su podaci o broju članova domaćinstva sljedeći: u 1991 prosječan broj članova domaćinstva je bio 3,88, a procjene za 2012. su govorele o 3.509 domaćinstava i 3,33 član /domaćinstvu. Preliminarni rezultati popisa pokazuju da je u 2013. godini bilo 10.580 stanovnika i 3.193 domaćinstava i 3.31 članova domaćinstva. Vidimo da unatoč greškama u procjeni broja stanovnika i broja domaćinstava, prosječan broj članova domaćinstva u jednom domaćinstvu je skoro isti.

Slika 6. Stanovništvo u urbanim i ruralnim područjima⁶

Prema podacima posljednjeg službenog popisa iz 1991. godine, na području općine Jablanica većina stanovništva (oko 70%) je naseljavala ruralna područja. Sa površinom od 301 km², općina Jablanica je peta po veličini općina u HNK.

Slika 7. Gustina naseljenosti u odnosu na općine u HNK⁷

Istovremeno, prosječna gustina naseljenosti stanovništva od 38,87 stanovnika po km² Općinu Jablanica svrstava među općine sa malom gustinom naseljenosti. Sa ovom gustinom naseljenosti Općina Jablanica spada u pretežito ruralno područje. Gustina naseljenosti Općine Jablanica je više od 2 puta manja od prosječne gustine naseljenosti u FBiH koja iznosi 89,6 stanovnika po km².

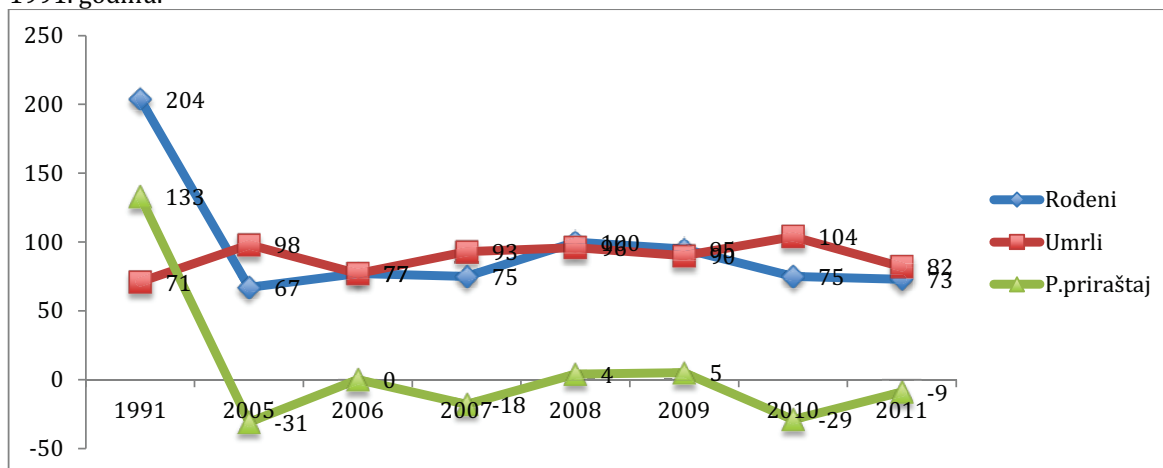
⁶ Izvor: Federalni zavod za statistiku FBiH i Analiza predsjednika podržnica MZ-a

⁷ Statistički bilten HNK-a za 2011.godinu

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

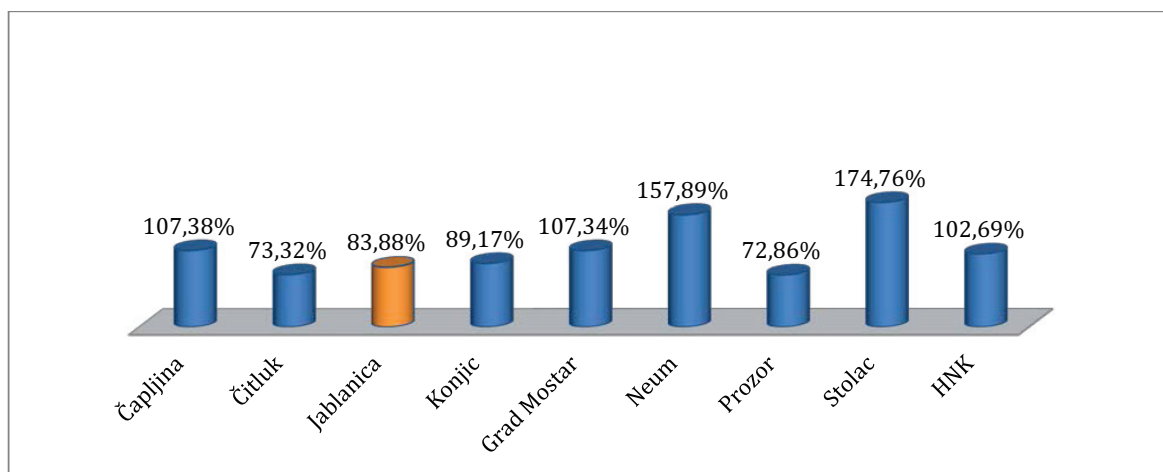
IV. 1.2.3. Prirodni priraštaj stanovništva

Kada je u pitanju prirodni priraštaj primjetan je pad broja živorođenih i rast broja umrlih u odnosu na 1991. godinu.

Slika 8. Prirodni prirast stanovništva (u apsolutnim brojkama)⁸

U 2008. i 2009. godini zabilježen je pozitivan prirodni priraštaj u odnosu na sve ostale godine koje su praćene. Uzimajući u obzir ovaj trend **pretpostavljamo da će se ukupan broj stanovnika na području općine i dalje smanjivati**, posebno ako se u obzir uzmu i tzv. socijalne i ekonomske migracije ka većim urbanim područjima Sarajeva i Mostara.

Kontinuiran pad broja stanovnika u ovoj dobi ima za posljedicu smanjenje broja učenika osnovnih škola koji je sa 1.243 u 2005.g. pao na 960 u 2010.g. Ako se uzme da prosječan razred broji trideset učenika, može se zaključiti da je u period od pet godina općina Jablanica izgubila približno devet razreda. Ovakvom dinamikom broja učenika bi relativno brzo pao na približno 700 učenika, što će dovesti do zatvaranja škola u perifernim mjestima i otpuštanje određenog broja zaposlenih.

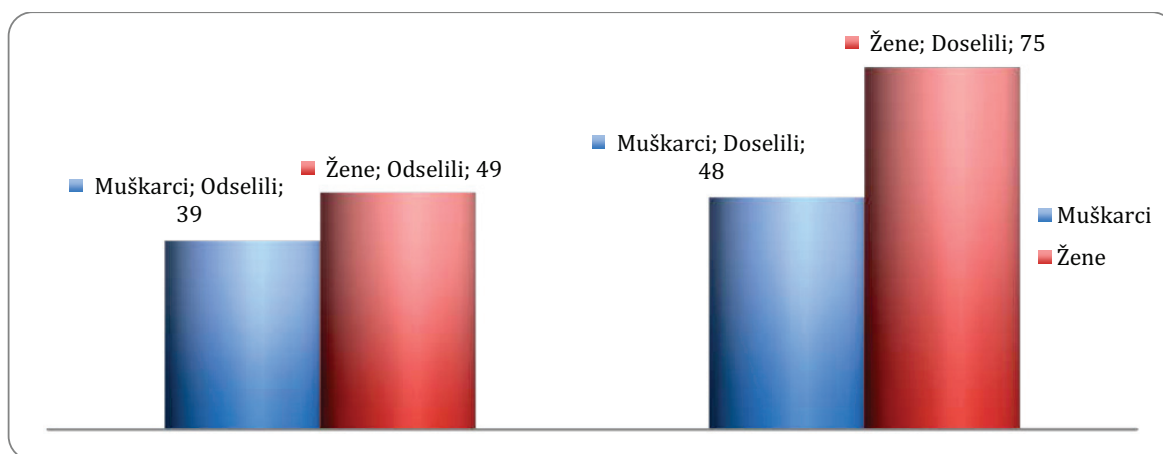
Slika 9. Indeks starenja⁹

Indeks starenja od 83,8% ukazuje da na svakih 100 stanovnika starosne dobi od 0-14 godina dolazi 83 stanovnika starijih od 65 godina. Stopa starenja u općini Jablanica je 83 % i dvostruko je veća od granične stope (40%) koja razdvaja staru populaciju. Stopa starenja populacije Općine Jablanica je veća od prosječne stope starenja u FBiH 71,5% .

⁸ Izvor: Popis 1991.godine – Federalni zavod za statistiku⁹ Izvor: Statistički bilten HNK 2011.godine

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Stanovništvo preko 65 godina broji 1.603 stanovnika. Za potrebe ovog stanovništva strategijom razvoja treba predvidjeti načine poboljšanja životnog standarda kroz poboljšanje zdravstvene zaštite, organizaciju društava koja će se baviti problemima penzionera, infrastrukturu omogućiti prostore za šetnju, rekreaciju, zelene površine-parkove, uređenje smještajnih kapaciteta za iznemogle-starački dom. Sa aspekta konfiguracije grada, broja zelenih površina, organizovanosti penzionera i smještajnih kapaciteta, može se reći da je općina Jablanica kvalitetno mjesto za život ove populacije. U 2011.g. penzionerima općine Jablanica isplaćeno je ukupno 597.849 KM iz federalnog penzionog fonda.¹⁰

IV. 1.2.4. Migracije stanovništvaSlika 10. Migracije stanovništva u 2011. godini¹¹

Migracije predstavljaju svaku promjenu mjesta boravka pojedinca ili većih i manjih grupa ljudi. Razlikuju se emigracije- odseljavanje stanovništva i imigracije- doseljavanje stanovništva.

	<i>FBiH</i>	<i>RS</i>	<i>BD BiH</i>	<i>Inozemstvo</i>	<i>Ukupno</i>
Doseljeni 2012.g.	93	1	1	0	59
Odseljeni 2012.g.	121	2	1	4	128
Migracioni saldo	-21	-1	0	-4	-33

Tabela 2. Migracije

Općina jablanica ima negativan migracioni saldo. U 2012. g. u Jablanicu je doselilo 93 stanovnika, a odselilo 121, što u kombinaciji sa kategorijom odseljenog stanovništva (mlado radno-aktivno stanovništvo, obrazovani kadar), predstavlja problem za razvoj općine. Potrebno je preduzeti mjere na razvijanju privrede i kvaliteta života kako bi se negativni migracioni saldo prekinuo i zaustavilo emigriranje radno-sposobnog stanovništva.

¹⁰ Izvor podataka: Federalni zavod za mirovinsko/penzijsko i invalidsko osiguranje Mostar¹¹ Izvor: Baza podataka agencije REDAH

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Preovladavaju negativni trendovi razvoja stanovništva općine Jablanica. Broj stanovnika u konstantnom je padu od 1991. g. do danas. U posljednjih deset godina starosna struktura stanovništva se dramatično promjenila. Udio osoba starijih od 65 godina u ukupnoj populaciji se skoro udvostručio, a udio mladih je pao za 10% i trenutno je na nivou koji ne omogućava reprodukciju populacije. Prirodni prirast stanovništva je oko nule ili je broj umrlih veći od broja rođenih. Progresivno se povećava broj umrlih, a smanjuje broj rođenih. Svi ostali indikatori upućuju na to da se radi o staroj populaciji. Općina Jablanica ima i negativan migracioni saldo. Kontinuirano je veći broj imigranata u odnosu na emigrante. Poremećena je nacionalna struktura stanovništva. Ovi i brojni drugi pokazatelje alarmantno upućuju na depopulaciju općine koja na godišnjem nivou gubi cca 140 stanovnika sa tendencijom povećanja ovog broja.

Potrebno je poduzeti odgovarajuće mjere za podsticanje nataliteta, zaustaviti migraciju radno-sposobnog stanovništva i odliv visoko-obrazovanog kadra. Ova populaciona politika mora se zakonskim aktima urediti na višim nivoima vlasti, dok općina Jablanica u svojim ingerencijama može doprinijeti poboljšanju demografske slike stanovništva, prvenstveno podizanju privrednog rasta, a time i podizanjem životnog standarda stanovništva, što je u neposrednoj vezi sa demografski kretanjima stanovnika.

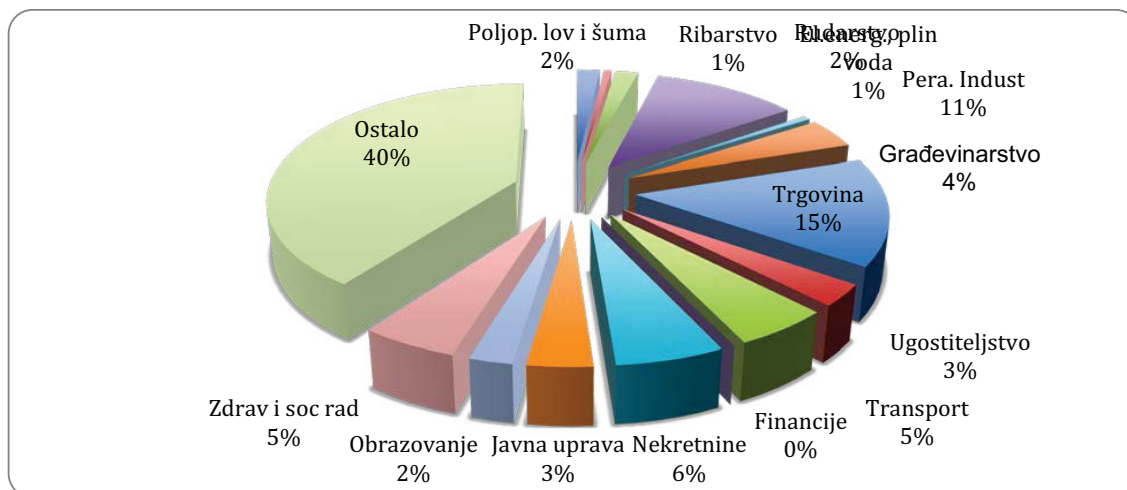
Gledajući kvalitetu života općine u poređenju sa drugim općinama u FBiH, općina Jablanica predstavlja mjesto relativno kvalitetnog života. Prema nivou razvijenosti Federacije BiH, općina jablanica je na 98 % razvijenosti Federacije uz visoku stopu nezaposlenosti.

Potrebno je razviti populacionu politiku u cilju povećanja broja stanovnika, samim tim i radno-sposobnog stanovništva, jer privredni rast, uključanje u globalizacijske i interaktivne procese regionalne saradnje, kvalitete života zavise direktno od broja i stručne-obrazovane strukture stanovništva kao nosioca razvoja.

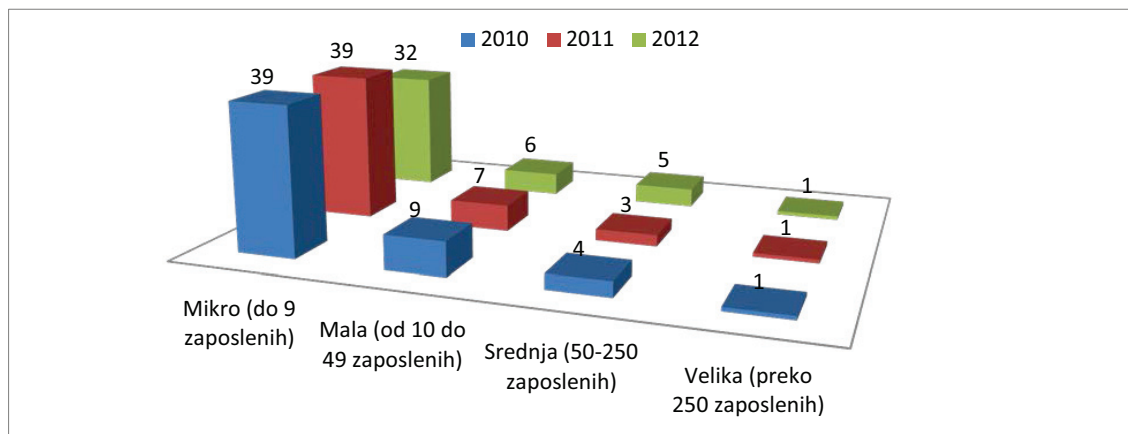
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.3. Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji

IV. 1.3.1. Broj i struktura preduzeća i preduzetničkih radnji

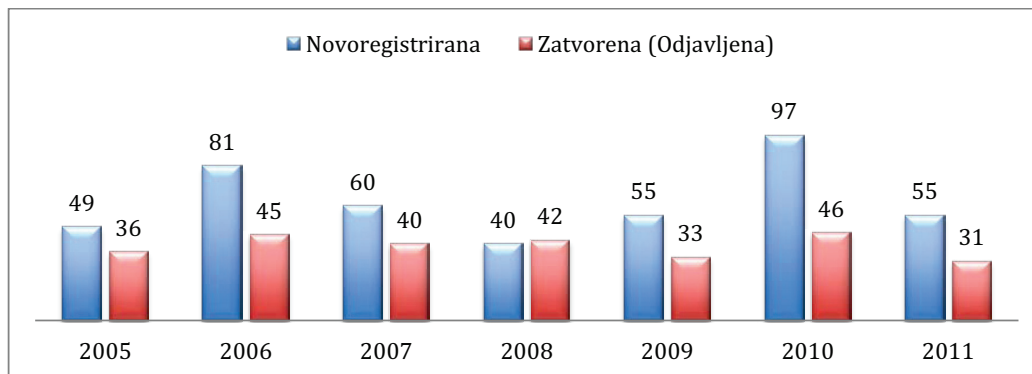
Slika 11. Učešće pojedinih djelatnosti u ukupnom broju registrovanih pravnih osoba¹².

Vidimo da u ukupnom broju registrovanih pravnih osoba dominiraju pravne osobe u djelatnostima: **ostale društvene, socijalne i vlastite uslužne djelatnosti, prerađivačka industrija, trgovina na veliko i malo.**

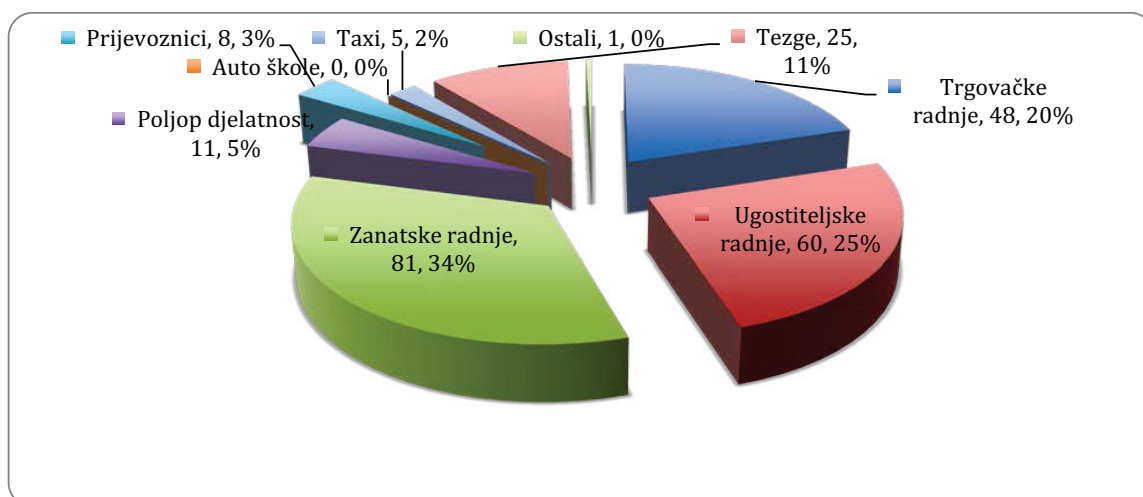
Slika 12. Broj registrovanih pravnih osoba po broju zaposlenih¹³

Kada je u pitanju veličina preduzeća vidimo da dominiraju mikro poduzeća, odnosno preduzeća do 9 zaposlenih. Analizirajući registraciju preduzeća po broju zaposlenih može se konstatovati da postojeća struktura preduzeća u kojoj prevladavaju mikro preduzeća, nije u stanju zaposliti veći broj nezaposlenih lica.

¹² Izvor: Statistički bilten HNK-a¹³ Izvor: Poreska uprava Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine JablanicaSlika 13. Broj registrovanih pravnih osoba¹⁴

Analizirajući graf broj 13. možemo utvrditi da se radi o velikom broju preduzeća i radnji koji godišnje vrše različite prijave i odjave djelatnosti. Ipak postoji pozitivan trend, tj. sa slike se vidi da je broj novoregistrovanih preduzeća za posmatrani period veći u odnosu na broj preduzeća koja su odjavljena. Razlozi otvaranja, zatvaranja djelatnosti, odnosno prijave i odjave djelatnosti su u činjenici da je zakonom omogućeno sezonsko poslovanje i određen broj zanatskih radnji, naročito onih kojima za obavljenje djelatnosti nije potreban poslovni prostor u zimskom periodu, a zbog prirode posla kojim se bave odlučuju se na odjavu djelatnosti.

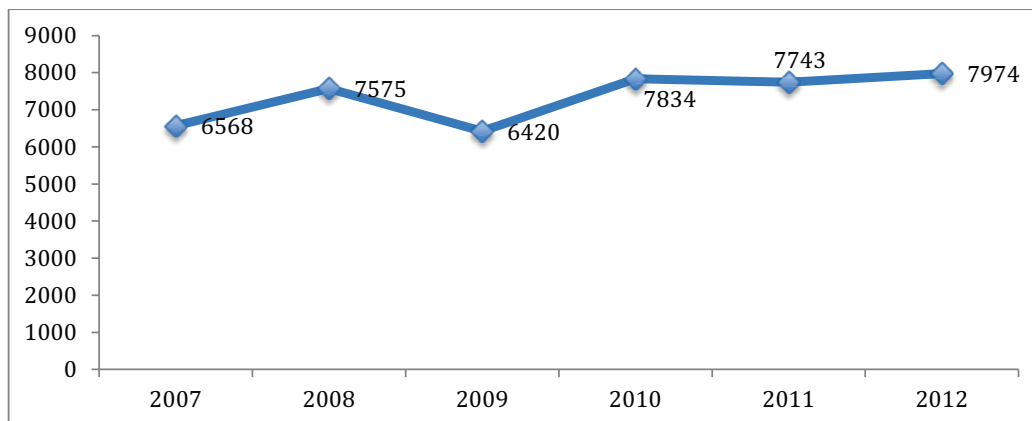
Slika 14. Procentualno učešće pojedinih djelatnosti u ukupnom broju registrovanih samostalnih djelatnosti u 2011. godini ¹⁵

Podaci iz nadležnih općinski službi pokazuju da je broj registrovanih obrta kontinuirano u opadanju. Analizirajući strukturu obrta, vidimo da svakako prednjače zanatske, ugostiteljske i trgovačke radnje. Prema podacima nadležne službe, na području općine Jablanica djeluje 239 obrta, odnosno samostalnih djelatnosti. U 2007. godini broj registrovanih obrtnika je bio 342, što je pad za više od 25 %.

¹⁴ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica¹⁵ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

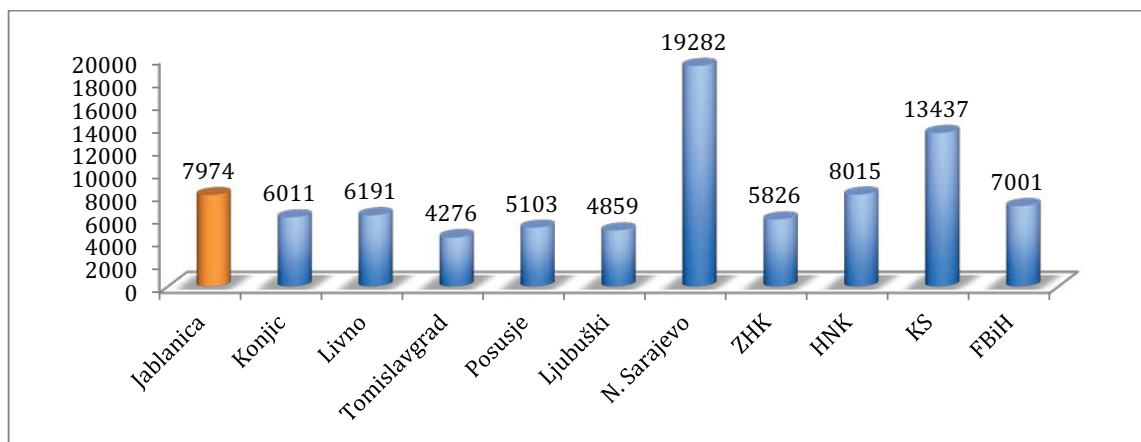
*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. 1.3.2. Bruto domaći proizvod i plaće**

Bruto domaći proizvod po glavi stanovnika se u period 2007. – 2012. kretao od 6.500 do 7.700 KM.

Slika 15. BDP (KM) u općini Jablanica za period 2007-2012 godina¹⁶

Napominjemo da Federalni zavod za statistiku ne radi obračun GDP-a po općinama. Federalni zavod za programiranje razvoja je izvršio procjenu GDP po općinama prema formuli koja se temelji na broju zaposlenih i prosječnoj plaći na području općine i u FBiH. Vrijednosti BDP-a predstavljaju jako grubu procjenu BDP-a pošto je poznato da poslodavci iz privatnog sektora često prijavljuju zakonom definirane minimalne plaće te da je registrirani broj zaposlenih značajno manji od stvarnog broja onih koji rade.

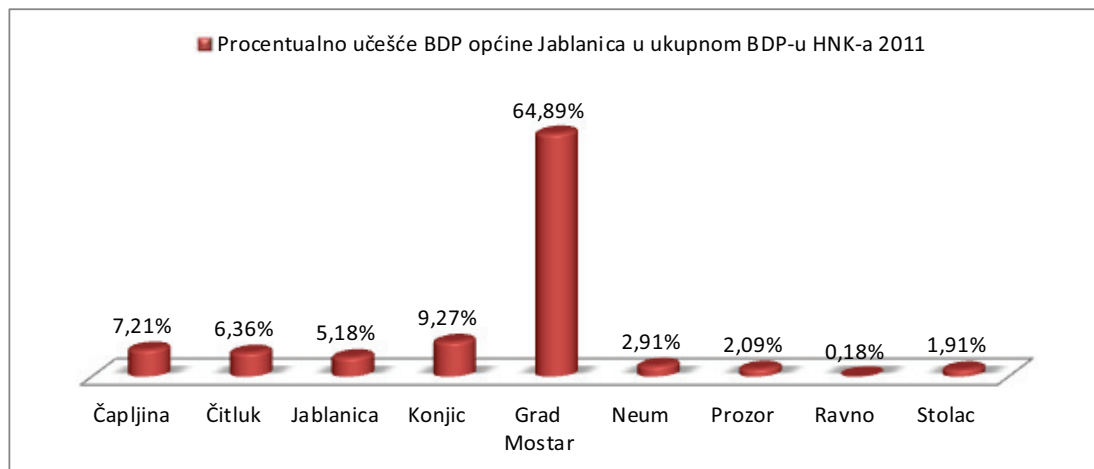
Slika 16. Usporedba BDP-a (KM) po stanovniku u 2012. godini¹⁷

Iz gornjeg dijagrama vidimo da je BDP po stanovniku u općini Jablanica nešto niži od prosječnog BDP-a po stanovniku u HNK. Međutim, prikazane podatke treba uzeti sa rezervom pošto su dobiveni metodologijom u kojoj su dvije glavne varijable registrovana zaposlenost i formalno prijavljene plaće. Ova metodologija daje više iznose BDP u općinama sa velikim javnim sektorom i velikim javnim poduzećima koja u pravilu registriraju zaposlene i prijavljuju stvarna primanja zaposlenih. U općine sa snažnim privatnim sektorom, zbog neprijavlivanja radnika i prijavljivanja minimalnih, zakonom definisanih plaća, ovakav metodološki pristup rezultira značajno nižim od stvarnog BDP-a po glavi stanovnika.

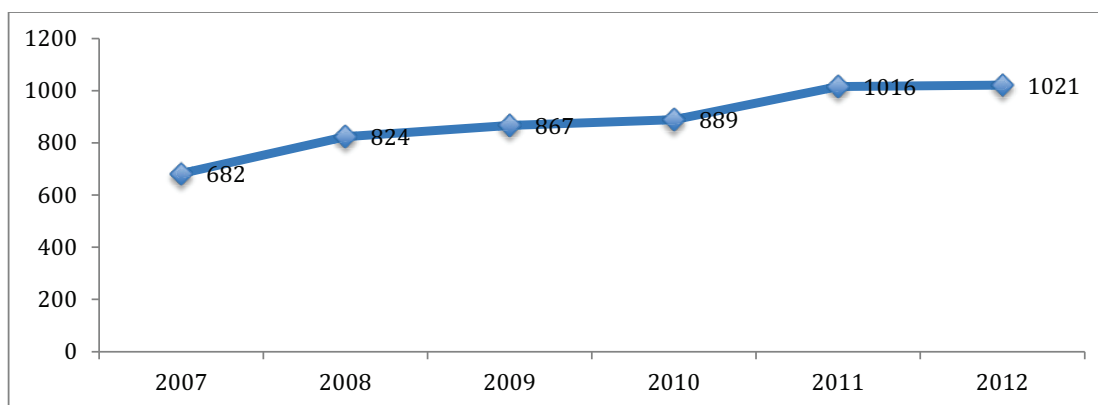
¹⁶ Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja – Socioekonomski pokazatelji po općinama 2011.godine

¹⁷ Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja – Socioekonomski pokazatelji po općinama 2011.godine

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

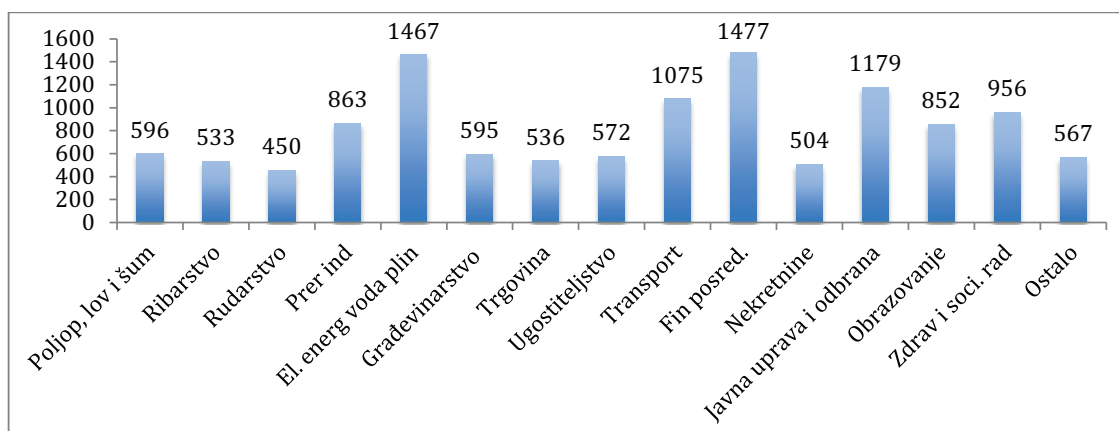
Slika 17. Postotak učešća BDP općine Jablanica u BDP HNK u 2011. godini¹⁸

Ekonomsko učešće općine Jablanica u ekonomiji HNK mjereno kroz učešće općine u BDP-u HNK je malo i iznosilo je 5,18% od ukupnog BDP HNK u 2011. godini.

Slika 18. Promjena prosječne neto plaće na području Općine Jablanice (KM)

Prosječna neto plaća na području Općine Jablanica povećana je sa 682 KM u 2007. godini na 1.021 KM u 2012. godini.

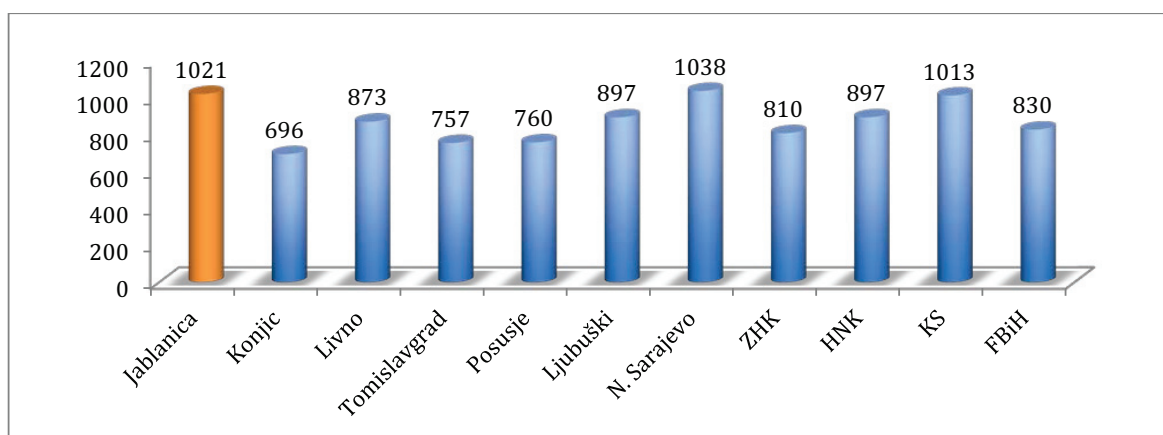
Slika 19. Prosječna plata po djelatnostima za HNK u 2011. godini (KM)¹⁹

¹⁸ Izvor: Statistički bilten HNK 2011.godina

¹⁹ Izvor: Statistički bilten HNK 2011.godina

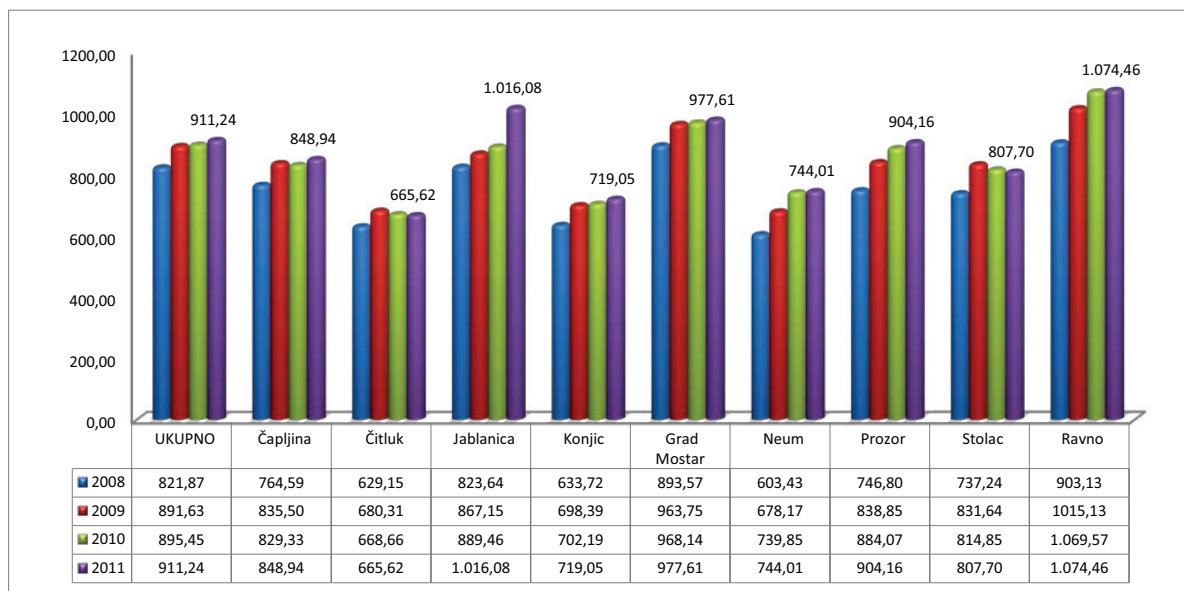
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Prosječne mjesečne neto plaće u datom period su bile najveće u djelatnostima finansijskih usluga i posredovanja, proizvodnji i opskrbi električnom energijom, plinom i vodom, javnoj upravi i odbrani. Najniže plaće su u vađenju rude i kamena, trgovini na veliko i malo i održavanju. Vidimo iz ovih pokazatelja da su najveće plaće u onim djelatnostima u kojima je mala mogućnost za otvaranje novih radnih mjesta. Najniže plaće su upravo u onim djelatnostima koje imaju mogućnost za rast i gdje je potencionalno moguće zaposliti najveći broj nezaposlenih. Najveći rast plaća za posmatrani period se dogodio u djelatnostima i preduzećima u kojima je država i dalje većinski vlasnik. U Jablanici je to Elektroprivreda BiH.

Slika 20. Usporeda prosječnih neto plaća za 2012. godinu (KM)

Usporedba prosječnih plaća po djelatnostima na području općine Jablanica sa prosječnim neto plaćama na području HNK pokazuje da su prosječne plaće na području općine Jablanica značajno veće od prosječnih plaća u HNK, a koje su opet veće od prosječnih plata FBiH.

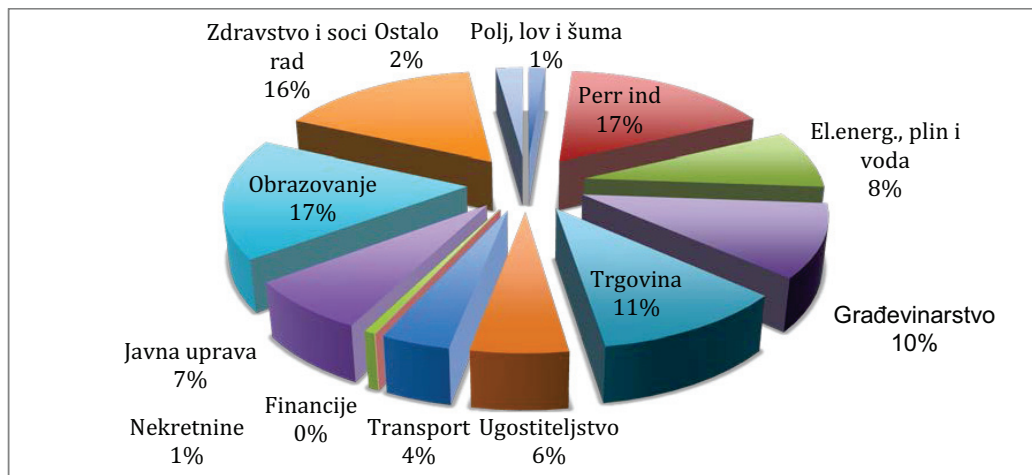
Slika 21. Prosječne plate za općine HNK²⁰ (KM)

Podaci o promjeni prosječne plaće u općinama HNK pokazuje da općina Jablanica, Ravno i Grad Mostar imaju veću platu od prosječne u HNK. Veće prosječne plaće u općini Jablanica mogu potencijalno izazvati ekonomsku migraciju radno sposobnog stanovništva, i to posebno najkvalitetnijeg dijela radne snage.

²⁰ Statistički bilten HNK 2011.godina

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

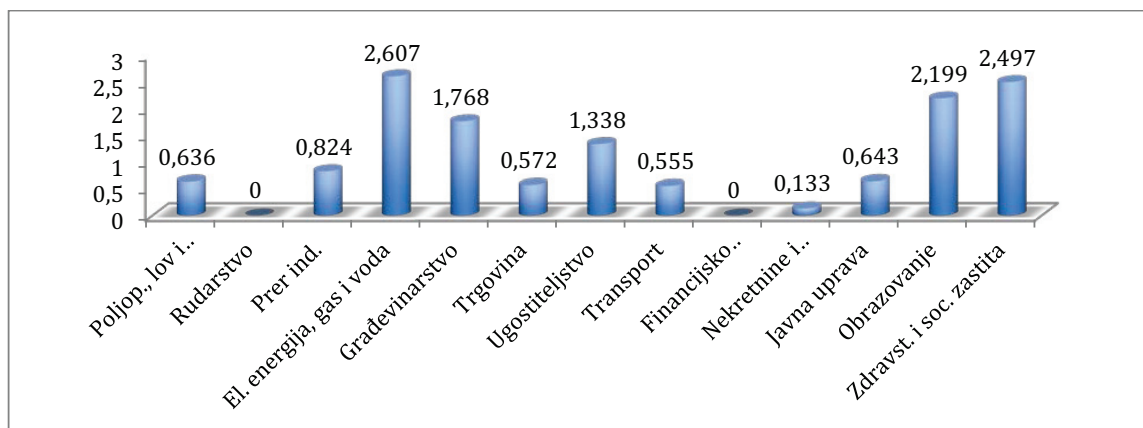
IV. 1.3.2.1. Analiza strukture ekonomije Općine Jablanica

Slika 22. Koncentracija zaposlenosti po SKD na području općine Jablanica u 2011

Djelatnosti javne uprave, obrazovanja, zdravstva i socijalnog rada čine 40% ukupnog registrovanog zapošljavanja na području Općine Jablanica. U djelatnosti prerađivačke industrije zaposleno je 17% od ukupnog broja registrovanih zaposlenih.

Analiza strukture ekonomije korištenjem lokacijskog kvocijenta je utvrđena poređenjem koncentracije zaposlenosti u pojedinim djelatnostima na području Općine Jablanica sa koncentracijom zaposlenosti u tim djelatnostima na području FBiH. Lokacijski kvocijent koristimo za identificiranje djelatnosti koje bi mogle biti nosioci razvoja Općine Jablanica. Vrijednost lokacijskog kvocijenta iznad 1,2 je indicija da je određena djelatnost "izvozna" djelatnost koja ima multiplikativni efekt na ekonomiju lokalne zajednice. Vrijednost lokacijskog kvocijenta manja od 1 upućuje na nerazvijenu djelatnost koja u slučajevima kada je lokacijski kvocijent ispod vrijednosti od 0,8 se može smatrati nedovoljno razvijenom.

Slika 23. Lokacijski kvocijent za djelatnosti na području Općine Jablanica (2011)²¹

Analiza lokacijskog kvocijenta za djelatnosti na području Općine Jablanica ukazuje na visoku koncentraciju zaposlenosti u djelatnosti proizvodnje i opskrbe električnom energijom, plinom i vodom, građevinarstva, obrazovanja, zdravstvo i socijalni rad i ugostiteljstva. Procjena je da će se u djelatnostima vezanim za električnu energiju zadržati stagnacija zaposlenih, eventualno, da će biti ostvaren blagi rast u slučaju realizacije projekta mini hidroelektrana na rijeci Doljanci. Visok koeficijent u djelatnostima obrazovanja i zdravstvene i socijalne zaštite govori da u ovim djelatnostima ima višak zaposlenih.

²¹ Statistički bilten HNK 2011.godina

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

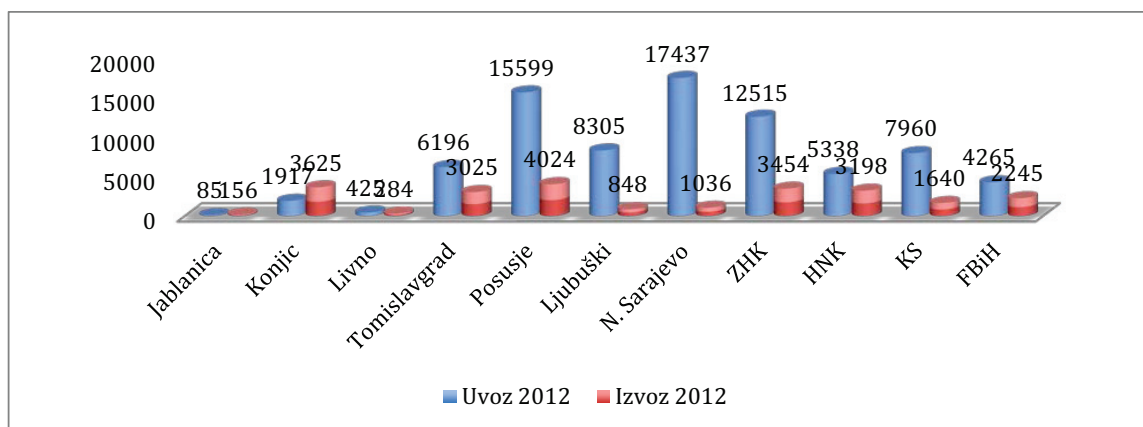
Lokacijski kvocjent od 0.636 u djelatnosti poljoprivrede lova i šumarstva ukazuje na to da je ova djelatnost nerazvijena u odnosu na prosjek u FBiH.

Koncentracija zaposlenosti u djelatnosti prerađivačke industrije iznosi 0.824 i ona graniči sa vrijednosti koja bi ovu djelatnost na području Općine Jablanica, u poređenju sa koncentracijom zaposlenosti u toj djelatnosti na području FBiH, svrstalo u nerazvijene djelatnosti.

Sve ostale djelatnosti izuzev poljoprivrede, lov i šumarstvo, trgovina na veliko i malo i održavanje, javna uprava i odbrana imaju koncentraciju zaposlenosti koja je ispod prosječne koncentracije zaposlenosti u tim djelatnostima u FBiH.

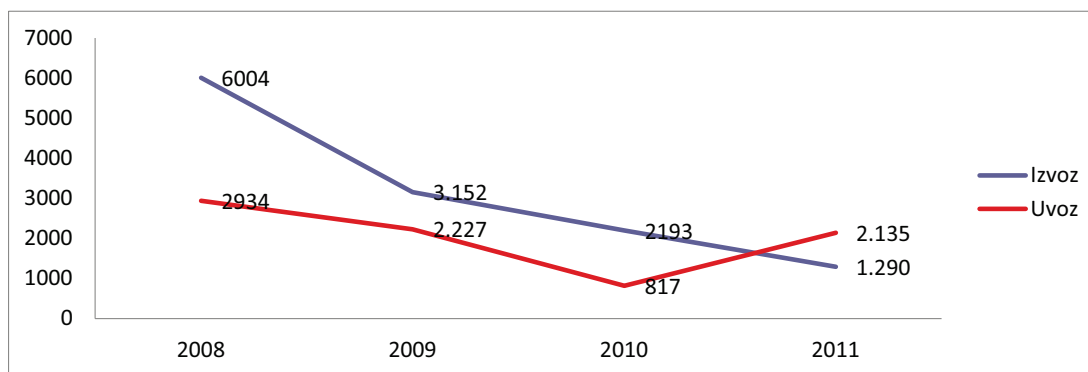
Jablanička ekonomija ima priliku i šansu u djelatnostima kao što je prerađivačka industrija, naročito u djelatnostima prerade i obrade kamena. Također smo vidjeli da su djelatnosti građevinarstva i hotelijerstva i ugostiteljstva razvijenije od prosjeka FBiH. Postoji prostor za razvoj poljoprivredne proizvodnje zato što u Jablanici postoji tradicija konzumiranja janjetine sa raznja koja se sprema u nekoliko restorana, a koji su veliki potrošači kvalitetnih poljoprivrednih proizvoda koje nude svojim gostima. Prerađivačka industrija i poljoprivreda mogu ubrzati razvoja ostalih usluga prvenstveno ugostiteljstva transporta, djelimično i trgovine.

IV. 1.3.3. Spoljnotrgovinska razmjena

Slika 24. Poređenje uvoza/izvoza po glavi stanovnika u 2012. godini²²

Poređenjem uvoza i izvoza po glavi stanovnika, vidimo da općina Jablanica u svim godinama osim u 2011. ima manji uvoz od izvoza po glavi stanovnika. Uvoz po glavi stanovnika na području općine Jablanica je za više od deset puta manji od prosječnog uvoza po glavi stanovnika u FBiH. Izvoz po glavi stanovnika je također među najnižima u poređenju sa drugim općinama i za više od dva puta niži od prosječnog izvoza po glavi stanovnika u FBiH.

Slika 25. Uvoz / izvoz sa područja općine Jablanica²³ (KM)

²² Federalni zavod za programiranje razvoja – Socioekonomski pokazatelji po općinama 2011.godine

²³ Federalni zavod za programiranje razvoja – Socioekonomski pokazatelji po općinama 2011.godine

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Uzrok pada izvoza po glavi stanovnika je činjenica da je ekonomska kriza zahvatila područje općine Jablanica, odnosno prerađivačka industrija granita je zapala u krizu i probleme koji su rezultirali uvođenjem stečaja, u do tada dobrim dijelom izvozno orjentisano preduzeće. Ukoliko ekonomska kriza potraje još jedan period moglo bi doći do daljnjeg pada izvoza jablaničkog kamena gabra, a samim tim i do smanjanje ekonomske razmjene i dalje stagnacije privrednog rasta.

IV. 1.3.4. Investicije u privredi

HE na Neretvi su imale sljedeće investicije u privredi u period od 2005.- 2011. godina

Djelatnost investitora	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Proizvodnja i opskrba elek. energijom, plin i vodom	4.545.264	6.772.582	12.042.148	5.296.836	7.106.377	5.024.825	6.647.955

Tabela 3. Investicije u privredi²⁴

Naprijed navedene investicije su bile u vezane za remontovanje postojećih mašina i produženja radnog vijeka mašina u hidroelektranama Jablanica, Grabovica i Salakovac.

U industrijsku zonu "Šljunkara" izvršena su slijedeća ulaganja:

GODINA	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	UKUPNO
IZNOS	5.830	51.664,	526,	40.473,	8.424,	158.309,	317.833	29.893,	155.172	768.126,
ULAGANJA		25	50	58	00	23	,34	21	,06	17

Tabela 4. Ulaganja u industrijsku zonu Šljunkara²⁵

Ukupan iznos ulaganja u industrijsku zonu "Šljunkara" iznosi 1.155.329,82 KM.

Iznos od 768.126,17 KM (iz gornje tabele) su finansirali Federalno ministarstvo poduzetništva, razvoja i obrta finansiralo projekte u iznosu 195.000,00 KM, a JP Elektroprivreda BiH d.d. finansirala trafo-stanicu u iznosu od 74.000,00 KM i Općina Jablanica u iznosu od 407.272,45 KM.

Ostatak ulaganja u industrijsku zonu "Šljunkara" u iznosu od 387.203,65 KM, a koji nije prikazan u gore navedenoj tabeli, odnosi se na ulaganja u kanalizaciju i finansiran je od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK-a u iznosu od 370.678,30 KM i Općine Jablanica u iznosu od 16.525,35 KM.

Obaveze HE Grabovica prema Općini Jablanica su se realizovale u slijedećim iznosima:

	IZNOS
Regulacija korita Suhava u naselju Glogošnica	1.275.881,94
Otpadne vode sa prečišćivačem	296.891,35
Odvajanje otpadnih voda	1.117.035,60
Šljunkara	318.414,55
Centralni dio grada – Granitov krug	332.901,96
Ispod upravne zgrade HE na Neretvi Jablanica	317.932,94
UKUPNO:	3.649.058,34

Tabela 5. Obaveze HE Grabovica 2004-2011.godine²⁶

Projekat Gravitacioni Vodovod "Šanica" je počeo sa realizacijom krajem 2005.godine, a realizovan je sredinom 2012. godine i odvijao se u fazama i ukupna vrijednost investicije je 2.569.196,22 KM.

²⁴ Izvor: JP EP BiH d.d., HE na Neretvi

²⁵ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

²⁶ Izvor: Dokumentacija JP EP d.d., HE na neretvi

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. 1.3.5. Turistički potencijal i turistička infrastruktura**

Općina Jablanica ima veoma dobre prirodne preduslove za razvoj turizma. Prirodni resursi u općini Jablanica su: Jablaničko i Grabovičko jezero, planine Prenj i Čvrstica, rijeke Neretva, Doljanka i Šanica. Rijeke Doljanka i Šanica su veoma interesantne za sportski ribolov i kampiranje u prirodi. Obje navedene planine imaju preko 2000 metara n/v i kao takve predstavljaju izazov mnogim planinarima. Na spomenutim planinama postoji mogućnost zimskog i ljetnog turizma. Postoje uslovi za turno skijanje što je kombinacija skijanja i planinarenja. Kada je riječ o lovu nekada je bilo mogućnosti lova na visoku divljač, a danas je fond visoke divljači desetkovan usljed krivolova i predstavlja ozbiljan problem za opstanak ugrožene vrste divojarka na ovim prostorima. Stanje objekata na ovim planinama je, nažalost katastrofalno, a kada tome dodamo lošu markaciju, postojanje minskih polja **te neorganizovanost i nepostojanje turističke ponude** jasno da ne možemo očekivati veliku posjećenost i značajnije korištenje ovih resursa. Na južnim obroncima Čvrstice nalazi se Park prirode Blidinje koji dobrim dijelom zahvata jablaničku opštinu. U okviru parka je već afirmisano skijalište sa popratnim sadržajima individualnim i kolektivnim smještajnim kapacitetima.

Pored toga Jablanica ima i kulturno-historijski spomenike koji su proglašeni Nacionalnim spomenicima kulture od strane Komisije za očuvanje nacionalni spomenika BiH: kompleks Bitka na Neretvi sa muzejem i četiri nekropole stećaka.

Grabovičko jezero i rijeka Neretva pružaju mogućnost bavljenja sportskim ribolovom i to prvenstveno variličarstvom te su idealna područja za organizovanje takmičenja ovoga tipa. Pored ovoga ovi lokaliteti mogu biti zanimljivi i za vožnju kajaka.

Jablaničko jezero, svakako, pruža mogućnosti za odmor posebno u ljetnoj sezoni. Naime, odmah po svršetku rata Jablaničko jezero je postalo poželjna destinacija za bh građane koji sebi nisu mogli priuštiti odlazak na more, pa je u ljeto 1996, 97. i 98. godine zabilježen veliki priliv gostiju. Ovakav trend je potakao lokalno stanovništvo na izgradnju privatnih plaža, kampova i smještajnih kapaciteta, a zemljište uz obale jezera je postalo veoma atraktivno i skupo. Ovakva pojava dovela je do toga da imamo uzrpaniju priobalnog pojasa, koji je u funkciji zaštitne zone, pa čak imamo i gradnju na samome jezeru što uveliko narušava sam ambijent. U posljednje vrijeme plaže postaju sve manje posjećene, a interes za dolazak na jezero je sve manji.

Smještajni kapaciteti su: Park prirode „Blidinje“ (50 kreveta i 270 stolica); „Pansion Vilinac“ (restoran sa saunom i salon barom, 30 ležaja); Hajdučke Vrleti (60 kreveta, 220 stolica); Motel „Risovac“ (17 kreveta, 100 stolica); Buffet Bar (45 stolica). Smještajni kapaciteti u gradu Jablanici su: Hotel „Jablanica“ kapaciteta 32 sobe sa 72 ležaja, motel „Kamel“ ima kapacitet 12 soba sa 24 ležaja, motel „Maksumić komerc“ u Lendavi kapaciteta 26 soba i apartmanom.

Planinski kapaciteti, na skijalištu Risovac su 157 ležaja, dok u samom gradu postoje 132 ležaja. Popunjenost kapaciteta nije zadovoljavajuća i za zvanične organe je veoma teško utvrditi jer po podacima TZ-e u Jablanici nisu zabilježena noćenja gostiju.

Izgradnjom koridora Vc, ski centar Risovac kao i sama Jablanica, bi trebali postati atraktivna i lahko dostupna destinacija velikom broju turista. Trend interesovanja za ulaganja i dolazak na zimski odmor na ovaj prostor je u porastu i **predstavlja veliku razvojnu šansu za općinu Jablanica.**

Spomen kompleks „Bitka na Neretvi“ je prije rata bila poznata i posjećena destinacije mnogih građana ex Jugoslavije i Evrope. Ono po čemu je Jablanica u svijetu prepoznatljiva je Bitka za ranjenike kojoj je ovaj kompleks i posvećen. Pored „jablaničke jaganjetine“, ovo je najprepoznatljiviji naš brend u širim okvirima.

Spomen kompleks je u veoma lošem stanju i njegov najkapitalniji i najatraktivniji eksponat Srušeni most je napola uništen. Također fundus Muzeja je veoma oskudan i trenutno svojim ponudom nije u onakvom stanju kakvoga ga nekada pamtimo.

Uprkos nezadovoljavajućem stanju Spomen kompleksa možemo reći da ipak privlači veliku pažnju turista i taj trend je u porastu. Ovu destinaciju godišnje posjeti oko **15.000 registrovanih gostiju**, dok je broj

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

neregistrovanih gostiju mnogo veći, i do nekoliko puta. Ova konstatacija nam govori da vrijedi posvetiti pažnju ovoj ustanovi kako bi mogli u budućnosti kvalitetno eksploatirati ovaj resurs.

Lokaliteti na kojima se nalaze stećci kao i četiri nekropole koje su proglašene nacionalnim spomenicima do sada su u veoma maloj mjeri bili dio interesa turista. Naime ovi lokaliteti nisu na kvalitetan način obilježeni, ne postoji uređena signalizacija i infrastruktura koja bi turiste odvela do odredišta. Po nama pomenuti stećci predstavljaju neizostavan dio turističke ponude Jablanice. Blizina mora, pozicija između dva centra Sarajeva i Mostara, odvojak za koridor VC, blizina Međugorja Jablanici pružaju realnu osnovu za razvoj tranzitnog turizma.

Glavni pravci razvoja općine Jablanica su **usmjereni na razvijanje tzv. tranzitnog turizma ponudom sadržaja na glavnim putnim pravcima**. U tranzitni turizam potrebno je ukomponovati segment kulturno istorijskog turizma, s revitalizacijom spomenika kulture Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi“.

Međutim, pošto ova djelatnost uglavnom služi za zadovoljavanje potreba tranzitnog turizma i jednog manjeg dijela lokalnog stanovništva potrebno je uraditi dodatnu analizu i vidjeti da li je unutar djelatnosti potrebno razvijati hotelijerstvo, što bi ukazivalo na to da ista nije isključivo orjentisana na zadovoljenje turista-prolaznika i da može poslužiti kao potrebna infrastruktura za daljnji razvoj turizma bilo ljetnog, zimskog, kulturnog, kongresnog i sl.

Park prirode Blidinje je područje na kojem se mogu naći mnoge endemske vrste biljnog i životinjskog svijeta uz dosta izvora čiste, pitke vode. Najpoznatije znamenitosti parka uz jezero su i bogata arheološka nalazišta, te nekropola sa 150 stećaka u Dugom polju koja je u januaru 2004. godine dobila status Nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine. U parku je smješten i moderan ski centar koji je zimi odredište mnogih posjetitelja prvenstveno iz Hercegovine i Dalmacije. U skijaškom centru je instalirana četverosjedna žičara kapaciteta 1942 osoba/h uz prosječan nagib staze od 29,08% kao i manja žica tzv. baby lift koja je pogodna za početnike i djecu. **Ovaj prostor je potrebno afirmisati, promovisati i ponuditi ga kao turistički proizvod.**

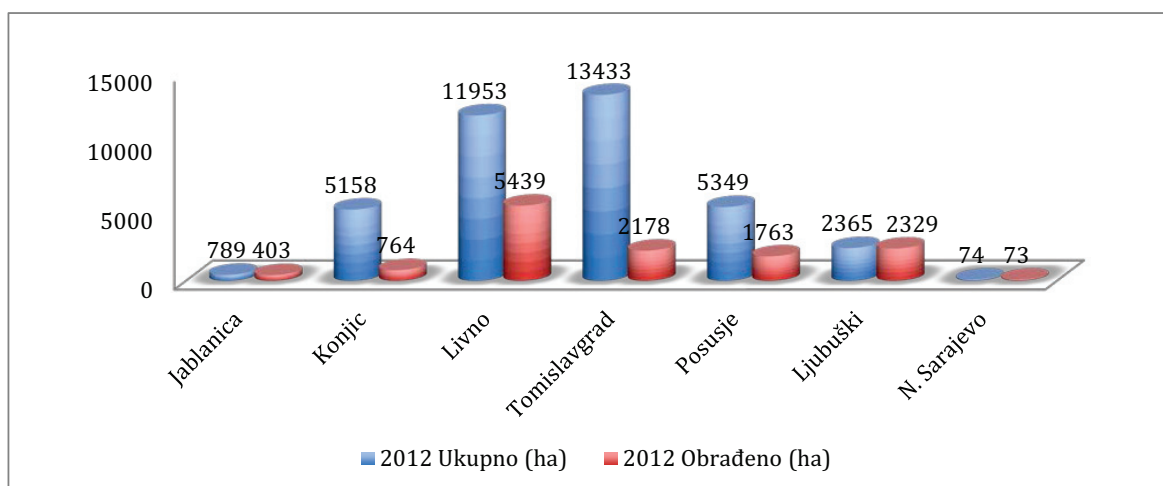
Razvoj turizma na jablaničkom jezeru je uslovljen rješavanjem problema uzurpacije priobalnog pojasa. Kao direktna posljedica naprijed navedenog problema su nepostojanje uređenih plaža uz obalu jezera sa adekvatnom komunalnom infrastrukturom.

Planine Prenj i Čvrstica su od davnina poznate kao atraktivne destinacije za lov i planinarenje.

Preduslov intenzivnijem razvoju jesu poboljšanje infrastrukture (prometne, turističke), turističke ponude te postojanje zainteresiranih investitora koji bi uložili sredstva u turističke kapacitete i sl.

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. 1.3.2. Poljoprivreda**

Od ukupne površine općine Jablanica (301 km²) poljoprivredno zemljište pokriva oko 15,7% ili cca 45 km². Na jednog stanovnika općine Jablanica dolazi 0,34 hektara poljoprivrednog zemljišta. U Federaciji BiH dolazi 0,56 hektara, a u Republici Srpskoj 0,90 hektara poljoprivrednog zemljišta po stanovniku. Ostali dio zemljišta su voćnjaci, livade, pašnjaci, zapušteno zemljište.

Slika 26 Usporedba raspoloživih i obrađenih površina oranica i bašti (ha)

Općina Jablanica spada među općine sa najmanjim raspoloživim površinama oranica i bašti.

Prije ratnog perioda u poređenju sa poljoprivredom Bosne i Hercegovine gdje je bilo angažirano oko 21% aktivnog stanovništva, u općini Jablanica, prema našim procjenama bilo je angažirano 8-10% stanovništva u agrarnoj privredi, uključujući i aspekt malog dijela prehrambenog kompleksa. Sadašnje stanje nije puno različito u odnosu na prijeratno.

Program obnove poljoprivrednoga sektora na općini Jablanica imao je više humanitarni nego tržišni karakter, pa mu se može dati više socijalna nego razvojna funkcija. Na nivou općine Jablanica nije bilo pokušaja generalne revitalizacije niti značajnijeg ino-agrarno finansijskog inputa.

Određena ruralna područja i poljoprivredno zemljište u općini Jablanica su napuštena, stočni fond smanjen (225 krava i 860 ovaca), a mehanizacija zastarjela. Jablanički poljoprivredni proizvođači nisu veliki snadbjevači naših ugostiteljskih objekata. Janjci manjim dijelom dolaze sa područja općine Konjic dok je najvećim dijelom snadbjevanje ugostiteljskih objekata vrši od strane velik proizvođača i uvoznika sa teritorija drugih općina iz BiH. Stručna podrška je osigurana isključivo od strane općine kroz, Savez poljoprivrednih udruženja i njihovu stručnu službu.

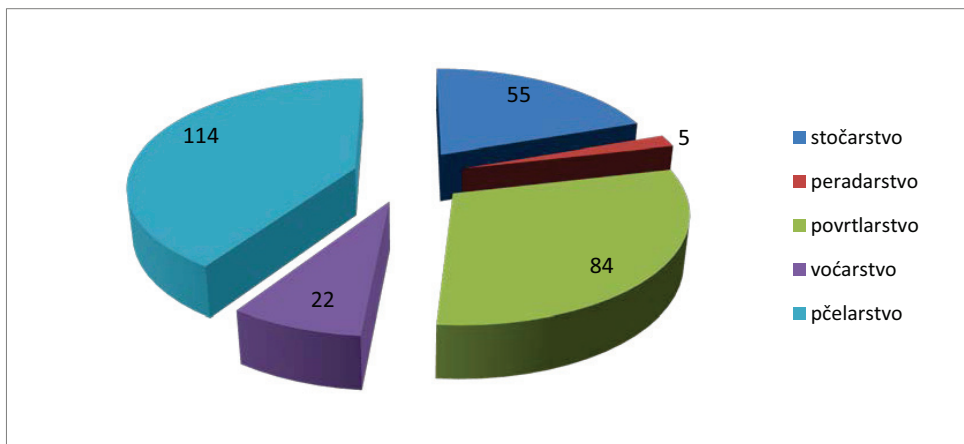
Projekat spostavljanje sistema poljoprivredne stručne službe u Savezu poljoprivrednih udruženja je realizovala općina, i pokazao se veoma uspješnim. Instalirani su i pozicionirani stručni kadrovi koji su izolirani u svom djelovanju i nalaze se u ulozi savjetodavaca. Ovim modelom nastala je vertikalna veza koja će objedinjavati poljoprivredne proizvođače na jednom mjestu te će biti glavna veza za daljnje plansko širenje i napredak poljoprivrede na općinskom nivou.

Ukupnu politiku prema poljoprivredi na općini Jablanica nužno je usmjeravati u pravcu **neposrednih mjera i aktivnosti u zaštiti zemljišta, orjentisanje ka organskoj proizvodnji, otkupu i preradi proizvoda, subvencioniranju proizvoda, pripreme za transformaciju postojeće prirodne poljoprivredne proizvodnje u tržište**. U općini Jablanica je uspostavljen Registar poljoprivrednih gazdinstava i klijenata. Unos podataka i podnošenje zahtjeva u općini je započeto 2009. godine, i do sada je u registar upisano 11 poljoprivrednih klijenata i 193 gazdinstava.

Sa podacima kojima raspolaže Savez poljoprivrednih udruženja, broj članova Saveza koji su evidentirani kao poljoprivredni proizvođači je 280. Mada ta brojka ne govori ni približno tačan broj porodica i

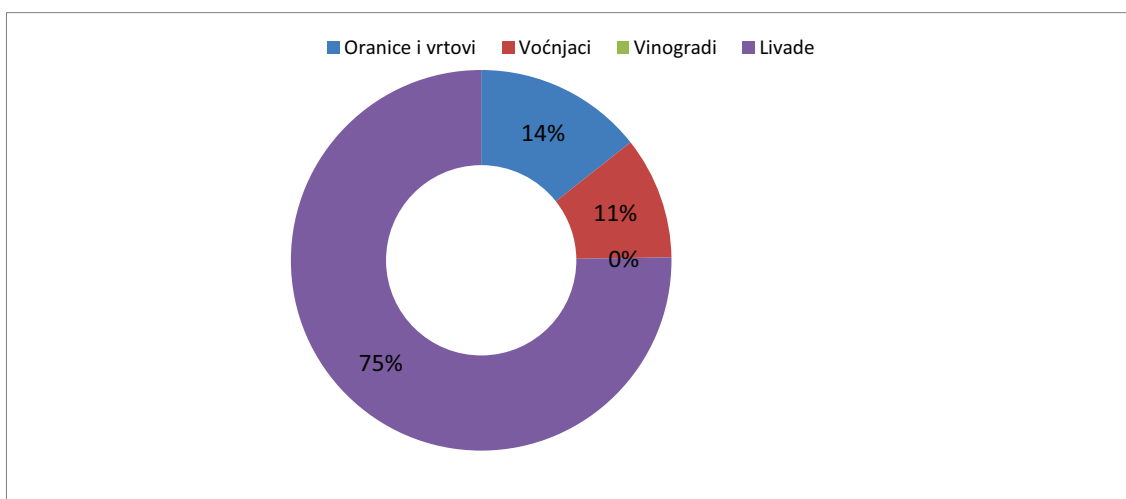
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

pojedinaца koji se bave poljoprivredom, **zapravo njihov broj je znatno veći i prema procijenama iz Saveza njihov broj je preko 600**. Gledajući po broju članova porodičnih domaćinstava može se sa sigurnošću reći da **broj stanovnika koji nadopunjuju svoj kućni budžet ili isključivo žive od poljoprivrede je negdje oko 2.400**.

Slika 27. Struktura poljoprivrednih gazdinstava²⁷

Ekološka proizvodnja je prema našim stručnim analizama oblast gdje će općina Jablanica sigurno iskoristiti svoje komparativne prednosti područja koje je potpuno nezagađeno. **U ukupnom agrarnom kompleksu (biljna i animalna proizvodnja) općina Jablanica treba konkurisati kao područje ekološki prihvatljivo za uzgoj eko hrane te formirati i zaštititi zone za ekološku proizvodnju**. Ovaj sistem će omogućiti poljoprivrednim proizvođačima da certificiraju svoje proizvode, naprave brend i budu prepoznatljivi.

Činjenica je da je u nekim proizvodnjama zemljište ograničavajući faktor. Da bi se iskoristile ove prirodne pretpostavke neophodno je ukupnjavanje manjih privatnih parcela te dodijela poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države.

Slika 28. Struktura obradivih površina²⁸

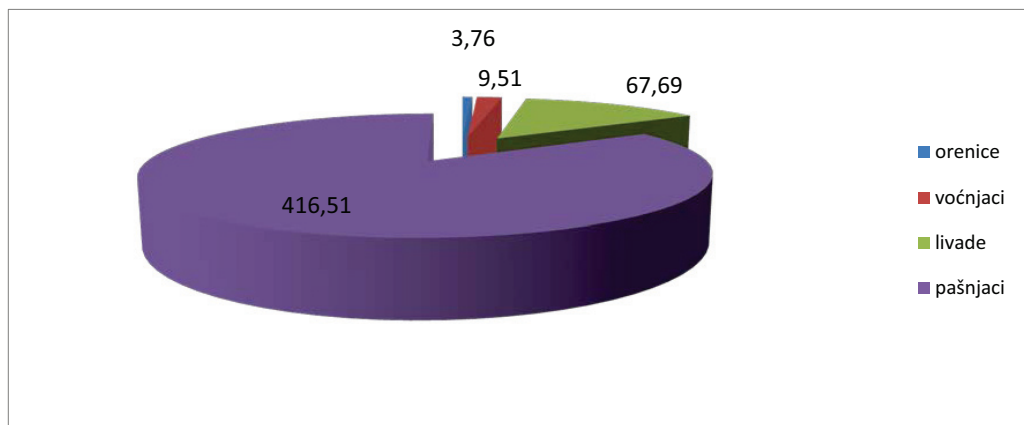
Ukupne površine poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu države na području Općine Jablanica, prema podacima iz katastra zemljišta i zemljišnih knjiga, a koje su navedene u Programu gospodarenja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu države iznose : 494,0287 ha. Površine poljoprivrednog zemljišta iz poglavlja V ovog Programa, prema kulturi zemljišta obuhvataju: .

²⁷ Dokumentacija Općine Jablanica²⁸ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

R.br.	Oranica Ha	Voćnjak ha	Livada ha	Pašnjak Ha
1.	34.942	91.385	651.202	4.162.758

Tabela 6. Struktura poljoprivrednog zemljišta u ha

Slika 29. Površine u vlasništvu države u ha²⁹

Finansijsku podršku za provedbu navedenih zadataka neophodno je obezbijediti na nivou općine, kantona i FBiH.

²⁹ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Najznačajnija djelatnost (trenutno) na području općine Jablanica je djelatnost proizvodnje i opskrbe električnom energijom. U upravljanje ekonomskim razvojem općine mora se uzeti u obzir značaj ove djelatnosti i usmjeriti aktivnosti na daljnji njen razvoj naročito u razvoju i realizaciji investicija na korištenju obnovljivih izvora energije, odnosno pretvaranju hidropotencijala rijeke Doljanke u električnu energiju, a **kroz izgradnju jedne male i nekoliko mini hidroelektrana.**

Osnova ekonomskog razvoja naše općine u narednom planskom periodu, pored naprijed navedenih potencijala u proizvodnji električne energije, jeste **prerađivačka industrija, odnosno razvoj djelatnosti prerade i obrade kamena.** Naravno da industriju prerade i obrade kamena treba pratiti djelatnost vađenja kamena, te smatramo da postoje realne osnove za daljnji razvoj ove dvije djelatnosti koje su usko povezane i nadopunjuju se. Napore je potrebno usmjeriti na podršku postojećim poduzetnicima i razvoju njihovih kapaciteta u pravcu korištenja prirodnog bogatstva prvenstveno kamena gabra.

Za razvoj preduzetništva i podsticanje rasta malih i srednjih preduzeća od velike važnosti je pružanje nefinansijske i finansijske pomoći. Iako preduzetnici ističu u prvi plan potrebu za dobijanjem finansijske pomoći smatramo da je ovom sektoru potrebna, i da je gotovo od podjednake važnosti i nefinansijska pomoć.

Nefinansijsku podršku ne čine samo savjetodavne usluge već cjelokupan sistem organizovanja jednostavne i jeftine procedure za pokretanje i realizaciju poslovanja preduzetnika, kao i pružanja što kvalitetnijih i jeftinih usluga koje se mogu pružiti, a koje se odnose na reformu općinske uprave da se pored ostalog, uspostave i realizuju aktivnosti koje bi bile od značaja za podršku razvoja preduzetništva u Jablanici.

Također treba posvetiti pažnju Udruženju poduzetnika Jablanica i prihvatiti ih kao ravnopravnog partnera kako bi općina postala servis preduzetnika u cilju poboljšanja njihovih poslovnih performansi a kako bi što značajnije ojačali sektor MSP.

Pored gore navedenog najveće napore u kreiranju poslovnog ambijenta potrebno je usmjeriti na **razvoju fizicke infrastrukture potrebne za daljnji razvoj privatnog sektora,** što se odnosi na uređenje postojeće i kreiranje novih industrijskih zona. Definisanjem i uređenjem industrijskih zona ili prostora, sa svom neophodnom infrastrukturom, a što uključuje od dobijanja svih potrebnih dozvola u kratkom roku, obezbeđenje svih infrastrukturnih instalacija (voda, struja itd), prevazišli bi se neki od problema sa kojima je privreda suočena.

S obzirom na ekološke, morfološke, geografske i imovinske karakteristike poljoprivrednog zemljišta u općini organska poljoprivreda se nameće kao realna vizija razvoja, a naročito organska proizvodnja povrća, stoke sitnog zuba, meda, ljekobilja te šumskih proizvoda. **Potrebno je izraditi programe razvoja organskih proizvođača, sakupljača, otkupljivača i prerađivača u općini, te izraditi poticajne mjere prema istima.**

Zbog usitnjenosti poljoprivrednih parcela koja stvara probleme intenzivnijoj proizvodnji potrebno je preko izvršne i zakonodavne vlasti predlagati rješavanje ovog problema i inicirati promjenu zakonskih propisa viših nivoa vlasti kako bi se pokašale ukupniti parcele.

Prioritetno bi bilo izvršiti bonitetno kartiranje zemljišta na području općine sa preporukama za uzgoj pojedinih poljoprivrednih kultura na određenim mikro lokacijama.

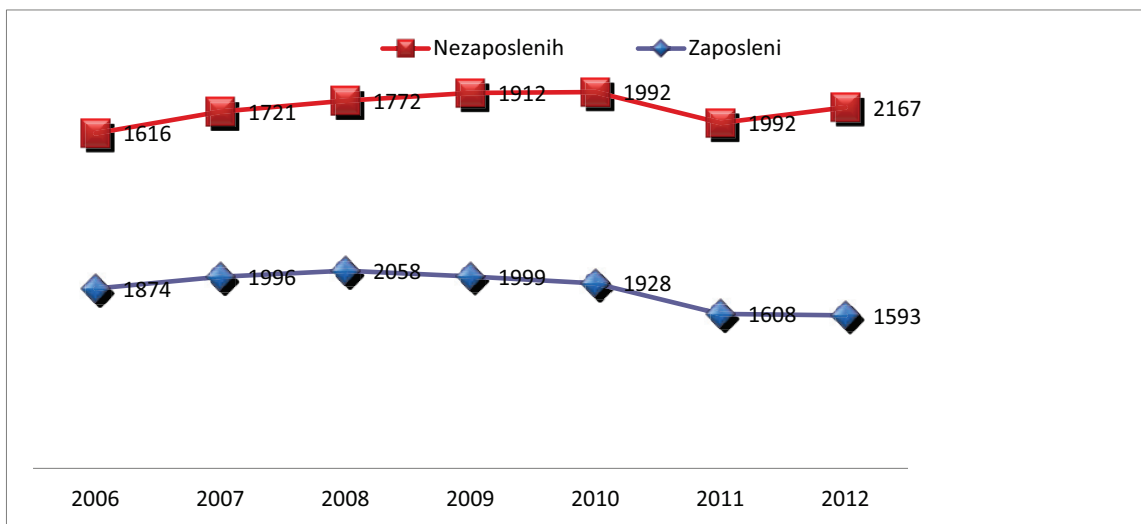
Izraditi projekte navodnjavanja većih poljoprivrednih površina jezerskom vodom i predvidjeti budžetska sredstva za realizaciju ovih projekata je također jedan o prioriteta.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.4. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

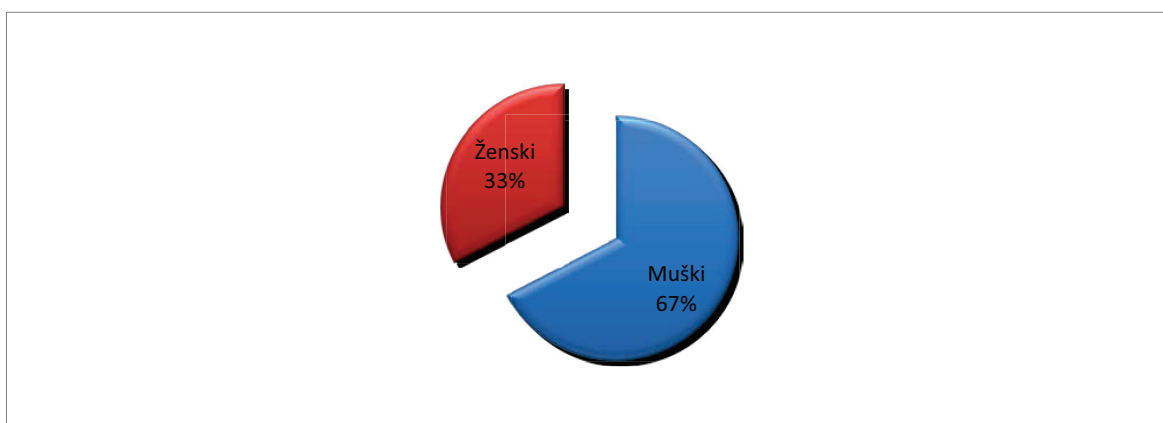
IV. 1.4.1. Zaposlenost i nezaposlenost

Jedan od najvećih problema koji je prisutan u BiH pa i u našoj općini je visoka stopa nezaposlenosti. Prema podacima Zavoda za zapošljavanje Jablanica sa 31.12.2012. godine na birou se nalazilo ukupno 2.167 nezaposlenih osoba. To ukazuje na veoma tešku situaciju na tržištu rada na području općine Jablanica. Zvanični podaci iz zavoda za zapošljavanje se odnose na formalnu nezaposlenost.

Slika 30. Kretanje broja zaposlenih i nezaposlenih.³⁰

IV. 1.4.1.1. Zaposlenost

Bitno je naglasiti da zaposlenost nije podjednako uticala na oba spola. Posmatrajući 2011. godinu vidimo da žene čine 33 % od ukupnog broja zaposlenih osoba.

Slika 31. Spolna struktura zaposlenih

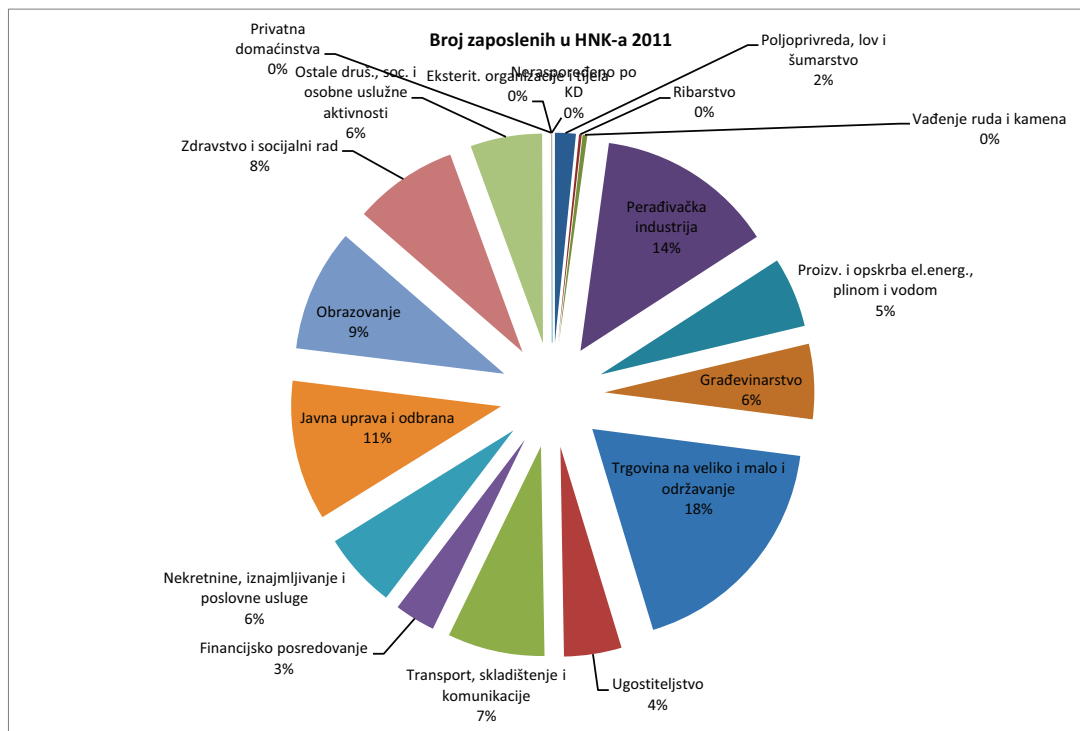
Posmatrano za 2011. godinu najveći procenat učešća u ukupnoj strukturi zaposlenosti imaju eksterne organizacije i tijela sa 50%, obrazovanje sa 9 %, prerađivačka industrija i zdravstvo sa 8%, trgovina na veliko i malo i održavanje sa 6 %, građevinarstvo sa 5 %, javna uprava i odbrana sa 4 %. Ako se podaci koji su predstavljeni naprijed navedenom slikom predstave kao zaposlenost u primarnom, sekundarnom i tercijarnom sektoru dolazimo do slijedećih podataka:

³⁰ Izvor: Biro rada Jablanica

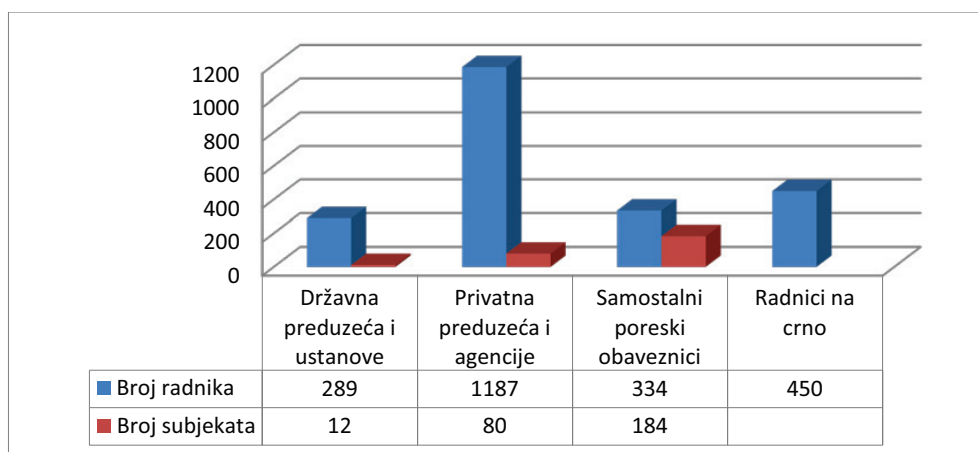
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

SEKTOR	Primarni	Sekundarni	Tercijarni
Broj zaposleni	11	292	1344
Postotak	0,67	17,72	81,60

Tabela 7. Zaposlenost po sektorima

Slika 32. Postotak zaposlenih po sektorima u HNK

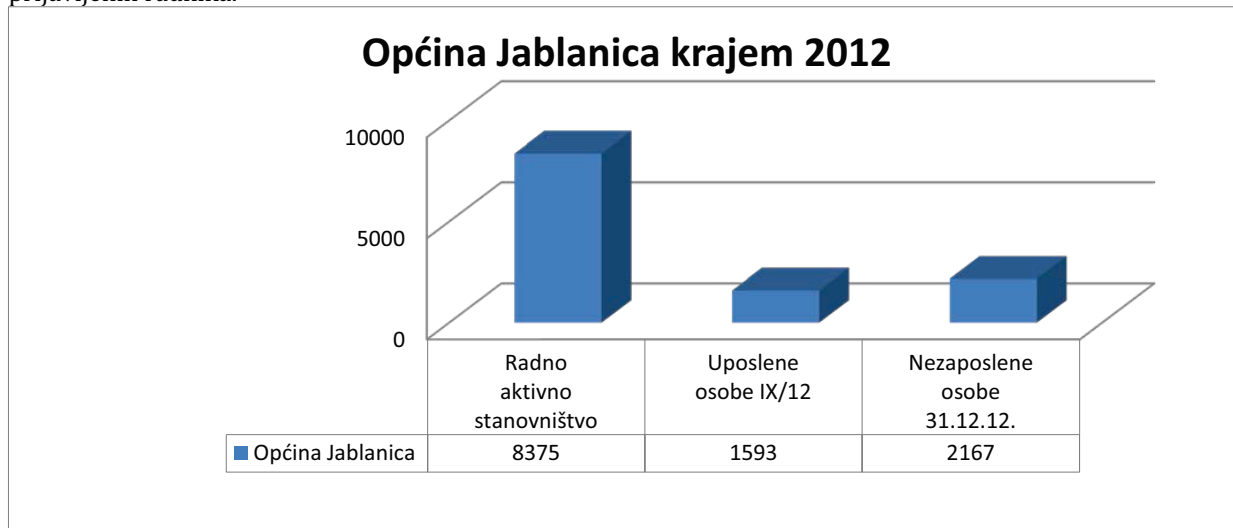
Slika 33. Odnos broja radnika i broja subjekata u Općini Jablanica³¹

Podaci Porezne uprave Federacije BiH o broju zaposlenih krajem 2012. godine, prikazani u naprijed navedenoj tabeli su objavljeni u brošuri, biltenu Zapošljavanje-Informativni pregled službe za zapošljavanje HNK, broj 2, mart 2013. godine su podaci koji su najtačniji. Oni govore da u općini Jablanica ima 1.810 zaposlenih lica krajem 2012. godine. Također po prvi put je jedan zvanični organ

³¹ Izvor: Bilten Zapošljavanje – informativni pregled; Služba za zapojavanje HNK 2013. godine

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

objavio procjene rada na crno na području općine Jablanica i podaci govore o 450 lica koji rade, a koji nisu uredno prijavljeni na evidencije. Procjejenjuje se da je stopa rada na crno 25 % u odnosu na ukupan broj prijavljenih radnika.

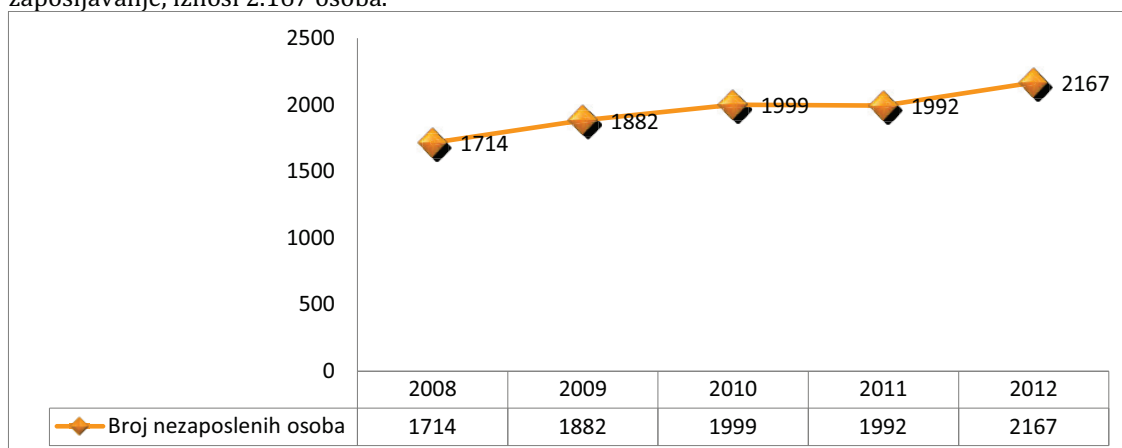
Slika 34. Broj radno aktivnog stanovništva krajem 2012 godine.³²

Upoređujući podatke o broju subjekata na području općine Jablanica sa podacima o broju subjekata u Jablanici je krajem 2012. godine evidentirano 8,31 preduzeće (privatna i državna preduzeća i ustanove) na 1.000 stanovnika. U HNK je krajem 2012. godine evidentirano 14,77 preduzeća (privatna i državna preduzeća i ustanove) na 1.000 stanovnika. Ovi podaci govore da je stanovništvo općine Jablanica manje poduzetno i ekonomski aktivno u odnosu na prosjek HNK.

Ovi podaci su bolji kada se tiče samostalnih poreznih obveznika kojih u Jablanici na 1.000 stanovnika ima 15,72 dok je prosjek HNK 13,60 samostlnih obveznika.

IV. 1.4.1.2. Nezaposlenost

Na području općine Jablanica u 2012. godini ukupan broj nezaposlenih, prema podacima Zavoda za zapošljavanje, iznosi 2.167 osoba.

Slika 35. Broj nezaposlenih osoba na području Općine Jablanica 2008-2012³³

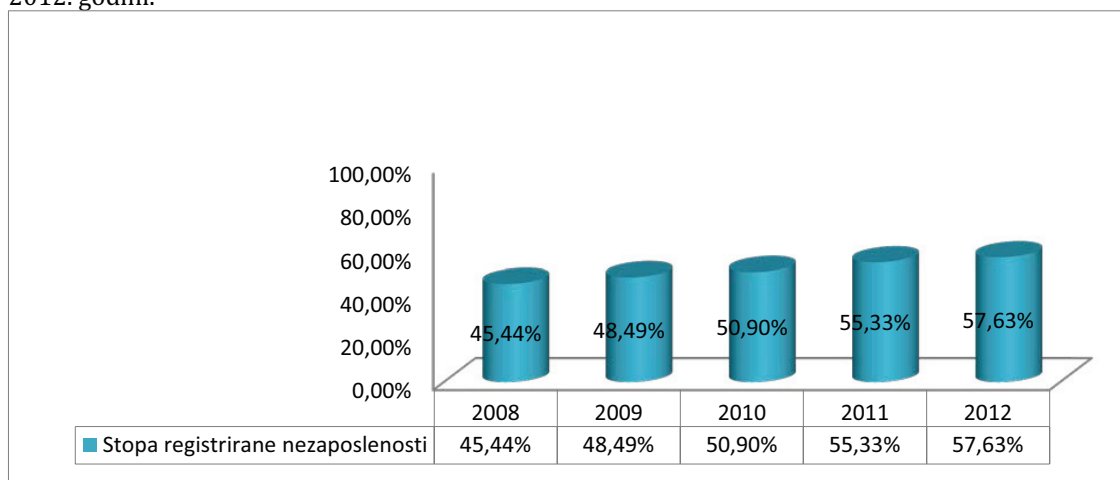
Evidentan je trend rasta nezaposlenih osoba u općini Jablanica. Zadržavanje broja nezaposlenih lica u 2011. na nivou 2010. godine je vjerovatno zbog provođenja općinskog projekta stimulisanja

³² Izvor: Služba za zapojavanje HNK

³³ Izvor: Biro rada Jablanica

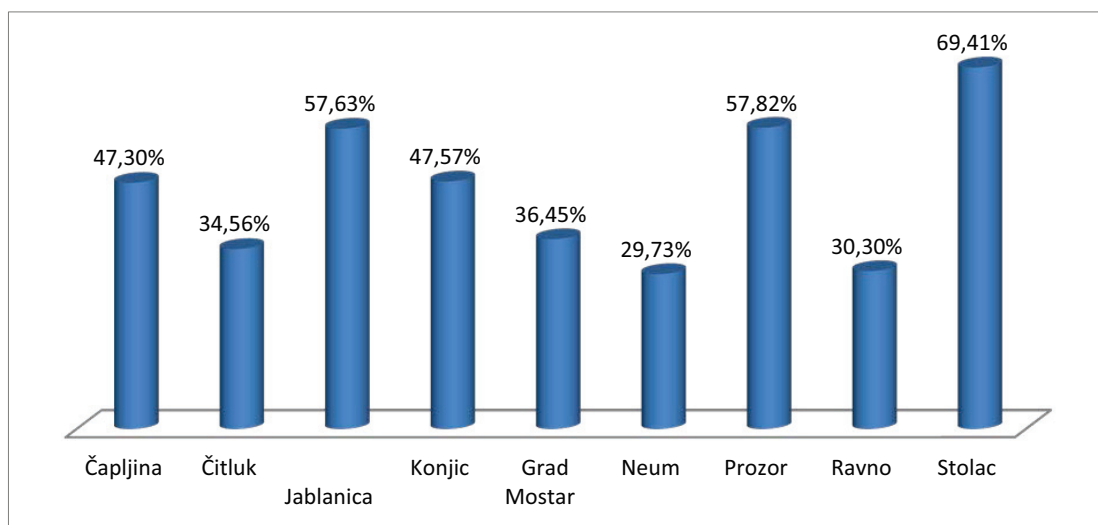
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

zapošljavanja. Nakon završetka tog projekta broj nezaposlenih je porastao, a što se vidi kroz podatak u 2012. godini.

Slika 36. Stopa registrirane nezaposlenosti u Općini Jablanica³⁴

Vidimo da se stopa registrovane nezaposlenosti u posljednjih 5 godina kontinuirano povećava i da je u tom periodu porasla za dodatnih 12%.

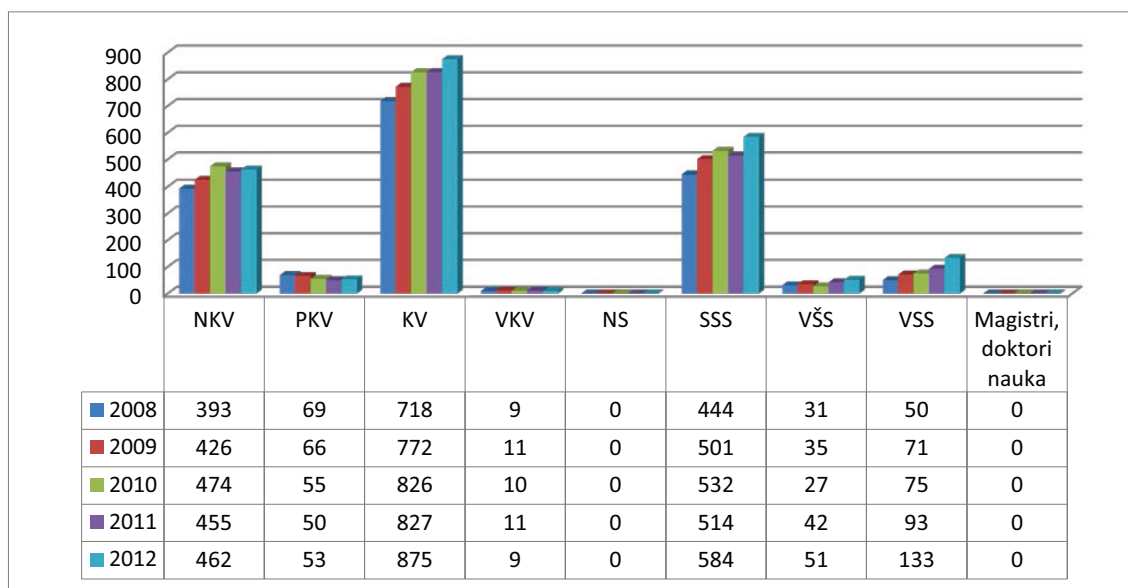

Slika 37. Stopa registrirane nezaposlenosti u HNK za 2012. godinu³⁵

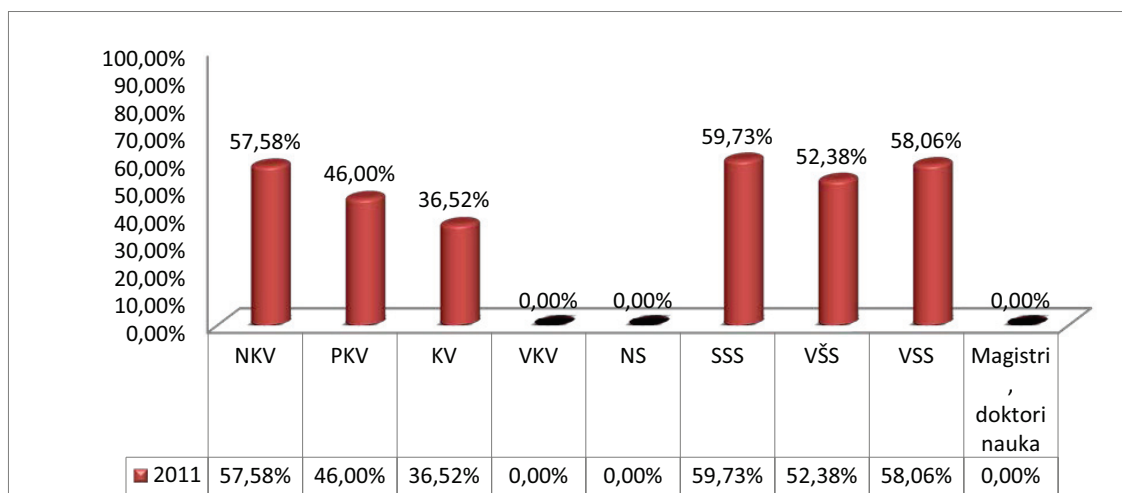
Sa stopom registrovane nezaposlenosti od 57,63% Općina Jablanica spada među nekoliko općina u HNK sa veoma visokom stopom. Jedino Općina Stolac ima veću stopu nezaposlenosti. Velika stopa nezaposlenosti je posljedica priliva radnika na biro za zapošljavanje usljed ekonomske krize i otpuštanja radnika u firmama koje se bave obradom i preradom granita.

³⁴ Izvor: Zapošljavanje informativni pregled Mostar 2013

³⁵ Izvor: Zapošljavanje informativni pregled Mostar 2013

Integralna strategija razvoja Općine JablanicaSlika 38. Broj registriranih nezaposlenih po obrazovnoj strukturi u Općini Jablanica³⁶

Radnici bez kvalifikacija, kvalifikovani radnici i radnici sa srednjom stručnom spremom čine najveći dio od ukupnog broja nezaposlenih. U svim kategorijama nezaposlenih lica vidimo trend rasta. Naročito je veliki broj lica sa srednjm školom i kvalifikovanih lica koji čine 48 % od ukupnog broja nezaposlenih lica. Nešto više od 8 % nezaposlenih lica su lica sa višom i visokom stručnom spremom. Evidentno je da jablanička privreda nije u stanju apsorbovati najveći dio visokoobrazovanih kadrova.

Slika 39.. Učešće žena u ukupnoj registriranoj nezaposlenosti u Općini Jablanica³⁷

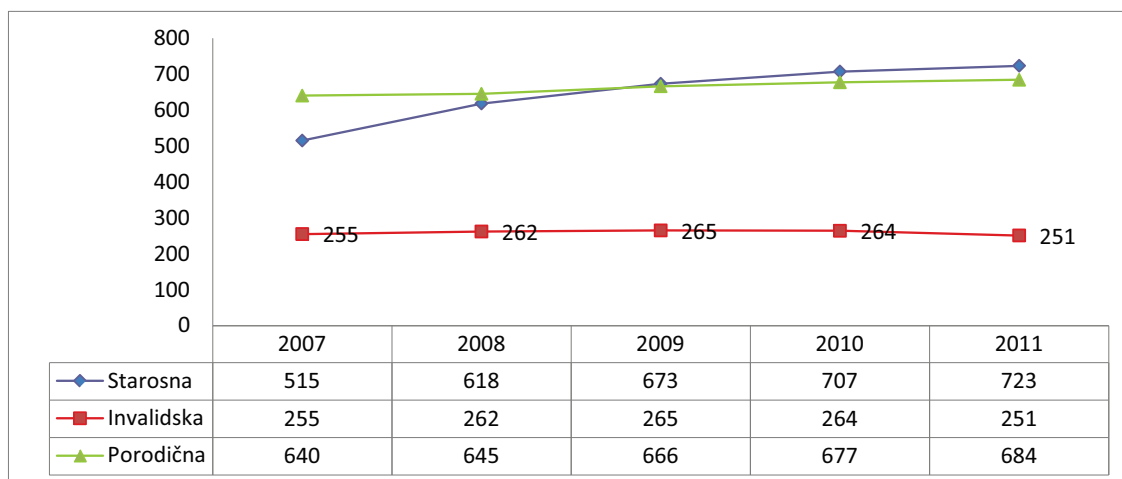
Sa slike vidimo da je procentualno učešće ženske populacije u broju nezaposlenih posebno izraženo za NKV, SSS, VŠS i VSS i značajno je veće u odnosu na muški dio populacije.

³⁶ Izvor: Biro rada Jablanica³⁷ Izvor: Biro rada Jablanica

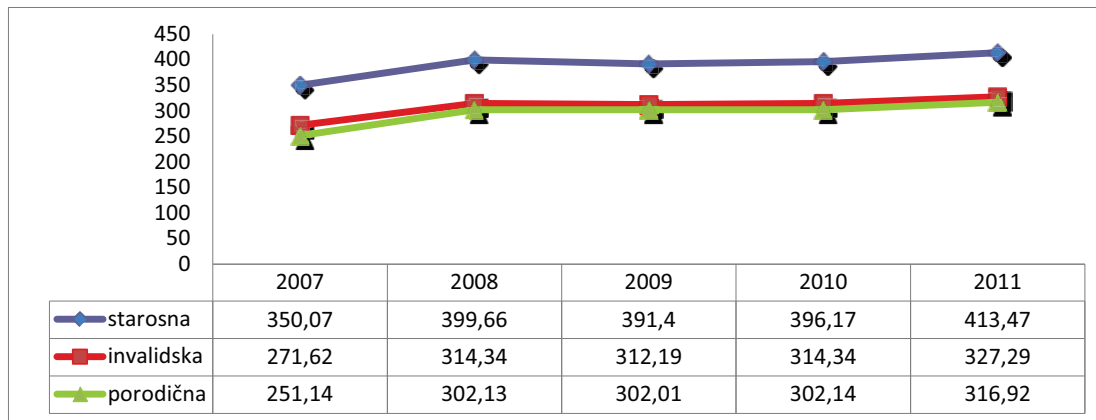
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.4.2. Penzioneri - broj, spolna struktura, struktura po vrsti penzije/mirovine

Penzioneri su posebno osjetljiva grupa u Bosni i Hercegovini i općini Jablanica, obzirom na visinu primanja i stanje penzinog sistema FBiH koji mora proći značajnu reformu.

Slika 40. Broj penzionera/umirovljenika Općine Jablanica³⁸

Broj penzionera u kategorij starosna penzija porastao je za 40 % u odnosu na 2007. godinu, a broj invalidskih penzija je smanjen za 2 % dok je broj porodičnih penzija porastao za 8 %.

Slika 41. Visina penzija za period 2007-2011. U općini Jablanica.

Penzije su imale svoj rast tokom posmatranog perioda tako da su starosne penzije povećana za 18 %, invalidske za 20 % posto, dok su porodične povećana za 26 %.

³⁸ Izvor: Centar za socijalni rad Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Osnovni identifikovani problemi na tržištu rada su:

- Enormno visoka stopa nezaposlenosti (57,63%) koja je među najvišim u BiH.
- Značajno niža stopa zaposlenosti žena (33%) od stope zaposlenosti muškaraca.
- Zadovoljavajuća kvalifikacijska struktura nezaposlenih o osoba, najmanje je lica sa osnovnim obrazovanjem (23 %).

Na identifikovane probleme općina Jablanica, kroz saradnju sa drugim institucijama i organizacijama (škole, zavod za zapošljavanje, razvojne agencije, itd.) može djelovati kroz:

- Pokretanje programa samozapošljavanja;
- Pokretanje programa subvencioniranog zapošljavanja u privatnom sektoru;
- Pokretanje programa zapošljavanja za teže zapošljive kategorije;
- Dodatnim zapošljavanjem u uslugama potrebnim građanstvu (npr. njega za stare i onemoćale osobe, itd.);
- Volonterski program;
- Programi dodatne edukacije i prekvalifikacije.

IV. 1.5. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja

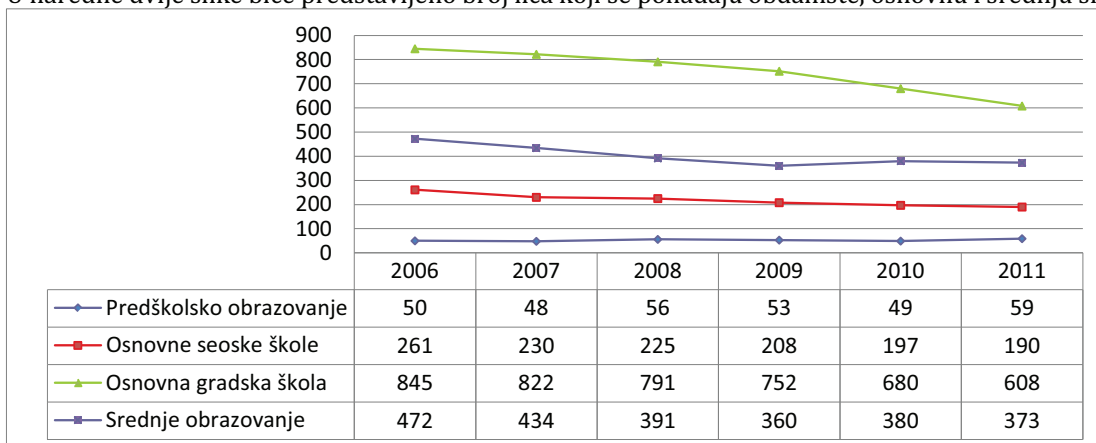
IV. 1.5.1. Obrazovanje

IV. 1.5.1.1. Predškolski odgoj

Predškolski odgoj i obrazovanje na području općine Jablanica organizovano se sprovodi od 01.09.1978. godine kroz dječije obdanište koje je djelovalo u sklopu Osnovne škole "Suljo Čilić", a od 03.10.1996. godine djeluje kao Javna ustanova dječije obdanište "Pčelica"

Kroz redovni primarni program u toku godine prođe od 50-60 djece. Osim primarnog programa realizuje se program "Predškole" za djecu koja nisu obuhvaćena redovnim programom, traje dva mjeseca (april i maj) i kroz koji prođe u prosjeku 25 djece. Relativno mali broj djece koji je ovom djelatnošću obuhvaćen leži u uzroku što imamo problema sa prevozom korisnika i teškom finansijskom situacijom roditelja.

U naredne dvije slike biće predstavljeno broj lica koji se pohađaju obdanište, osnovnu i srednju školu

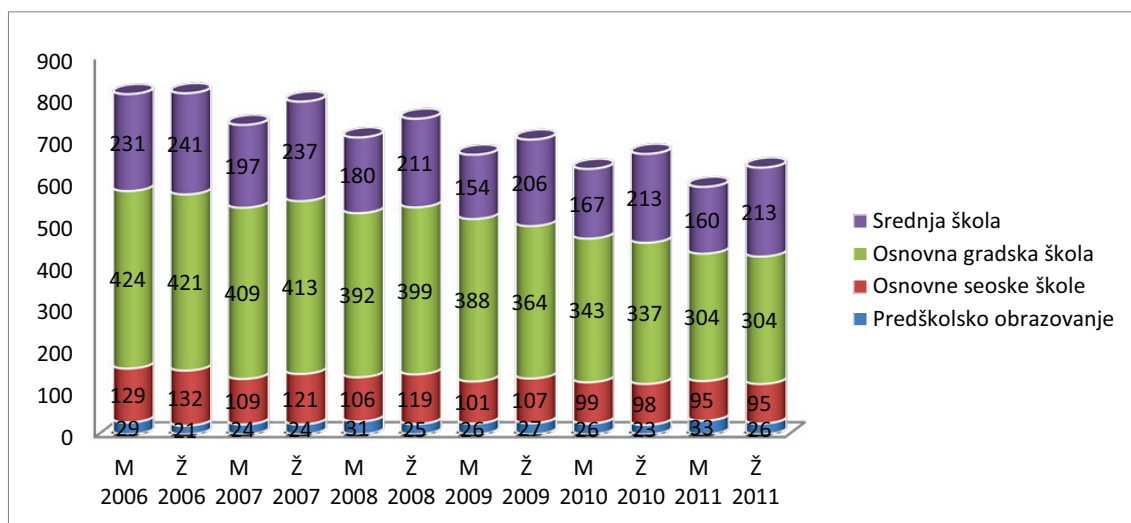
Slika 42. Broj učenika u Općini Jablanica 2006-2012³⁹

Iz slike vidimo da je na području općine Jablanica prisutan trend smanjenja broja učenika u školama na području općine, u centralnoj, područnim školama i srednjoj školi Jablanica. Poredeći 2011. godinu sa 2006. godinom vidimo da je upisano manje učenika za oko 21 % u srednjem obrazovanju. Razlog ovome može biti činjenica da veliki broj učenika koji završe osnovno obrazovanje na području općine Jablanica nastavljaju sa srednjim obrazovanjem u drugim općinama (35 učenika u 2011. godini, 49 u 2010. godini i 51 učenik u 2009. godini).

U centralnoj školi u 2011. godini upisano je manje u odnosu na 2006. godinu 28 %, a u područnim školama taj je procenat manji za 1 % i iznosi 27 %. Za 18 % više djece pohađa predškolsko obrazovanje, odnosno uključeno je u jedan vid predškolskog obrazovanja, primarni i projekat „predškole“.

³⁹ Izvor: Osnovna škola Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Slika 43. Broj učenika u Općini Jablanica po spolu 2006-2011⁴⁰

IV. 1.5.1.2. Osnovno obrazovanje

Osnovno obrazovanje na području općine Jablanica, sa tradicijom od 110 godina odvija se u centralnoj Osnovnoj školi „Suljo Čilić“ i u šest područnih odjeljenja: PO Ostrožac, PO Glogošnica, PO Ravna, PO Krstac, PO Slatina i PO Doljani.

Programi odgojno-obrazovnog rada temelje se na Konceptiji osmogodišnjeg i devetogodišnjeg odgoja i obrazovanja sa jasno utvrđenim ciljevima i zadacima, koji se realiziraju kroz redovnu, dopunsku, izbornu nastavu te vannastavne i vanškolske slobodne aktivnosti, kao i rad okviru kulturnih djelatnosti. Osnovni vid odgojno-obrazovne djelatnosti škole je nastava koja se izvodi u dvije smjene.

Nastavna sredstva kao bitan preduslov savremene nastave se iz godine u godinu nastoje zamjeniti i dopuniti savremenijom opremom.

Narednom tabelom je prikazan broj učionica u osnovnoj školi i obdaništu koje zadovoljavaju funkciju nastave.

Naziv ustanove	Broj područnih škola	Broj učionica u funkciji
JU OŠ „Suljo Čilić“ –matična škola		24
PO Ostrožac	1	6
PO Glogošnica	1	2
PO Ravna	1	1
PO Slatina	1	2
PO Krstac	1	1
PO Doljani	1	2
JU Dječije obdanište Pčelica	1	3

Tabela 8. Infrastrukturno stanje školskih objekata⁴¹⁴⁰ Izvor: Osnovna škola Jablanica⁴¹ Izvor: Osnovna škola Jablanica

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. 1.5.1.3. Srednje obrazovanje**

JU „Srednja škola“ u Jablanici koja je otpočela sa radom 1974. godine raspolaže sa 1.695,49 m² zatvorenog prostora sa fiskulturnom salom dimenzija 16 m x 8 m, što ne zadovoljava Pedagoške standarde. Nastava se izvodi u jedanaest (11) učionica sa dva specijalizovana kabineta za informatiku i strane jezike. Pad nataliteta u lokalnoj zajednici i šire, odražava se direktno na smanjenje broja učenika što u najgorem slučaju može dovesti do gašenja škole. Smanjenje broja učenika, odnosno, broja odjeljenja prouzrokovat će tehnološki višak, a najveći dio uposlenika (misli se na profesore) ima između 35-45 godina. Broj odjeljenja diktira i broj ostalih uposlenika u školi. Npr. u školama ispod 12 odjeljenja, po važećim Pedagoškim standardima i normativima, poslove sekretara škole i računovodstvene poslove obavlja jedan radnik. Trenutno na 18 odjeljenja i 398 učenika radi samo jedan pedagog. Škola nema psihologa, socijalnog radnika, pomoćnika direktora, bibliotekara itd.

Biblioteka raspolaže sa 8.429 knjiga sa 530 naslova i to po učeniku 22 knjige. Stručne literature znatno nedostaje jer u zadnjih deset godina škola nije nabavljala stručnu literaturu zbog nedostatka sredstava, ali su profesori pojedinačno kupovali stručnu literaturu za sebe i koristili u izvođenju nastavnog procesa.

Srednja škola oskudijeva kad su u pitanju nastavno-didaktička sredstva i oprema. Posebno je izražen problem slabe opremljenosti kabineta informatike, kabineta fizike i hemije što se direktno negativno odražava na kvalitet same nastave.

Osim ovih problema, odnosno slabe opremljenosti kabineta ističemo problem skućenog prostora, dotrajalosti namještaja, neadekvatno opremljene fiskulturne sale i prostora za obavljanje praktične nastave za građevinska zanimanja.

U predškolskom odgoju trebalo bi povećati mogućnost djeci za rano učenje - učenje po mjeri djeteta. Implementacija obaveznog programa u godini pred polazak u školu može se afirmisati zakonom o lokalnoj samoupravi i pravičnom raspodjelu javnih prihoda i jednakopravnosti u općini. Povećan obuhvat predškolskim odgojem i obrazovanjem direktno utiče na kasniju uspješnost djece u školi i životu, te smanjuje stepen asocijalnog i kriminalnog ponašanja. Usklađivanje potrebnog stručnog kadra sa potrebama obrazovne ustanove predstavlja jedan od veoma važnih preduslova kvalitetnog rada.

Osnovna škola još uvijek ne posjeduje dovoljan broj kvalitetnih i modernih nastavnih učila i opreme usklađen sa uslovima koji su propisani pedagoškim standardima i normativima. Potrebno je izvršiti nabavku namještaja za učionice, obnoviti knjižni fond koji trenutno nije usklađen sa pedagoškim standardima i normativima. Zatim, potrebno je izvršiti određene infrastrukturne radove kako u centralnoj školi tako i u područnim školama.

Jedna od otežavajućih okolnosti u nastavnom procesu Srednje škole jeste nepostojanje opremljenih kabineta za praktičnu nastavu naročito za zanimanja kamenorezac i kamenoklesar obzirom da se radi o izuzetno važnom i tradicionalnom zanimanju na ovom prostoru.

Školaska dvorana u Srednjoj školi Jablanica također ne odgovara standardima i normativima, te je neophodna izgradnja novu školske dvorane ili adaptacija postojeće.

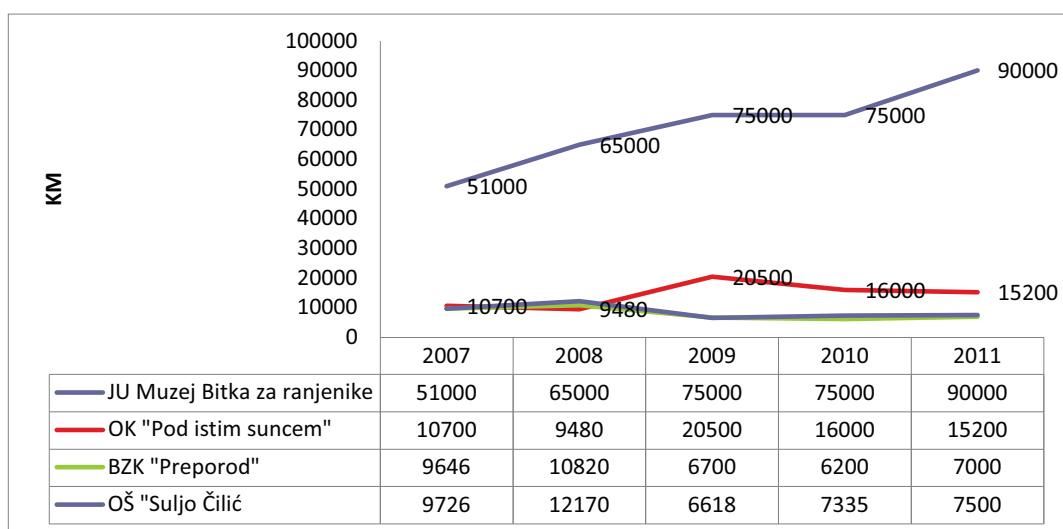
U saradnji sa lokalnom zajednicom i svim zainteresiranim treba stvoriti povoljne uslove za uvođenje atraktivnih i tradicionalnih zanimanja i na taj način privući učenike iz drugih gradova kojima bi trebalo ponuditi smještaj.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.5.2. Kultura

Obzirom na veoma bogatu kulturnu tradiciju i raspoložive resurse Jablanicu je moguće profilirati u značajan kulturni centar, a uz veći angažman svih subjekata veoma brzo se mogu realizovati različiti sadržaji: smotre izvornog stvaralaštava, tradicionalane sportske igre, večeri poezije, umjetničke kolonije, izložbe revijalnog ili takmičarskog karaktera, te provedba kontinuiranih aktivnosti na očuvanju i zaštiti kulturno historijskih spomenika na čitavom području općine Jablanica. Također postoje uslovi za oživljavanje dramskog stvaralaštva, održavanje pozorišnih predstava, angažovanje profesionalnih dramskih grupa kao i organizovanje umjetničkih radionica.

Općina Jablanica izdvaja značajna sredstva za institucije kulture, a iznos sredstava je prikazan slijedećim grafom:

Slika 44. Finansiranje ustanova kulture⁴²

U skladu sa Strategijom razvoja kulture općine Jablanica za period 2013-2017. i strateškim ciljem: "Obezbjedena adekvatna i kontinuirana podrška lokalnih vlasti i drugih subjekata u stvaranju i prezentovanju kuturnih vrijednosti", te razvojnom mjerom: „Obezbjedenje prioritetne podrške za kulturno-umjetnička društva, institucije kulture i udruženja koja pripremaju programe i njeguju kulturno stvaralaštvo, nasljeđe i običaje naroda BiH" definiran je projekat: „Uspostaviti Kulturni centar u Jablanici ili instituciju koja će se profesionalno i sveobuhvatno baviti kulturom", s tim da bi ovaj Centar trebalo proširiti i na mlade kao posebnu ciljnu i interesnu grupu čiji je aktivizam od posebnog značaja za sveukupan razvoj i napredak lokalne zajednice.

IV. 1.5.3. Sport

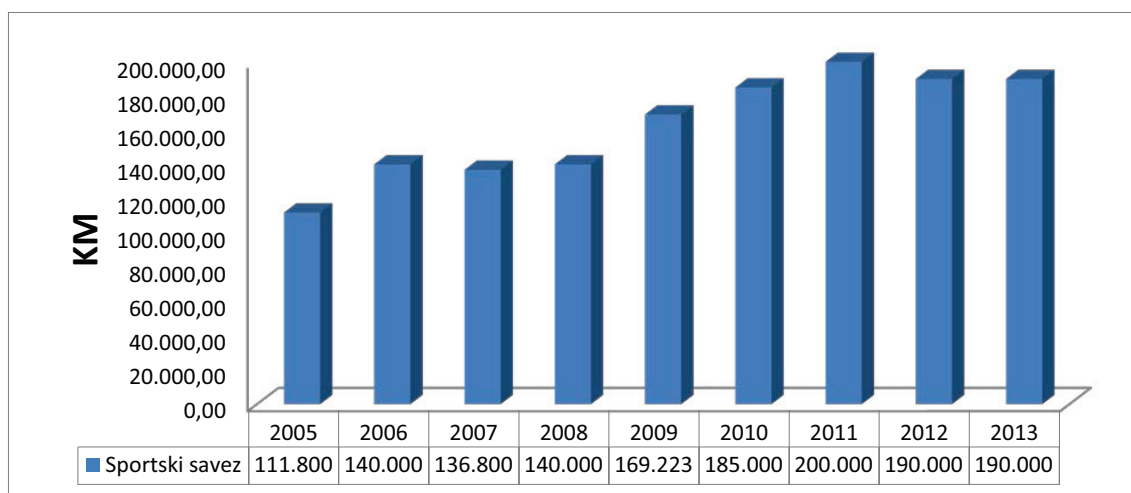
Okosnica i nosilac razvoja sporta u općini Jablanica je Sportski savez općine Jablanica. Osnovni zadaci Saveza su: organizaciju sportskih priredbi, uređenje sistema sportskih takmičenja, osiguranje sredstava za zadovoljavanje potreba i interesa društva u sportu, sistematsko ostvarivanje aktivnosti djece, omladine i drugih građana u različitim oblicima sportskog vježbanja, usavršavanje sportskog podmlatka, i drugi oblici dječijeg, omladinskog, studentskog i invalidskog sporta.

U sklopu Sportskog saveza su: Fudbalski klub, Košarkaški klub, Ženski rukometni klub, Karate klub, Planinarsko-smučarsko društvo Vilinac, Planinarsko društvo Plasa, Tavla klub, Udruženje sportista invalida, Odbojkaški klub, Stonoteniserski klub HASPIN, Klub ekstremnih sportova.

⁴² Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Najznačajniji sportski tereni i objekti: Gradski fudbalski stadion kapaciteta 2000 mjesta sa pomoćnim igralištem; Sala OŠ „Suljo Čilić“, kapaciteta 500 gledalaca, koja je višenamjenskog tipa (koriste je učenici, košarkaši, rukometaši, karatisti i rekreativci); Otvoreni stadion malih sportova, kapaciteta oko 3000 gledalaca; Otvoreni stadion i mala sportska dvorana Srednje škole Jablanica, te niz sportskih terena raspoređenih po gradskim kvartovima. Također, kod OŠ „Suljo Čilić“, izgrađen teren za „veliki“ tenis koji bi trebao potaći razvoj ovoga sporta na području općine Jablanica. U toku je i izgradnja sportske dvorane u Jablanici. Od seoskih igrališta najznačajnija su: asfaltirana igrališta na Djevoru, Doljanima i Ostrošcu, te djelimično urađena igrališta: Ravna, Krstac, Zlate, Donje Paprasko, Šabančići, Glodnica i Slatina. Finansiranje sporta se vrsi na osnovu javnog poziva za programe ili putem grantova sportskim organizacijama.

Slika 45. Izdvajanja iz budžeta za Sportski savez

Općina Jablanica iz budžeta osigurava značajna sredstva za financiranje Sprotskog saveza. U period 2005. – 2013. Sportskom savezu je iz općinskog budžeta osigurano oko 1.5 miliona KM.

U cilju podizanja masovnosti sporta potrebno je izgraditi igrališta za djecu te u svakoj mjesnoj zajednici asfaltnu površinu i igrališta za košarku, rukomet i nogomet.

U toku osnovnog školovanja obavezno uključivati djecu u ponuđene sportske programe i kroz redovno bavljenje tjelesnom vježbom i sportskim aktivnostima, uticati na stvaranje navika zdravog načina življenja.

Sportske objekte različite starosti i opremljenosti nužno je tehnološki osposobiti prema zahtjevima modernog sporta, a ovisno o razvijenosti pojedinih sportova i strategiji razvoja općinskog sporta.

Najzanačajniji objekat u oblasti sporta je sportska dvorana Jablanica koju je potrebno završiti i pustiti u funkciju radi daljnje afirmacije dvoranskog sporta, a naročito ženskog rukometa.

Posebnu pažnju i u ovoj oblasti treba posvetiti izgradnji institucionalnih kapaciteta, koji će na najfunkcionalniji i najekonomičniji način provoditi općinske politike iz ove oblasti i upravljati sportskim objektima, kontinuirano i predano raditi na omasovljenju amaterskog sporta i sl.

IV. 1.5.4. Zdravstvena zaštita

U skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti Federacije BiH (decembar 1977. god.), Dom zdravlja Jablanica definisan je, kao zdravstvena ustanova koja pruža sve vrste zdravstvenih usluga iz djelatnosti primarne zdravstvene zaštite, zubozdravstvene zaštite, usluge sekundarne zdravstvene zaštite tipa konsultativno - specijalističkih zdravstvenih usluga, odnosno usluga vanbolničke dijagnostike, za što je neophodan, te se angažira potrebni, a nedostajući kadar iz drugih zdravstvenih ustanova na području HNK (stalna saradnja

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

sa Općom bolnicom Konjic, RMC-om i KBC-om). U sklopu zgrade Doma zdravlja ima pet ambulanti porodične medicine sa osam educiranih ljekara i tri sektorske ambulante na terenu (Ostrožac, Doljani i Glogošnica) sa prisustvom tima porodične medicine jednom sedmično.

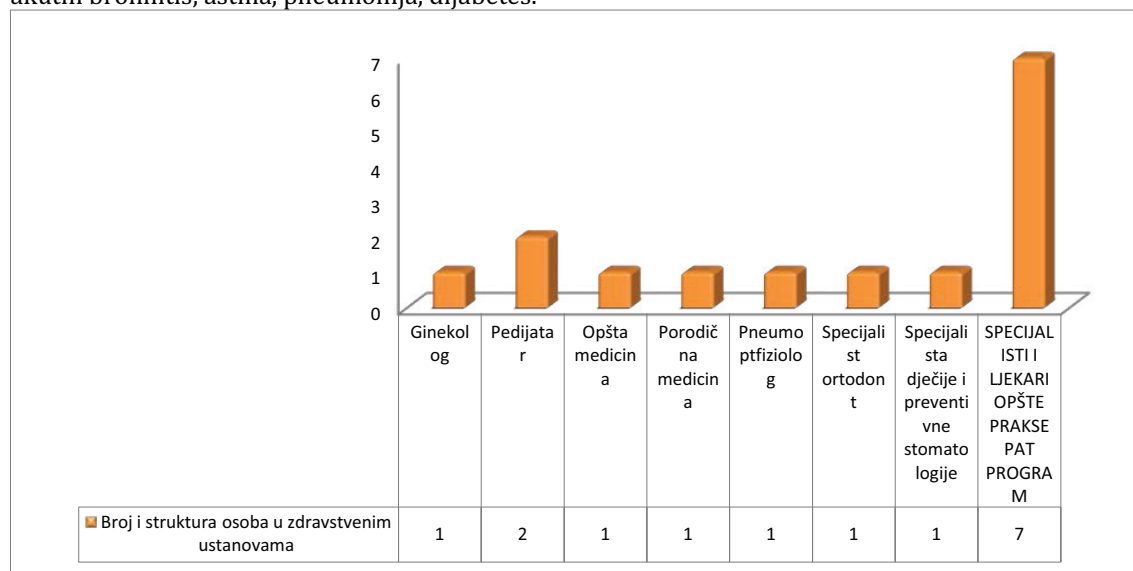
Zdravstvena i socijalna zaštita na području Općine Jablanica su na zadovoljavajućem nivou. Bez obzira na čitav niz poteškoća s kojima se susreće, Dom zdravlja Jablanica uspijeva zadovoljiti potrebe za zdravstvenom zaštitom područja i stanovništva koje mu gravitira.

Zgrada Doma zdravlja Jablanica napravljena je 1950. godine i uz povremena ulaganja u neophodnu infrastrukturu i opremu, u potpunosti zadovoljava potrebe lokalne zajednice. Donacijom Japanske vlade, Dom zdravlja je dobio kvalitetan ultrazvučni aparat sa tri sonde, koji zadovoljava većinu potreba ove dijagnostičke procedure, opremu za laboratorij, spirometar, transportni defibrilator, mobilni EKG aparat, komplet KPR.

Ustanova	Površina	Kapaciteti - broj kreveta (gdje je relevantno)	Izvršena energetska revizija (DA/NE)	Omogućen fizički pristup osobama s posebnim potrebama
Dom zdravlja	2168 m ²			Da
Dom za stara lica	800 m ²	31		DA
Područne ambulante	150 m ²			da/ne

Tabela 9. Stanje zdravstvene infrastrukture u Općini Jablanica⁴³

Najčešća oboljenja stanovnika općine Jablanica su: hipertenzija, respiratorne infekcije gornjih puteva, akutni bronhitis, astma, pneumonija, dijabetes.

Slika 46. Broj i struktura osoba u zdravstvenim ustanovama⁴⁴

Općina Jablanica izdvaja značajna sredstva za finansiranje zdravstvene zaštite, a iznos tih sredstava je prikazan na slijedećem grafikonu:

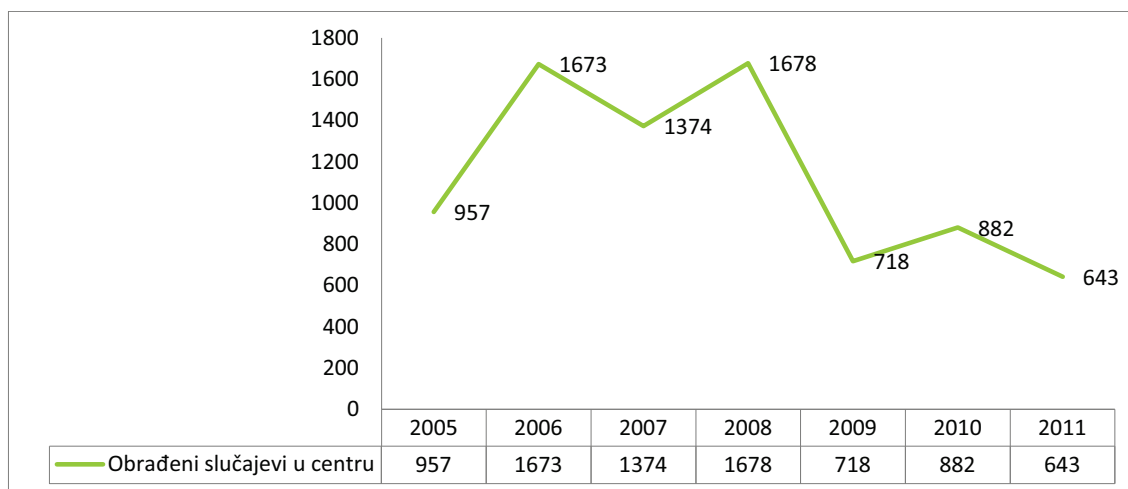
⁴³ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica⁴⁴ Izvor: Dom zdravlja Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Slika 47. Finansiranje zdravstvene zaštite iz Budžeta Općine⁴⁵**IV. 1.5.5. Socijalna zaštita**

JU „Centar za socijalni rad“ Jablanica osnovan je 1997. godine kao Javna ustanova u državnoj svojini sa svojstvom pravnog lica.

Centar u svom radu primjenjuje Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite CŽR-a i zaštite porodice sa djecom.

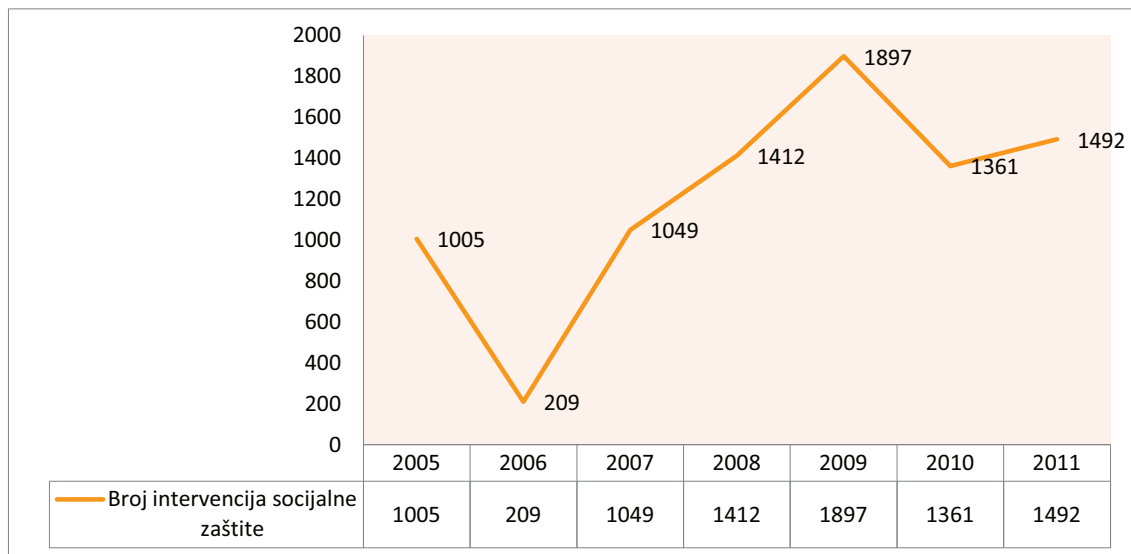
Slika 48. Odrađeni slučajevi u centru⁴⁶

Centar za socijalni rad posreduje u postupku razvoda braka, vodi postupke vraćanja roditeljskog prava, oduzimanja poslovne sposobnosti, sklapanja braka prije punoljetstva, stavljanja pod starateljstvo, promjene staratelja i prestanka starateljstva, te postupke maloljetnih delikvencija, nasilja u porodici, kategorisanja djece i dr. Značajno je istaći da broj korisnika jednokratne pomoći bilježi stalni trend rasta. Ukupno stanje u oblasti socijalne zaštite u ovom periodu je otežavala i problematika raseljenih osoba i izbjeglica, posebno lica smještenih u kolektivnim centrima.

Veoma bitan segment u oblasti socijalnih pitanja je i briga o starim i iznemoglim licima. Općinsko vijeće Jablanica je odlukom od 30.12.2003. godine utvrdilo interes za izgradnju doma za „Stara i iznemogla lica“ i uspostavu javne službe za brigu o starim licima na području Općine i šire. Dom za stara i iznemogla lica otvoren je 2005. godine.

⁴⁵ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

⁴⁶ Izvor: Centar za socijalni rad Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine JablanicaSlika 49. Broj intervencija socijalne zaštite⁴⁷

U cilju poboljšanja u oblasti socijalne zaštite na području općine Jablanica, a na osnovu povećanog broja slučajeva nasilja u porodici, narušenih porodičnih odnosa, brakorazvoda, maloljetničke delikvencije koja je u najvećem broju izazvana narušenim porodičnim odnosima, ovisnošću i sl., neophodno je formiranje jednog psihološkog savjetovaništa na nivo općine. Djelovanje savjetovaništa olakšalo bi rješavanje problema u domenu Centra, suda, policije i drugih subjekata. Za pomoć žrtvama nasilja od ogromne koristi bi bilo pokrenuti i realizovati inicijativu za otvaranje bezbjedonosne kuće na međupćinskom nivou (Jablanica, Konjic, Prozor-Rama).

Javna ustanova Dom za stara i iznemogla lica Jablanica je ustanova socijalne zaštite čija je misija zaštita starih i iznemoglih lica i drugih odraslih lica koji nisu u mogućnosti da se brinu o sebi, a u stanju su socijalne potrebe i neophodna im je pomoć trećeg lica.

Dom za stara i iznemogla lica Jablanica raspolaže sa smještajnim kapacitetima od 30 ležajeva sa dvokrevetnim i trokrevetnim sobama. Popunjenost kapaciteta je 100%.

Dom za stara i iznemogla lica ima od 10 od 15 zahtjeva na Listi čekanja za smještaj. Obzirom na tendenciju porasta potreba za brigu o starim osobama, evidentna je potreba za proširenjem smještajnih kapaciteta, kako sa socijalnog tako i sa ekonomskog aspekta. Izgradnjom prizemnog objekta sa deset dvokrevetnih soba obezbijedio bi se mjesečni budžet koji sada izdvaja općina Jablanica za Dom za stara i iznemogla lica, a sa aspekta korisnika fizički bi se odvojio dio za nepokretne korisnike i korisnike sa narušenim mentalnim zdravljem, te se u dobrom dijelu olakšao rad i život pokretnih korisnika očuvanog mentalnog i fizičkog zdravlja.

Sistem zdravstvene i socijalne zaštite u općini Jablanice funkcioniše dobro u skladu sa pozitivnim zakonskim normama. Sa ciljem unapređenja zdravstvene i socijalne zaštite stanovnika Općine Jablanica potrebno je:

- Nabaviti novo kvalitetno sanitetsko vozilo, prilagođeno za transport povrijeđenih i oboljelih;
- Jačati djelatnosti konsultativno - specijalističkih službi (internista, urolog, hirurg, ortoped, orinolarinolog, dijabetolog) kroz njihovo prisustvo u redovnim sedmičnim, mjesečnim terminima;
- Poboljšati rad sektorskih ambulanti (omogućiti prisustvo medicinske sestre - tehničara u ambulanti Doljani, kompjutersko uvezivanje svih ambulanti i direktan uvid u zdravstveni status svih registriranih pacijenata);

⁴⁷ Izvor: Centar za socijalni rad Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

- Nabaviti novi RTG aparat, jer postojeći u potpunosti ne zadovoljava sve prohtjeve;
- Naknada za novorođeno dijete;
- Pomoć u kući za stara i iznemogla lica;
- Psihosocijalno savjetovalište: za mlade, žrtve svih vrsta nasilja, trgovine ljudima, ugrožene porodičnom i socijalnom situacijom;
- Prihvatilište za žrtve nasilja;
- Zbog neuslovnog radnog prostora centra potrebno je rekonstrukcija postojećeg prostora ili izgradnja novog objekta.

IV. 1.5.6. Civilna zaštita

Putem civilne zaštite organizovano se provode mjere i aktivnosti na zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća. Time se uspostavlja sistem zaštite i spašavanja koji je u stanju djelovati i odgovoriti na sve potencijalne opasnosti, na način da cjelovito, dugoročno i u najvećoj mjeri zadovolji potrebe općine Jablanica i njenih građana.

Prirodne i druge pojave koje se najčešće javljaju na području Općine Jablanica su: požari, odronjavanje i klizanje tla, poplave, visoki snijeg i snježni nanosi, kao i postojanje minsko-kontaminiranih površina.

U 2012. godini na području općine Jablanica u tri velika šumska požara opožarena površina iznosila je 3.893 ha, od čega je 2.281 ha pod šumom i 1.612 ha goleti.

Jedan od najčešćih oblika incidenata u prostoru je pojava klizišta. Do 2005.godine na području Općine registrovano je ukupno 7 klizišta kojim je ugroženo 35 stanovnika. Od 2005. Do 2011. godine konstantno se registruju nova klizišta koja ugrožavaju stambene objekte, putne komunikacije i stanovništvo.

U periodu 2005-2011. godine sanirano je 41 klizište sa ulaganjem u ukupnom iznosu od 519,989,51 KM. Prosječno godišnje je sanirano 6 klizišta, sa prosječnim godišnjim ulaganjem od 74.284 KM.

Opis	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Broj registriranih klizišta na području JLS	4	4	2	26	1	15	2
Broj klizišta kumulativno	4	8	7	30	27	32	22
Broj stanovnika direktno ugroženog klizištima	10	19	9	119	10	118	15
Broj saniranih klizišta	0	3	3	4	10	12	9
Nivo investicija u sanaciju klizišta (KM)	12.745,0	47.954,1	14.616,4	43.303,4	297.644,8	56.665,4	47.060,1
	0	7	6	9	7	0	2

Tabela 10. Klizišta na području Općine Jablanica⁴⁸

Prema podacima dobijenim od Centra za uklanjanje mina BH MAC, na području općine Jablanica je sljedeća minska situacija: Ukupno procjenjena sumnjiva površina iznosi 6.033.662 m² (oko 2% teritorije Općine) sa procjenjenim brojem mina u iznosu oko 1100 komada. (I kategorija = 439.138 m²; II kategorija = 1.146.536 m²; III kategorija 4.447.988 m²). (Podaci se odnose na stanje 31.12.2012. godine). Za područje općine Jablanica pripremljeno je 9 projekata kojima je obuhvaćena površina od 330.108 m² i 18 projekata za tehničko izviđanje koji tretiraju površinu od 1.469.187 m².

U proteklom periodu na području općine Jablanica realizovani su deminerski projekti: 5 projekata čišćenja u površini od 85.621 m² i 10 projekata tehničkog izviđanja u površini od 298.194 m².

⁴⁸ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Ukupna dužina vodotoka na području općine iznosi 45678 m. Dužina poplavno rizičnih vodotoka iznosi 2949 metara, što čini 6,45 % ukupne dužine vodotoka i potencijalno je ugroženo oko 345 stanovnika. U periodu 2005-2011. godine, uređeno je ukupno 656 m sa prosječnim godišnjim ulaganjem od 261.132,70 KM.

IV. 1.5.7. Sigurnost građana

Godina	Ukupan broj krivičnih djela	Ukupan broj prijavljenih počinilaca	Broj krivičnih djela po poznatom počinioocu	Broj krivičnih djela po nepoznatom počinioocu	Procenat ukupne rasvijetljenosti	Broj počinilaca maloljetni-ka	Ukupan broj prijavljenih prekršaja
2005	119	75	30	89	47,00%	5	124
2006	152	55	17	135	20,00%	1	87
2007	116	53	15	101	31,00%	4	63
2008	101	43	15	86	32,00%	3	36
2009	102	41	18	84	30,00%	0	52
2010	98	45	14	84	24,00%	0	48
2011	89	45	15	74	28,00%	0	43

Tabela 11. Krivična djela na prostoru Općine Jablanica⁴⁹

Ukupan broj krivičnih djela i počinilaca krivičnih djela u Jablanici je u opadanju za posmatrani period od 2005. do 2011. godine. Također se može konstatovati da u posljednjih nekoliko godina krivična djela nisu činila maloljetna lica što je sigurno veoma dobar pokazatelj sigurnosti građana u Jablanici i Jablanice kao jedne sigurne sredine za život i rad njenih građana. Od ukupnog broja krivičnih djela 80 do 90 % svih krivičnih djela su imovinski delikti.

IV. 1.5.8. Osjetljive /ranjive grupe

Maloljetnici													
Godina	Djeca bez roditeljskog staranja			Odgovno zanemarena i zapuštena djeca			Djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim problemima			Djeca sa mentalnim i fizičkim smetnjama			
	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	
2005	5	7	12	4	10	14	2	1	3	16	5	21	
2006	5	5	10	3	6	9	4	5	9	15	4	19	
2007	4	5	9	10		10	4	5	9			0	
2008	3	5	8	10		10	5	4	9	15	5	20	
2009	2	5	7			0			0	18	6	24	
2010	2	3	5			0	4	1	5	17	10	27	
2011	1	2	3	2		2	5	2	7	14	11	25	

Odrasli															
Godina	Osobe ometene u psihičkom i fizičkom razvoju i osobe sa invaliditetom			Materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe			Stare osobe bez obiteljskog staranja			Osobe društveno negativnog ponašanja			Osobe i obitelji u stanju soc. potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potrebna pomoć		
	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S	M	Ž	S
2005			0	47	89	136	11	39	50	7	8	15	61	42	103
2006	129	95	224	12	41	53	11	35	46	7	8	15	25	84	109
2007	152	124	276	11	45	56	13	31	44	8	7	15	106	129	235
2008	167	333	500	9	43	52			0	9	6	15			0
2009	119	95	214	11	42	53	8	30	38	7	11	18	207	132	339
2010	143	125	268	11	44	55	9	21	30	8	14	22	177	193	370
2011	136	112	248	11	48	59	5	28	33	9	6	15	175	201	376

Tabela 12. Osjetljive i ranjive grupe⁵⁰

Na području općina Jablanica u 2010. godini bilo je petoro djece bez roditeljskog staranja (djeca bez oba roditelja, nepoznatih roditelja, napuštena od roditelja lišenih roditeljskog prava i roditelja spriječenih da

⁴⁹ Izvor: Policijska stanica Jablanica⁵⁰ Izvor: Centar za socijalni rad Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

vrše roditeljsku dužnost), a u 2011. godini troje djece. Od 2005. godine kada je u evidenciji Centra za socijalni rad bilo 12 djece do 2011. godine kada je bilo troje djece, primjetno je smanjenje broja djece u ovoj kategoriji, a trend smanjenja bilježimo i u kategoriji odgojno zanemarene djece kojih je u 2005. godini bilo 14-oro djece, dok ih u 2011. godini bilježimo dvoje.

U 2005. godini, bilo je troje odgojno zapuštene djece dok ih je u 2011. godini evidentirano dvoje.

U 2005. godini evidentirano je troje djece sa ometenim porodičnim prilikama dok u 2011. godini bilježimo sedmero, što je porast broja djece u ovoj kategoriji.

Od 2005. godine kada je evidentirano 21 djete sa mentalnim i fizičkim smetnjama (slijepe i slabovide, gluhe i nagluhe, sa poremećajima u govoru i glasu, sa tjelesnim oštećenjima i trajnim smetnjama u fizičkom razvoju, sa smetnjama u psihičkom razvoju i sa kombiniranim smetnjama), do 2011. godine kada je evidentirano 25 djece, što je porast broja djece u ovoj kategoriji.

U 2006. godini evidentirane su 224 osobe ometene u psihičkom i fizičkom razvoju i osobe sa invaliditetom (slijepe i slabovide, gluhe i nagluhe, sa poremećajima u govoru i glasu, sa tjelesnim oštećenjima i trajnim smetnjama u fizičkom razvoju, sa smetnjama u psihičkom razvoju i sa kombiniranim smetnjama).

U 2011. godini, sa različitim oscilacijama bilježimo 248 osoba, što predstavlja porast osoba iz ove kategorije.

Prema evidenciji Centra, od 2005. godine do 2011. godine bilježimo smanjenje broja osoba koja su materijalno neosigurana i za rad nesposobna, kao i broj osoba bez porodičnog staranja

Od 2005. godine do 2011. godine uz oscilacije po godinama evidentiran je podjednak broj osoba društveno negativnog ponašanja.

Prema evidenciji Centra za socijalni rad, od 2005. godine do 2011. godine, zbog teške ekonomske situacije povećava se broj osoba i porodica u stanju socijalne potrebe na području naše općine.

Potrebno je rješavanje statusa djece bez roditeljskog staranja, poslije punoljetstva, jer tada ova djeca nailaze na razne poteškoće u društvu, izlaze iz okvira socijalne zaštite i potrebna im je pomoć u novim životnim izazovima: prilagođavanju društvenom okruženju, u nastavku školovanja, zapošljavanju, stambenom zbrinjavanju pod stručnim nadzorom i sl.

Pored gore navedenog potrebno je:

- Pokrenuti savjetodavni rad sa roditeljima i starateljima u cilju promjena ponašanja djece;
- Uvesti psiho-socijalni tretman kod djece;
- Uvesti medicinske i edukativne mjere u cilju poboljšanja zdravlja kod djece i odraslih osoba sa mentalnim i fizičkim smetnjama;
- Povećati finansijska sredstva za materijalno osiguranje ovih osoba;
- Otkloniti postojeći nedostatak odsustva sistemske brige o starim osobama;
- Obezbjediti tuđu njegu i pomoć u kući osobama bez porodičnog staranja;
- Uvesti psiho-socijalni tretman za osobe društveno negativnog ponašanja u cilju uklanjanja oblika društveno negativnog ponašanja.

Potrebno je povećati finansijska sredstva za jednokratne pomoći obzirom da se povećava broj osoba i porodica u stanju socijalne potrebe i osigurati izuzetnu pomoć u vanrednim okolnostima kao što su npr: od ementarne nepogode, bolesti koje iziskuju dugotrajnije liječenje u zemlji i inozemstvu i sl.

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. 1.5.9. Problematika raseljenih lica i povratnika na području općine Jablanica**

Na području općine Jablanica trenutno boravi 265 raseljenih lica, od čega je 126 interno raseljenih. Riječ je o licima koja ne koriste kolektivni niti alternativni smještaj, već borave u Jablanici, ali njihova imovina u povratničkim naseljima na području naše općine još uvijek nije obnovljena. Ostali raseljeni su iz općina Prozor-Rama, Foča, Čapljina, Čelinac, Gacko, Nevesinje i dr.

U povratnička naselja Doljane, Soviće, Kosne Luke, odnosno, MZ Doljani vratilo se ukupno 695 lica, dok su se u povratničku MZ Slatina vratila 652 lica.

U kolektivnom centru «Gornja Kolonija» Jablanica, koji je u fazi gašenja, trenutno boravi 10 porodica sa ukupno 29 lica iz općina Prozor-Rama, Foča i interno raseljena lica. U alternativnom smještaju je 1 porodica. U saradnji sa humanitarnom međunarodnom organizacijom Hilfswerk Austria International, sa sjedištem u Beču, realizuje se projekat pod nazivom „Sistem socijalnog stanovanja (SHS) – Razvoj integritanog modela i obezbjeđenje trajnog stambenog rješenja ranjivim i socijalno ugroženim kategorijama u BiH“. Kroz navedeni projekat, a putem izgradnje stambenih jedinica po modelu socijalnog stanovanja, obezbijedit će se poboljšanje uslova života za 8 porodica u općini Jablanica, što će u velikoj mjeri doprinijeti u gašenju preostalog kolektivnog centra. Realizacijom ovog Projekta izvjesno je da bi kolektivni centar Gornja Kolonija napustili i “najteži” preostali slučajevi koji su bez izglednih prilika za povratak u prijeratno mjesto prebivališta.

Na području Općine Jablanica ratnim dejstvima ukupno je uništeno 428 stambenih jedinica i pomoćnih i gospodarskih objekata. Od naprijed navedenog broja do sada je obnovljen 261 objekat, dok ih je još uvijek neobnovljeno 167.

Općina Jablanica već dugi niz godina kontinuirano pruža pomoć za rekonstrukciju stambenih i gospodarskih objekata. Tako je i u 2013. godini budžetom općine Jablanica za rekonstrukciju kuća i gospodarskih objekata povratnika, planirano 50.000,00 KM.

U povratničkim MZ su obnovljena i područna odjeljenja osnovne škole koju pohađaju učenici do petog razreda. Također je obnovljen i Društveni dom u Doljanima, vjerski objekti, značajan broj puteva, vodovoda kao i drugi objekti infrastrukture.

Kako bi se stvorili uslovi za povratak raseljenih lica u mjesta prijeratnog prebivališta i njegovu održivost, neophodno je nastaviti sa aktivnostima općinske administracije u pravcu upućivanja preporuka i prijedloga nadležnim ministarstvima i međunarodnim humanitarnim organizacijama za nastavak obnove stambenih jedinica, te obezbjeđenje poljoprivredne mehanizacije, sadnica, sjemenskog materijala i provedbu projekata održivog razvoja na povratničkim područjima.

IV. 1.5.10. Analiza stanja mladih

Dokument Politika za mlade i Akcioni plan provođenja u općini Jablanica je usvojen 28.03.2013. godine, na VI sjednici Općinskog vijeća Jablanica za period 2013-2017 godina.

Na području općine Jablanica djeluju tri omladinske organizacije, s kojima Općina Jablanica ima dobru dugogodišnju saradnju: Vijeće mladih Jablanica, Omladinski klub „Pod istim suncem“ Jablanica i Omladinska organizacija „Prenj“;

Usvajanjem Pravilnika o vođenju spiska omladniskih organizacija na području općine Jablanica, postoji mogućnost da broj OCD-a koja se bave pitanjima mladih (u skladu sa Zakonom o mladima) bude veći od trenutnog.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.5.11. Organizacije civilnog društva

Od 1997. godine pa na ovamo bilježimo kontinuirani porast broja OCD-a u Jablanici (trenutno imamo 72 registrovane) od toga možemo reći da aktivno radi nekih 30% organizacija. Evidentno je da se osnivaju organizacije sa istim ciljevima i aktivnostima.

Od 72 registrirane nevladine organizacije na području općine Jablanica dominiraju organizacije koje se bave pitanjima: boračkih populacija, ekologije, kulture i mladih, te strukovne organizacije, udruženja lovaca, ribolovaca, pčelara i sl., a veliki broj organizacija otpada na sportske kolektive.

Njihovi glavni unutrašnji problemi mogu se, uglavnom, svesti na nedostatak finansijskih i drugih materijalnih sredstava, nedovoljan stepen stručnosti i osposobljenosti njihovih lidera. Primjerno da je većini organizacija jedini zvor finansiranja općinski budžet. Također prilikom provedbe LOD II programa mali broj organizacija je uspio da zadovolji kriterije.

U daljoj izgradnji i osposobljavanju nevladinog sektora u Jablanici, pored angažovanja na njegovom funkcionalnom, organizacionom i kadrovskom jačanju, primarni pravci tog razvoja treba da budu: kontinuirana i sadržajna saradnja vladinog i nevladinog sektora, te jačanje materijalne osnove i finansijskih mogućnosti nevladinih organizacija za realizaciju djelatnosti i ostvarenje ciljeva za koje su osnovane.

Strateško i dugoročno finansiranje su temelj za održivost nevladinih organizacija i za planiranje njihove kontinuirane aktivnosti. No, hronična oskudica finansijskih sredstava opredjeljuje NVO da se više orijentišu na tzv. projektno ugovorno finansiranje, kao finansiranje specifičnih projekata ili oblasti u kojima se pružaju usluge. Pri tome je posebno važno da se ta sredstva obezbjeđuju u skladu sa procedurama koje su konzistentne sa principima dobre regulative, sa obavezom osiguravanja efikasnog upravljanja tim novcem, te sa odgovornošću za korišćenje u skladu sa namjenom. Evidentno je strateško opredjeljenje i dosljednost općine Jablanica u dostizanju evropskih standarda i vrijednosti kada je riječ o odnosu vladinog i nevladinog sektora.

Shodno napretku u razvoju politike prema mladima, omladinske politike i razvoja civilnog društva u općini Jablanica, potrebno je dosljedno primjenjivati relevantne dokumente koji se bave mladima i organizacijama civilnog društva, i između ostalog:

- Nastaviti implementaciju Politika za mlade i implementaciju akcionog planu radi ostvarenja ciljeva definisanih u nevedenom dokumentu;
- Kontinuirano pratiti stanje u svim sektorima koji se dotiču mladih (kultura, sport, obrazovanje, društvo, socijalna politika...) te istraživati potrebe mladih i donosti adekvatne mjere prema trenutnom stanju;
- Posebnu pažnju posvetiti podršci Vijeću mladih i drugim OCD-ima koje se bave mladima u općini Jablanica;
- Kontinuirano promovisati aktivnije učešće mladih u društvenim procesima kroz aktivnosti OCD-a i povećanje broja mladih u savjetima mjesnih zajednica;
- Promovisati volonterizam među mladima u partnerstvu sa svim institucijama i tijelima koja se bave mladima;
- Posebnu pažnju i u ovoj oblasti treba posvetiti izgradnji institucionalnih kapaciteta, koji će na najfunkcionalniji i najekonomičniji provoditi općinske politike iz ove oblasti.

Za daljnji razvoj civilnog društva potrebno je:

- Dosljedna provdoba usvojenih politika prilikom raspodjele općinskih sredstava namjenjenih za OCD i kontrolu kvalitet provedenih aktivnosti;
- Strateški i po stvarnim potrebama finansirati pojedine oblasti/sektori unutar OCD-a;
- Razvijati kapacitete organizacije jer OCD- nemaju iskustva u pisanju projekta prema donatorima koji imaju zahtjevnije kriterije;
- Edukovati osoblje OCD-a za pisanje prijedloga projekta/upravljanje projektnim ciklusom i drugim temam vezanim za rad OCD-a.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.6. Stanje javne infrastrukture i javnih usluga

IV. 1.6.1. Cestovna mreža

Saobraćajna povezanost na teritoriji općine Jablanica ostvarena je preko magistralnih, regionalnih, lokalnih i nekategorisanih puteva i ista se može ocijeniti kao zadovoljavajuća.

Lokalni putevi povezuju centar općine sa naseljenim mjestim na području općine Jablanica. Ukupna dužina lokalnih puteva je 61 km. Stanje istih je dobro, izuzetak čine lokalni putevi za naselja Šanicu i Dobrigošće, te lokalni put za Pisvir (devastirani refej RTVBiH) koji su još uvijek makadamski putevi. Preko nekategorisanih puteva u općini Jablanica ostvarena je saobraćajna povezanost unutar samih naseljenih mjesta. Ukupna dužina nekategorisanih puteva iznosi 91,35 km. Proteklih godina uložena značajna sredstva u rekonstrukciju lokalnih i nekategorisanih puteva.

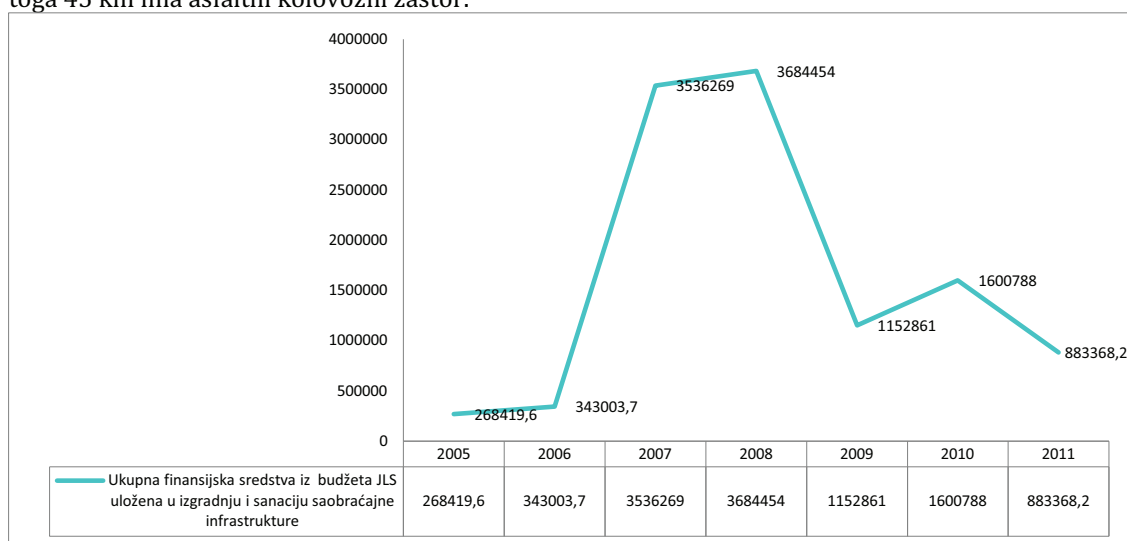
Cestovna mreža na području Općine Jablanica prikazana je u slijedećoj tabeli:

Opis	Dužina (km)	%	Stanje (dobro/loše) / stepen modernizacije
Nekategorizirani	60	32,17	Dobar
Lokalni	61	32,71	Dobar
Regionalni	38	20,38	Dobar
Magistralni	27,5	14,75	Dobar
Autocesta	0	0	Dobar
Ukupno	186,5	100	Dobar

Tabela 13. Cestovna infrastruktura Općine Jablanica⁵¹

Općina Jablanica je povezana sa drugim lokalnim zajednicma u regiji i šire preko magistralnih puteva M-17 (Sarajevo-Mostar) i M-16 (Banja Luka-Jablanica) koji odgovaraju propisanim elementima za kategoriju puteva kojoj pripadaju i regionalnih puteva R-419 (Jablanica-Posušje, odnosno Tomislavgrad - granica sa Republikom Hrvatskom) i R 437 Fojnica-Ostrožac.

Unutar općine povezanost između naseljenih mjesta u ruralnom području i grada kao i izlazak na magistralne puteve M-17 i M16 i regionalne puteve R 419 i R 437 ostvarena je preko lokalnih i nekategorisanih puteva. Ukupna dužina lokalnih puteva na području općine Jablanica iznosi 61 km, od toga 45 km ima asfaltni kolovozni zastor.

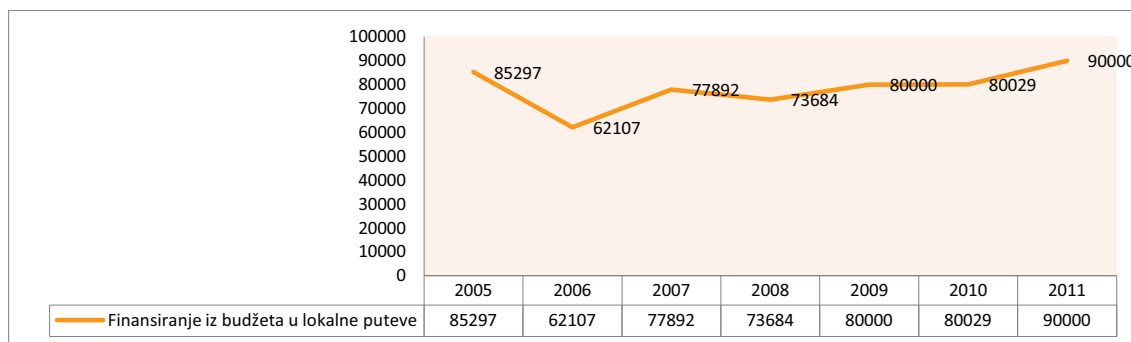
Slika 50. Ukupna finansijska sredstva iz budžeta JLS uložena u izgradnju i sanaciju saobraćajne infrastrukture⁵²

⁵¹ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

⁵² Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Povezanost prigradskih naselja sa gradom je preko lokalnih puteva sa asfaltnom površinom ukupne dužine 10,20 km.

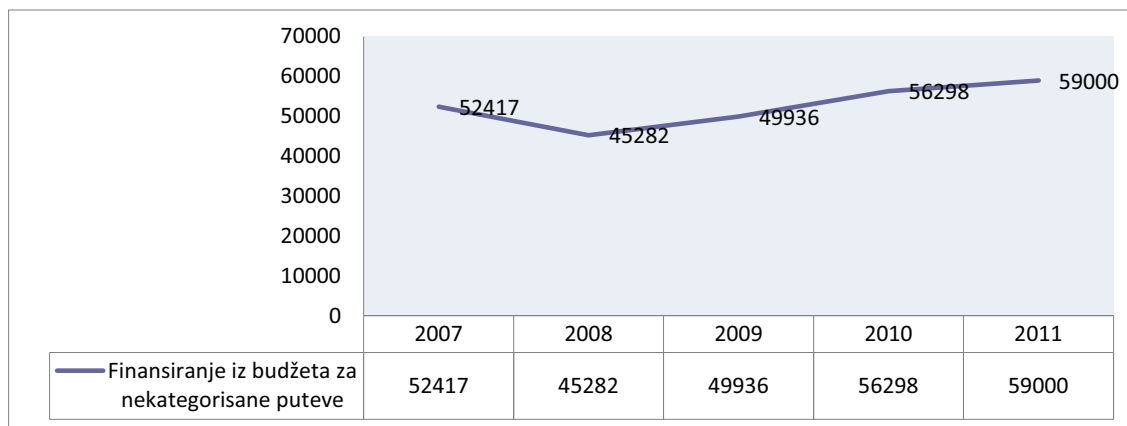

Slika 51. Finansiranje iz budžeta u lokalne puteve⁵³

Unutar grada kao urbane sredine i sjedišta općine za saobraćaj (kretanje motornih vozila i pješaka) postoji cjelovit međusobno povezan kompleks javno prometnih površina oblika ulica, trgova, stepeništa ukupne dužine 7.783 m i površine 25.298 m² sa gradskim parkom u središtu grada površine 12.735 m² i vanjskim kompleksom ispred JU Muzej "Bitka na Neretvi" ukupne površine 25.357 m².

Magistralni putevi M-17 i M-16 svom dužinom prolaska kroz teritoriju općine su u zadovoljavajućem stanju i redovno se održavaju. Održavanje magistralnih puteva u nadležnosti je Direkcije za ceste FBiH.

Regionalni put R-419 u jednom dijelu svoje dužine prolaska preko teritorije općine (dionica Jablanica-Doljani), zbog neriješene odvodnje sa puta, čestih i opasnih odrona, te lošeg i dotrajalog asfaltnog zatora nije u zadovoljavajućem stanju. Također, još uvijek postoje dionice puta koje su makadamske i neuređene.

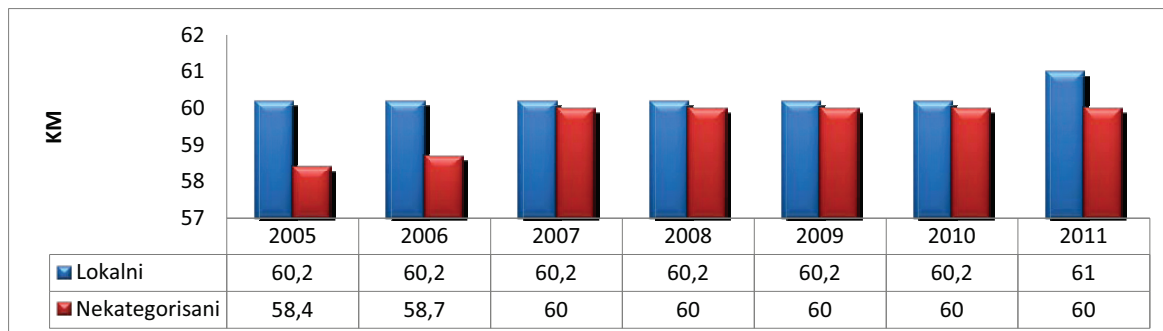

Slika 52. Finansiranje iz budžeta za nekategorisane puteve⁵⁴

Lokalni i nekategorisani putevi koji povezuju naseljena mjesta ruralnog područja sa gradom do mjesta spajanja sa magistralnim putevima su u funkciji saobraćaja, ali sa nizom evidentnih nedostataka koje treba otkloniti.

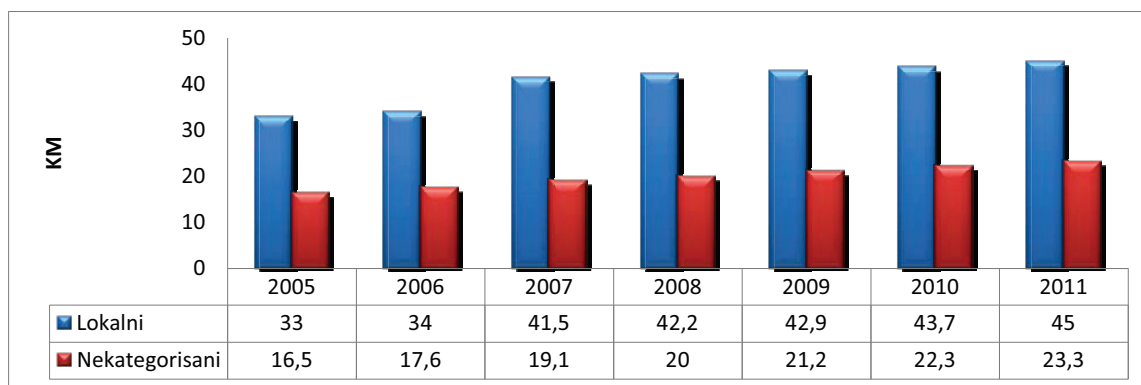
⁵³ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

⁵⁴ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Slika 53. Dužina puteva u Općini Jablanica

Vidimo da u posljednjem periodu nije došlo do povećanja dužine lokalnih i nekategorisanih puteva. Nasuprot tome asfaltirano je dodatnih 15 kilometara lokalnih puteva i 7 kilometara nekategorisanih puteva.

Slika 54. Dužina asfaltiranih puteva u Općini Jablanica⁵⁵**ZAKLJUČAK:**

Općina Jablanica je u proteklim godinama uložila značajna finansijska sredstva u izgradnju i rekonstrukciju lokalnih i nekategorisanih puteva. Pored povećanja stepena saobraćajne povezanosti i modernizacije putnih komunikacija investiranje u izgradnju putnih komunikacija u ruralnim područjima ima veliki značaj i za stvaranje preduslova za ostanak stanovništva na tim područjima, te pružanje mogućnosti za intenzivnije bavljive poljoprivredom.

Posebnu pažnju u narednom periodu treba posvetiti asfaltiranju neasfaltiranih puteva, ali i redovnom investiranju u održavanje asfaltiranih puteva. Potrebno je u gradskom području i pojedinim prigradskim MZ-a obezbijediti siguran saobraćaj pješaka izgradnjom trotoara.

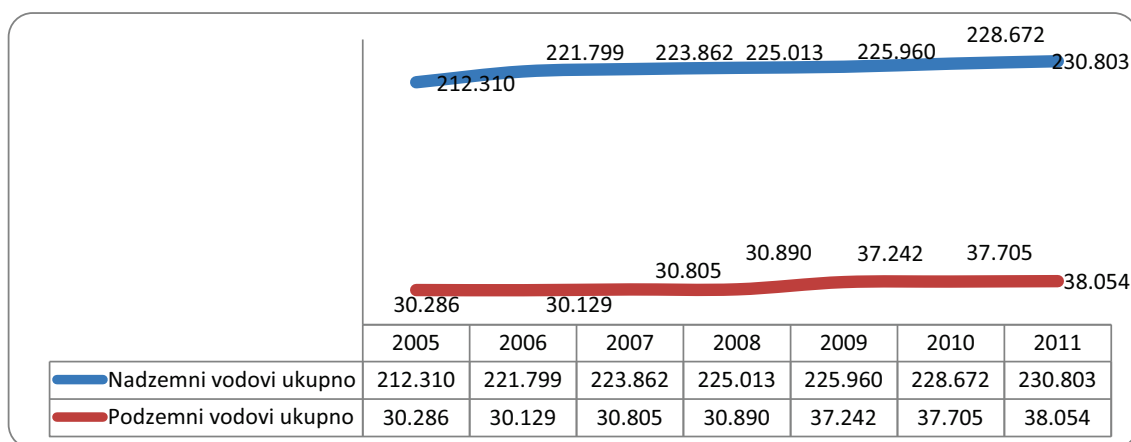
Bolja saobraćajna povezanost omogućila je i veći stepen pokrivenosti općine organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada, odnosno smanjenje broja divljih deponija.

⁵⁵ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

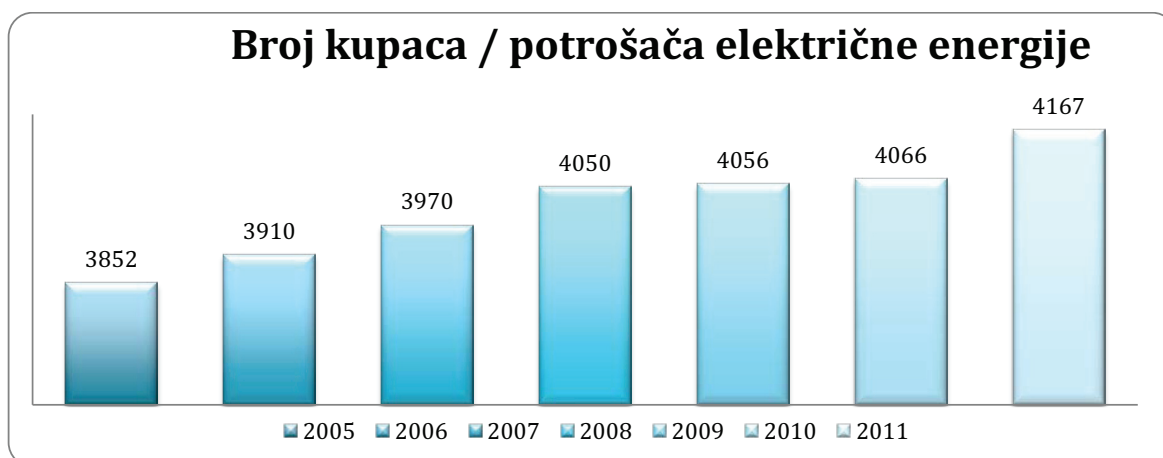
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.6.2. Javna rasvjeta, pokrivenost elektromrežom

Za opskrbu i distribuciju električne energije na teritoriji općine postoji i u radno funkcionalnom stanju je odgovarajuća mreža dalekovoda i trafostanica. Sva naselja imaju obezbjeđenu elektrodistributivnu mrežu.

Slika 55. Stanje elektro-distributivne mreže na području Općine Jablanica⁵⁶

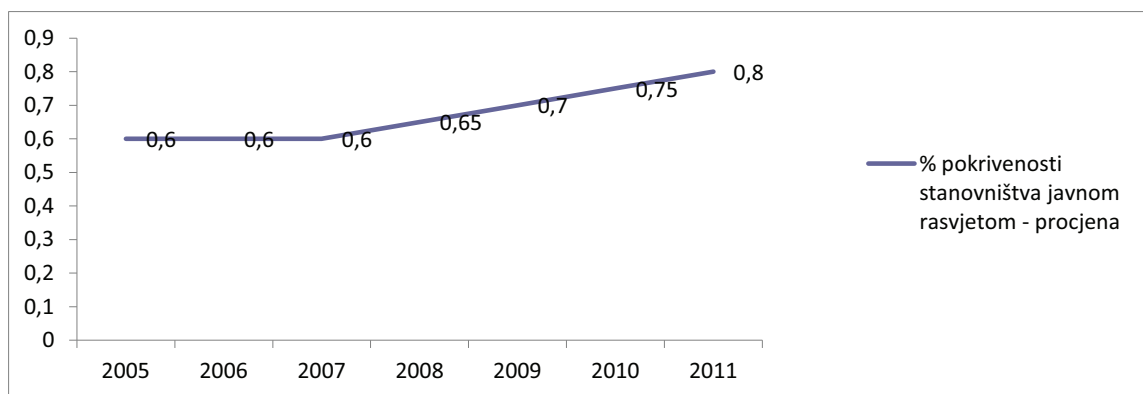
Svi privredni subjekti u urbanom području imaju odgovarajuće napajanje električnom energijom kao i industrijska zona "Šljunkara"

Slika 56. Broj kupaca / potrošača električne energije⁵⁷

Od ukupnog broja 4.177 kupaca/potrošača u 2011. godini 3.669 kupaca/potrošača ili 87,84% su **domaćinstva**, 448 kupaca/potrošača ili oko 10,73 % su **privredni subjekti**, 56 kupaca/potrošača ili 1,34 % se odnosi na **javnu rasvjetu** i imamo 4 kupca/potrošača na naponu od 10 kV ili 0,09%.

Stepen pokrivenosti općine Jablanica javnom rasvjetom trenutno iznosi 80 % i isti se može okarakterisati kao jako dobar. Od ukupno 43 naseljena mjesta na području općine Jablanica javnom rasvjetom je pokriveno 36 naselja. Naseljena mjesta koja još uvijek nisu pokrivena javnom rasvjetom su: Dobrinja, Rodići, Brguljići, Gornja Slatina (zaseok Husrepi), Šanica, Poda, Gornje Paprasko II.

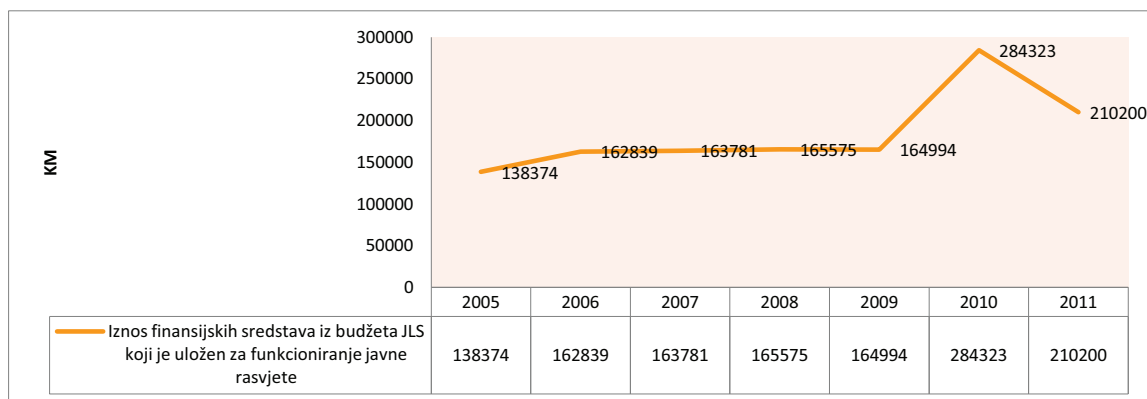
⁵⁶ Izvor: Elektrodistribucija Mostar⁵⁷ Izvor: Elektrodistribucija Mostar

Integralna strategija razvoja Općine JablanicaSlika 57. % pokrivenosti stanovništva javnom rasvjetom - procjena⁵⁸

Naseljena mjest u kojim je potrebno proširenje javne rasvjete su slijedeća: Krstac, Gornje Paprasko I, Mrakovo, Bijela i Sovići.

U budžetu općine Jablanica za 2013. godinu planirana su sredstva u iznosu od 25.000,00 KM za proširenje javne rasvjete.

Usluge održavanja javne rasvjete finansiraju se iz Budžet općine Jablanica. Za 2013. godinu planirana su sredstva u iznosu od 30.000,00 KM. Također, troškovi za utrošenu električnu energiju za javnu rasvjetu finansiraju se iz Bužeta općine Jablanica. Za 2013. godinu planirana su sredstva u iznosu od 180.000,00 KM. Radi smanjenja utroška električne energije neophodno bi bilo izvršiti faznu zamjenu postojećih sijalica sa ekološki prihvatljivim „Led“ sijalicama, a sve zamijene dotrajalih (pregorijelih) sijalica vršiti ugradnjom „Led“.

Slika 58. Iznos finansijskih sredstava iz budžeta Općine koji je uložan za funkcioniranje javne rasvjete⁵⁹

IV. 1.6.3. Telekomunikacijska infrastruktura

Pod pojmom telekomunikacione infrastrukture na teritoriji općine se podrazumijeva: instalirana stabilna telefonsko-telegrafska mreža putem odgovarajućih telefonskih centrala, mobilna telefonija i pokrivenost područja općine baznim stanicama i repeaterima, RTV prijem i pokrivenost područja općine RTV signalom, kablovska televizija i internet.

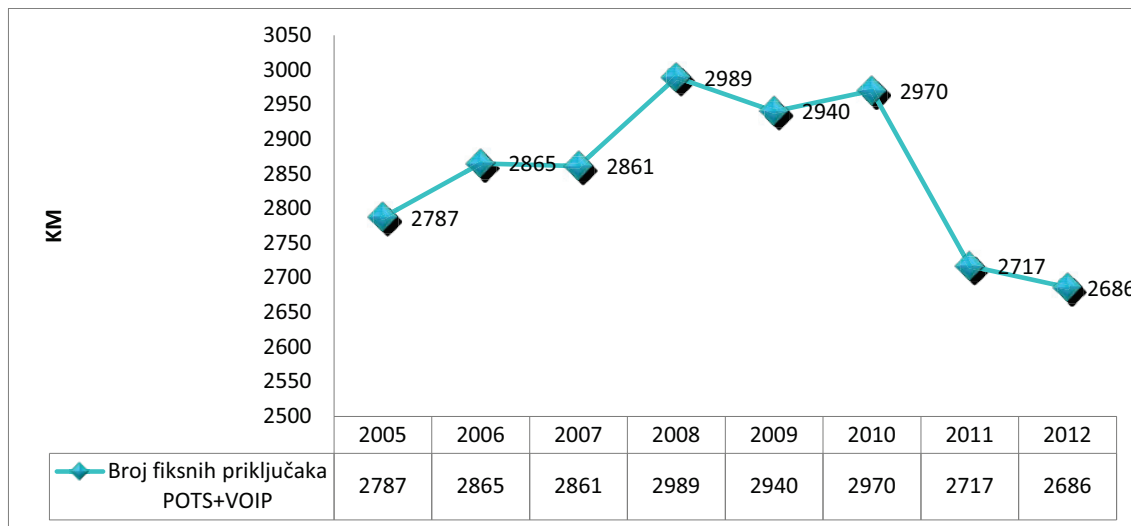
Na teritoriji općine instalirani su zadovoljavajući kapaciteti stabilne telefonsko-telegrafske mreže u obliku pretplatničkih bakarnih mreža i optičkih mreža sa telefonskim centralama BH Telekomu u gradu i

⁵⁸ Izvor: Elektrodistribucija Jablanica

⁵⁹ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

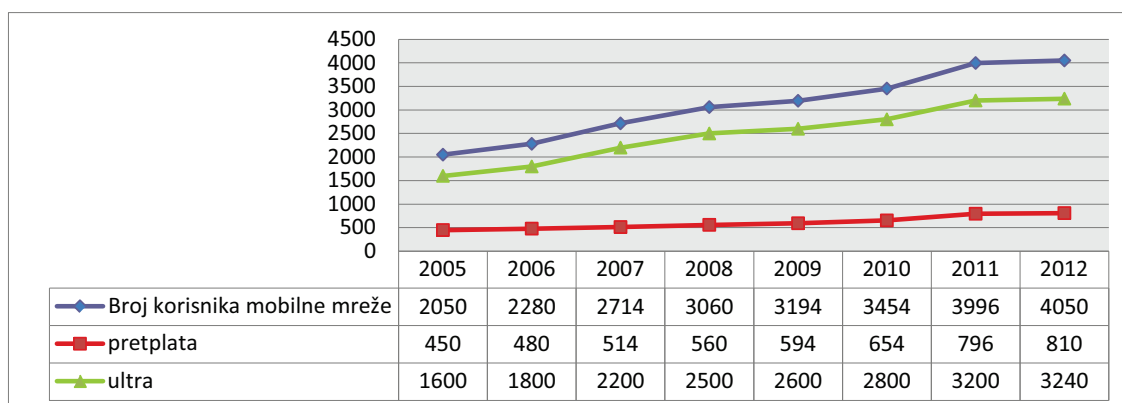
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

naseljima: Ostrožac, Glogošnica, Slatina i Mrakovo i telefonskim centralama JPHT d.o.o. Mostar u naseljima Doljani i Gračac (općina Prozor-Rama) za rubna područja općine.

Slika 59. Broj fiksnih priključaka POTS+VOIP (podaci se odnose na BH Telecom operater)⁶⁰

Pokrivenost teritorije općine sa signalom mobilne telefonije je 100% ukupne površine putem baznih stanica i repertitorima BH Telekoma, Eroneta i Mobis-a.

Slika 60. Broj korisnika mobilne mreže (podaci se odnose na BH Telecom operater)⁶¹

Prijem RTV signala BHT1 i FTV na većem području općine je putem predajnika na brdu Gradac iznad grada, a na manjem području općine (MZ Doljani) putem predajnika Borovnik preko koga se još prima i signal HTV2.

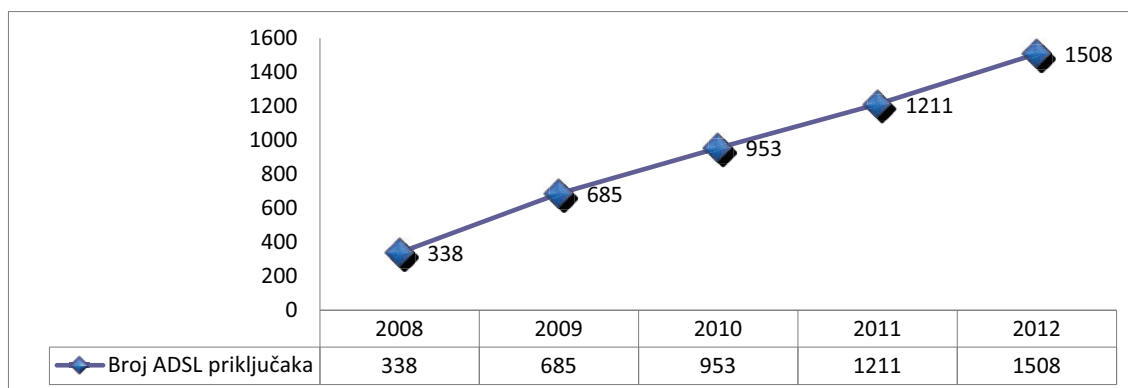
Kablovska televizija sa preko 1.100 priključaka je dostupna samo na području grada i prigradskom naselju Mirke preko izgrađene odgovarajuće kablovske mreže sa potrebnim pojačalima TV signala koji se emituje iz stanice Kablovske televizije smještene u gradu.

Internet se može koristiti tj., dostupan je svim pretplatnicima fiksne telefonije na teritoriji općine.

⁶⁰ Izvor: BH Telecom d.d. Jablanica

⁶¹ Izvor: BH Telecom d.d. Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Slika 61. Broj ADSL priključaka (podaci se odnose na BH Telecom operater)⁶²

Stabilna telefonsko telegrafaska mreža BH Telekoma i JP HT Mostar d.o.o., u dosadašnjem periodu, zadovoljavajće je pokrila područje općine pretplatničkim bakarnim mrežama sa instaliranim značajnim kapacitetima i izgrađenom odgovarajućom infrastrukturom na širem području, kao i optičkim mrežama koje su do sada dovedene do centara svih naselja, čime su ostvarene pretpostavke njihovog širenja u budućem periodu do samih domova korisnika.

Na teritoriji općine Jablanica BH Telekom je izgradio 5 (pet) objekata za pružanje širokog spektra telekomunikacionih usluga i to:

a) Iz oblasti fiksne telefonije

Lokacija centrale	telefonske	Maksimalni kapacitet	mogući	Trenutno instalirani kapacitet	Broj pretplatnika	uključenih
Jablanica			2664	2056		1930
Ostrožac			240	240		223
Glogošnica			888	528		492
Slatina			205	205		205
Mrakovo			240	120		78
Ukupno			4237	3149		2928

Tabela 14. Fiksna telefonija na području Općine Jablanica

Napomena: Od navedenih 2.928 priključenih pretplatnika (korisnika BH Telekoma), ukupno je 166 pravnih lica.

b) Iz oblasti mobilne telefonije: 1. Bazna stanica Križ, 2. Bazna stanica Hudusko, 3. Bazna stanica Borovik – Blidinje, 4. Repeater Tunel Lendava, 5. Repeater Tunel Jelašje, 6. Repeater Tunel Crnaje.

RTV prijem na teritoriji općine nije zadovoljavajući. Tokom rata uništeni TV predajnik "PISVIR" je u izraženoj mjeri ostavio značajan dio teritorije općine bez RTV signala. Postojeći predajnik "Gradac" oskudno opremljen potrebnom opremom nakon rata sa nestabilnim i nesigurnim napajanjem električnom energijom ne pokriva značajan dio teritorije općine RTV signalom, a na dijelovima teritorije općine koji su pokriveni RTV signalom sa ovog predajnika veoma česti su prekidi u emitovanju RTV signalom (posebno kada je loše vrijeme sa grmljavinama).

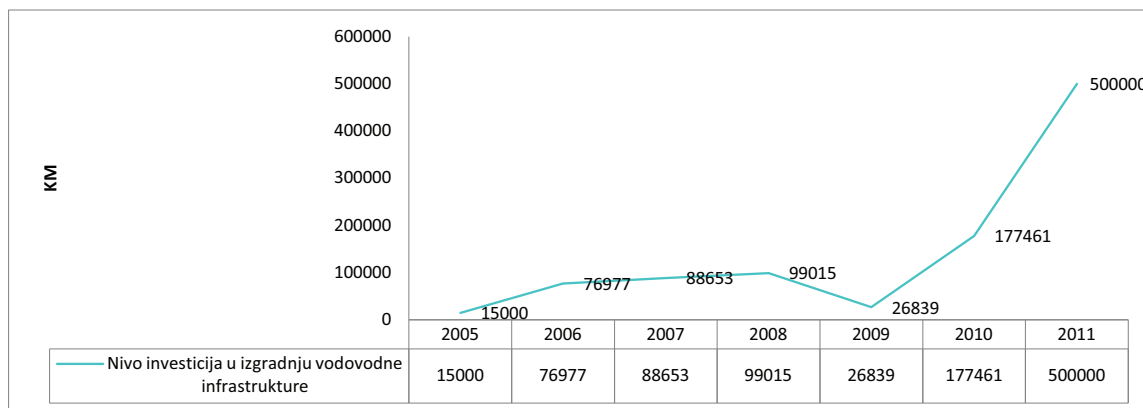
Kablovska televizija koja je dostupna samo korisnicima u gradskom području iz tehničkih razloga veoma često emituje program slabog kvaliteta slike i zvuka.

⁶² Izvor: BH Telecom d.d. Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.6.4. Vodosnabdjevanje

Na teritoriji općine evidentan je potencijal vode za piće iz više poznatih izvora promjenjive izdašnosti u brdskim dijelovima i vrela poznatih pod nazivom "Komadinovo vrelo" i "Šanica". Možemo zaključiti da na teritoriji općine Jablanica na neki način imaju riješena pitanja vodosnabdjevanja. Jedino naselje Risovac vodu obezbjeđuje putem čatrnja.

Slika 62. Nivo investicija u izgradnju vodovodne infrastrukture⁶³

Trenutno se glavna vodoopskrba stanovništva i privrednih subjekata na teritoriji općine Jablanica vrši sa vrela "Komadinovo vrelo". Vodom iz gradskog rezervoara, putem distributivne mreže, snabdjevaju se domaćinstva i privredni subjekti u gradskom području i prigradskim naseljima: Lug, Bačina, Šljunkara (dio), Mirke (dio), Dobrinja i Lendava dok se iz rezervoara Donja Jablanica vodosnabdjevanje vrši u slijedećim naseljenim mjestima: Donja Jablanica, Djevor i Glogošnica (veći dio).

Vodom iz pomenutog vodovoda snabdjeva se ukupno 1.691 domaćinstava, tj. 5.073 stanovnika i 216 privrednih subjekata, i to:

- u gradskom području 1.367 domaćinstava, tj. 4.101 stanovnika i 194 privrednih subjekata,
- u prigradskim naseljima 324 domaćinstava tj. 972 stanovnika i 22 privrednih subjekata.

Geografski položaj vrela prema gradu i okolnim naseljima je nepovoljan, te se opskrba vodom iz vrela vrši metodom pumpanja.

Zbog neredovnog snabdjevanja vodom potrošača iz rezervoara Donja Jablanica (rad crpki prilagođava režimu rada centralnog rezervoara), prevelikog opterećenja pumpi, te velikih eksploatacionih troškova Općina Jablanica otpočela je sa realizacijom kapitalnog projekta izgradnje gravitacionog vodovoda sa izvorišta «Šanica». Projekat "Izgradnja gravitacionog vodovodnog sistema sa izvorišta Šanica" kapitalni je projekat i projekat od strateškog interesa za općinu Jablanica. Radovi su u završnoj fazi. Sredstva za izvođenje radova obezbjeđena su putem sufinansiranja između općine Jablanica i Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK.

Vodosnabdjevanje seoskih područja vrši se iz lokalnih vodovoda koje su mještani sami gradili i istima gazduju. Zbog nedovoljne izdašnosti pojedinih kaptiranih vrela, dotrajalih cjevovoda, te nekontrolisane potrošnje javlja se problem sa nedostatkom vode u ljetnom periodu nekim naseljenim mjestima (Gornje Paprasko, Ravna-Košćan, Mrakovo, Rodići).

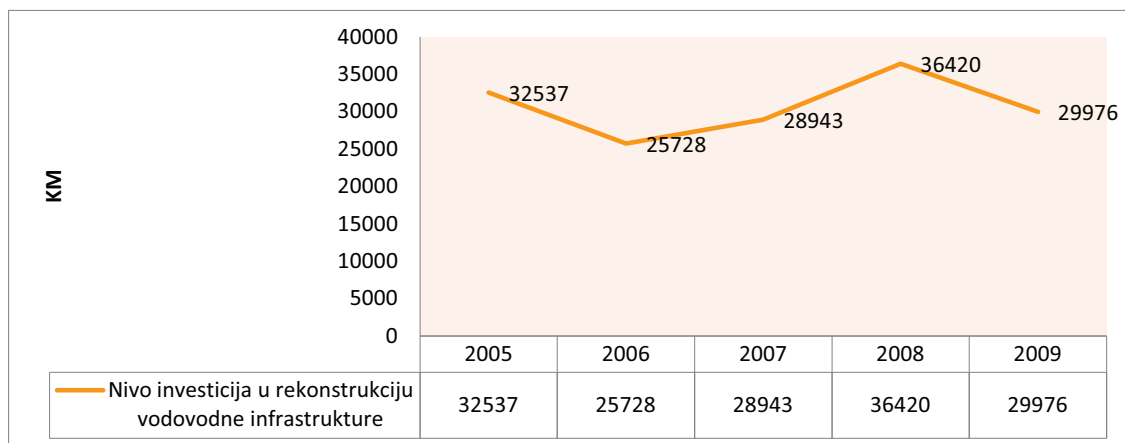
U cilju racionalnog gazdovanja vodom neophodno je pristupiti rješavanju problematike gubitaka na mreži: kvarovi i neregistrovani priključci, te ugradnja kontrolnih mjernih mjesta i vodomjera, te postojeće male vodovode uvezati u jedan sistem. Takvi vodovodi su u naseljima Krstac i Slatina.

U cilju poboljšanje stanja vodosnabdjevanja općina Jablanica krenula je u aktivnosti proširenja gradske vodovodne mreže na prigradska naselja Zlate i Mirke.

⁶³ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Naselje Glogošnica, pored snabdjevanja vodom iz Regionalnog vodovoda "Komadinovo vrelo", ima i svoj mjesni vodovod sa izvora "Dibek" koji je za jedan dio naselja spojen u distributivnu mrežu Regionalnog vodovoda "Komadinovo vrelo".

Slika 63. Nivo investicija u rekonstrukciju vodovodne infrastrukture⁶⁴

Nedostaci na vodovodnoj infrastrukturi vodovoda regionalni vodovod "Komadinovo vrelo" su evidentni i u narednom periodu se trebaju rješavati, a problemi su sljedeći:

- Oprema i uređaji za elektro upravljanje pumpnim agregatima su tehnološki zastarjeli i izražen je problem nabavke rezervnih dijelova;
- Instalirane vodene pumpe nedovoljnog kapaciteta pojedinačno ne mogu normalnim režimom rada obezbjediti potrebnu količinu vode stanovništvu i privrednim subjektima posebno u ljetnom periodu;
- Velika potrošnja električne energije na pumpanju vode-značajan trošak u proizvodnji vode i nestabilno napajanje TS 10/0,4 KW pumpne stanice električnom energijom preko dalekovoda (česti prekidi u napajanju električnom energijom pumpne stanice);
- Veliki gubici vode u distributivnoj mreži na području grada zbog dotrajalosti mreže (izgrađena prije 60 godina);
- Rezervoar vode u Donjoj Jablanici u lošem je stanju i nedovoljnog je kapaciteta .

Kako tehničko rješenje novoizgrađenog vodovodnog sistema Šanica predviđa spajanje sa postojećim vodovodom to će, u narednom periodu, u znatnoj mjeri biti prevaziđeni postojeći problemi.

Izraditi vodovode u svim naseljima i iste predati na upravljanje nadležnom preduzeću je orijentacija općine Jablanica u narednom periodu.

IV. 1.6.5. Kanalizaciona infrastruktura

IV. 1.6.5.1. Gradska kanalizaciona mreža

Trenutna pokrivenost kanalizacionom mrežom iznosi oko 50% stanovništva općine Jablanica. Kanalizacionom mrežom pokriveno je gradsko područje i veća prigradska naselja (Jelačići, Ostrožac, Donje Paprasko, Glogošnica).

⁶⁴ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Kanalizacioni sistem bio je mješoviti sa prihvatanjem fekalne i oborinske kanalizaciju i sa izljevima direktno u vodotoke Doljanke i Neretve. U sklopu rješavanja urbanističko-tehničkih uslova za izgradnju HE Grabovica planirano je rješavanje gradske kanalizacije, sa izgradnjom prečištača. Počelo se sa projektom izgradnje seperatnog sistem sa razdvajanjem fekalne i oborinske kanalizacija.

Do sada su izgrađeni glavni kolektori u sjevernom, centralnom i južnom dijelu grada sa postrojenjima za prečišćavanje otpadnih voda na tri lokaliteta: Šljunkara, u krugu preduzeća Granit, te iza upravne zgrade HE Jablanica. Prečišćavanje otpadnih voda za južni dio grada još uvijek nije regulisano.

Izgrađeni uređaji za prečišćavanje otpadnih voda još uvijek nisu u funkciji zbog određenih tehničkih nedostataka, te je u narednom periodu planirano otklanjanje istih, puštanje u probni rad i predaja na upravljanje komunalnom preduzeću. Takođe planirana je i izgradnja uređaja za prečišćavanje na lokalitetu stadion.

Pokrivenost kanalizacionom mrežom prigradskih i seoskih naselja na području Općine Jablanica djelimično je riješena.

U okviru realizacije kapitalnih projekata po Sporazumu o rješavanju međusobnih odnosa u postupku izdavanja upotrebne dozvole za HE Jablanica sa JP "Elektroprivreda" BiH d.d. Sarajevo realizovani su projekti izgradnje kanalizacione mreže sa uređajima za prečišćavanje otpadnih voda u naseljima Ostrožac i Donje Paprasko.

U naselju Ostrožac izgrađena je kanalizaciona mreža i instalirana dva uređaja za prečišćavanje otpadnih voda. Kanalizacioni sistem još uvijek nije stavljen u funkciju mada su stvorene pretpostavke i u narednom periodu se planira puštanje sistema u funkciju i predaja komunalnom preduzeću na upravljanje i gazdovanje.

U naselju Donje Paprasko, zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa kolektor nije u potpunosti završen. Instalirana su dva uređaja za prečišćavanje otpadnih voda. Kako jedan dio naselja Peta nije u mogućnosti gravitacionim putem priključiti se na postojeći uređaj za prečišćavanje ukazala se potreba za instaliranjem još jednog, manjeg, uređaja.

U toku 2008. godine, naselju Glogošnica, izgrađena je kanalizaciona mreža i uređaj za prečišćavanje otpadnih voda i isti je povremeno puštan u probni rad. U toku dosadašnjeg rada postrojenja utvrđen je veći dotok vode u odnosu na broj ekvivalent stanovnika, a isti je posljedica nekontrolisane potrošnje pitke vode, svodjenja krovnih oluka u fekalni kolektor i prisustva podzemnih voda. Da bi postrojenje moglo pravilno funkcionisati neophodno je otkloniti naprijed navedene nedostatke.

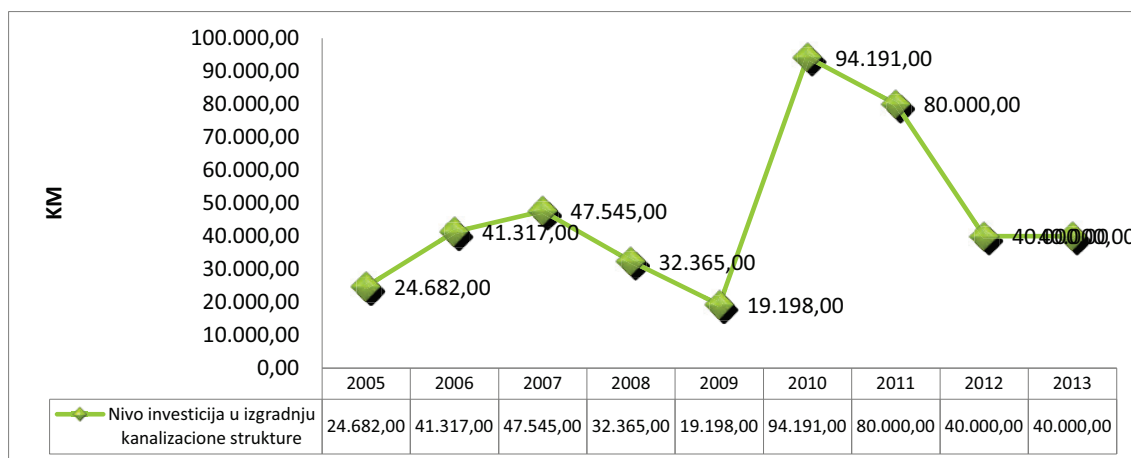
U Mjesnoj zajednici Slatina Općina Jablanica je otpočela sa projektom izgradnje kanalizacione mreže. Radovi se izvode fazno, u skladu sa obezbjeđenim budžetskim sredstvima za ovu namjenu.

Cilj projekta je svesti kolektore na jedan lokalitet i time stvoriti pretpostavku za izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

Za igradnju kanalizacionog sistema u naseljima sjeverno od Jablanice (Mirke, Baćina, Šljunkara, Čehari i Bukov Pod) izrađena je projektna dokumentacija. U projektu sufinansiranja između Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK i Općine Jablanica realizovane su dvije faze izgradnje kanalizacione mreže u naselju Baćina i Šljunkara, te izvršen priljučak kanalizacione mreže na prečištaču, koji se nalazi na lokalitetu Šljunkara. Nastavak ovog projekta planiran je u narednom periodu u skladu sa raspoloživim finansijskim sredstvima za ovu namjenu.

Kanalizacioni sistem u naselju Ravna riješen je izgradnjom septičkih jama, čiju je izgradnju finansirala Općina Jablanica.

U ostalim nasljenim mjestima na području općine Jablanica još uvijek ne postoji bilo kakva kontrolisana kanalizaciona instalacija. Također, lokalitet Risovca, na kome se nalazi veliko vikend naselje još uvijek nema riješeno pitanje dispozicije i prečišćavanje otpadnih voda.

Integralna strategija razvoja Općine JablanicaSlika 64. Nivo investicija u izgradnju kanalizacione strukture⁶⁵

U periodu od 2005. – 2012. godine općine Jablanica uložila je znatna finansijska sredstva u projekte rješavanja kanalizacione mreže (u saradnji sa JP Elektroprivreda BiH i Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK

ZAKLJUČAK:

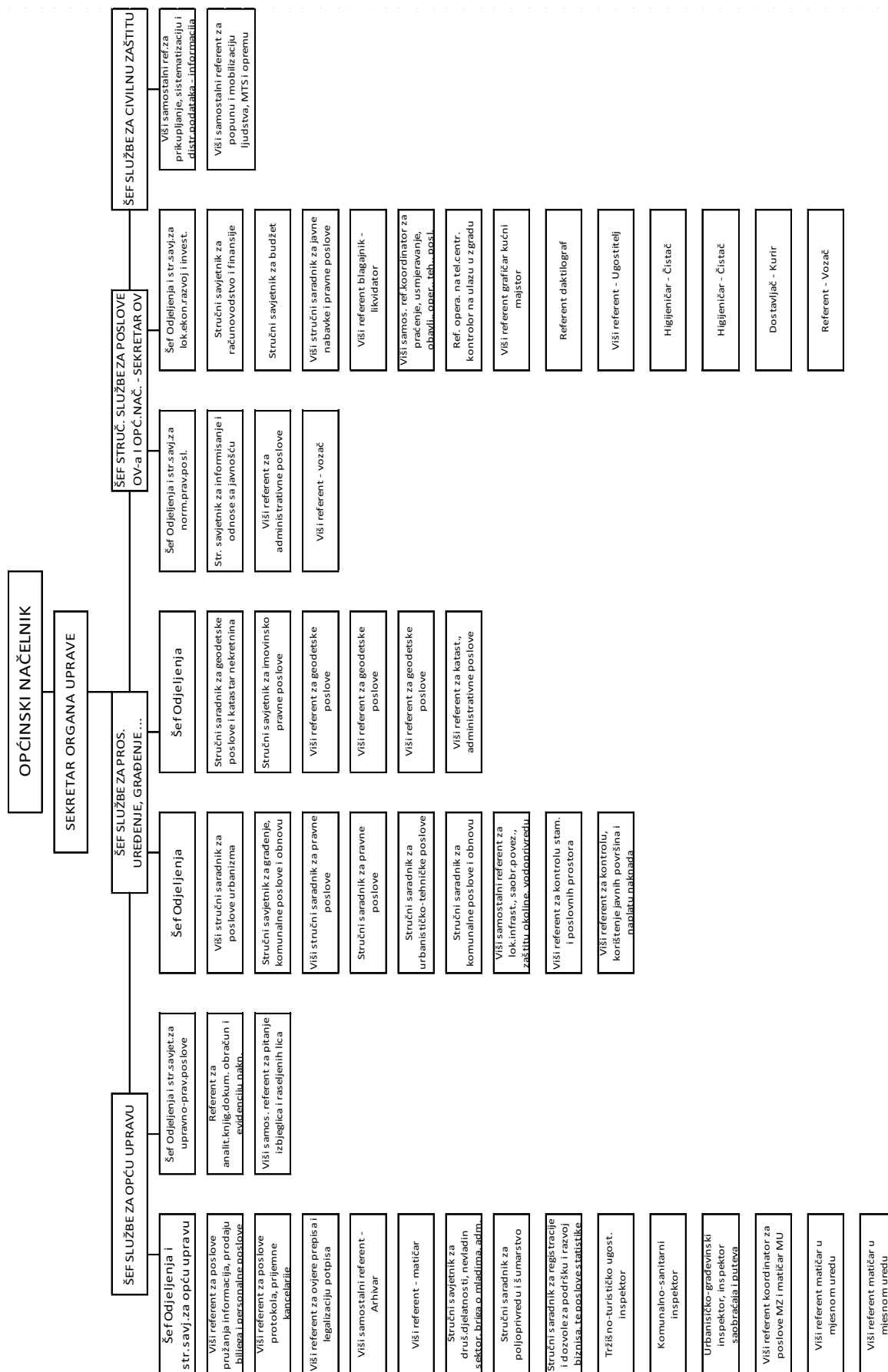
I pored značajnih finansijskih sredstava koje je općina Jablanica uložila u izgradnju separatnog kanalizacionog sistema isti još uvijek nije u funkciji. Otpadne vode se još uvijek neprečišćenje ispuštaju u vodotoke, što za posljedicu ima konstantno zagađenje istih, ugrožavanje zdravlja ljudi, biodiverzitet. Neophodno je u što skorije vrijeme otkloniti evidentirane nedostatke na uređajima za prečišćavanje otpadnih voda i pustiti kanalizacioni sistem u funkciju, uspostaviti kontolu ispuštenih otpadnih voda u vodotoke.

IV. 1.6.6. Stanje administrativnih usluga lokalne samouprave

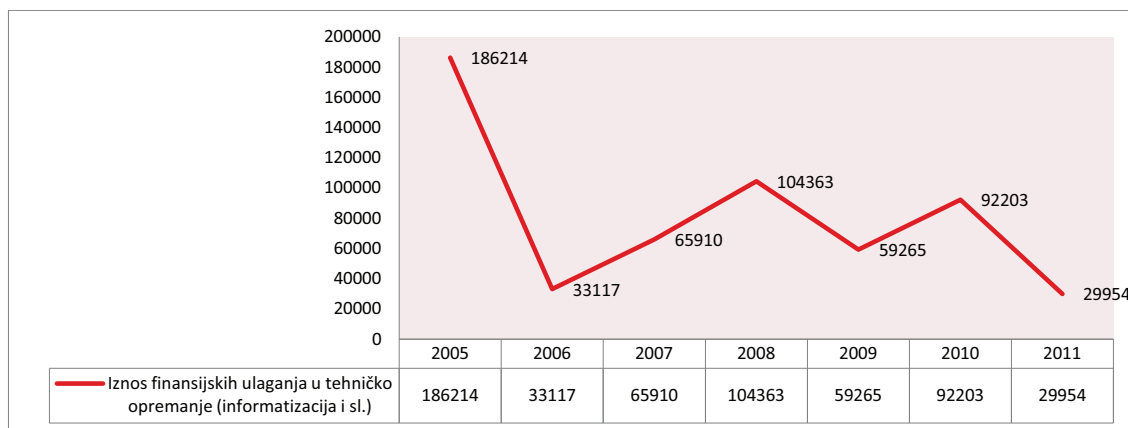
Općina Jablanica je u sastavu Hercegovačko–neretvanskog kantona Federacije Bosne i Hercegovine sa područjem i granicama utvrđenim posebnim Zakonom. Radi zadovoljavanja zajedničkih potreba i interesa građana i njihovog neposrednog učešća u odlučivanju o lokalnim poslovima na području Općine je osnovano devet mjesnih zajednica u okviru kojih je obrazovano 43 podružnice.

Organi općine Jablanica su Općinsko vijeće kao organ odlučivanja u Općini Jablanica i Općinski načelnik kao izvršni organ općine Jablanica. Općinsko vijeće broji 19 vijećnika. Međusobni odnosi Općinskog vijeća i Općinskog načelnika zasnivaju se na principima međusobnog uvažavanja i saradnje, uz pojedinačnu odgovornost za ostvarivanje vlastitih nadležnosti definisanih Zakonom i zajedničku odgovornost za funkcinisanje općine Jablanica. Organom državne službe općine Jablanica rukovodi Općinski načelnik u skladu sa Zakonom, Statutom Općine i drugim propisima, putem općinskih službi za upravu i službi za obavljanje stručnih, tehničkih i drugih poslova općine Jablanica. Prema sistematizaciji općinskog organa uprave, u Općini Jablanica su upražnjena slijedeća radna mjesta:

⁶⁵ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

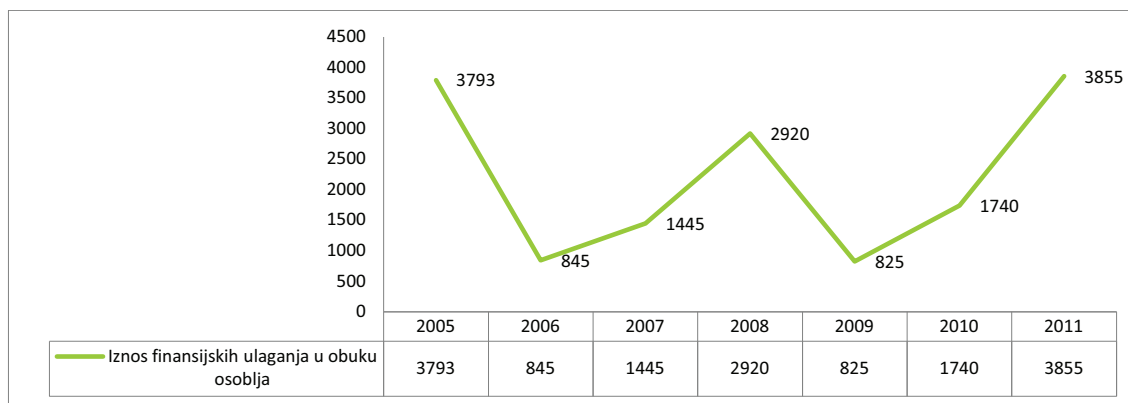
Unutrašnja organizacija Organa državne službe, općine Jablanica utvrđena je tako da se naročito osigura zakonito, stručno i racionalno vršenje službe, blagovremeno i efikasno ostvarivanje prava korisnika usluga, efikasno rukovođenje, puna zaposlenost državnih službenika i namještenika kao i transparentnost rada.

Slika 65. Iznos finansijskih ulaganja u tehničko opremanje (rekonstrukcija, informatizacija i sl.)⁶⁶

U skladu sa politikom Općinskog vijeća, koja za cilj ima jačanje lokalne zajednice i stvaranje ambijenta za prosperitet Općine uveden je sistem upravljanja kvalitetom u organ državne službe, općine Jablanica, čime se pridružujemo maloj grupi općina i javnih institucija u Bosni i Hercegovini koje su prepoznale potrebu usklađivanja svog poslovnog sistema sa zahtjevima međunarodnog standarda ISO 9001:2000.

Certifikat predstavlja određen nivo garancije da su naši poslovni procesi djelotvorni, razvojno usmjereni, te da se osigurava prilika iskorištavanja svih unutarnjih rezervi koje ranije nisu bile prepoznate. Certifikacijom uvodimo koncept ciljevima vođene organizacije u kontroliranim uslovima odvijanja procesa. Certifikacijom našeg poslovnog sistema načinili smo značajan iskorak u sferi modernog poslovanja prema međunarodnom standardu čime dajemo pozitivan primjer organizacijama u okviru lokalne zajednice i šire.

Slika 66. Iznos finansijskih ulaganja u obuku osoblja⁶⁷

Proces stvaranja boljih uslova za rad organa državne službe, kao najvažnije karike i preduslova za poboljšanje kvaliteta pruženih usluga, općina Jablanica, kao prioritetan zadatak, intenzivno je, počev od 2005. godine, implementirala realizacijom „Projekta upravne odgovornosti - GAP. GAP je, pri realizaciji Projekta na partnerskoj osnovi, pružio značajnu tehničku, materijalnu, edukativnu i savjetodavnu pomoć općini Jablanica a krunu ovog projekta predstavlja otvoren savremeni Centar za pružanje usluga građanima - šalter sala.

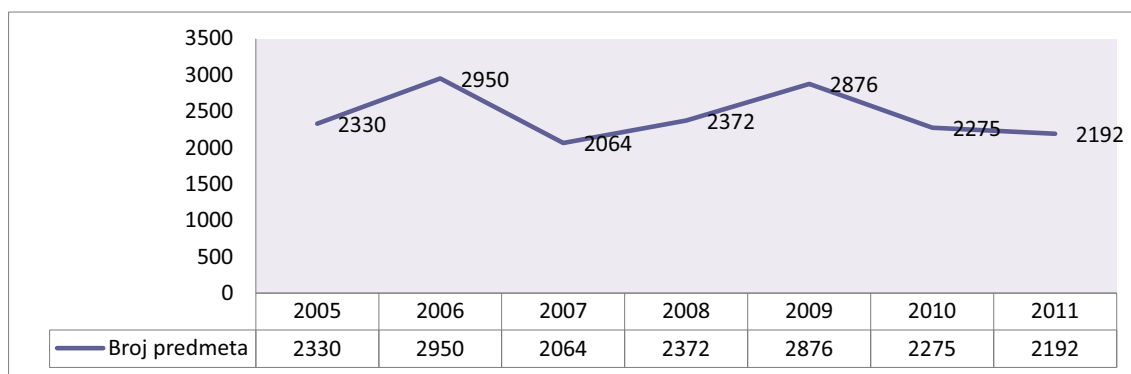
⁶⁶ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

⁶⁷ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

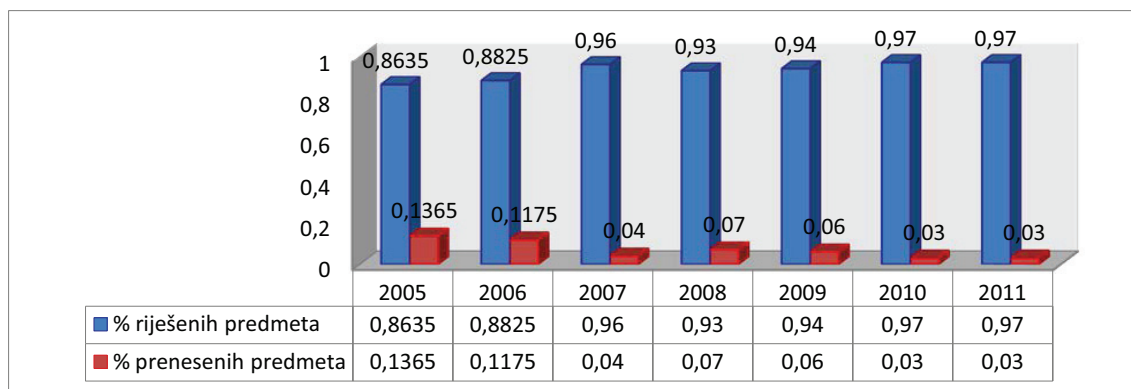
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Općinska uprava Jablanica putem godišnjeg budžeta i u skladu sa dokumentiranim procedurama osigurava raspoloživost resursa (kadrovskih, tehničkih, finansijskih), te pristup informacijama koje su neophodne prilikom monitoringa, toka realizacije i potpomaganja realizacije pojedinih procedura. Općinska uprava Jablanica prati, mjeri i analizira procese prilikom godišnjeg preispitivanja sistema upravljanja kvalitetom od strane rukovodstva, internog audita ili po ukazanoj potrebi. Zaključci koji proizilaze iz izvršenih pregleda i analiza su temelj za kontinuirano usavšavanje procesa.

Osim toga, za provedbu aktivnosti prema procedurama usmjerenim prema korisniku, odnosno procedurama koje prilikom pružanja usluga koriste uposlenici Uprave, izrađene su informativne brošure u kojima se nalaze osnovni podaci koji se tiču određenog zahtjeva, uključujući zakonski osnov i način realizacije postupka po zahtjevu. Informativne brošure su dostupne korisnicima usluga u šalter sali, te na internet stranici općinske uprave www.jablanica.ba.

Slika 67. Broj predmeta⁶⁸

Realizacijom procesa stvaranja boljih uslova za rad organa državne službe, kao najvažnije karike i preduslova za poboljšanje kvaliteta pruženih usluga, vidljivo je povećana efikasnost i efektivnost na svim nivoima općinske uprave, što se posebno odrazilo na kontinuirano povećanje broja riješenih predmeta u toku godine.

Slika 68. Riješeni i preneseni predmeti⁶⁹

Mjerenja i analize ostvarenih rezultata procesa realizacije usluga zasniva se na mjerenju zadovoljstva korisnika usluga. Rezultati godišnjih anketa pokazuju kontinuiran rast broja anketiranih koji su iskazali zadovoljstvo pruženim kvalitetom usluga, uz visoku prosječnu „godišnju“ ocjenu kvaliteta rada uposlenika općine Jablanica.

Proces kontinuiranog poboljšanja kvaliteta pružanja usluga rezultat je mjera koje se provode putem zaključaka rukovodstva nakon periodičnih analiza rezultata proizašlih mjerenjem zadovoljstva korisnika

⁶⁸ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica⁶⁹ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

usluga i analizom prijema građana kod Općinskog načelnika, što smatramo efikasnim mehanizmom povratne sprege koji Općinskom načelniku omogućuje kontinuirano preispitivanje rada općinskih službi i drugih subjekata u cilju preduzimanja operativnih mjera za kontinuirana poboljšanja procesa i kvaliteta pruženih usluga.

ZAKLJUČCI:

U narednom periodu neophodno je graditi još transparentniju i efikasniju lokalnu upravu koja će biti partner građanima i građanskom društvu.

Neophodno je istaći potrebu nastavka i produbljivanja saradnje sa susjednim i drugim općinama i subjektima posebno s aspekta izrade i realizacije strateških razvojnih planova. Općina Jablanica je među prvima u BiH pristupila mreži "Zdravih gradova" i Savezu općina i gradova BiH kao jedinoj asocijaciji čiji je primarni cilj pomoć lokalnoj samoupravi u odnosu na više nivoe vlasti. Na inostranom planu općina Jablanica je uspostavila izvanrednu saradnju sa Komunom Vejle iz Danske, Općinom Paraćin iz Srbije, općinom Gevgelija iz Makedonije i općinom Bašiskele iz Republike Turske. Saradnju, na bazi definisanih ciljeva, i u buduće treba podržavati i proširivati.

U cilju stvaranja pogodnijih uslova za rast lokalne ekonomije i povećanje zaposlenosti neophodno je jačati općinsko odjeljenje za zajedničke poslove, finansije, lokalni ekonomski razvoj i investicije u smislu mogućnosti pružanja stalnih savjetodavnih i stručnih usluga u sklopu Centra za pružanje usluga građanima.

Povećanje efikasnosti i efektivnosti lokalne uprave treba biti naš trajni zadatak. S tim u vezi, težeći da u potpunosti ispunimo potrebe i očekivanja korisnika usluga za brzo rješavanje njihovih zahtjeva, uz ispunjavanje najviših standarda profesionalnog izvršavanja poslova u organu uprave potrebno je dalje unapređenje rada uvođenjem elektronske uprave. Uz postojeći sistem upravljanja kvalitetom ISO 9001-2008, zbog veće efikasnosti rada organa uprave, kao i javnih preduzeća i javnih ustanova čiji je osnivač općina, neophodno je planirati uvođenje novog sistema, u najrazvijenijim općinama drugih država, vrlo uspješno primjenjenog sistema rada organa uprave i pružanja usluga korisnicima (S-48).

IV. 1.7. Stanje okoliša

IV. 1.7.1. Kvalitet zraka

Na području općine Jablanica nije postavljena stanica za praćenje kvaliteta zraka. Do evidentne promijene u čistoći zraka dolazi u zimskom periodu u području grada, kada se uz pojačano sagorijevanje fosilnih čvrstih goriva (ugalj) i razgradive bio mase (drvo), uglavnom iz pekara koje koriste te energente čitavu godinu i intenzivnijeg loženja u kućnim ložištima dolazi do pojačane koncentracije polutanata u vazduhu. Na području općine ne postoje veći zagađivači zraka. Kao rješenje ovog problema bila bi toplifikacija grada, posebno kolektivnih stambenih objekata i stambenih kompleksa kroz zajedničku ili pojedinačnu ugradnju kotlovnica, ili osposobljavanje postojećih sa ugradnjom prečišćivača. Obzirom da kroz općinu i grad prolaze dvije magistralne ceste neposredno uz stambene objekte i naselja povećana frekventnos motornih vozila u kombinaciji sa velikim transportnim vozilima, te brojem od cca 2.000 motornih vozila u gradu automobili su jedan od glavnih zagađivača zraka i tla i vode (CO₂, olovo, sumpor dioksid...).

Nepostojanje velikih industrijskih kompleksa uveliko doprinosi čistoći zraka. Zbog velike vlažnosti zraka i velikog broja kišnih dana u kombinaciji sa izlučivanjem polutanata može izazvati dodatne probleme kod bolesti respiratornih organa.

Osnovni uzrok problema sa kvalitetom zraka je nepostojanje gradske kotlovnice, zagađenost zraka u zimskom periodu, te akumulacija vještačkog jezera, odnosno velika vlažnost zraka, kao i vozila bez odgovarajućih filtera, a sve skupa ima štetan uticaj na okolinu i zdravlje ljudi.

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. 1.7.2. Upravljanje vodama**

Kroz područje općine Jablanica protiču rijeke Neretva, Doljanka, Draganka, Bijeljanka, Šanica, Suhava. Na području Općine postoji veći broj izvorišta koja su dijelom već iskorištena za snabdjevanje vodom lokalnog stanovništva. Izvorišta pitke vode, koja se koriste za vodosnabdjevanje, osim Komadinovog Vrela, nisu zaštićena, ali JKP "Jablanica" u određenoj mjeri vrši urednu kontrolu i hlorisanje vode za piće uglavnom za gradski vodovod. Potrebno je izvršiti registraciju svih prirodnih izvorišta s ciljem sistemskog planiranja njihove zaštite. Posebnom odlukom zaštićeno je izvorište "Komadinovo vrelo", odakle se snabdijeva grad Jablanica i prigradska naselja pitkom vodom. Također je izgradnjom Gravitacionog vodovoda "Šanica" i rijeka Šanica postala izvorište za širu upotrebu vode za piće, **te je neophodno donošenjem odgovarajućih odluka riješiti problem strožije zaštite i ovog izvorišta.** Zbog kvaliteta i čistoće vode ovo područje kao i čitavo Grabovičko jezero je posebno atraktivno za uzgoj ribe, što potvrđuje veliki broj ribnjaka postavljenih na ovom potezu. Izgradnjom vodovoda u prigradskim i seoskim područjima, povećava se i količina otpadnih voda koje se direktno ispuštaju u vodotoke.

Primaran zadatak općine Jablanica bio je efikasno prikupljanje otpadne vode iz grada i naselja na širem području Općine sa većim brojem stanovnika. U tom pogledu izgrađeno je 8 prečistača otpadnih voda (u naselju Ostrožac 2, Paprasko 2, Glogošnica 1, urbano područje grada 3), do kojih je urađena i kanalizaciona mreža sa odvojenim oborinskim od fekalnih voda. JP Elektroprivreda BiH d.d. je u period 2004-2005. godine izvršila uređenje korita vodotoka rijeke Suhava u dužini od 558 m, kao zaostalu obavezu prema Opštini Jablanica nastalu prilikom izgradnje HE Grabovica.

IV. 1.7.3. Korištenje, zaštita i upravljanje zemljištem

Zemljište predstavlja najvrijedniji prirodni resurs, a poljoprivredno zemljište predstavlja opći društveni interes. Upotreba zemljišta na području općine pretežno je usmjerena na privrednu ili neku drugu tehničku upotrebu (izgradnja i proširenje naselja i infrastrukturnih objekata i sl.), a manji dio koristi se i u poljoprivredne svrhe.

Područje Jablanice nije jednolično poljoprivredno područje. Raznolikost se ogleda u klimi, nadmorskoj visini, reljefu terena, sastavu tla i upotrebnoj vrijednosti zemljišta, te se može reći da se poljoprivreda razvija u apsolutnoj heterogenosti.

U poslijeratnom periodu u Općini **dolazi do ekspanzije bespravne gradnje, uglavnom na lokalitetu Risovac (dijelom kroz uzurpaciju državnog zemljišta, te masovne promjene vlasništva na privatnom zemljištu, usitnjavanja parcela i promjene namjene zemljišta), gdje je izgrađeno preko 1300 bespravnih objekata koje je uglavnom pratila izgradnja infrastrukture (putevi, elektrifikacija ...).**

Na području Općine registrovano je preko 20-etak klizišta. Pored sanacije klizišta, neophodno je putem pošumljavanja i sadnjom sadnica posebno na zemljištu koje je nekontrolisanom sječom (lokalitet Bukov Pod-Brana....) u poslijeratnom period, kao i djelovanjem požara uništeno smanjiti opasnost od erozije i klizišta.

Zemljište koje je označeno kao minska polja neophodno je u narednom periodu deminirati zbog mogućnosti njegovog daljeg korištenja, kao i sprečavanja nastajanja posljedica opasnih po život i zdravlje stanovnika.

IV. 1.7.4. Korištenje, zaštita i upravljanje šumama

U proteklom periodu šumama na teritoriju Općine Jablanica gazdovalo je preduzeće "Šumarstvo srednjo-neretvljansko". U poslijeratnim godinama vršena je nekontrolisana sječa šumskog fonda, a što je imalo za posledicu stvaranje goleti. U većim požarima koji su izbili u posljednjim godinama uništen također veliki dio šumskog fonda.

Šume su ogromno prirodno dobro na prostoru naše općine i pokrivaju 20.343 ha ili 68,65 % ukupne teritorije. Državne šume su 84,65 %, privatne 13,92 % a u susvojnini je 1,43 % površine.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Ne postoji zakon o šumama i to je uglavnom osnovni problem, jer sada institucije ove države nemaju zakonski osnov da bi na neki način reagovale na terenu.

Donošenjem odgovarajuće zakonske regulative iz oblasti šumarstva, a koja je u proceduri pred Skupštinom HNK-a, definisalo bi se planiranje u šumarstvu, gospodarenje šumama i šumskim zemljištima preko šumsko gospodarske/privredne osnove (ŠGO) kao zvaničnog dokumenta utemeljenog na zakonskim propisima. Ovim zakonom i dokumentom definisala bi se preduzeća ovlaštenja za upravljanje šumama, uzgoj i zaštita šuma i druge oblasti od krucijalnog značaja za očuvanje, unaprijeđenje i zaštitu šuma, kao što je zaštita od bolesti, insekata, bespavnog zauzimanja i građenja na šumskom zemljištu, lovstvo i sl.

Na području općine Jablanica postoje pretpostavke za ograničenu eksploataciju drvne mase, ali i zbog raznolikosti klime i velike oscilacije u nadmorskoj visini postoji mogućnost rasadničke proizvodnje.

Masovnom sječom ogrijevnog drveta osiromašujemo šume, a vrlo često visoko kvalitetno tehničko drvo završi kao ogrijev. Zadatak lokalne zajednice je da pomogne u izradi projekta za grijanje koje neće koristiti drvo kao sirovinu.

IV. 1.7.5. Upravljanje otpadom

U općini Jablanica organizovanim prikupljanjem otpada pokriveno je 70 % stanovništva, odnosno omogućeno je organizovano prikupljanje otpada za 2197 domaćinstava i oko 300 poslovnih subjekata. 30 % teritorije općine, trenutno, nije pokriveno uslugom. Također na oko 50 % teritorije pokriveno uslugom organizovanog odvoza otpada, evidentan je problem nedovoljnog broj raspoloživih kontejnera, te potreba za većim brojem odvoza u toku sedmice. U cilju prevazilaženja navedenog problema planirana je realizacija projekta proširenja obuhvata organizovanog prikupljanja i odvoza otpada. U saradnji sa švedskom organizacijom SIDA u toku 2014. godine realizovat će se projekat nabavke i instaliranja kontejnera u naseljenim mjestima koja do sada nisu bila pokrivena organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada, te poboljšanja stanja u naseljenim mjestima koja su bila pokrivena ovom mrežom.

Evidentno je odlaganje krutog otpada u lokalitetu Šljunkare, nasip u industrijskoj zoni. Na području općine Jablanica još uvijek nisu regulisani tokovi zbrinjavanja specijalnog (nekomunalnog) otpada, dio ovog otpada sigurno ide na deponiju i miješa se sa komunalnim otpadom, dok se dio lageruje i čeka se prilika za njegovo zbrinjavanje.

Komunalni čvrsti otpad je izvor zagađenja koji ugrožava sva područja životne sredine. Pored zagađenja zemljišta, što je nepovoljno sa estetskog, higijenskog i sanitarnog stanovišta, čvrsti otpad ugrožava vodene sisteme (površinske i podzemne vode, izvorišta i dr.), a ima i direktni uticaj na kvalitet zraka u bližoj okolini. Zbog razvoja metana (bioplina), neuslovna smetlišta su potencijalna opasnost za pojavu požara i eksplozija i pogodna za razvoj glodara i ptica koje raznose otpad i prenose zarazne bolesti. Na taj način, ukoliko čvrsti otpad nije na adekvatan način odložen, može imati direktne nepovoljne posljedice po cjelokupni život čovjeka (zdravlje, ekonomiju, finansije i dr.).

Bitno je napomenuti da popravka stanja može ići i u pravcu podizanja svijesti građana naročito u pogledu selektivnog prikupljanja otpada, instalisanja dovoljnog broja kontejnera, izgradnje zelenih otoka i sl.

Općina Jablanica je izradila Plan upravljanja otpadom za period 2012-2017. godina. Plan je usvojen od strane Općinskog vijeća i u toku je njegova implementacija, a isti je korišten kao platforma iz oblasti upravljanja otpadom za ovu strategiju.

Općinska deponija komunalnog otpada u Jablanici je otvorenog tipa i to je prostor koji ne zadovoljava uslove sanitarne deponije, niti je propisno pripremljen za tu namjenu. Na odlagalištu ne postoji sistem za zaštitu voda, tla ili zraka.

Na deponiji su izvršeni određeni sanacioni radovi (ograđivanje, izgrađen objekat, dovedena pitka voda i sl.) ali još uvijek nema kontrole procjednih voda i gasova. Povremeno se vrši zasipanje inertnim materijalom pomoću bagera.

U cilju postepene sanacije deponije komunalnog otpada i tehničkog unapređenja općina Jablanica je izradila Plan prilagođavanja upravljanja otpadom za deponiju komunalnog otpada „Bukovo“.

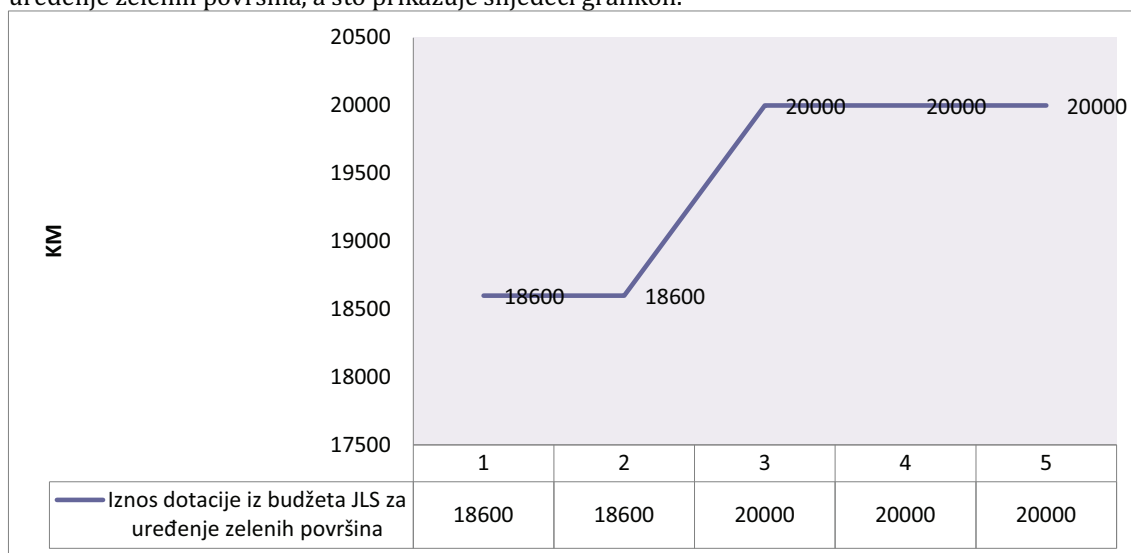
Ovim Planom prilagođavanja je predviđena sanacija postojeće deponije komunalnog otpada u Jablanici od narednih 5 (pet) godina.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Planirano je uređenje i izgradnja svih objekata koji osiguravaju kvalitetno i sigurno funkcioniranje deponije tako da će ista udovoljavati regulativama Bosne i Hercegovine i Evropske Unije. Tokom ovog perioda pristupilo bi se postepenom zatvaranju i potpunoj sanaciji ove deponije, te bi se kompletan sortirani otpad preko pretovarne stanice odvezio do buduće Regionalne deponije koja je planirana na području grada Mostara.

IV. 1.7.6. Upravljanje prostorom i okolišom

Jedina uređena parkovska površina je centralni gradski park i zelene površine lokalitet ispred HE skladišta i park HE, te lokalitet Muzej Bitka za ranjenike na Neretvi dok ostalo gradsko zelenilo čine manje uređene zelene površine ispred objekata kolektivnog stanovanja i nekih od objekata društvene infrastrukture i zaštitno gradsko zelenilo uz riječne obale i na zemljištu urbanog područja na kome, zbog većeg nagiba, nije moguća gradnja. Općina Jablanica izdvaja određena sredstva iz budžeta za održavanje i uređenje zelenih površina, a što prikazuje slijedeći grafikon.

Slika 69. Iznos dotacije iz budžeta Općine za uređenje zelenih površina⁷⁰

Bez odgovarajućih kolektora i prečistača otpadnih voda, separatnog sistema za odvodnju oborinskih i površinskih voda i uređene kanalizacione mreže po sistemu odvojenih kanalizacija (posebno za fekalije, a posebno za oborinske vode), u gradskom području ne može se dati zadovoljavajuća ocjena stanja okoliša. Trenutni problem koji treba rješavati je izgradnje azila – utočišta za zbrinjavanje pasa lualica, odnosno definiranje lokacija i izdavanje početne potrebne urbanističke dokumentacija za izgradnju objekta sa pratećim sadržajima kao bi se u narednom periodu riješio i taj problem.

IV. 1.7.7. Biodiverzitet, prirodno naslijeđe

U cjelini posmatrano na općini je prisutna velika šarolikost u pogledu prirodne osnove. Raznovrsnost biodiverziteta (biljnog i životinjskog fonda) proizilazi iz njenog smještaja između dva klimatska tipa, umjerene vlažne kontinentalne klime i mediteranskog klimata. Velika morfostrukturna raščlanjenost reljefa uvjetuje vertikalnu zonalnu promjenu biodiverziteta sa povećanjem nadmorske visine tako da su na teritoriji Općine Jablanica zastupljene izrazito planinske biljne vrste poput četinara, mahovina, lišajeva i pašnjaka na visokim planinama, sve do mediteranskih kultura: smokva, kivi i slično, na najnižim nadmorskim visinama. Općina Jablanica ima svoje specifičnosti u pogledu prirodnih bogatstava prije svega tla koje direktno utiče na vegetaciju.

Park prirode Blidinje obuhvaća područje planinskih masiva Čvrstice, Čabulje i Vrana, a dijelom obuhvaća općinu Jablanica. Zbog svojih povoljnih geomorfoloških osobina i prekrasnih krajolika to je područje

⁷⁰ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

proglašeno parkom prirode. Područje Blidinja jedinstvena je prirodna pojava, koja sadrži mnoge endemske vrste biljnog i životinjskog svijeta, uz dosta izvora čiste, pitke vode. To područje je poznato kao i jedno od najbrojnijih staništa endemskog bora munike.

Općina Jablanica obiluje velikim bogatstvom prirodnog naslijeđa. Rješenjem zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture SR BiH, kao prirodne rijetkosti na području općine Jablanica proglašeni su: klisura Prenja – dolina neretve između planina Prenja i Čvrsnice, Hajdučka vrata – na planini Čvrsnici, Komadinovo vrelo – 7km južno od Jablanice.

Najznačajnije mjesto prirodnog naslijeđa zauzima daleko poznati gabro, čija eksploatacija i prerada ima skoro stogodišnju tradiciju u Jablanici, te mermerizirani dolomitični krečnjak, mangan, barit, gips i željezne rude (magnezit i hematit). Geološka ispitivanja nalazišta gipsa na području općine Jablanica započeta su krajem prošlog stoljeća, a nastavljena su u posljednjih nekoliko godina. Područje općine Jablanica pokriveno je šumama u površini od 20343 hektara, od čega je državna svojina u iznosu od 17221 ha.

IV. 1.7.8. Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije

Rijeke na teritoriji Općine Jablanica imaju veliki hidroenergetski potencijal. Izdvajaju se dva veća vodotoka Neretva i Doljanka. Hidroenergetski potencijal rijeke Neretve je u potpunosti iskorišten izgradnjom HE Jablanica i HE Grabovica. Studijom iskorištenosti vodopotencijala na području Općine Jablanica tretirane su rijeke Doljanka i Glogošnica. Od iskorištavanja hidropotencijala rijeke Glogošnice se odustalo zbog geološke strukture krša (krečnjak i dolomit) koji je vodopropustan, te većina oborinskih voda i recentnih sniježnih voda sa obronaka Prenja prodire u unutrašnjost zemljišta i ne dotiče u riječno korito, tako da pogotovo u ljetnim mjesecima ne postoji dovoljan i stalan dotok vode.

Studija je pokazala da na osnovu količine vode, pada riječnog korita (5,54%) i kanjonastog izgleda korita, rijeka Doljanka ima dovoljan hidropotencijal za izgradnju mini i srednjih HE sa ukupnim energetske potencijalom od 8231 kW, odnosno 8,2 MW ili izraženo u jedinicama energije 72,1 GWh. Studijom su predviđene 4 MHE (MHE Kraje, 248 kW, MHE Ilijina Gruda 816 kW, MHE Kosne Luke 658 kW, MHE Zlate 511 kW, te HE na ušću rijeke Doljanka u urbanom području grada Jablanica sa vodnom akumulacijom.

Ne postoji studija iskorištenosti vjetroptencijala kao i solarne energije Općine Jablanica, te je obzirom na relativno veliki broj sunčanih sati i povoljne vjetrove neophodno istu izraditi. Za poboljšanje toplinske energetske efikasnosti potrebno je izvršiti toplifikacija grada, posebno kolektivnih stambenih objekata i stambenih kompleksa kroz zajedničku ili pojedinačnu ugradnju kotlovnica ili osposobljavanje postojećih sa ugradnjom kvalitetnih izolacionih fasada na istim objektima.

IV. 1.8. Prostorno planska dokumentacija

Postojeći Prostorni plan kao temeljni dokument za sistemsko i odgovorno upravljanje prostorom je urađen 80-ih godina prošlog vijeka i naravno da je u skoro svim svojim elementima prevaziđen i neupotrebljiv, odnosno ograničavajući faktor u smislu razvoja. U cilju rješavanja ovog problema 2010. godine Općina Jablanica je donijela Odluku o Pristupanju izradi Prostornog plana općine Jablanica za period 2012-2022.godine.

U cilju poboljšanja stanja upravljanja prostorom 2008. godine Općina Jablanica donijela je Izmiјenu prostornog plana Jablanica za lokalitet K.O. Risovac i Sovići u cilju omogućavanja razvoja ovog dijela općine – definisano istražno polje rude gips i omogućen razvoj Risovca kao sportsko-turističkog središta. U 2010. godini usvojen je novi Urbanistički plan Jablanica.

Potrebno je sada sve planove nižeg reda usaglasiti sa Urbanističkim planom Jablanica.

Centar Općine - urbano središte Jablanice, prema pretpostavkama Urbanističkog plana predviđeno je za cca 10.000 stanovnika. Sekundarni centri - Ostrožac, Glogošnica i Doljani prema pretpostavkama Urbanističkog plana predviđeni su sa koncentracijom stanovnika od 2.000-2.500 stanovnika, naselje Slatina do 1.000 stanovnika. Svi sekundarni centri Općine su prostorno relativno prihvatljivo raspoređeni, s naglaskom prema kotlini Neretve, odnosno Jablaničkog i Grabovičkog jezera. Izuzetak je sekundarni centar Doljani. Njegova lokacija, postavljena istočno u području planinskih masiva Čvrsnica-Čabulja, i relativno udaljeno od urbanog centra Općine, treba da u mnogim funkcijama zadovolji znatan broj sela Doljanske doline i visoravni Risovac. Ovaj centar treba posebno "pomoći" u razvoju.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Poseban problem upravljanja prostorom je niz ograničavajućih faktora od koji ćemo nabrojati samo najizraženije: 2 velike hidroakumulacije, 2 brze saobraćajnice-magistralne ceste kroz gradski centar, elektroenergetski objekti – razvodna postrojenja, dalekovodi visokog napona, eksploataciona i istražna polja gabra, zaštićena područja – NP „Prenj, Čvrstica i Čabulja“ Park prirode Blidinje, zaštitni koridori i ograničenja u korištenju teritorije općine. Postojanja svega naprijed navedenog je dovelo do činjenice da mali procenat teritorije općine je u stvarnoj nadležnosti općine.

ZAKLJUČCI:

Radi smanjivanja štetnog utjecaja na okoliš treba nastaviti provođenje odgovarajuće mjere prevencije i zaštite koje bi smanjile zagađenje vode, te provesti mjerenje onečišćenja zraka, tj. emisiju štetnih plinova, te druge štetne utjecaje na okoliš. Unapređenja u sektoru okoliša imaju značajnu funkciju u zaštiti prirodnog naslijeđa, zelenila i očuvanju biološkog diverziteta, kao i promoviranju proizvodnje i potrošnje u funkciji efikasnog korišćenja resursa.

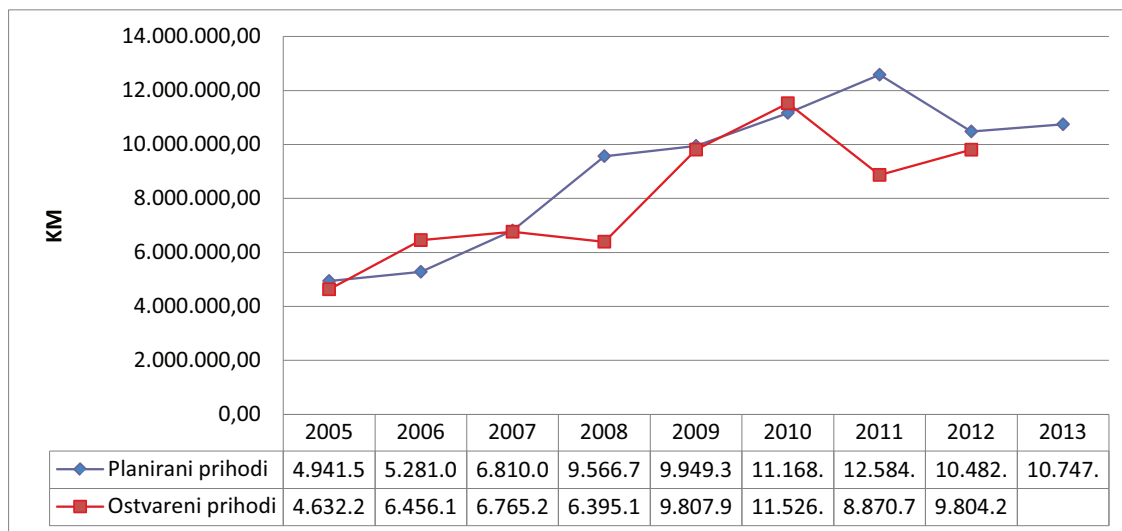
Mjere koje bi doprinjele poboljšanju stanja okoliša su:

- Podizanje ekološke svijesti;
- Smanjenje emisije zagađivača zraka uz poboljšanje energetske efikasnosti;
- Poboljšanje kvaliteta vode i snabdijevanja vodom;
- Smanjenje emisije štetnih tvari u komunalnim otpadnim vodama;
- Poboljšanje čistoće grada (uključujući: nastavak ozelenjavanja gradskih površina i povećavanje pješačkih zona, prikupljanjem krutog otpada, sanacijom divljih deponija) i smanjenje devastacije zemljišta izazvanog površinskim kopovima, uređenje vodotoka Neretve od brane hidroakumulacije Jablaničkog Jezera do ušća rijeke Doljanjke i osiguranje biološkog minimum protoka vode;
- Uvođenje institucionalnog monitoringa sa efikasnim sankcijama u provođenju postojeće zakonske regulative iz oblasti okoliša.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

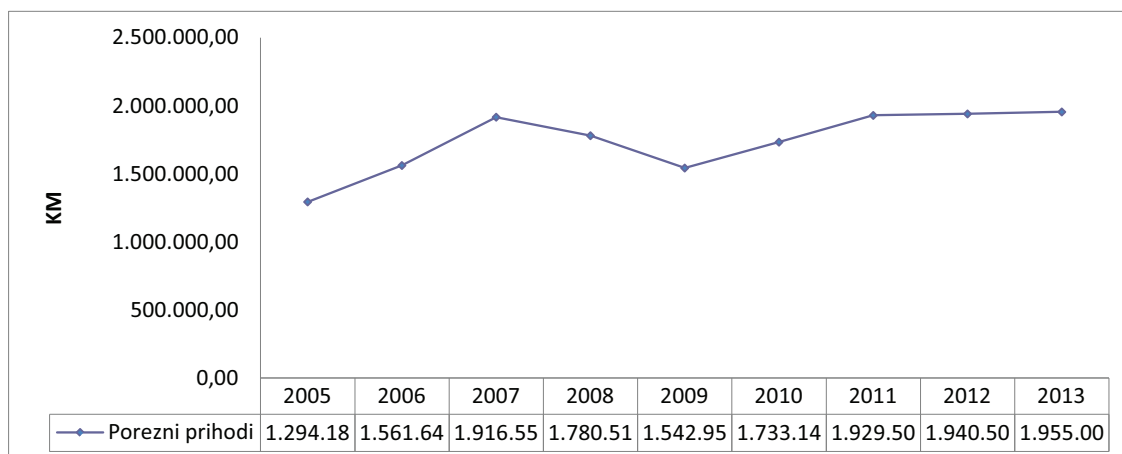
IV. 1.9. Budžet

IV. 1.9.1. Pregled planiranih i ostvarenih prihoda

Slika 70. Planirani i ostvareni prihodi 2005-2013⁷¹

Prihodi budžeta Općine Jablanica u 2012. godini iznosili su 9.804.200,00 što je za 211 % više u odnosu na 2005. godinu. Povećanje ovih prihoda nastalo je usljed donošenja federalnog zakona o hidroakumulacijama vezanog za nadoknadu izgubljenih resursa i nadoknade višegodišnjih šteta na teritoriji općine Jablanica nastalom izgradnjom HA objekata.

IV. 1.9.2. Kretanje poreznih prihoda

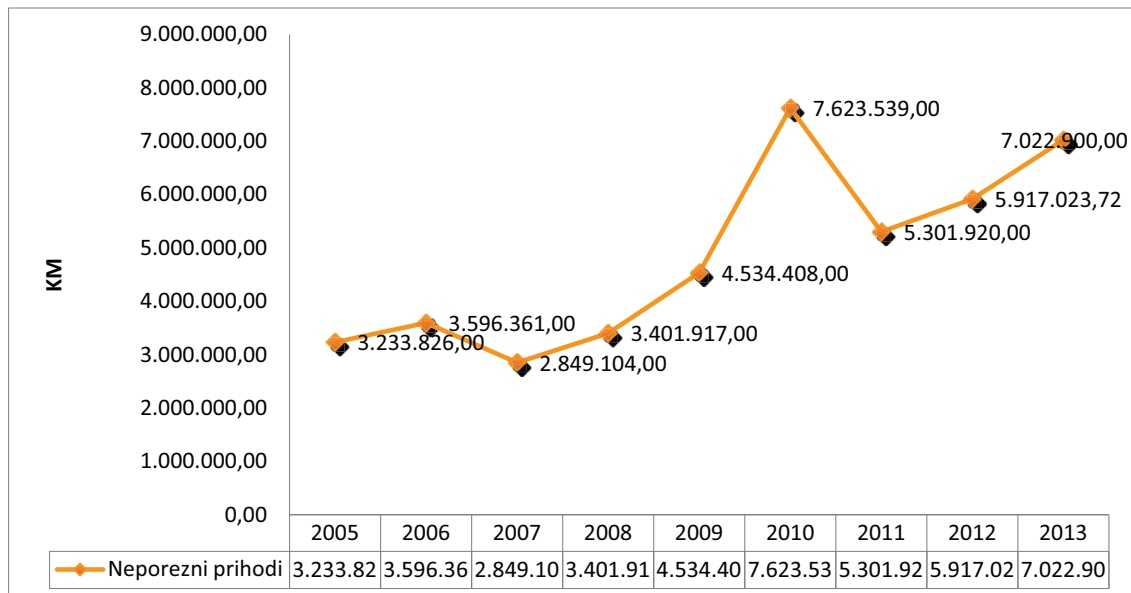
Slika 71. Porezni prihodi⁷²

U strukturi ukupnih prihoda budžeta, 19,79. %, su porezni prihodi. U okviru poreznih prihoda, najveće učešće imaju prihodi od indirektnih poreza sa jedinstvenog računa i čine 61 % poreznih prihoda.

⁷¹ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica⁷² Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

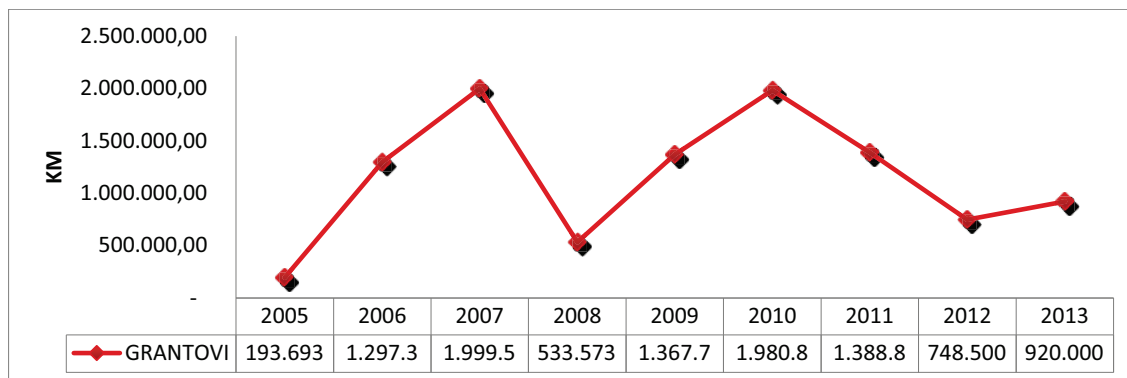
Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.9.3. Kretanje neporeznih prihoda

Slika 72. Neporezni prihodi⁷³

Kod svih ostalih vrsta poreza, prihodi ostvareni od hidroakumulacija se kreću u rasponu od 65 do 85 % u vremenskom period od 2005. do 2012. godine. Neporezni prihodi ukupno su veći za 182 % po izvršenju u posmatranom period. Uzrok ovom povećanju su povećane naknade po zakonu o hidroakumulacijama koje ostvaruje općina Jablanica.

IV. 1.9.4. Kretanje grantova

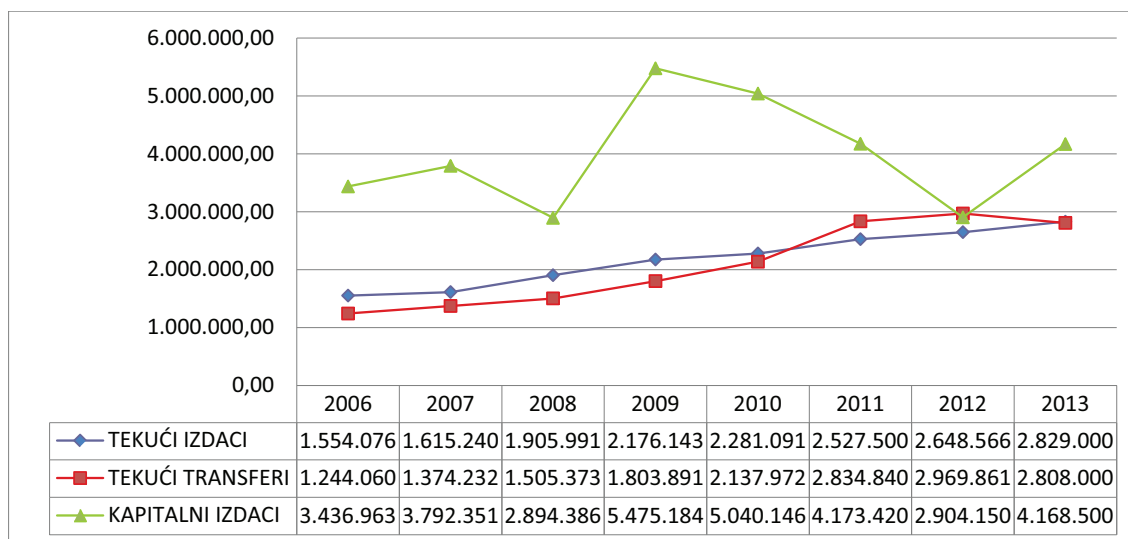
Slika 73. Grantovi⁷⁴

Na ime izdataka za posebne namjene-grantovi koji se kreću oko 7,6 % u 2012. godini koje čine grantovi viših nivoa, javnih preduzeća i ostali grantovi. Ovi grantovi imaju oscilaciju i isti zavise od finansijskih kapaciteta viših nivoa vlasti koji se sve više umanjuju. U strukturu ovih grantova najveće učešće imaju grantovi od strane Elektroprivrede BiH, koji su po osnovu zaostalih obaveza iz ranijih perioda, a po osnovu izgradnje hidroakumulacije jablaničkog i grabovičkog jezera.

⁷³ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica⁷⁴ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

IV. 1.9.5. Kretanje kapitalnih i administrativnih izdataka

Slika 74. Kapitalni, tekući izdaci i transferi za period 2006-2013⁷⁵

Ukupna budžetska potrošnja, kao i budžetska sredstva u trendu su rasta iz godine u godinu. U 2012. godini u odnosu na 2006. godinu ostvaren je porast za 70 %, na tekućim izdacima. Godišnja povećanja su se kretala od 3 do 17 % u zavisnosti od posmatrane godine. Najveće povećanje je bilo 2008. godine kada je izvršeno povećanje neto plata zaposlenika općine Jablanica, u skladu sa zakonskim rješenjima koja tretiraju ovu oblast. Sredstva utrošena za plaće, naknade troškova zaposlenih i izdatke za materijal i usluge, neophodne za funkcionisanje organa uprave, čine 27 % općinskog budžeta u 2012. godini. Taj raspon se kreće od 20 do 30 %, i isti su 2008. godine bili 39 % dok su 2010. godini bili nešto manji od 20 %. Tekući transferi u 2012. godini su za 238 % veći nego u 2006. Transferi su se kretali oko 20 % općinskog budžeta, da bi 2011. godine imali skok na 30 % gdje se i sada zadržavaju. Kapitalni izdaci su činili oko 50 % svih budžetskih sredstava. Ovaj trend je opao u 2012. godini kada je izvršenje budžeta u kapitalnim projektima **bilo na 30 % ukupnog budžeta. Strogo primjenom zakona i propisa u ovoj oblasti ima prostora za planiranje realnije fiskalne strategije, zasnovane na čvršćim ograničenjima javne potrošnje, a u isto vrijeme potrebno je napraviti značajne iskorake u mjerama i aktivnostima koji će dovesti do povećanja i jačanja fiskalnih kapaciteta.** U sporedbi sa drugim općinama koje učestvuju u projektu, općina Jablanica ima relativno nizak udio troškova za plaće i naknade zaposlenima i materijalne troškove poslovanja općinske administracije u ukupnim rashodima 27 %. Zakonom o izdvajanju i usmjeravanju dijela prihoda preduzeća ostvarenog korištenjem hidroakumulacionih objekata općina Jablanica dobiva naknadu od JP EP BIH koja se kreće oko 4.500.000,00 KM.

Iz analiza prihoda općine Jablanica u posljednjih 10 godina vidimo da su porezni prihodi u prosjeku rasli po godišnjoj stopi od 9,37%.

Godišnje stope rasta (pada) prihoda značajno osciliraju svake godine i to u rasponu od (-20%) do 47,4% u 2006. godini. Prosječni godišnji poreski prihodi u posljednjih 10 godina iznose 4.472.051,00 KM. Neporeski prihodi nisu ništa stabilniji i imaju velike oscilacije u smislu godišnje stope rasta (pada) prihoda koji se kreće od (-43,57%) do 93,14%. Prosječni godišnji neporeski prihod u posljednjih 10 godina iznosi 2.495.904,00 KM, a godišnja prosječna stopa rasta ovih prihoda 0.21% (kada eliminiramo outliere).

⁷⁵ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Poreski prihodi (KM)	842,82 8	1,068,8 43	1,226,8 01	1,596,5 01	1,955,2 47	1,817,7 24	1,543,7 12	1,733,1 94	1,930,0 00	1,710,6 82
Godisnji rast poreskih prihoda (%)		26.82	14.78	30.14	22.47	-7.03	-15.07	12.27	11.36	-11.36
Neporeski (KM)	2,834,8 56	3,483,1 94	3,211,2 13	3,561,5 03	2,810,4 10	4,043,8 07	4,534,4 08	7,623,5 39	5,301,9 20	5,220,5 41
Godisnji rast neporeskih prihoda (%)		22.87	-7.81	10.91	-21.09	43.89	12.13	68.13	-30.45	-1.53
Tekući grantovi (KM)	200,87 0	43,058	193,69 3	1,297,3 61	1,999,5 66	533,57 3	1,367,7 51	1,980,8 74	1,388,8 00	692,40 2
Godišnji rast tekući grantovi (%)		-78.56	349.84	569.80	54.13	-73.32	156.34	44.83	-29.89	-50.14
Ostali prihodi (KM)	-	-	517	738	-	-	2,362,0 51	188,93 7	250,00 0	1,115,1 12
Godisnji rast ukupnih prihoda (%)		18.47	0.82	39.38	4.78	-5.47	53.37	17.52	-23.04	-1.49
Ukupno (KM)	3,878, 554	4,595, 066	4,632, 581	6,456, 714	6,765, 279	6,395, 068	9,808, 075	11,52 6,669	8,870, 671	8,738, 674

Tabela. 15. Ukupni prihodi u općini Jablanica u posljednjih 10 godina

“Neporeski prihodi su rasli prosječnom godišnjom stopom od 10,78%. U posljednje dvije godine je došlo do pada ovih prihoda od 30,45% u 2011. i 1,53% u 2012. godini. Kada su u pitanju projekcije ukupnih prihoda u 2014-2016 one su date u Dokumentu okvirnog budžeta 2014-2016. Projekcije prihoda od indirektnih poreza urađene su od strane Jedinice za makroanalize (OMA), Uprave za indirektno oporezivanje.

Procjenjuje se pad ovih prihoda u 2014. za 17 % u odnosu na procjenu za 2013. godinu, u 2015. procjenjuje se porast ovih prihoda za 11% u odnosu na 2014. godinu, te porast za 3% u 2016. godini u odnosu na projekciju za 2015. godinu.

Prihodi od poreza na imovinu

Procjena je da će se prihodi od poreza na imovinu zadržati na istom nivou za sve godine tj. 2014. – 2016. godine.

Prihodi od direktnih poreza

Prihodi od poreza na dohodak su planirani u iznosu od 450.000,00 KM za 2013. godinu i prema procjeni ovi prihodi će rasti 3% u 2014. godini u odnosu na procjenu za 2013. godinu, dok je procjena da će u 2015. i 2016. godini rasti po 5%.

Neporezni prihodi

Očekivani ukupni iznos ovih prihoda u 2013. iznosi 6.882.900,00 KM. Ubiranje ovih prihoda u 2014. planirano je u nešto većem iznosu u odnosu na 2013. godinu, dok je procjena da će ovi prihodi u 2015. i 2016. godini ostati na istom nivou.

Ovi prihodi se sastoje od: prihoda od prava na eksploataciju prirodnih resursa, prihoda od legalizacije i prodaje zemljišta, prihoda od naknade za korištenje građevinskog zemljišta, prihoda po osnovu prirodnih

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

pogodnosti-rente, prihoda od korištenja hidroakumulacionih objekata, komunalnih naknada, ostalih općinskih naknada te ostalih neporeznih prihoda.

Procijenjeni prihodi od naknade za korištenje građevinskog zemljišta iznose po 550.000,00 KM za sve tri godine. Ovaj iznos je procijenjen na osnovu izdatih rješenja za poslovne prostore.

Prihodi po osnovu legalizacije procijenjeni su u iznosu od po 1.000.000,00 KM što predstavlja 70% ukupnog iznosa po izdatim rješenjima. Ovaj iznos je umanjen iz razloga što je pretpostavka da se zbog otežane naplate neće moći naplatiti sva izdata rješenja. Ovaj iznos se planira u manjem iznosu nego što je planirano DOB-om i za 2014. godinu usljed izmjena općinskih propisa koji preciziraju ove naknade.

Komunalne naknade u iznosu od po 500.000,00 KM za svaku godinu je procijenjena na bazi sistematizovanih podataka. Naknada za zemljište, uređenje građevinskog zemljišta i za rentu procijenjeni su na bazi dosadašnjeg iskustva.”⁷⁶

Pored pretpostavki i projekcija za period 2014-2016. godine koje su preuzete iz Dokumenta okvirnog budžeta – proračuna Općine Jablanica, u projekcijama za naredne 2 godine predviđen je godišnji rast poreznih prihoda od 5%. Ostali prihodi su zadržani na razini prihoda 2016. godine kako su predviđeni u Dokumentu okvirnog budžeta – proračuna Općine Jablanica za period 2014-2016. godina.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Porezni prihodi	1,950,000.00	1,795,000.00	1,899,000.00	1,959,000.00	2,056,950.00	2,159,797.50
Neporezni prihodi	6,882,900.00	6,863,200.00	7,639,000.00	7,636,000.00	7,636,000.00	7,636,000.00
Tekuci transferi	1,400,000.00	400,000.00	500,000.00	600,000.00	600,000.00	600,000.00
Kapitalni primitci	526,000.00	460,000.00	150,000.00	150,000.00	150,000.00	150,000.00
Ukupo (KM)	10,758,900	9,519,200	10,188,000	10,345,000	10,442,950.	10,545,797.

Tabela. 16. Projekcija prihoda općine Jablanica u narednom periodu

Ukupni procijenjeni rashodi za period 2014-2018 u prosjeku godišnje iznose oko 10,000,000 KM.

Od tog iznosa, za kapitalne projekte, na godišnjoj razini se može izdvojiti oko 3,000,000 KM.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<i>Tekući izdaci</i>	2,741,000	2,626,000	2,887,000	2,933,000	2,933,000	2,933,000
<i>Tekući transferi</i>	2,795,500	2,837,600	2,766,700	2,783,900	2,783,900	2,783,900
Kapitalni transferi	4,317,500	3,246,300	3,740,000	4,170,000	4,000,000	4,000,000
Izdaci za kamate	132,500	100,500	68,600	37,800	37,000	37,000
Izdaci	750,500	678,800	676,700	371,800	300,000	300,000
Tekuće reserve	30,000	30,000	50,000	50,000	50,000	50,000
Ukupno	10,767,000	9,519,200	10,189,000	10,346,500	10,103,900	10,103,900

Tabela. 17. Projekcija rashoda općine Jablanica u narednom periodu

IV. 1.9.6. Kreditna zaduženost

Gradovi i općine mogu se dugoročno zadužiti ukoliko u vrijeme odobrenja zaduženja iznos servisiranja duga koji dospijeva u svakoj narednoj godini, uključujući i servisiranje za predloženo novo zaduženje i sve zajmove za koje su izdate garancije grada i općine, ne prelazi 10% prihoda ostvarenih u prethodnoj godini.

⁷⁶ Izvor: Dokument okvirnog budžeta – proračuna Općine Jablanica za period 2014-2016. godina.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

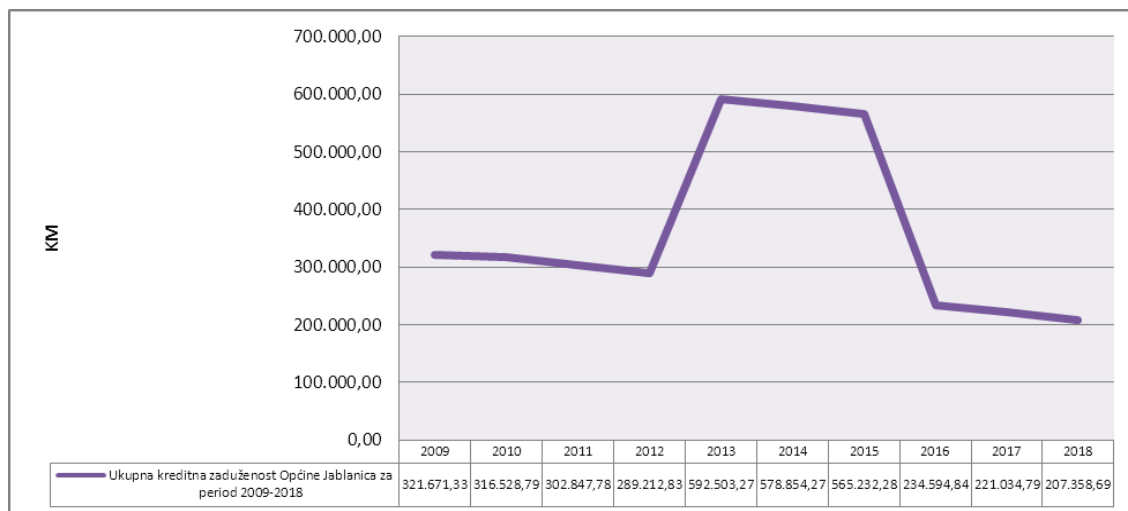
Sposobnost zaduživanja općine računamo po formuli:

ukupni godišnji tekući prihodi - ukupni godišnji tekući rashodi - godišnja isplata postojećih dugova = neto tekući suficit (deficit)

Odnos neto tekućeg suficita i predviđene rate konkretnog duga je pokazatelj kreditne sposobnosti jedne opštine.

Radi izračuna neto suficita (deficita) prilagođavamo tekuće prihode i tekuće rashode na način da: (i) tekuće prihode proračuna umanjujemo za kapitalne transfere i donacije, naknade za uređenje zemljišta i jednokratnog zakupa zemljišta, a (ii) tekuće rashode umanjujemo za kapitalne transfere, kapitalne subvencije javnim preduzećima i troškova kamate.

Općina Jablanica je koristila kreditno zaduženje radi finansiranja kapitalnih projekata vodovod Zlate, sportska dvorana i za finansiranje deficita. U narednom grafikonu mogu se vidjeti iznosi zaduženja za navedene namjene.

Slika 74. Ukupna kreditna zaduženost Općine Jablanica za period 2009-2018⁷⁷

To znači da ukupne otplate tekuće godine ne smiju preći 10% prihoda ostvarenih u predhodnoj godini. Kreditni potencijal općine će biti poboljšan u 2016. godini kada bi općina Jablanica mogla raspolagati sa sredstvima, odnosno kada bi se mogla zadužiti na iznos od 300.000,00 KM godišnje.

⁷⁷ Izvor: Dokumentacija Općine Jablanica

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. 2. STRATEŠKO FOKUSIRANJE**

SWOT analiza predstavlja most između sadašnjeg stanja, koje je utvrđeno analizom i željenog budućeg stanja koje se definiše strateškim planom razvoja.

Najvažnije snage općine Jablanica uključuju njen geoprometni položaj, odnosno dobru saobraćajnu povezanost sa centrima kao što su Sarajevo i Mostar, blizinu luke Ploče, bogato kulturno historijsko nasljeđe, prvenstveno Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi”, prirodna bogatstva, poput arhitektonsko-građevinskog kamena gabra, poznate gastro ponude jablaničke jagnjetine s ražnja, potencijala planina, jezera za razvoj svih oblika turizma, certificirane lokalne uprave, brojnog NVO sektora.

Sa druge strane, najvažnije slabosti, prepreke i ograničenja uključuju nepovoljne demografske trendove, nedovršene infrastrukturne radove izgradnje prečištača otpadnih voda, odnosno završetak i puštanje u rad prečištača. Slabosti naše općine su i nedovoljna nadležnost općine u gospodarenju prirodnim resursim, nedovoljan stepen finalizacije proizvoda u industriji kamena, neuvezanost obrazovnog sistema i potreba tržišta rada, nedovoljna uvezanost poljoprivredne proizvodnje i otkupa, odnosno tržišta, nedovoljna iskorištenost turističkih potencijala. Također slabosti općine Jablanica su barijere za privlačenje investicija – nepripremljena prostorno planska dokumentacija za potrebe investitora, mala dostupnost zemljišta za gradnju, nepostojanje katastra podzemnih instalacija. Većina navedenih slabosti su posljedice loše ekonomske situacije koja je produbljena globalnom ekonomskom krizom Jablanicu učinila sredinom sa visokom stopom nezaposlenih lica. Slabosti na koje se može utjecati direktnim intervencijama su nepostojanje prostorno-planske dokumentacije, nizak nivo ekološke svijesti, nedovršena infrastruktura. Ove slabosti bi trebalo minimizirati ili potpuno eliminisati kako bi se konkurentske prednosti iskoristile na najbolji mogući način.

Najvažnije mogućnosti, koja omogućavaju i olakšavaju realizaciju razvoja konkurentske prednosti općine Jablanica su buduće investicije u izgradnju koridora V c i priključka za Jablanicu, očekivani projekti gradnje mini i male hidrocentrale, kao i poboljšanje uspostavljene saradnje sa komunom Vejle, Paraćinom, Gevgelijom i općinom Bašiskele u zajedničkim projektima, učešće u regionalnim projektima od zajedničkog interesa u oblasti turizma, uključivanje u programe i potpore državnih, entitetskih i kantonalnih institucija, uključivanje jablaničana iz dijaspore u razvojne projekte, aktiviranje neaktivnih privrednih kapaciteta, regionalno povezivanje na infrastrukturnim i projektima zaštite okoliša. Također mogućnosti se ogledaju u razvoju zimskog turizma, sportsko-rekreativnog turizma, i s njima povezane proizvodnje zdrave hrane. Ove prilike, bi trebalo maksimalno iskoristiti da bi se i konkurentske prednosti realizovale na najbolji mogući način.

Među najvažnije prijetnje za razvoj opštine Jablanica mogu se ubrojiti politička nestabilnost u zemlji i regiji nedovoljno stimulativan pravni i finansijski okvir u BiH koji odvraća strane ulagače, nedovoljna koordinacija lokalne, entitetske i državne vlasti, barijere i isprepletenost nadležnosti, a naročito na polaganje prava na prirodne resurse lokalnih zajednica, neadekvatna zastupljenost općine u projektima strateškog razvoja Kantona, regije i Federacije i to u oblasti poduzetništva, turizma, poljoprivrede, ekologije, nedovoljna pomoć viših nivoa vlasti općini u stvaranju uslova za obnovu i održivi povratak stanovništva, loša provedba, slabi efekti i nedovršen proces privatizacije preduzeća Granit, postojanje minskih polja na području općine, sporo usvajanje standard EU. Ove prijetnje mogu dovesti do opadanja konkurentnosti i usporavanja privrednog i društvenog razvoja, te ugroziti ostvarenje mogućnosti. Zato ih je, slično kao i slabosti, potrebno minimizirati ili ako je moguće potpuno eliminisati.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Povoljan geoprometni položaj: <ul style="list-style-type: none"> - Raskrsnica magistralnih cestovnih puteva prema sjeveru, zapadu i jugu (tzv. jablanički Y) - Blizina priključka na budući koridor Vc, - dostupnost željezničkog saobraćaja i aerodroma Mostar i Sarajevo, - blizina turističkih destinacija u regionu, - blizina univerzitetskih centara Sarajevo, Mostar, ✓ Izgrađen imidž općine Jablanica kroz: <ul style="list-style-type: none"> - Kulturno historijsko naslijeđe - Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi”, - Proizvodnja i prerada arhitektonsko-građevinskog kamena gabro (industrija Granita), - Proizvodnja električne energije (Hidroelektrane na Neretvi), - Tradicionalno jelo - „Jablanička jagnjetina s ražnja” ✓ Dostupni prirodni resursi (AG kamen: granit-gabro i metamorfozirani krečnjak, gips, magnetitna željezna ruda, šljunak, hidropotencijal, šume, pašnjaci, ljekovito bilje, sunce, pitka voda, nezagađeno tlo) ✓ Postojanje iskustava u oblasti eksploatacije i obrade kamena ✓ Zadovoljavajući nivo urbanizacije užeg gradskog područja (dostupnost priključenja na instalacije, uređene parkovske površine, djelimično uređeni trotoari..) ✓ Očuvane i raznolike prirodne ljepote, bogato kulturno-istorijsko naslijeđe, brojnost vodotoka, atraktivnost planina Prenj i Čvrstica ✓ Značajan nivo općinskog budžeta u odnosu na broj stanovnika ✓ Izgrađeno partnerstvo između javnog i privatnog sektora i podrška općine Jablanica razvoju malog i srednjeg biznisa (stimulacije od strane općine) ✓ Lokalna uprava usklađena prema ISO 9001:2000 ✓ Brojnost udruženja i uključenost civilnog sektora u izradu strateških planova ✓ Značajna podrška Općine Jablanica u stipendiranju đaka i studenata 	<ul style="list-style-type: none"> ✧ Nepovoljni demografski trendovi (negativan prirodni priraštaj, napuštanje sela) ✧ Visoka stopa nezaposlenosti, rad na crno, siva ekonomija ✧ Neefikasno i nefunkcionalno razvijena infrastruktura: <ul style="list-style-type: none"> - magistralni putevi prolaze kroz grad, - nedovršena kanalizaciona mreža fekalnih i oborinskih voda u mjesnim zajednicama, - nedovršeni prečistači otpadnih voda, - neriješen problem toplifikacije grada, - nestabilno snadbjevanje električnom energijom u pojedinim mjesnim zajednicama, - neodgovarajuća sekundarna vodovodna mreža (azbestne cijevi) ✧ Nedovoljna nadležnost općine u gospodarenju prirodnim resursima ✧ Nedovoljan stepen finalizacije u industriji kamena ✧ Administrativne barijere za privlačenje investicija – nepripremljena prostorno planska dokumentacija za potrebe investitora, mala dostupnost zemljišta za gradnju, nepostojanje katastra podzemnih instalacija... ✧ Slaba razvijenost turističkog proizvoda (neuređen spomen kompleks, neiskorišteni resursi planina, jezera, rijeka, neadekvatan turistički marketing..) ✧ Bespravna gradnja uz obalu Jablaničkog jezera ✧ Slabo razvijena poduzetnička svijest i obučenost poduzetništva ✧ Mala sposobnost privrede da apsorbira novu radnu snagu ✧ Nedovoljna uvezanost/organizovanost proizvodnje i otkupa proizvođača i otkupljivača ✧ Nedosljedna implementacija: Strategija razvoja poljoprivrede, Strategija razvoja turizma, Lokalni ekološki akcioni plan (LEAP) ✧ Slaba saobraćajna povezanost MZ-a i gradskog područja ✧ Nepovoljna vlasnička struktura u komunalnom preduzeću koje upravlja vodosnadbjevanjem i odvozom otpada ✧ Nerazvijen sistem integralnog upravljanja otpadom i svijest građana o potrebi očuvanja i zaštite okoliša: nema sanitarne deponije, nema selektiranja i reciklaže otpada, brojne divlje deponije, nedovoljna edukacija građana

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ☞ Investicije u izgradnju koridora V c i priključka za Jablanicu ☞ Očekivani projekti gradnje malih hidrocentrala ☞ Aktiviranje neaktivnih privrednih kapaciteta ☞ Razvoj zimskog turizma ☞ Razvoj sportsko rekreativnog turizma ☞ Učešće u regionalnim projektima od zajedničkog interesa u oblasti turizma ☞ Proizvodnja eko hrane ☞ Pобољшanje saradnje sa komunom Vejle, regijom Danske - članicom EU, Paraćinom – Srbija, Gevgelijom – Makedonija, Bašiskele – Turska u zajedničkim projektima i aplikacijama prema EU institucijama ☞ Uključenje u Programe i potpore državnih, entitetskih i kantonalnih institucija ☞ Uključivanje jablaničana iz dijaspore u razvojne projekte ☞ Regionalno povezivanje na infrastrukturnim i projektima zaštite okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> ✗ Politička nestabilnost u zemlji i regiji (ustavno uređenje zemlje, nesinhronizirani zakoni, nepovoljan politički ambijent, otvorena pitanja BiH i susjednih država) ✗ Nedovoljno stimulativan pravni i finansijski okvir u BiH odvraća strane ulagače (nesigurnost za investitora) ✗ Nedovoljna koordinacija lokalne, entitetske i državne vlasti, barijere i isprepletenost nadležnosti a naročito na polaganje prava na prirodne resurse lokalnih zajednica ✗ Neadekvatna zastupljenost općine u projektima strateškog razvoja Kantona, Regije i Federacije u oblasti poduzetništva, turizma, poljoprivrede, ekologije ✗ Nedovoljna pomoć viših nivoa vlasti općini u stvaranju uslova za obnovu i održivi povratak stanovništva ✗ Loša provedba, slabi efekti i nedovršen proces privatizacije preduzeća Granit ✗ Postojanje minskih polja na području općine

IV. 2.1. Strateški fokusi

Socio-ekonomska i SWOT analiza ukazuju na slijedeće strateške fokuse općine Jablanica:

- Kreiranje povoljnog i poticajnog poslovnog ambijenta za razvoj MSP i stvaranje preduslova za iskorištavanje mineralnih sirovina, prvenstveno jablaničkog gabra i razvoj poljoprivrede
- Razvoj poslovne, komunalne infrastrukture i općinske administracije u službi građana, privrede, mladih.
- Razvoj kulturno historijskog i prirodnog naslijeđa, turizma
- Unapređenje kvaliteta života, rada i odmora s ciljem razvoja Jablanice kao mjesta ugodnog življenja

IV. 3. VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA

Vizija općine Jablanica je definisana sljedećom rečenicom: “Mjesto trajne inspiracije humanosti, izvrsnosti u obradi kamena, bogatog kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, prepoznatljive gastronomske ponude – čarolija Neretve, sunca i kamena – MOJA JABLANICA”

Vizijom se želi prikazati željena pozicija općine Jablanica u dijelu obrade kamena kao i u dijelu iskorištavanja bogatog kulturno historijskog naslijeđa. Iz vizije općine Jablanica se prepoznaju osnovne smjernice razvoja općine, odnosno strateški ciljevi. Definisana su četiri strateška cilja.

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. 3.1. Strateški cilj 1. Jablanica centar izvrsnosti obrade kamena, razvijenog poduzetništva i poljoprivrede**

Analizirajući problema kada je u pitanju kreiranje povoljnog i poticajnog poslovnog ambijenta za razvoj MSP, utvrđeno je da resurse treba usmjeriti na razvoj sektora MSP, snažnu institucionalnu podršku razvoju poduzetništva, stvaranje preduslova za efikasnije privlačenje investitora, te stvaranje preduslova za iskorištavanje prirodnih resursa, prvenstveno arhitektonsko građevinskog kamena, a onda i rudnog bogatstva i drugih resursa, a u cilju povećavanja broja zaposlenih, što će se direktno odraziti na ekonomski rast i razvoj i naravno smanjenje siromaštva. Naprijed navedena ulaganja moraju biti praćena ulaganjima u razvoj ljudskih resursa i stvaranje kvalifikovane radne snage.

Zbog evidentnog nedostatka kvalitetne radne snage ovim ciljem se želi osnažiti obrazovni sistem sa kojim se može pokrenuti proces izgradnje sistema cjeloživotnog učenja koji bi omogućili brzo prilagođavanje radne snage potrebama tržišta.

Fokusiranje općine treba da bude i inteziviranje poljoprivredne proizvodnje kao porodičnog biznisa, proizvodnja organske hrane. Proizvodnja hrane omogućava seoskom stanovništvu samozapošljavanje na svom porodičnom imanju i ostanak na selu, što je moglo bi se reći jedan od ciljeva ove strategije. Jedan od najvećih problema sa kojim se danas poljoprivreda suočava jest tržište i plasman poljoprivrednih proizvoda. Kao jedno od mogućih rješenja jeste povezivanje poljoprivredne proizvodnje sa ugostiteljima i trgovcima, koje bi na temelju potpisanih sporazuma o količinama, kvaliteti i dinamici isporuke bili u mogućnosti prodati, kroz svoje objekte, poljoprivredne proizvode proizvedene u općini Jablanica. Ovo je danas jedan od najkvalitetnijih načina rješavanja prodaje poljoprivrednih proizvoda.

IV. 3.2. Strateški cilj 2. Razvijena poslovna, komunalna infrastruktura i savremena lokalna uprava

Prostorni plan općine je strateški dokument kojim se treba definisati poslovna infrastruktura, odnosno kojim se dugoročno trebaju predvidjeti zemljišta pogodna za industriju, čime se povećava konkurentnost i privlačnost investitora. Izgradnjom poduzetničkih zona općine žele potaknuti razvoj privrede na svom području, riješiti prostorne probleme poduzetnika i poticati buduće poduzetnike na ulaganje. Prvi korak u tom procesu je obezbjeđenje zemljišta, za bar dvije nove poslovne zone, priprema projektne dokumentacije, kako bi projekti biti pripremljeni na način da mogu biti predloženi za finansiranje.

I pored značajnog potencijala gradskog područja u smislu dosta razvijene infrastrukture moglo bi se reći da ipak nije dovoljna i treba je dopunjavati i nije razvijena u mnogim seoskim područjima. Naime iako nam podaci SEA govore da je veliki dio površine općine Jablanica pokriven saobraćajnom infrastrukturom, još uvijek je potrebno raditi na povezivanju naselja asfaltiranjem novih površina i puteva.

I pored 100 % pokrivenosti domaćinstava mrežom električne energije, problem predstavljaju loše niskonaponske prilike i dotrajala niskonaponska mreža, što zahtijeva izgradnju, modernizaciju i rekonstrukciju distributivne mreže koja bi zadovoljila potrebe korisnika.

Također resurse općine je potrebno usmjeriti na rekonstrukciju sekundarne vodovodne i kanalizacione mreže.

Lokalna uprava mora postati lider svih procesa i promjena na području općine kroz implementaciju kvalitetnih projekata razvoja, korištenju prirodnih resursa, kreator imidža, mjesta poželjnog za život, rad, investiranje, i dalje inicijator jačanja saradnje sa NVO sektorom i MZ, a sve u cilju sveukupnog bržeg razvoja. Pravac razvoja je da općinska uprava težište u svom radu ubuduće mora imati na jačanju ljudskih i tehnoloških potencijala, uvođenje jednog od sistema "servisa građana" implementacija e-governmenta (elektronske vlade) i aktivnog uključivanja u projekte prilagođavanja prema evropskim normama i izazovima. U cilju dostizanja efikasne i efektivne javne uprave neophodno je povećanje ulaganja u kontinuirano tehničko opremanje i informatizaciju.

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***IV. 3.3. Strateški cilj 3. Jablanica, prepoznatljivo turističko odredište Hercegovine**

Značajno kulturno istoriskog i prirodnog nasljeđa, potencijali za razvoj turizma, predstavljaju jednu od najvažnijih komparativnih prednosti općine Jablanica koje bi tek trebalo na najbolji način iskoristiti. Domaći i međunarodni turisti Jablanicu doživljavaju kao zanimljivu i iznad svega jedinstvenu turističku destinaciju s prepoznatljivim identitetom, ali sa nezadovoljavajućom turističkom infrastrukturom. Općina Jablanica bi u turizmu trebalo da računa na različite proizvode, izvedene iz bogate resursne osnove i strukture atrakcija, s ciljem da u turizmu bude zaposlena tokom cijele godine, a što se može postići vraćanjem u prijeratnu funkciju kompleksa Bitke za ranjenike na Neretvi, oživljavanjem jezera i planina u ljetnom period, razvojem zimskog turizma i poboljšavanjem usluga i gastro ponude jablaničkih restorana. Da bi se ovo ostvarilo građani Jablanice moraju da prihvataju turizam i turističku privredu kao važan faktor privrednog razvoja i dugoročnog ekonomskog prosperiteta ovog područja. Razvoj turizma nije moguće ostvariti bez kvalitetne infrastrukture i znanja, obrazovanja i novih tehnologija, odnosno njihovog prenosa svim akterima u turizmu. Kao srodna grana turizmu moguće je razvijati i trgovinu, a nezaobilazna je i poljoprivreda.

IV. 3.4. Strateški cilj 4. Jablanica mjesto ugodnog življenja

Unapređenje kvaliteta života, rada i odmora s ciljem razvoja Jablanice kao mjesta ugodnog življenja podrazumjeva dodatna ulaganja u razvoj i poboljšanje obrazovne, zdravstvene, socijalne, kulturne i sportske infrastrukture. Raznolikost i bogatstvo kulturno istoriskog i prirodnog nasljeđe uz povezivanje civilnog i javnog sektora trebaju biti smjernice društvenog razvoja, a u pravcu stvaranja Jablanice mjestom ugodnog življenja. Jablanica svoje kapacitete i resurse treba usmjeriti na završetak sportske dvorane, izgradnju i unapređenje infrastrukturnih objekata u oblasti kulture (galerija, kino-pozorišna dvorana i sl.), socijalne zaštite (proširenje staračkog doma, izgradnja objekta sigurne kuće i sl.) i obrazovanja. Takođe, evidentno je da na području općine postoji potreba za stalnim autobuskim linijama u posljedopodnevnim satima koje će povezivati različite mjesne zajednice sa centrom općine.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

V. SEKTORSKI RAZVOJNI PLANOVI

V.1. Plan lokalnog ekonomskog razvoja

V. 1.1. Sektorsko fokusiranje

SWOT analiza - ekonomski razvoj

Osnovna snaga općine Jablanica, koja može biti korištena u ekonomskom razvoju su njen geoprometni položaj, odnosno dobra saobraćajnu povezanost sa centrima kao što su Sarajevo i Mostar, blizinu luke Ploče, bogato kulturno istorisko nasljeđe, prvenstveno Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi”, prirodna bogatstva, poput arhitektonsko-građevinskog kamena gabra, izgrađeni hidroenergetski objekti i potencijal rijeke Doljanke, poznate gastro ponude jablaničke jagnjetine s raznja. Kod ekonomskog razvoja potrebno je uzeti u obzir i prilike koje se pružaju i koje će biti skoro na raspolaganju, a to su investicije u koridor V c, mogućnost ulaganja u energetske sektor, turizam.

Sa druge strane, općina treba da uloži napore na eliminisanju glavnih slabosti i pretnji koje se negativno odražavaju na ekonomiju. Slabosti naše općine su i nedovoljna nadležnost općine u gospodarenju prirodnim resursim, nedovoljan stepen finalizacije proizvoda u industriji kamena, neuvezanost obrazovnog sistema i potreba tržišta rada, nedovoljna uvezanost poljoprivredne proizvodnje i otkupa, odnosno tržišta, nedovoljna iskorištenost turističkih potencijala. Također slabosti općine Jablanica su barijere za privlačenje investicija – nepripremljena prostorno planska dokumentacija za potrebe investitora, mala dostupnost zemljišta za gradnju. One na koje se može utjecati direktnim intervencijama su nepostojanje prostorno-planske dokumentacije, nizak nivo ekološke svijesti, nedovršena infastruktura. Prijetnja koja može ugroziti ekonomski razvoj Jablanice je neadekvatna privatizacija industrije granite kao i nedovoljna nadležnost općine u upravljanju prirodnim resursima.

Socio-ekonomska i SWOT analiza lokalnog ekonomskog razvoja ukazuju na nekoliko razvojnih fokusa općine Jablanica, a to su:

- Kreiranje povoljnog i poticajnog poslovnog ambijenta za razvoj MSP i stvaranje preduslova za iskorištavanje mineralnih sirovina, prvenstveno jablaničkog granita
- Razvoj kulturno istorijskog i prirodnog nasljeđa, turizma i organske poljoprivrede
- Razvoj poslovne infrastrukture

U okviru gore navedenih strateškog fokusa potrebno je odgovoriti na nekoliko pitanja među kojima su dva najvažnija i glase:

- (1) na koji način iskoristiti postojeće znanje, proizvodne kapacitete i dostupne resurse za snažniji razvoj industrije prerade i obrade kamena sa akcentom na veći stepen prerade proizvoda, i
- (2) kako stvoriti stimulatívno okruženje za razvoj postojećih preduzeća, kao i za privlačenje novih investitora?

Prioritetno je potrebno osigurati izradu planske dokumentacije, kako za cijelu općinu tako i za potrebe privrede. Potrebno je naći prostore za bavljenje biznisom, tj. obezbjediti građevinsko zemljište potencijalnim investitorima. Pored putne infrastrukture, elektro i vodo snadbjevanja, razvoj poslovne infrastrukture treba zasnivati i na klaster-povezivanju među firmama (kamena i poljoprivrede), unapređenju rada poslovnog inkubator, itd. Neophodno je obezbjediti podsticaje na nivou općine kao i podsticaje viših nivoa vlasti. Partnerstvo javnog i privatnog sektora treba još dalje osnaživati i jačati s ciljem poticanja privatnih investicija. Potrebno je privredi pružiti i pravovremene i pouzdane informacije o uslovima registracije, posticajima, zemljišnim površinama itd., te i na taj način stvarati bolje poslovno okruženje i uslove za ekonomski rast.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Bogato kulturno-historijsko naslijeđe, prirodno naslijeđe i gastronomska ponuda, nisu na pravi način iskorišteni i turizam je djelatnost na koju se u budućnosti računa i u koju treba uložiti dosta napora, kako bi turističku ponudu podigli na viši nivo i kako bi turizam u Jablanici mogao živjeti cijelu godinu. Potrebno je obnoviti i rekonstruisati turističke kapacitete, prvenstveno Muzej, te raditi na promociji općine kao turističkog mjesta. Paralelno treba raditi na podizanju kvaliteta postojeće turističke ponude.

Općina Jablanica kao i većina općina susreće se sa problemom usitnjenosti parcela. Pored toga smatramo da imamo potencijale za zapošljavanje ljudi u poljoprivredi. Kao glavni pravac kretanja poljoprivrede nameće se pitanje uvezivanje proizvođača poljoprivrednih proizvoda i trgovaca i ugostitelja. Pažnju treba usmjeriti u podržavanju poljoprivrede kao porodičnog biznisa kako bi podigli standar življenja u ruralnim područjima i ostanak stanovništva na svojim imanjima. Poseban segment razvoja poljoprivrede je razvoj organske poljoprivredne proizvodnje povrća, stoke sitnog zuba, meda, ribe ljeko bolja i td.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Povoljan geoprometni položaj - Tradicija u proizvodnji i preradi arhitektonsko-građevinskog kamena- jablaničkog granite - Kulturno historijsko naslijeđe - Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi” - Iskustvo u proizvodnji električne energije (Hidroelektrane na Neretvi) - Tradicionalno jelo - „Jablanička jagnjetina s ražnja” - Dostupni prirodni resursi (AG kamen: granit-gabro i metamorfozirani krečnjak, gips, magnetitna željezna ruda, šljunak, hidropotencijal, šume, pašnjaci, ljekovito bilje, sunce, pitka voda, nezagađeno tlo) - Partnerstvo između javnog i privatnog sektore (subvencioniranje, formiranje vjeća za konkurentnost) - Očuvane i raznolike prirodne ljepote, bogato kulturno-istorisko naslijeđe, brojnost vodotoka, atraktivnost planina Prenj i Čvrstica - Općinski budžet razvojna komponenta 	<ul style="list-style-type: none"> - Postojeći prostorni plan prevaziđen - Nedovoljno razvijena fizička i poslovna infrastruktura za razvoj privrede - Nedostatak raspoloživog građevinskog zemljišta za poslovni sektor - Visoka stopa nezaposlenosti - Organizirana promocija poslovnih mogućnosti i resursa općine Jablanica potencijalnim investitorima - Neiskorišteni prirodni resursi planina i jezera i zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju - Neadekvatna turistička promocija i marketing - Neuvezanost poljoprivrednih proizvođača - Bespravna gradnja uz obalu jezera - Slabo razvijena poduzetnička svijest i obučenost poduzetnika - Odliv školovanog i radno sposobnog kadra
- MOGUĆNOSTI/PRILIKE	- PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Investicije u izgradnju koridora V c i priključka za Jablanicu - Aktiviranje neaktivnih privrednih kapaciteta - Stvaranje preduslova za korištenje raspoloživih prirodnih resursa - Promocija u mogućnost ulaganja u energetske sektor-mini hidrocentrale - Razvoj zimskog turizma - Regionalno uvezivanje u turističku ponudu (projekti) - Lobiranje za investicije iz dijaspore - Projekti u oblasti energetske efikasnosti - Korištenje programa podrške i fondova EU 	<ul style="list-style-type: none"> - Politička nestabilnost u zemlji i regiji (ustavno uređenje zemlje, nesinhronizirani zakoni, nepovoljan politički ambijent, otvorena pitanja BiH i susjednih država) - Produženje globalne krize i recesije - Ekonomska nestabilnost BiH - Siva ekonomija - Nedovoljna nadležnost općine u upravljanju prirodnim resursima - Privatizacija industrije granite - Nedovoljna ulaganja u poduzetničku infrastrukturu od strane viših nivoa vlasti

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

V. 1.2. Razvojni ciljevi ekonomskog razvoja

Ciljevi ekonomskog razvoja	Veza sa strateškim ciljevima	Veza sa razvojnim ciljevima u drugim sektorima
<p>OC 1. Konkurentna i regionalno orijentisana privreda koja će do 2018. godine kreirati 300 novih radnih mjesta</p>	<p>SC 1. Jablanica centar izvrsnosti obrade kamena, razvijenog poduzetništva i poljoprivrede</p>	<p>DR OC 1. Do 2018. g. obrazovni sistem usklađen sa normama i standardima i 20% više vannastavnih sadržaja, a 250 đaka usmjereno na zanimanje obrade kamena</p> <p>ZO OC 1. Do kraja 2018. godine rekonstruisana 6,3 km lokalnih saobraćajnica, 90% općine pokriveno izgrađenim sistem vodosnadbijevanja, te unaprijeđena kanalizaciona infrastruktura sa izgrađenim uređajima za prečišćavanje za 80% stanovništva Općine.</p> <p>ZO OC 2. Do kraja 2018. godine urađena sva prostorna planska dokumentacija</p>
<p>OC 2. Povećan broj poljoprivrednih gazdinstava na području općine Jablanica za 30 % do 2018. godine i uspostavljeni kooperantski odnosi</p>	<p>SC 1. Jablanica centar izvrsnosti obrade kamena, razvijenog poduzetništva i poljoprivrede</p>	<p>ZO OC 1. Do kraja 2018. godine rekonstruisana 6,3 km lokalnih saobraćajnica, 90% općine pokriveno izgrađenim sistem vodosnadbijevanja, te unaprijeđena kanalizaciona infrastruktura sa izgrađenim uređajima za prečišćavanje za 80% stanovništva Općine.</p> <p>ZO OC 2. Do kraja 2018. godine urađena sva prostorna planska dokumentacija</p> <p>ZO OC 4. Do kraja 2018. godine, unaprijeđen nivo javnog zdravlja, energetske efikasnosti, svijesti o zaštiti vode, tla i vazduha, te jačati kapacitete službi za zaštitu od nepogoda</p> <p>DR OC 3. Do 2018 razviti kapacitete svih subjekata društvenog razvoja za razvijanje i implementaciju projekata i ostvariti 90% finansiranja projekata OCD putem programskog budžetiranja općine</p>
<p>OC 3. Razviti poslovnu infrastrukturu opremanjem najmanje dvije poslovne zone do 2018 godine.</p>	<p>SC 2. Razvijena poslovna, komunalna infrastruktura i savremena lokalna uprava</p>	<p>ZO OC 1. Do kraja 2018. godine rekonstruisana 6,3 km lokalnih saobraćajnica, 90% općine pokriveno izgrađenim sistem vodosnadbijevanja, te unaprijeđena kanalizaciona infrastruktura sa izgrađenim uređajima za prečišćavanje za 80% stanovništva Općine.</p> <p>ZO OC 2. Do kraja 2018. godine urađena sva prostorna planska dokumentacija</p>

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

<p>OC 4. Do 2018. razvijeni turistički proizvodi i povećana turistička potrošnja dva puta i duže zadržavanje gostiju</p>	<p>SC 3. Jablanica, prepoznatljivo turističko odredište Hercegovine</p>	<p>DR OC 2. Do 2018 za 40% povećati broj kulturno-sportskih manifestacija</p> <p>DR OC 3. Do 2018 razviti kapacitete svih subjekata društvenog razvoja za razvijanje i implementaciju projekata i ostvariti 90% finansiranja projekata OCD putem programskog budžetiranja općine</p> <p>ZO OC 1. Do kraja 2018. godine rekonstruisana 6,3 km lokalnih saobraćajnica, 90% općine pokriveno izgrađenim sistem vodosnadbijevanja, te unaprijeđena kanalizaciona infrastruktura sa izgrađenim uređajima za prečišćavanje za 80% stanovništva Općine.</p> <p>ZO OC 2. Do kraja 2018. godine urađena sva prostorna planska dokumentacija</p> <p>ZO OC 3. Do kraja 2018. godine 95% stanovništva obuhvaćeno organizovanim prikupljanjem otpadom, 50% obuhvaćeno selektiranim prikupljanjem i završeni radovi na rekonstrukciji gradske deponije.</p> <p>ZO OC 4. Do kraja 2018. godine, unaprijeđen nivo javnog zdravlja, energetske efikasnosti, svijesti o zaštiti vode, tla i vazduha, te jačati kapacitete službi za zaštitu od nepogoda</p>
--	---	---

Integracija sa strateškim dokumentima viših nivoa

Strategijom razvoja BiH 2010-2014 godine, strateškim ciljem 2. Konkurentnost definišu se prioriteti u poboljšanju konkurentnosti kao što su: klasteri, kompetentnost ljudskih resursa, naučno-tehnološka i poslovna infrastruktura, jedinstven ekonomski prostor. Naprijed navedeni prioriteti imaju stratešku vezu sa ciljevima ekonomskog razvoja općine Jablanica.

Također, Startegija razvoja BiH 2010-2014 godine, strateškim ciljem 3. Zapošljavanje definiše priotitete koji se mogu prepoznati u ciljevima ekonomskog razvoja općine Jablanica, kao što su: razvoj malih i srednji preduzeća i otvaranje novih radnih mjesta, funkcionisanje tržišta rada i aktivne mjere zapošljavanja, poboljšanje vještina na tržištu rada, strukovnog obrazovanja i treninga.

Startegija razvoja BiH 2010-2014 godine, strateškim ciljem 4. Održiv razvoj, u dijelu prioriteta koji govore o poljoprivredi, proizvodnji hrane i ruralnom razvoju, definiše iste na gotovo isti način kao što je to definisano i povezano sa ciljevima ekonomskog razvoja općine Jablanica.

V. 1.3. Programi, projekti i mjere

Za realizaciju plana ekonomskog razvoja općine Jablanica definisano je 38 projekta i 5 mjera grupisanih u 9 programa:

Program 1.1. Razvoj konkurentnosti i klastera

Projekat 1.1.1. Izgradnja Centra za obradu kamena

Projekat 1.1.2. Sufinansiranje zajedničkog nastupa na sajmovima

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

- Projekat 1.1.3. Poduzetnički inkubator
- Projekat 1.1.4. Sufinansiranje uvođenja ISO sistema kvaliteta
- Mjera 1.1.1. Uspostava klastera u industriji kamena (umrežavanje, uvezivanje)
- Mjera 1.1.2. Usklađivanje nastavnih planova u Srednjoj školi Jablanica
- Program 1.2. Kreditiranje i subvencioniranje poduzetnika
 - Projekat 1.2.1. Razvoj Start – up i mladih preduzeća
 - Projekat 1.2.2. Kreditiranje preduzetnika i subvencioniranje kamate
 - Projekat 1.2.3. Poticanje industrijske proizvodnje (prerada i obrada kamena i sl)
 - Projekat 1.2.4. Poticanje obrta
 - Projekat 1.2.5. Poticanje trgovine, turizma i ugostiteljstva
- Program 1.3. Marketing područja
 - Projekat 1.3.1. Projekat izgradnje mini HE na rijeci Doljanci
 - Projekat 1.3.2. Obnovljivi izvori energije-izrada studije
 - Projekat 1.3.3. Projekat izgradnje tvornice vode na izvorištu Komadinovo vrelo
 - Projekat 1.3.4. Podrška općine projektu eksploatacije i prerade gipsa
 - Projekat 1.3.5. Podrška općine projektu eksploatacije i prerade željezne rude
 - Projekat 1.3.6. Mineralna vuna-kamena vuna kao izolacioni materijal u građevinarstvu
 - Mjera 1.3.1. Uspostavljanje bolje saradnje lokalne vlasti sa privatnim sektorom
- Program 2.1. Podrška organskoj i konvencionalnoj poljoprivrednoj proizvodnji
 - Projekat 2.1.1. Izraditi i usvojiti plan razvoja i program poticaja organske proizvodnje
 - Projekat 2.1.2 Subvencioniranje određivanja strukture tla i određivanje pododnih kultura za uzgoj na različitim mikrolokalitetima
 - Projekat 2.1.3. Podržati tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju
 - Projekat 2.1.4. Subvencioniranje sadnje bobičastog voća i njena prerada
 - Projekat 2.1.5. Poticanje sakupljača i uzgajivača ljekovitoga bilja
 - Projekat 2.1.6 Izrada tipskih projekata za uzgoj određenih poljoprivrednih kultura i farmi
 - Projekat 2.1.7. Podrška Općine uzgoju kurbana
 - Mjera 2.1.1. Uspostavljanje i razvoj klastera poljoprivrede (umrežavanje, uvezivanje)
 - Mjera 2.1.2 Praćenje implementacije plana gospodarenja poljoprivrednim zemljištem
- Program 2.2. Podrška cetrtifikaciji poljoprivredne proizvodnje
 - Projekat 2.2.1. Sufinansiranje uvođenja ISO sistema kvaliteta
 - Projekat 2.2.2. Sufinansiranje uvođenja HACCP i HALAL standarda
 - Projekat 2.2.3. Sufinansiranje uvođenja certifikacije organske proizvodnje
- Program 2.3 .Zaštita i izrada plana proglašenja jablaničkih autohtonih sorti
 - Projekat 2.3.1 Očuvanje domaćih sorti voća i povrća
 - Projekat 2.3.2 Podržati očuvanje biodiverziteta
 - Projekat 2.3.3 Zaštiti i poticati jablaničke autohtone sorte vinove loze
- Program 3.1. Ažuriranje prostorno planske dokumentacije u skladu sa zahtjevima privrede
 - Projekat 3.1.1. Urediti prosotrno plansku dokumentaciju i definirati istražni prostor i eksploataciona polja
 - Projekat 3.1.2. Ekološki isplativa eksploatacija kamena u slojevitim uslovima
 - Projekat 3.1.3. Obezbeđenje zemljišta za izgradnju poslovnih zona
 - Projekat 3.1.4. Finansiranje izgradnje poslovnih zona
- Program 3.2. Razvoj poljoprivredne infrastrukture
 - Projekat 3.2.1. Izgradnja zelene pijace
 - Projekat 3.2.2. Izraditi i usvojiti plan navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta i izgradnja sistema
- Program 4.1. Kreiranje raznovrsne turističke ponude i promocija
 - Projekat 4.1.1. Mapiranje turističkih potencijala i promocija općine kao turističke destinacije
 - Projekat 4.1.2. Sanacija i osposobljavanje stare pruge prema Prenju
 - Projekat 4.1.3. Unapređenje znanja i vještina ljudskih resursa u oblasti turizma

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 4.1.4. Osnivanje turističke zajednice

Nekoliko naprijed navedenih programa ima i predviđene mjere čijom realizacijom će biti upotpunjena realizacija samog programa, a tako i operativnog cilja koji se želi postići programom. Mjere su predviđene kao kontinuirana aktivnosti za koje nisu potrebna posebna finansijska sredstva.

Inicijative međuopćinske saradnje:

- Projekat Kamen koji implementira općina Posušje zajedno sa svojim partnerima.

V. 1.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima

Sektorski cilj	Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima
OC 1. Konkurentna i regionalno orijentisana privreda koja će do 2018. godine kreirati 300 novih radnih mjesta	- broj novih radnih mjesta - obim izvoza jablaničkog kamena gabra - broj i vrijednost novih investicija
OC 2. Povećan broj poljoprivrednih gazdinstava na području općine Jablanica za 30 % do 2018. godine i uspostavljeni kooperantski odnosi	- broj novih poljoprivrednih gazdinstava - količine proizvedenih i plasiranih poljoprivrednih proizvoda - broj ugovora proizvođač-trgovac-ugostitelj
OC 3. Razviti poslovnu infrastrukturu opremanjem najmanje dvije poslovne zone do 2018 godine	- broj ha zemljišta na raspolaganju investitorima - broj infrastrukturno opremljenih parcela - broj privrednih subjekata korisnika poslovnih zona
OC 4. Do 2018. razvijeni turistički proizvodi i povećana turistička potrošnja dva puta i duže zadržavanje gostiju	-ostvareni broj noćenja -broj posjetilaca kulturno historijskih spomenika - vrijednost ostvarenog prihoda od turizma

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***V.2. Plan društvenog razvoja****V.2.1. Sektorsko fokusiranje**

Socio-ekonomska i SWOT analiza društvenog razvoja pokazala je da su svi relevantni subjekti iz ove oblasti otvoreni za pristup novim idejama i uvođenje novih vrijednosti, temeljem postojećih kapaciteta i postojećih ljudskih resursa koji se oslanjaju na postojeće strateške dokumente, podršci svim ranjivim i socijalno isključenim grupama, nacionalnim manjinama, podršci sportu, mladima u njihovom školovanju i zapošljavanju, obrazovanju, zdravstvu, informativnoj djelatnosti, OCD-ovima, efikasnoj javnoj upravi.

Analiza je takođe pokazala uočljivost nedostatka institucionalnih, prostornih kapaciteta i materijalno-tehničkih i finansijskih sredstava u većini oblasti društvenog razvoja (stručnom obrazovanju, rtv-u, kulturi, sportu, socijalnoj zaštiti ranjivih kategorija društva), ali i nepostojanje proaktivnog pristupa u razvoju subjekata društvenog razvoja (nepostojanje strategije za promociju općine, odnosno nedovoljna promocija kulturnog nasljeđa, nekompatibilnost civilnog sektora sa općinskim politikama i nedovoljna društvena korisnost, nedovoljna zastupljenost žena i mladih u organima mjesne zajednice, te nedovoljna uključenost uspješnih pojedinaca u razvoju Jablanice).

Sa aspekta sigurnosti i zaštite ljudskih i materijalno tehničkih resursa u općini Jablanica uočljivo je odsustvo sistemskog pristupa rješavanja problema, te nedostatak određenih materijalno tehničkih sredstava koja bi bila u funkciji sigurnosti i zaštite građana, javne i privatne imovine.

S tim u vezi definirani su sljedeći fokusi društvenog razvoja:

Razvoj i društvena valorizacija obrade kamena

Obzirom na potencijal i dugogodišnju tradiciju obrade kamena potrebno je razviti kapacitete Srednje škole u Jablanici, u okviru relevantne oblasti, kao i kapacitete zainteresiranih subjekata, gdje bi se poseban naglasak stavio na jačanje mehanizama socijalnog dijaloga i razvoja partnerstva i participacije svih relevantnih aktera, te socijalnu integraciju, socijalnu i ekonomsku koheziju kroz participaciju na tržištu rada. Provedbom navedenih aktivnosti bile bi osigurane pretpostavke da Srednja škola u Jablanici postane regionalni obrazovni centar izvrsnosti u obradi kamena. Ovaj centar treba doprinijeti očuvanju tradicije u obradi kamena, ali razvijati nove tehnologije i prilagođavati se novim potrebama tržišta i tako doprinijeti konkurentnosti ovog zanata. Doprinosi se očekuju i u smanjenju broja odlazaka mladih, povećanju produkcije potrebnih kadrova, povećanju broja zaposlenih, razvoju imidža općine Jablanice i stvaranju mjesta ugodnijeg življenja, što će u konačnici doprinijeti i rastu nataliteta.

Unapređenje kulturno-sportskih sadržaja

Obzirom na postojeće kulturno-historijske vrijednosti u Jablanici, te postojanje strateških dokumenata u ovoj oblasti i narastajuće potrebe za njihovo dosljedno provođenje uspostaviti krovnu ustanovu u oblasti kulture.

U skladu sa strateškim dokumentom i ukazanim potrebama u oblasti kulture i sporta osigurati da općina Jablanica ima zadovoljavajući stupanj kvalitetnih usluga za građane iz ove oblasti obnoviti centralni eksponat – porušeni most, rekonstruisati kino, formirati galeriju, urediti plato muzeja, te realizirati funkcionalnost sportskih terena i objekata na području općine sa posebnim akcentom na novu sportsku dvoranu. Uvođenjem ovih sadržaja osiguravamo bolju turističku ponudu, dodatna zapošljavanja, bolji imidž i u konačnici zadovoljavamo kulturne i sportske potrebe građana i činimo Jablanicu mjestom ugodnog življenja. U okviru ovog procesa neophodno je, uz ostale mogućnosti, koristiti mehanizme javnog i privatnog partnerstva.

Institucionalni razvoj svih segmenata iz oblasti društvenog sektora i podizanje kvalitete usluga

Educirati teorijski i praktično čelne ljude zaposlene u društvenom sektoru u pripremanju i implementaciji projekata, što uključuje i namicanja sredstva koja nisu iz budžeta općine, a sve u cilju što uspješnijeg upavljanja društvenim razvojem općine. Potrebno je kontinuirano raditi na podizanju kvalitete javnih usluga u općini, posebno prema socijalno ugroženim kategorijama.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Sektorska SWOT analiza- društveni razvoj

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Postojanje kapaciteta za razvoj kulturno-historijskog turizma - Otvoren pristup općine novim idejama - Izrađen strateški dokument za oblast kulturnog razvoja i mladih, i uspješna suradnja sa mladima i organizacijama civilnog društva - U fazi izrade strategija razvoja sporta - Podrška ranjivim i socijalno isključenim grupama i podrška porastu nataliteta - Tradicija u oblasti sporta, veliki broj vrhunskih sportista - Tradicija u eksploataciji i obradi kamena - Kvalitetno osnovno i predškolsko obrazovanje, te kvalitetni prostorni kapaciteti i kadrovski kapaciteti - Razvijeni resursi u rtv djelatnosti u odnosu na ostale općine - Kvalitetna infrastruktura u oblasti sporta - Kontinuirana podrška u obrazovanju putem stipendiranja studenata, učenika, učenika iz reda nac. manjina i soc. ugroženih - Podrška u zapošljavanju visokobrazovanim kadrovima (volontiranje i stažiranje) - Postojanje ustanove za starije i nemoćne osobe - Efikasna javna uprava - Institucionalni okvir za dobro funkcionisanje MZ-a - Opredjeljenost za rješavanje problema iz domena socijalne zaštite 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak kadrovskih, institucionalnih i dijelom prostornih kapaciteta u oblasti rtv-a, kulture i sporta, socijalne zaštite - Nepostojanje proaktivnog pristupa u razvoju kulture, nedostatak sredstava za podršku u oblasti kulture - Nedostatak prostornih kapaciteta i stručnog kadra u oblasti obrade kamena u srednjem obrazovanju - Nedovoljno razvijeni ljudski potencijali u općini Jablanica i javnim ustanovama za upravljanje projektnim ciklusom i razvojem - Nedovoljna uključenost uspješnih pojedinaca u razvoju Jablanice - Nepostojanje strategije za promociju općine, odnosno nedovoljna promocija kulturnog nasljeđa - Negativan prirodni priraštaj - Nedostatak finansijskih i tehničkih sredstava, te kadrova, neodgovarajući prostorni kapaciteti centra za socijalni rad - Aktivnosti civilnog sektora nisu kompatibilne sa općinskim politikama i nedovoljna društvena korisnost - Zastarjela oprema kina Jablanica - Nedovoljna zastupljenost žena i mladih u organima mjesne zajednice - Nedovoljno funkcionalan sistem civilne zaštite na loklanom nivou
<ul style="list-style-type: none"> - PRIILIKE 	<ul style="list-style-type: none"> - PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Mogućnost apliciranja na EU fondove - Ulazak HR u EU - RTV djelatnost potencijal za promociju prirodne i kulturne baštine općine Jablanica na regionalnom nivou - Formiranje regionalnog centra za edukaciju u oblasti obrade kamena - Osmišljavanje suradnje sa uspješnim pojedincima Jablanice - Pokretanje modela za uključivanje mladih i žena u aktivnosti na nivou lokalne zajednice - Pokretanje razvoja kulturnih i sportskih sadržaja u svrhu promocije i razvoja turizma, kulture i sporta u BiH i šire - Valorizacija značajnih kulturno-historijskih građevina (stara kasarna, nekropole stećaka...) - Javno privatno partnerstvo - Potencijal za proširenje zdravstvenih usluga i brige o starima i iznemoglim licima 	<ul style="list-style-type: none"> - Politička nestabilnost u zemlji - Nedovoljna koordinacija lokalne, entitetske i državne vlasti i isprepletenost nadležnosti - Nedovoljne zakonske regulative - Centralizacija kulture - Veći priliv azilanata iz zemalja EU u narednom periodu - Nepostojanje zakonske regulative u oblasti socijalne zaštite - VC koridor - komunikacijska izoliranost - Slaba vertikalna koordinacija unutar sistema civilne zaštite sa organima viših nivoa

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

V.2.2. Razvojni ciljevi društvenog razvoja

Ciljevi društvenog razvoja	Veza sa strateškim ciljevima	Veza sa razvojnim ciljevima u drugim sektorima
OC 1. Do 2018. g. obrazovni sistem usklađen sa normama i standardima i 20% više vannastavnih sadržaja, a 250 đaka usmjereno na zanimanje obrade kamena	SC 1. Jablanica centar izvrsnosti obrade kamena, razvijenog poduzetništva i poljoprivrede.	LER OC 1. Konkurentna i regionalno orijentisana privreda koja će do 2018. godine kreirati 300 novih radnih mjesta LER OC 2. Povećan broj poljoprivrednih gazdinstava na području općine Jablanica za 30 % do 2018. godine i uspostavljeni kooperantski odnosi LER OC 4. Do 2018. razvijeni turistički proizvodi i povećana turistička potrošnja dva puta i duže zadržavanje gostiju
OC 2. Do 2018 za 40% povećati broj kulturno-sportskih manifestacija	SC 2. Razvijena poslovna, komunalna infrastruktura i savremena lokalna uprava. SC 3. Jablanica, prepoznatljivo turističko odredište Hercegovine.	LER OC 3. Razviti poslovnu infrastrukturu opremanjem najmanje dvije poslovne zone do 2018 godine. LER OC 4. Do 2018. razvijeni turistički proizvodi i povećana turistička potrošnja dva puta i duže zadržavanje gostiju
OC 3. Do 2018 razviti kapacitete svih subjekata društvenog razvoja za razvijanje i implementaciju projekata i ostvariti 90% finansiranja projekata OCD putem programskog budžetiranja općine	SC 1. Jablanica centar izvrsnosti obrade kamena, razvijenog poduzetništva i poljoprivrede. SC 2. Razvijena poslovna, komunalna infrastruktura i savremena lokalna uprava. SC 3. Jablanica, prepoznatljivo turističko odredište Hercegovine.	LER OC 1. Konkurentna i regionalno orijentisana privreda koja će do 2018. godine kreirati 300 novih radnih mjesta LER OC 3. Razviti poslovnu infrastrukturu opremanjem najmanje dvije poslovne zone do 2018 godine. LER OC 4. Do 2018. razvijeni turistički proizvodi i povećana turistička potrošnja dva puta duže zadržavanje gostiju ZO OC 3. Do kraja 2018. godine 95% stanovništva obuhvaćeno organizovanim prikupljanjem otpadom, 50% obuhvaćeno selektiranim prikupljanjem i završeni radovi na rekonstrukciji gradske deponije
OC 4. Do 2018. godine obezbijediti kvalitetnu socijalnu i zdravstvenu zaštitu, te unaprijediti sistem civilne zaštite i sigurnosti građana	SC 2. Razvijena poslovna, komunalna infrastruktura i savremena lokalna uprava. SC 4. Jablanica mjesto ugodnog življenja.	LER OC 3. Razviti poslovnu infrastrukturu opremanjem najmanje dvije poslovne zone do 2018 godine. LER OC 4. Do 2018. razvijeni turistički proizvodi i povećana turistička potrošnja dva puta duže zadržavanje gostiju ZO OC 4. Do kraja 2018. godine, unaprijeđen nivo javnog zdravlja, energetske efikasnosti, svijesti o zaštiti vode, tla i vazduha, te jačati kapacitete službi za zaštitu od nepogoda

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***Integracija sa strateškim dokumentima viših nivoa**

Strategija razvoja BiH 2010-2014 godine, strateškim ciljem 3. Zapošljavanje, definiše aktivne mjere zapošljavanja, poboljšanja vještina na tržištu rada, strukovnog obrazovanja i treninga na koji način bi se poboljšao poslovni ambijent i mogućnost zapošljavanja, a strateški cilj 7. Socijalna uključenost, predviđa poseban dokument, trenutno u fazi prijedloga, gdje je poseban naglasak stavljen na socijalnu integraciju, socijalnu i ekonomsku koheziju kroz participaciju na tržištu rada. S tim u vezi Strategija definiše strateške pravce koji su bitni za općinu Jablanica obzirom na definirane fokuse društvenog razvoja općine Jablanica:

- Razvoj i društvena valorizacija obrade kamena;
- Unapređenje kulturno-sportskih sadržaja i adekvatna uključenost OCD-a;
- Institucionalni razvoj svih segmenata iz oblasti društvenog sektora i podizanje kvaliteta usluga.

Strategija definiše i druge prioritete od značaja za društveni razvoj na području općine:

- Razvijati kapacitete pružitelja usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou;
- Jačati mehanizme socijalnog dijaloga i razviti partnerstva i participaciju svih relevantnih aktera;
- Razvijati mreže socijalne zaštite kroz jačanje međusektorske saradnje sa zdravstvom, obrazovanjem, institucijama tržišta rada i NVO-ima.

Posebno je naglašena potreba sveobuhvatnog jačanja i razvoja kapaciteta društvenog sektora općine Jablanica, obzirom da je neophodno na vrijeme ostvariti adekvatne pretpostavke za predstojeće obaveze usklađivanja sa standardima iz domena socijalne uključenosti radi efikasnog i efektivnog korištenja budućih podrški iz EU u području saradnje javnog i civilnog sektora, pripreme i implementacije adekvatnih politika, doprinosa jačanju socijalnog kapitala i veće socijalne kohezije u društvu, što je osnov za dalji razvoj BiH na svim njenim nivoima.

U domenu obrazovanja, plan društvenog razvoja naslanja se na Strateške pravce razvoja obrazovanja u BiH, sa planom implementacije 2008-2015, i na Strategiju razvoja stručnog obrazovanja i obuke u BiH za period 2007-2013, koji su vezani za sektorski cilj društvenog razvoja broj 1. Značajno je naglasiti vezu sa Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u BiH, tačka 3. Obrazovanje za društvenu koheziju i ekonomski rast i razvoj BiH, tačka 4. Glavni pravci razvoja obrazovanja sa odjeljkom 4.7. Osiguravanje kvaliteta, podrška razvoju obrazovanja, gdje je predviđeno osnivanje Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, tačka 5. Plan razvoja obrazovanja u BiH do 2015. sa općim ciljem 8. Integracija BiH obrazovanja u obrazovni prostor EU do 2015. godine. S tim u vezi značajno je sveopšte razumijevanje činjenica da obrazovanje nije potrošnja nego primarna proizvodnja čiji su efekti dugoročno ulaganje u procese koji će rezultirati drugim potrebnim proizvodima. Da bismo ovaj zadatak kvalitetnije obavili, nužno je objediniti sve elemente obrazovanja, uz postupno usklađivanje obrazovnog sistema i dosljedno uvažavanje koncepta cjeloživotnog učenja, te razvijati jedinstveni sistem školskog i profesionalnog usmjeravanja koji će pojedincu omogućiti usluge obavještavanja, usmjeravanja i savjetovanja u svim fazama karijere, što je razrađeno tačkom 2. Strategije razvoja stručnog obrazovanja i obuke u BiH koja definiše kontekst razvoja stručnog obrazovanja i obuke, te tačkom 3. Menadžment u stručnom obrazovanju.

Plan društvenih djelatnosti u domenu obrazovanja usklađen je i sa Strategijom razvoja malog i srednjeg poduzetništva u HNK 2012-2020 godine, i to sa strateškim ciljevima 1. Promoviranje razvoja poduzetništva, 2. Jačanje institucija podrške MSP.

U oblasti kulture i sporta relevantne su Strategija kulturne politike u BiH i Strategija razvoja sporta u BiH za period 2010-2014 godina. S tim u vezi razvojni cilj 2. društvenog razvoja u oblasti kulture u skladu je sa tačkama 4. Demokratsko društvo i kulturna politika, 6. Kulturna politika u sistemu, 7. Tržište i kultura i 8. Programi i projekti u kulturi, Strategije kulturne politike u BiH, a razvojni cilj 2 društvenog razvoja u

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

oblasti sporta u skladu je sa strateškim ciljem 1. Strategije razvoja sporta u BiH, koji glasi "Gdje je sport dostupan svima".

Plan društvenog razvoja je usklađen sa Strateškim planom razvoja zdravstva u F BiH u period 2008 - 2018. godine, s naglaskom na poglavlje 4.4. Pružanje usluga, Strateškim planom razvoja primarne zdravstve zaštite (PZZ) FBiH i to: općim cijem 1. Poboljšanje zdravlja stanovništva, dostupnu, kvalitetnu i isplativu PZZ orijentiranu ka porodici i zajednici, baziranoj na promociji zdravlja i prevenciji bolesti, te općim ciljem 2. Unapređenje resursa u PZZ (kadar, prostor, oprema), kao i Strategijom za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici FBiH, strateški pravci 2. Unaprijediti znanje i vještine osoba koje se profesionalno bave pitanjima nasilja u porodici, 4. Povećana društvena svijest o nasilju u porodici i oblicima nenasilničkog ponašanja i 5. Razvijen multidisciplinarni pristup u lokalnim zajednicama u pružanju odgovarajućih vidova zaštite i tretmana žrtava nasilja u porodici i rada sa osobama koje su počinile nasilje u porodici.

Plan društvenog razvoja usklađen je i sa Revidiranom strategijom Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma, kao i sa Okvirnim programom povratka izbjeglica i raseljenih osoba u BiH za period 2009–2014. godine, koji daje pregled planirane podrške rekonstrukciji stambenog fonda i infrastrukture za povratak izbjeglica i raseljenih osoba.

V.2.3. Programi, projekti i mjere

Za realizaciju plana društvenog razvoja definisano je 74 projekta i mjera grupisanih u 11 programa:

Program 1.1. Unapređenja obrazovanja

- Projekat 1.1.1. Revitalizacija Srednje škole u Jablanici
- Projekat 1.1.2. Nabavka nastavnih učila, rekonstrukcija grijanja i dvorišta u Osnovnoj školi
- Projekat 1.1.3. Ostvarivanje boljih i sigurnijih uslova boravka djece u J.U. Pčelica Jablanica
- Projekat 1.1.4. Mala škola klavira
- Projekat 1.1.5. Stipendiranje đaka i studenata
- Projekat 1.1.6. Obezbjedivanje uslova za vannastavne aktivnosti kroz nabavku ozvučenja i muzičkih instrumenata, nabavku didaktičke opreme, uređenje kabineta za hemiju i biologiju i nabavka literature

Program 2.1. Izgradnje prostora za kulturno-sportske aktivnosti

- Projekat 2.1.1. Nabavka adekvatne vanjske scenske pozornice (krovna konstrukcija, rasvjeta, razglasna oprema)
- Projekat 2.1.2. Rekonstrukcija zgrade i izgradnja amfiteatra u ulici Branilaca grada za potrebe kulturnih aktivnosti
- Projekat 2.1.3. Izgradnja omladinskog hostela
- Projekat 2.1.4. Završetak radova na gradskoj dvorani
- Projekat 2.1.5. Formiranje sportsko-edukativnog turističkog karting centra
- Projekat 2.1.6. Izrada projektne dokumentacija za sanaciju i zaštitu kamenog mosta u Glogošnici, najstarija željeznička stanica u Prenju
- Projekat 2.1.7. Planiranje, izgradnja i rekonstrukcija društvenih prostorija za rad MZ-a i društvene aktivnosti, sportskih i dječijih igrališta na području općine Jablanica
- Projekat 2.1.8. Obnova vodenica na području općine Jablanica

Program 2.2. Revitalizacije muzeja „Bitka za ranjenike na Neretvi“

- Projekat 2.2.1. Obnova porušenog istorijskog mosta preko rijeke Neretve
- Projekat 2.2.2. Revitalizacija zgrade i platoa Muzeja „Bitka za ranjenike na Neretvi“ Jablanica
- Projekat 2.2.3. Opremanje i uređenje prostora za biblioteku, suvenirnicu i etnografsku izložbu Muzeja „Bitka za ranjenike na Neretvi“ Jablanica

Program 2.3. Dokumentiranje i izdavaštva u oblasti kulture i sporta

- Projekat 2.3.1. Izdavanje fotomonografije "90 godina fudbala u Jablanici"

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

- Projekat 2.3.2. Prikupljanje, evidentiranje, digitalizacija i arhiviranje dokumentacije materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasljeđa na području općine Jablanica
- Projekat 2.3.3. Valorizacija kulturno-historijskog spomenika stara kasarna u Jablanici
- Program 2.4. Razvoja kapaciteta subjekata društvenog razvoja
- Projekat 2.4.1. Nabavka audio-video, računarske opreme i automobila za RTV Jablanica
- Projekat 2.4.2. Prostorno proširenje za RTV Jablanica, Centar za socijalni rad, OKPIS i kongresni centar
- Projekat 2.4.3. Unapređenje rada općinskih službi-sistem S-48 I informatizacija rada OV-a
- Projekat 2.4.4. Revitalizacija JU Centar za socijalni rad Jablanica i nabavka automobila
- Projekat 2.4.5. Obezbjedenje uslovnih poslovnih prostorija sa neophodnom opremom za rad Pčelarskog društva "Bagrem"
- Projekat 2.4.6. Veslački maraton "Ismet Kovačević-Gagula"
- Program 3.1. Program neformalnih edukacija
- Projekat 3.1.1. Obuka žena liderica
- Projekat 3.1.2. Razvijene MZ
- Projekat 3. 1.3. Razvoj i unapređenje pčelarstva
- Projekat 3. 1.4. Tradicionalna izrada ručnih radova
- Projekat 3. 1.5. Obilježavanje istorijskih datuma NOB-e i godišnjice Bitke na Neretvi
- Program 4.1. Podrške žrtvama nasilja
- Projekat 4.1.1. Podrška JU Centar za socijalni rad rizičnim kategorijama društva
- Projekat 4.1.2. "Dnevni centar za djecu" Jablanica
- Program 4.2. Jačanja zdravstvenih i socijalnih usluga
- Projekat 4.2.1. Nabavka novog RTG aparata
- Projekat 4.2.2. Formiranje odjela za fizikalnu medicine i rehabilitaciju, nabavka opreme i edukacija osoblja
- Projekat 4.2.3. Podrška pružanju specijalističkih usluga u Domu zdravlja Jablanica
- Projekat 4.2.4. Podrška paraplegičarima
- Projekat 4.2.5. Podrška porodicama za novorođenčad
- Projekat 4.2.6. Program edukacije kadra za rad na UZ aparatu (škola ultrazvuka), spirometru i trening osoblja u hitnoj medicinskoj pomoći
- Program 4.3. Širenja kapaciteta doma za stara i iznemogla lica
- Projekat 4.3.1. Povećanje smještajnih kapaciteta u JU „Dom za stara i iznemogla lica“ Jablanica
- Projekat 4.3.2. Nabavka opreme u JU Dom za stara i iznemogla lica
- Program 4.4. Razvoja vatrogasne djelatnosti
- Projekat 4.4.1. Izgradnja Vatrogasnog doma
- Projekat 4.4.2. Nabavka vatrogasne autocisterne
- Projekat 4.4.3. Rekonstrukcijahidrantske mreže
- Program 4.5. Stambenog zbrinjavanja i poboljšanja sigurnosti građana
- Projekat 4.5.1. Video nadzor (MUP)
- Projekat 4.5.2. Rekonstrukcija otvora i mokrih čvorova MUP-a
- Projekat 4.5.3. Zgrada socijalnog stanovanja
- Projekat 4.5.4. Stambeno zbrinjavanje mladih
- Projekat 4.5.5. Podrška stambenom zbrinjavanju povratnika
- Projekat 4.5.6. Podrška stambenom zbrinjavanju boračkih populacija
- Projekat 4.5.7. Azil za pse
- Inicijative međuopćinske saradnje
1. Projekat Azil za pse na nivou općina HNK

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

V.2.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima

Sektorski cilj	Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima
OC 1. Do 2018. g. obrazovni sistem usklađen sa normama i standardima i 20% više vannastavnih sadržaja, a 250 đaka usmjereno na zanimanje obrade kamena	<ul style="list-style-type: none"> - % realiziranih standarda i normativa - broj učenika u smjerovima obrade kamena - % povećanja vannastavnih sadržaja u obrazovnim ustanovama
OC 2. Do 2018 za 40% povećati broj kulturno-sportskih manifestacija	<ul style="list-style-type: none"> - Broj novih manifestacija u sportu - Broj novih manifestacija u kulturi - Broj novih sportskih objekata i terena u funkciji
OC 3. Do 2018 razviti kapacitete svih subjekata društvenog razvoja za razvijanje i implementaciju projekata i ostvariti 90% finansiranja projekata OCD putem programskog budžetiranja općine	<ul style="list-style-type: none"> - % OCD projekata financiranih projektnim finansiranjem - Osigurana podrška za minimalno 3 projekata od strane EU - Razvijeno 10 potpunih projektnih aplikacija
OC 4. Do 2018. godine obezbijediti kvalitetnu socijalnu i zdravstvenu zaštitu, te unaprijediti sistem civilne zaštite i sigurnosti građana	<ul style="list-style-type: none"> - Uvedene 4 nove usluge Centra za socijalni rad - Uvedene 2 nove usluge Doma zdravlja - Proširen kapacitet Doma za stara i iznemogla lica za min. 30% - Stavljena u funkciju zgrada socijalnog stanovanja - Smanjen broj krivičnih dijela za 20% u odnosu na 2011. god.

*Integralna strategija razvoja Općine Jablanica***V.3. Plan zaštite životne sredin****V.3.1. Sektorsko fokusiranje**

Unutar grada kao urbanog središta za kretanje motornih vozila i pješaka postoji izgrađen međusobno povezan sistem javno prometnih površina-saobraćajnica, trgova i stepeništa. Sistem lokalnih saobraćajnica treba unaprijediti, izvršiti rekonstrukciju i poboljšanje saobraćajnih parametara za postojeće saobraćajnice, te u potpunosti izgraditi nove, koje će otvoriti mogućnost privrednog razvoja i formiranje novih stambenih i stambeno-poslovnih zona.

Stanje kanalizacione infrastrukture nije zadovoljavajuće, jer još uvijek u vodotoke ispuštamo neprečišćene fekalije. Potrebno je završiti ovaj proces, izgraditi nedostajuće prečišćavače, izvršiti korekcije na postojećim, napraviti sporazum sa JKP vezano za gazdovanje i održavanje. Izvan užeg urbanog područja na području sekundarnih općinskih centara - Glogošnica, Ostrožac, Slatina i Doljani stanje je sljedeće Glogošnica-izgrađena kanalizaciona mreža i uređaj za prečišćavanje koji još nije u funkciji, Ostrožac-izvršena rekonstrukcija mreže i izgrađeni uređaji za prečišćavanje koji je trenutno u pripremi za puštanje u probni rad (jedan pušten u probni rad), Slatina-s obzirom na konfiguraciju terena i strukturu naselja ne postoji jedinstveni kanalizacioni sistem nego nekoliko manjih koji se izljevaju ili u vodotok ili u septičke jame (počelo se sa stvaranjem pretpostavki za izgradnju uređaja za prečišćavanje većeg dijela naselja-lokalitet Bare izgrađeno nekoliko kolektora). Od ostalih naseljenih mjesta na području općine samo u Donjem Paprasku (na obali Jablaničkog jezera) postoji izgrađena kanalizaciona mreža, napravljena dva uređaja za prečišćavanje i trenutno u fazi rješavanja imovinskih odnosa za izgradnju trećeg prečišćavača čime bi ovo naseljeno mjesto u potpunosti riješilo problem dispozicije otpadnih voda.

Uže urbano područje pokriveno gradskim vodovodom sa izvorišta Komadinovo vrelo iz kojeg se voda pumpama doprema do centralnog rezervoara. U završnoj fazi je puštanje u sistem gravitacionog vodovoda sa izvorišta Šanica. Neophodno što hitnije pristupiti rekonstrukciji primarne i sekundarne mreže, urediti glavni gradski rezervoar, zaštititi izvorišta ograđivanjem zaštitne zone.

Izvan užeg urbanog područja postoji nekoliko desetina izgrađenih većih ili manjih seoskih vodovoda, bilo bi potrebno povećati izdašnost kaptiranjem novih izvorišta, uvesti sistem praćenja potrošnje i naplaćivanje, uspostaviti sistem kontinuiranog praćenja kvaliteta vode u ovim vodovodima, odnosno sve vodovode dati na upravljanje JKP Jablanica.

Evidentno prisutan problem ispuštanja biološkog minimuma u staro korito Neretve nizvodno od brane - problem koji se treba rješavati sa JP EP BiH.

Postojeći Prostorni plan kao temeljni dokument za sistemsko i odgovorno upravljanje prostorom je urađen 80-ih godina prošlog vijeka i naravno da je u skoro svim svojim elementima prevaziđen i neupotrebljiv, odnosno ograničavajući faktor u smislu razvoja. U cilju rješavanja ovog problema 2010. godine Općina Jablanica je donijela Odluku o Pristupanju izradi Prostornog plana općine Jablanica za period 2012-2022.godine.

U cilju poboljšanja stanja upravljanja prostorom 2008. godine donijeli smo Izmijenu prostornog plana Jablanica za lokalitet K.O. Risovac i Sovići u cilju omogućavanja razvoja ovog dijela općine-definisano istražno polje rude gips i omogućen razvoj Risovca kao sportsko-turističkog središta.U 2010. godini usvojen je novi Urbanistički plan Jablanica. Potrebno je sada sve planove nižeg reda usaglasiti sa Urbanističkim.

Centar Općine - urbano središte Jablanice prema pretpostavkama Urbanističkog plana predviđeno je za cca 10.000 stanovnika. Sekundarni centri - Ostrožac, Glogošnica i Doljani prema pretpostavkama Urbanističkog plana predviđeni su sa koncentracijom stanovnika od 2.000-2.500 stanovnika, naselje Slatina do 1.000 stanovnika. Svi sekundarni centri Općine su prostorno relativno prihvatljivo raspoređeni, s naglaskom prema kotlini Neretve, odnosno Jablaničkog i Grabovičkog jezera.

U ovom trenutku u procesu izrade i donošenja su svi prostorni planovi višeg reda (PP F BiH, PP HNK) iz kojih mi moramo crpiti odnosno obavezno preuzeti postavke koje se tiču teritorije općine Jablanica kao

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

npr. granice zaštićenih područja, infrastrukturni koridori od interesa za Federaciju i kanton-cestovini, energetske objekti.

Poseban problem upravljanja prostorom je niz ograničavajućih faktora od koji ćemo nabrojati samo najizraženije: određeni dio općine kontaminiran minama, 2 velike hidroakumulacije, 2 brze saobraćajnice-magistralne ceste kroz gradski centar, elektroenergetski objekti – razvodna postrojenja, dalekovodi visokog napona, eksploataciona i istražna polja gabra, zaštićena područja – NP „Prenj, Čvrstica i Čabulja“ Park prirode Blidinje, zaštitni koridori i ograničenja u korištenju teritorije općine zbog postojanja svega naprijed navedenog je dovelo do činjenice da mali procenat teritorije općine je u stvarnoj nadležnosti općine.

U općini Jablanica organizovanim prikupljanjem otpada pokriveno je 70 % stanovništva, odnosno 30 % teritorije općine, trenutno, nije pokriveno uslugom. Međutim, na oko 50 % teritorije pokriveno uslugom organizovanog odvoza otpada, evidentan je problem nedovoljnog broja raspoloživih kontejnera, te izražena potreba za većim brojem odvoza u toku sedmice.

Prikupljanje i odvoz krutog otpada predstavlja problem koji još uvijek nije sistemski riješen, evidentno je postojanje divljih deponija.

Na području općine Jablanica još uvijek nisu regulisani tokovi zbrinjavanja specijalnog (nekomunalnog) otpada, dio ovog otpada sigurno ide na deponiju i mješa se sa komunalnim otpadom.

Bitno je napomenuti da unapređenje stanja može ići i u pravcu podizanja svijesti građana naročito u pogledu selektivnog prikupljanja otpada, instalisanja dovoljnog broja kontejnera, izgradnje zelenih otoka i sl. Postupajući u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom (Službene novine Federacije BiH broj 33/03 i 72/09) Općina Jablanica je izradila Plan upravljanja otpadom za period 2012-2017. godina. Plan je usvojen od strane Općinskog vijeća i u toku je njegova implementacija u 2014. godini očekuje se nabavka opreme, kamiona i nedostajućih kontejnera, definisanje mjesta i lokacija za kontejnere kako bi ovaj projekat zaživio.

Općinska deponija komunalnog otpada u Jablanici je otvorenog tipa i to je prostor koji ne zadovoljava uslove sanitarne deponije, niti je propisno pripremljen za tu namjenu. Na odlagalištu ne postoji sistem za zaštitu voda, tla ili zraka.

Na deponiji su izvršeni određeni sanacioni radovi ali još uvijek nema kontrole procjednih voda i gasova. Povremeno se vrši zasipanje inertnim materijalom pomoću bagera.

U cilju postepene sanacije deponije komunalnog otpada i tehničkog unapređenja općina Jablanica je izradila plan upravljanja u tu svrhu. Ovim Planom prilagođavanja je previđena sanacija postojeće deponije komunalnog otpada u Jablanici u periodu od narednih 5 (pet) godina.

Planom prilagođavanja je predviđeno uređenje i izgradnja svih objekata koji osiguravaju kvalitetno i sigurno funkcioniranje deponije tako da će ista udovoljavati regulativama Bosne i Hercegovine i Evropske Unije. Tokom ovog perioda pristupilo bi se postepenom zatvaranju i potpunoj sanaciji ove deponije, te bi se kompletan sortirani otpad preko pretovarne stanice odvezio do buduće Regionalne deponije koja je planirana na području općine Mostara.

Planom upravljanja otpadom HNK za razdoblje 2011-2021 godina predviđena je etapna izgradnja regionalne deponije, te izgradnja pretovarnih stanica za privremeno skladištenje, pripremu i pretovar otpada namjenjenog transportu prema regionalnoj deponiji. Planirana je uspostava RCUO „Uborak“ koji bi zadovoljio potrebe čitavog HNK.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Sektorska SWOT analiza- životna sredina

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - Povoljni klimatski uslovi i relativno nezagađena životna sredina - Značajan nivo općinskog budžeta u odnosu na broj stanovnika - Okvirno zadovoljavajući nivo prostorno-planske dokumentacije užeg urbanog područja - Spremnost lokalne samouprave za rješavanje problema u oblasti zaštite i unapređenja okoliša - Prirodni potencijali I resursi: okruženje bogato vodotocima, izvorištima pitke vode, plodno poljoprivredno zemljište, šumsko zemljište, livade, pašnjaci, - Dostupni prirodni potencijali I resursi: granit-gabro, gips, magnetitna željezna ruda, AG kamen, šljunak, hidropotencijal, šume, pašnjaci, ljekovito bilje, sunce, pitka voda, nezagađeno tlo, razna divljač i endemsko bilje... - Prirodne rijetkosti - uspostavljen Park prirode "Blidinje", u procedure uspostava Nacionalnog parka "Prenj, Čvrstica, Čabulja" - Historijske vrijednosti-nekropole stećaka kao nacionalni spomenici BiH, spomen kompleks "Bitka za ranjenike na Neretvi" takođe nacionalni spomenik BiH - Potencijali za razvoj različitih vidova turizma- ljetnjeg, zimskog, kulturno-historijskog, lovno-ribolovnog i planinarskog turizma - Zadovoljavajući nivo urbanizacije užeg gradskog područja - izgrađena kanalizaciona i vodovodna infrastruktura, trotoari, zelene površine, park... - Organizovano prikupljanje otpada na 80% teritorija općine - Izgrađeni kapaciteti za sport i rekreaciju: školske dvorane, stadioni, tenisko igralište, trim staza, skijalište... - Veliki broj udruženja i uključenost civilnog sektora u izradu I provođenje planova 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak prostornoplanske dokumentacije za vangradsko područje - Nedovoljni kapaciteti općinske uprave za planiranje i unapređenje stanja okoliša - Neefikasno i nefunkcionalno razvijena infrastruktura- magistralne ceste prolaze kroz gradsko središte, nedovršen kanalizacioni system sa prečišćavanjem, nepostojanje sistemskog načina toplifikacije užeg urbanog područja - Devastacija i degradacija plodnog zemljišta i biodiverziteta usljed nekontrolirane eksploatacije, prekomjerne sječe šuma, bespravne gradnje... - Degradacija šumskih površina usljed čistih i nekontroliranih požara - Nedovoljna nadležnost općine u gospodarenju prirodnim resursima - Značajne površine zapuštenog i neobrađenog poljoprivrednog zemljišta - Nedovoljna iskorištenost turističkih potencijala - Nedosljedna implementacija usvojenih strategija: Strategija razvoja poljoprivrede, Strategija razvoja turizma, Lokalni ekološki akcioni plan (LEAP) - Nerazvijen system integralnog upravljanja otpadom - Neuslovna gradska deponija - Postojanje divljih deponija - Nedovoljno razvijena svijest stanovništva o potrebi zaštite okoliša
MOGUĆNOSTI/PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Učešće u regionalnim projektima od zajedničkog interesa u oblasti turizma - Regionalno povezivanje na infrastrukturnim i projektima zaštite okoliša - Mogućnost uključenja u programe I potpore državnih, entitetskih i kantonalnih institucija - Izgradnja regionalnog odlagališta otpada - Podizanje svijesti o zaštiti i unapređenju okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> - Politička nestabilnost u zemlji i regiji (ustavno uređenje zemlje, nesinhronizirani zakoni, nepovoljan politički ambijent, otvorena pitanja BiH i susjednih država) - Nedostatak integriranog i poticajnog planiranja i razvoja zaštite okoliša od strane viših razina vlasti - Sporost u donošenju zakonskih i podzakonskih akata koji reguliraju oblast zaštite okoliša - Nedovoljna koordinacija lokalne, entitetske i

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

	<p>državne vlasti, barijere i isprepletenost nadležnosti a naročito na polaganje prava na prirodne resurse lokalnih zajednica</p> <ul style="list-style-type: none"> - Neadekvatna zastupljenost općine u projektima strateškog razvoja Kantona, Regije i Federacije u oblasti, turizma, ekologije... - Nedostatak povoljnih izvora finansiranja na višim nivoima vlasti - Postojanje minskih polja na području općine - Sporo usvajanje standarda EU - Zagađivanje okoliša i devastacija prirodnog ambijenta iz bližeg i daljeg okruženja
--	---

V.3.2. Ciljevi zaštite životne sredine

Ciljevi zaštite životne sredine	Veza sa strateškim ciljevima	Veza sa razvojnim ciljevima u drugim sektorima
OC 1. Do kraja 2018. godine rekonstruisana 6,3 km lokalnih saobraćajnica, 90% općine pokriveno izgrađenim sistem vodosnadbijevanja, te unaprijeđena kanalizaciona infrastruktura sa izgrađenim uređajima za prečišćavanje za 80% stanovništva Općine.	SC 2. Razvijena poslovna, komunalna infrastruktura i savremena lokalna uprava SC 3. Jablanica, prepoznatljivo turističko odredište Hercegovine SC 4. Jablanica mjesto ugodnog življenja	LER OC 1. Konkurentna i regionalno orijentisana privreda koja će do 2018. godine kreirati 300 novih radnih mjesta LER OC 3. Razviti poslovnu infrastrukturu opremanjem najmanje dvije poslovne zone do 2018 godine. LER OC 4. Do 2018. razvijeni turistički proizvodi i povećana turistička potrošnja i dva puta duže zadržavanje gostiju
OC 2. Do kraja 2018. godine urađena sva prostorna planska dokumentacija	SC 2. Razvijena poslovna, komunalna infrastruktura i savremena lokalna uprava SC 3. Jablanica, prepoznatljivo turističko odredište Hercegovine	LER OC 1. Konkurentna i regionalno orijentisana privreda koja će do 2018. godine kreirati 300 novih radnih mjesta
OC 3. Do kraja 2018. godine 95% stanovništva obuhvaćeno organizovanim prikupljanjem otpadom, 50% obuhvaćeno selektivnim prikupljanjem i završeni radovi na rekonstrukciji gradske deponije.	SC 2. Razvijena poslovna, komunalna infrastruktura i savremena lokalna uprava	DR OC 3. Do 2018 razviti kapacitete svih subjekata društvenog razvoja za razvijanje i implementaciju projekata i ostvariti 90% finansiranja projekata OCD putem programskog budžetiranja općine
OC 4. Do kraja 2018. godine, unaprijeđen nivo javnog zdravlja, energetske efikasnosti, svijesti o zaštiti vode, tla i vazduha, te jačati kapacitete službi za zaštitu od nepogoda	SC 4. Jablanica mjesto ugodnog življenja	DROC 4. Do 2018. godine obezbijediti kvalitetnu socijalnu i zdravstvenu zaštitu, te unaprijediti sistem civilne zaštite i sigurnosti građana

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Integracija sa strateškim dokumentima viših nivoa

Svi sektorski ciljevi su u korelaciji sa: NEAP-om i Strategijom zaštite okoliša F BiH.

Najznačajniji strateški dokument iz oblasti životne sredine na nivou BiH je Akcioni plan zaštite životne sredine Bosne i Hercegovine (NEAP BiH). Osam prioriternih oblasti NEAP-a su:

- Vodni resursi / otpadne vode;
- Održivi razvoj ruralnih područja;
- Upravljanje životnom sredinom (informacioni sistem/integralno planiranje/edukacija);
- Zaštita biološke i pejzažne raznolikosti;
- Otpad / upravljanje otpadom;
- Privreda / održivi razvoj privrede;
- Javno zdravlje;
- Deminiranje.

Inače, oblasti - «Zakonsko i institucionalno jačanje» i «Izrada dokumentacione osnove za planiranje i upravljanje životnom sredinom» su prepoznate kao uvjet za implementaciju predviđenih aktivnosti u svim drugim oblastima.

Sektorski cilj 1. je povezan sa prioriternom oblašću 1 - Vodni resursi/otpadne vode, dok je sektorski cilj 2. povezan sa prioriternim oblastima 1 i 2 Vodni resursi/otpadne vode i Održivi razvoj ruralnih područja. Prioritetne mjere i aktivnosti povezane sa sektorskim ciljem 1. su:

- Izrada i realizacija projekata za izgradnju novih i sanaciju postojećih sistema za prečišćavanje otpadnih voda;
- Sanacija postojećih i izgradnja novih kanalizacijskih sustava u najugroženijim regionima u BiH.

Drugi značajan strateški dokument iz ove oblasti, a koji je donesen na entitetskom nivou, jeste Strategija zaštite okoliša Federacije Bosne i Hercegovine (usvojena u januaru 2009. godine). Federalna strategija zaštite voda, odnosno upravljanja vodama je urađena zasebno, a za izradu je zaduženo Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva. Prijedlog ovog dokumenta je usvojen od strane Vlade FBiH juna 2010. godine. Posebno važni dokumenti, više fokusirani na ukupan privredni razvoja ali svakako sa segmentima koji imaju zajedničke elementa sa okolišom su Strategija razvoja FBiH 2010-2020, Strateški plan i program razvoja energetskog sektora FBiH, te planski dokumenti Kantona. U kantonu HNK još nije usvojena Strategija zaštite okoliša.

V. 3.3. Programi, projekti i mjere

Za realizaciju plana zaštite životne sredine definisano je 84 projekata i 10 mjera grupisanih u 22 programa:

Program 1.1. Izgradnja gradskih saobraćajnica

- Projekat 1.1.1. Izgradnja (nastavak) saobraćajnice ulice ZAVNOBIH-a
- Projekat 1.1.2. Izgradnja saobraćajnice do harema Jasen
- Projekat 1.1.3. Izgradnja saobraćajnice – spoj ulica Proleterskih brigada i Sulje Čilića
- Projekat 1.1.4. Nastavak izgradnje saobraćajnice kroz ind.zonu Šljunkara

Program 1.2. Rekonstrukcija gradskih saobraćajnica i trotoara

- Projekat 1.2.1. Omladinsko šetalište
- Projekat 1.2.2. Branilaca grada
- Projekat 1.2.3. Doljanka A,B,C

Program 1.3. Uređenje trgova, dvorišta i parkirišta

- Projekat 1.3.1. Izgradnja podzemne garaže Rasadnik
- Projekat 1.3.2. Uređenje Trga oslobođenja
- Projekat 1.3.3. Uređenje trotoara, parking prostora i dvorišta
- Projekat 1.3.4. Parkirište i krug Doma zdravlja
- Projekat 1.3.5. Uređenje Trga Alije Izetbegovića
- Mjera 1.3.1. Odluka o naplaćivanju parkiranja

Program 1.4. Rekonstrukcija lokalnih nekategorisanih puteva

- Projekat 1.4.1. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Lendava-Topalov greb-Dobrigošće
- Projekat 1.4.2. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Šanica
- Projekat 1.4.3. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Ravna -Bijela-Tretište

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

- Projekat 1.4.4. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Lokve
- Projekat 1.4.5. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta za Dobrinju
- Projekat 1.4.6. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Žarnik-Glogošnica
- Projekat 1.4.7. Rekonstrukcija pristupnih puteva u MZ
- Program 1.5. Završetak postojećih i izgradnja novog „prečištača“ i kanalizacione mreže u užem urbanom području
 - Projekat 1.5.1. Završetak i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda (“Šljunkara”, “Krug Granita” i “Krug HE n/N Jablanica”)
 - Projekat 1.5.2. Izgradnja i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda na lokalitetu “Muzej- stadion“
 - Projekat 1.5.3. Nastavak projekta razdvajanja fekalne i oborinske kanalizacije na području gdje su izgrađeni prečištači
 - Projekat 1.5.4. Završetak izgradnja kanalizacione mreže Baćina-Mirke-Čehari-Bukov Pod
 - Mjera 1.5.1. Odluka OV-a o davanju na upravljanje, održavanje i naplaćivanje kanizacionog sistema
- Program 1.6. Završetak rekonstrukcije kanizacionih sistema u većim prigradskim naseljima
 - Projekat 1.6.1. Završetak i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda u prigradskim naseljima (Donje Paprasko, Ostrožac, Glogošnica)
 - Projekat 1.6.2. Izgradnja kanizacionog sistema na Risovcu-1.faza
 - Projekat 1.6.3. Izgradnja kanizacionog sistema na Zlatama
 - Mjera 1.6.1. Donošenje odluke OV-a o davanju na upravljanje, održavanje i naplaćivanje kanizacione mreže JKP
- Program 1.7. Završetak rekonstrukcije gradskog vodovoda
 - Projekat 1.7.1. Puštanje u sistem gravitacionog vodovoda sa izvorišta Šanica
 - Projekat 1.7.2. Rekonstrukcija mreže(primarna i sekundarna) gradskog područja
 - Projekat 1.7.3. Rekonstrukcija vodovodnog bazena
- Program 1.8. Završetak rekonstrukcije i uvezivanje u sistem gazdovanja od strane JKP lokalnih-seoskih vodovoda
 - Projekat 1.8.1. Rekonstrukcija lokalnih vodovoda i uvezivanje u sistem gazdovanja (Glogošnica-Dibek, Donje Paprasko i Šanica)
 - Projekat 1.8.2. Rekonstrukcija lokalnih vodovoda (Gornje Paprasko, Koščan, Doljani,...)
 - Mjera 1.8.1. Donošenje Odluke OV-a o davanju na upravljanje, održavanje i naplaćivanje JKP
- Program 1.9. Izgradnja vodovodnog sistema na Risovcu
 - Projekat 1. 9.1. Izrada vodovodne mreže
 - Projekat 1.9.2. Izgradnja postrojenja za kondicioniranje
- Program 2.1. Izrada prostornog plana općine Jablanica
 - Projekat 2.1.1. Izrada prostorno-planske osnove
 - Projekat 2.1.2. Izrada prednacrt a i prijedloga plana
 - Mjera 2.1.1. Donošenje Odluke OV-a o usvajanju PP
- Program 2.2. - Izrada i donošenje novih regulacionih planova u užem ubanom području i poslovnih zona
 - Projekat 2.2.1. Regulacioni plan Centar 1, Centar 2 i Bokulja-Jarišta
 - Projekat 2.2.2. Usaglašavanje postojećih regulacionih planova sa UP
 - Mjera 2.2.1. Donošenje potrebnih Odluka OV-a
 - Projekat 2.3.1. Izrada i donošenje regulacionih planova poslovnih zona (Petlja koridor Vc i Gornja Jarišta-Bokulja)
- Program 2.3. Izrada i donošenje urbanističkih planova sekundarnih centara
 - Projekat 2.3.1. Urbanistički plan Ostrožac
 - Projekat 2.3.2. Urbanistički plan Glogošnica
 - Mjera 2.4.1. Donošenje potrebnih Odluka OV-a
- Program 3.1. Implementacija Općinskog Plana upravljanja otpadom
 - Projekat 3.1.1 Cjelo područje općine pokriti organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada i izgradnja „zelenih otoka“
 - Projekat 3.1.2 Sanacija divljih deponija na području općine
 - Projekat 3.1.3. Propisno odlaganje prikupljenog otpada, reciklaža i trgovanje otpadom
 - Mjera 3.1.1. Donošenje Odluke o uspostavljanju sistema naplaćivanja

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Program 4.1. Povećanje Energetske efikasnosti za 30%

Projekat 4.1.1. Izrada Studije toplifikacije gradskog područja

Projekat 4.1.2. Utopljanje javnih objekata- škole, dom zdravlja,...

Projekat 4.1.3. Zamjena rasvjetnih tijela na mreži javne rasvjete –uže urbano područje i proširenje mreže

Program 4.2. Unapređenje stanja javnog zdravlja

Projekat 4.2.1. Instaliranje mjerne stanice za praćenje parametara stanja zraka

Projekat 4.2.2. Izrada studije uticaja hidroakumulacija na stanje zdravlja

Projekat 4.2.3. Uređenje plaža na području Jablaničkog jezera-Crnaje i Žuglići (hostel), starom koritu Neretve – Genina i Šanica

Projekat 4.2.4. Uređenje gradskog parka

Projekat 4.2.5. „Rekonstrukcija“ postojećih i uspostava novih drvoreda

Program 4.3. - Zaštita tla

Projekat 4.3.1. Deminiranje područja

Projekat 4.3.2. Sanacija klizišta

Projekat 4.3.3. Podizanje javne svijesti građana o energetskej efikasnosti, neophodnosti selektiranja otpada, prirodnom i kulturno-historijskom nasljeđu, poljoprivrednika o pravilnoj obradi zemlje i o značaju šuma.

Nekoliko naprijed navedenih programa ima i predviđene mjere čijom realizacijom će biti upotpunjena realizacija samog programa, a tako i operativnog cilja koji se želi postići programom.

Mjere su predviđene kao kontinuirana aktivnosti za koje nisu potrebna posebna finansijska sredstva.

Inicijative međuopćinske saradnje

- Projekat izgradnje regionalne deponije

V. 3.4. Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima

Sektorski cilj	Procjena očekivanih ishoda sa indikatorima
OC 1. Do kraja 2018. godine rekonstruisana 6,3 km lokalnih saobraćajnica, 90% općine pokriveno izgrađenim sistem vodosnabdijevanja, te unaprijeđena kanalizaciona infrastruktura sa izgrađenim uređajima za prečišćavanje za 80% stanovništva Općine.	<ul style="list-style-type: none"> - dužina rekonstruisanih saobraćajnica (km) - % i broj stanovnika općine obuhvaćeno sistemom vodosnabdijevanja (90%) - dužina i kvaliteta izgrađene i rekonstruisane kanalizacione mreže - Procenta stanovništva čije se otpadne vode prečišćavaju
OC 2. Do kraja 2018. godine urađena sva prostorna planska dokumentacija	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojen prostorni plan općine Jablanica - Broj urbanističkih i regulacionih planova (2+5) - 80% riješenost zahtjeva za legalizaciju objekata

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

<p>OC 3. Do kraja 2018. godine 95% stanovništva obuhvaćeno organizovanim prikupljanjem otpadom, 50% obuhvaćeno selektiranim prikupljanjem i završeni radovi na rekonstrukciji gradske deponije.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - % stanovnika općine obuhvaćeno organizovanim prikupljanjem otpada (95%) - % stanovnika općine obuhvaćeno selektiranim prikupljanjem (50%) - % završenih radova rekonstrukcije gradska deponija u obimu u odnosu na potrebne radova (40%) - broj saniranih divljih deponija - broj izgrađenih zelenih otoka
<p>OC 4. Do kraja 2018. godine, unaprijeđen nivo javnog zdravlja, energetske efikasnosti, svijesti o zaštiti vode, tla i vazduha, te jačati kapacitete službi za zaštitu od nepogoda</p>	<ul style="list-style-type: none"> - instalirana mjerna stanica i uspostavljen katastar zagađivača - 10 objekata u kojima su provedene mjere energetske efikasnosti - smanjenje budžetskih izdvajanja za javnu rasvjetu za 20% - 3 edukativne radionice godišnje namjenjene građanima

VI. Operativni dio

VI. 1. Plan implementacije

VI. 1.1. Orijentacioni pregled prioritetnih projekata i mjera za period od 3

Plan implementacije 2014 - 2016.									
Sektor 1: Ekonomski razvoj									
Projekti/mjere	Program	Veza sa strateškim i sektorskim ciljevima	Orijentacijski period realizacije (dinamika implementacije)			Nositelji implementacije	Ciljne grupe (korisnici)		
			2014.	2015.	2016.				
Projekat 1.1.1. Izgradnja Centra za obradu kamena	Program 1.1	SC 1 / OC 1		X	X	Općina Jablanica	Učenici srednje škole, srednja škola, UPJ, privrednici		
Projekat 1.1.2. Sufinansiranje zajedničkog nastupa na sajmovima	Program 1.1	SC 1 / OC 1	X	X	X	Općina Jablanica	UPJ, privrednici		
Projekat 1.1.3. Poduzetnički inkubator	Program 1.1	SC 1 / OC 1	X	X	X	UPJ	Privrednici početnici		
Projekat 1.1.4. Sufinansiranje uvođenja ISO sistema kvaliteta	Program 1.1	SC 1 / OC 1	X	X	X	Općina Jablanica	UPJ, privrednici		
Projekat 1.2.1. Razvoj Start – up i mladih preduzeća	Program 1.2	SC 1 / OC 1	X	X	X	Općina Jablanica	Nezaposlena lica		
Projekat 1.2.2. Kreditiranje preduzetnika i subvencioniranje kamate	Program 1.2	SC 1 / OC 1	X	X	X	Općina Jablanica, Vakufska banka	UPJ, privrednici, poljoprivrednici		

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 1.2.3. Poticanje industrijske proizvodnje (prerada i obrada kamena i sl)	Program 1.2	SC 1 / OC 1	X	X	X	Općina Jablanica	UPJ, privrednici proizvođači
Projekat 1.2.4. Poticanje obrta	Program 1.2	SC 1 / OC 1	X	X	X	Općina Jablanica	UPJ, privrednici obrtnici
Projekat 1.2.5. Poticanje trgovine, turizma i ugostiteljstva	Program 1.2	SC 1 / OC 1	X	X	X	Općina Jablanica	UPJ, privrednici trgovci, ugostitelji, turistički radnici
Projekat 1.3.1. Projekat izgradnje mini HE na rijeci Doljanci	Program 1.3	SC 1 / OC 1		X		Općina Jablanica	UPJ, investitori
Projekat 1.3.2. Obnovljivi izvori energije-izrada studije	Program 1.3	SC 1 / OC 1			X	Općina Jablanica	UPJ, investitori
Projekat 1.3.3. Projekat izgradnje tvornice vode na izvoru Komadinovo vrelo	Program 1.3	SC 1 / OC 1		X		Općina Jablanica	UPJ, investitori
Projekat 1.3.4. Podrška općine projektu eksploatacije i prerade gipsa	Program 1.3	SC 1 / OC 1			X	Općina Jablanica	UPJ, investitori
Projekat 1.3.5. Podrška općine projektu eksploatacije i prerade željezne rude	Program 1.3	SC 1 / OC 1			X	Općina Jablanica	UPJ, investitori
Projekat 1.3.6. Mineralna vuna-kamena vuna kao izolacioni materijal u građevinarstvu	Program 1.3	SC 1 / OC 1			X	Općina Jablanica	UPJ, investitori
Projekat 2.1.1. Izraditi i usvojiti plan razvoja i program poticaja organske proizvodnje	Program 2.1	SC 1 / OC 2	X	X	X	Općina Jablanica, SPU	Poljoprivrednici, organski proizvođači
Projekat 2.1.2. Subvencioniranje određivanja strukture tla i određivanje pogodnih kultura za uzgoj na različitim mikrolokalitetima	Program 2.1	SC 1 / OC 2	X	X	X	SPU	Poljoprivrednici
Projekat 2.1.3. Podržati tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju	Program 2.1	SC 1 / OC 2	X	X	X	Općina Jablanica, SPU	Poljoprivrednici
Projekat 2.1.4. Subvencioniranje sadnje	Program 2.1	SC 1 / OC 2	X	X	X	SPU	Poljoprivrednici

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

bobičastog voća i njena prerada												Zainteresovani sakupljači ljekobilja
Projekat 2.1.5. Poticanje sakupljača i uzgajivača ljekovitoga bilja	Program 2.1	SC 1 / OC 2	X	X								SPU
Projekat 2.1.6. Izrada tipskih projekata za uzgoj određenih poljoprivrednih kultura i farmi	Program 2.1	SC 1 / OC 2	X									Općina Jablanica
Projekat 2.1.7. Podrška općine uzgoju kurbana	Program 2.1	SC 1 / OC 2		X							X	Općina Jablanica
Projekat 2.2.1. Sufinansiranje uvođenja ISO sistema kvaliteta	Program 2.2	SC 1 / OC 2	X	X							X	SPU
Projekat 2.2.2. Sufinansiranje uvođenja HACCP i HALAL standarda	Program 2.2	SC 1 / OC 2	X	X							X	SPU
Projekat 2.2.3. Sufinansiranje uvođenja certifikacije organske proizvodnje	Program 2.2	SC 1 / OC 2	X	X							X	SPU
Projekat 2.3.1. Očuvanje domaćih sorti voća i povrća	Program 2.3	SC 1 / OC 2									X	SPU
Projekat 2.3.2. Podržati očuvanje biodiverziteta	Program 2.3	SC 1 / OC 2									X	SPU
Projekat 2.3.3. Zaštititi i poticati jabličke autohtone sorte vinove loze	Program 2.3	SC 1 / OC 2									X	SPU
Projekat 3.1.1. Urediti prostorno plansku dokumentaciju i definirati istražni prostor i eksploataciona polja	Program 3.1	SC 2 / OC 3							X			Općina Jablanica
Projekat 3.1.2. Ekološki isplativa eksploatacija kamena u slojevitim uslovima	Program 3.1	SC 2 / OC 3							X			Općina Jablanica
Projekat 3.1.3. Obezbeđenje zemljišta za izgradnju poslovnih zona	Program 3.1	SC 2 / OC 3									X	Općina Jablanica
Projekat 3.1.4. Finansiranje izgradnje poslovnih zona	Program 3.1	SC 2 / OC 3									X	Općina Jablanica

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat	Program	SC 2 / OC 3	SC 2 / OC 3	SC 3 / OC 4	SC 3 / OC 4	Općina Jablanica	Općina Jablanica	Poljoprivredni
Projekat 3.2.1. Izgradnja zelene pijace	Program 3.2		X			Općina Jablanica	Općina Jablanica	Poljoprivredni
Projekat 3.2.2. Izraditi i usvojiti plan navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta i izgradnja sistema	Program 3.2		X			Općina Jablanica	Općina Jablanica	Poljoprivredni
Projekat 4.1.1. Mapiranje turističkih potencijala i promocija općine kao turističke destinacije	Program 4.1		X			Općina Jablanica	Općina Jablanica	Turistički radnici, ugostitelji
Projekat 4.1.2. Sanacija i osposobljavanje stare pruge prema Prenju	Program 4.1					Općina Jablanica	Općina Jablanica	Turistički radnici Turisti
Projekat 4.1.3. Unapređenje znanja i vještina ljudskih resursa u oblasti turizma	Program 4.1		X			Općina Jablanica	Općina Jablanica	Zaineresovana lica, turistički radnici
Projekat 4.1.4. Osnivanje turističke zajednice	Program 4.1					Općina Jablanica	Općina Jablanica	Turisti
Sektor 2: Društveni razvoj								
Projekat 1.1.1. Revitalizacija Srednje škole u Jablanici	Program 1.1					SC 1-SC 2/OC 1	X	Učenici i profesori, sportska udruženja
Projekat 1.1.2. Nabavka nastavnih učila, rekonstrukcija grijanja i dvorišta u Osnovnoj školi	Program 1.1		X			SC 2 / OC 1	X	Učenici i profesori, roditelji
Projekat 1.1.3. Ostvarivanje boljih i sigurnijih uslova boravka djece u J.U. Pčelica Jablanica	Program 1.1					SC 2 / OC 1	X	Djeca, roditelji
Projekat 1.1.4. Mala škola klavira	Program 1.1					SC 2-SC 4 / OC 1	X	Djeca i mladi
Projekat 1.1.5. Stipendiranje đaka i studenata	Program 1.1		X			SC 1-SC 4 / OC 1	X	Đaci i studenti

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 1.1.6 Obezbjedivanje uslova za vannastavne aktivnosti kroz nabavku ozvučenja i muzičkih instrumenata, nabavku didaktičke opreme, uređenje kabineta za hemiju i biologiju i nabavka literature	Program 1.1	SC 1-SC 4 / OC 1							Općina Jablanica	Đaci
Projekat 2.1.1. Nabavka adekvatne vanjske scenske pozornice (krovná konstrukcija, rasvjeta, razglasna oprema)	Program 2.1	SC 4 / OC 2	X				X		Općina Jablanica	Građani, OCD-a, srednja i osnovna škola Općina Jablanica drugi
Projekat 2.1.2. Rekonstrukcija zgrade i izgradnja amfiteatra u ulici Branilaca grada za potrebe kulturnih aktivnosti	Program 2.1	SC 3-SC 4 / OC 2		X					Općina Jablanica	Građani, OCD-a
Projekat 2.1.3. Izgradnja omladinskog hostela	Program 2.1	SC 2-SC 3-SC 4 / OC 2		X			X		OK „Pod istim suncem“	Mladi i djeca iz BiH
Projekat 2.1.4. Završetak radova na gradskoj dvorani	Program 2.1	SC 2-SC 4 / OC 2		X	X				Općina Jablanica	Sportisti klubovi, poslovna zajednica, građani
Projekat 2.1.5. Formiranje sportsko-edukativnog turističkog karting centra	Program 2.1	SC 2-SC 4 / OC 2							Amk Sunce Jablanica	Građani
Projekat 2.1.6. Izrada projektné dokumentacije za sanaciju i zaštitu kamenog mosta u Glogošnici, najstarija željeznička stanica u Prenju	Program 2.1	SC 2-SC 4 / OC 2				X			Općina Jablanica	Turisti, građani
Projekat 2.1.7. Planiranje, izgradnja i rekonstrukcija društvenih prostorija za rad MZ-a i društvene aktivnosti, sportskih i dječijih igrališta na području općine Jablanica	Program 2.1	SC 2-SC 4 / OC 2			X				Općina Jablanica	Građani
Projekat 2.1.8. Obnova vodenica na području općine Jablanica	Program 2.1	SC 2-SC 4 / OC 2							Općina Jablanica	Turisti, građani
Projekat 2.2.1. Obnova porušenog istorijskog mosta preko rijeke Neretve	Program 2.2	SC 2-SC 3-SC 4 / OC 2		X					JU Muzej „Bitka za ranjenike na	Turisti, građani

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

automobila										zaposlenici
Projekat 2.4.5. Obezbeđenje uslovnih poslovnih prostorija sa neophodnom opremom za rad Pčelarskog društva "Bagrem"	Program 2.4	SC 2- SC 4 / OC 2								Pčelari
Projekat 2.4.6. Veslački maraton „Ismet Kovačević-Gagula“	Program 2.4	SC 3 –SC 4 / OC 2	X	X	X	X	X	X	X	Mještani okolnih sela, građani, turisti
Projekat 3.1.1. Obuka žena liderica	Program 3.1	SC 2 / OC 3								Žene
Projekat 3.1.2. Razvijene MZ	Program 3.1	SC 2 / OC 3								Savjeti MZ-a
Projekat 3.1.3. Razvoj i unapređenje pčelarstva	Program 3.1	SC 2 / OC 3								Pčelari, zainteresovani građani
Projekat 3.1.4. Tradicionalna izrada ručnih radova	Program 3.1	SC 2 / OC 3								Zanatlije, turisti
Projekat 3.1.5. Obilježavanje istorijskih datuma NOB-e i godišnjice Bitke na Neretvi	Program 3.1	SC 3 –SC 4/OC 3	X	X	X	X	X	X	X	Turisti, OCD
Projekat 4.1.1. Podrška JU Centar za socijalni rad rizičnim kategorijama društva	Program 4.1	SC 2-SC 4 / OC 4								Djeca i omladina u rizičnim grupama, porodice sa poremećenim odnosima, žrtve nasilja itd
Projekat 4.1.2. "Dnevni centar za djecu" Jablanica	Program 4.1	SC 2-SC 4 / OC 4	X	X	X	X	X	X	X	Djeca iz problematičnih porodica
Projekat 4.2.1. Nabavka novog RTG aparata	Program 4.2	SC 2 / OC 4							X	Pacijenti Doma zdravlja

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 4.2.2. Formiranje odjela za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, nabavka opreme i edukacija osoblja	Program 4.2	SC 2 / OC 4						JU Dom zdravlja Jablanica	Pacijenti Doma zdravlja
Projekat 4.2.3. Podrška pružanju specijalističkih usluga u Domu zdravlja Jablanica	Program 4.2	SC 2-SC 4 / OC 4	X	X	X	X	X	JU Dom zdravlja Jablanica	Pacijenti Doma zdravlja
Projekat 4.2.4. Podrška paraplegičarima	Program 4.2	SC 2-SC 4 / OC 4	X	X	X	X	X	Općina Jablanica	Populacija paraplegičara
Projekat 4.2.5. Podrška porodicama za novorođenčad	Program 4.2	SC 2-SC 4 / OC 4	X	X	X	X	X	Općina Jablanica	Mladi bračni parovi
Projekat 4.2.6. Program edukacije kadra za rad na UZ aparatu (škola ultrazvuka), spirometru i trening osoblja u hitnoj medicinskoj pomoći	Program 4.2	SC 2-SC 4 / OC 4						JU Dom zdravlja Jablanica	Zaposlenici ustanove
Projekat 4.3.1. Povećanje smještajnih kapaciteta u JU „Dom za stara i iznemogla lica“ Jablanica	Program 4.3	SC 2- SC 4 / OC 4	X				X	Općina Jablanica	Stare i iznemogle osobe koji trebaju usluge doma
Projekat 4.3.2. Nabavka opreme u JU Dom za stara i iznemogla lica	Program 4.3	SC 2- SC 4 / OC 4		X			X	JU „Dom za stara i iznemogla lica“ Jablanica	Korisnici usluga Doma staraca
Projekat 4.4.1. Izgradnja Vatrogasnog doma	Program 4.4	SC 2 / OC 4					X	Općina Jablanica	Vatrogasci, građani
Projekat 4.4.2. Nabavka vatrogasne autocisterne	Program 4.4	SC 2 / OC 4	X				X	Općina Jablanica	Vatrogasci, građani
Projekat 4.4.3. Rekonstrukcija hidrantske mreže	Program 4.4	SC 2 / OC 4						Općina Jablanica	Građani
Projekat 4.5.1. Video nadzor (MUP)	Program 4.5	SC 2-SC 4 / OC 4	X					MUP	Građani
Projekat 4.5.2. Rekonstrukcija otvora i mokrih čvorova MUP-a	Program 4.5	SC 2 / OC 4		X			X	MUP	Uspostlenici, građani
Projekat 4.5.3. Zgrada socijalnog stanovanja	Program 4.5	SC 2-SC 3 / OC 4	X					Hilswerk Austrija	Socijalno najugroženije

Sektor 3: Okoliš										
										porodice
Projekat 4.5.4. Stambeno zbrinjavanje mladih	Program 4.5	SC 2- SC 4 / OC 4	X	X	X	X	X	X	X	Mladi bračni parovi (do 35 godina)
Projekat 4.5.5. Podrška stambenom zbrinjavanju povratnika	Program 4.5	SC 2-SC 4 / OC 4	X	X	X	X	X	X	X	Povratnici
Projekat 4.5.6. Podrška stambenom zbrinjavanju boračkih populacija	Program 4.5	SC 2-SC 4 / OC 4	X	X	X	X	X	X	X	Boračke populacije
Projekat 4.5.7. Azil za pse	Program 4.5	SC 2- SC 4 / OC 4	X	X	X	X	X	X	X	Građani, napušteni psi
Projekt 1.1.1. Izgradnja saobraćajnice Ulice ZAVNOBIH-a	Program 1. 1	SC 2 / OC 1					X	X	X	Stanovnici naselja Gornja Kolonija i potencijalni investitori
Projekt 1.1.2. Izgradnja saobraćajnice do harema Jasen	Program 1. 1	SC 2 / OC 1			X		X	X	X	Građani, posjetioci mezarju
Projekt 1.1.3. Izgradnja saobraćajnice – spoj ulica Proleterskih brigada i Sulje Čilica	Program 1. 1	SC 2 / OC 1			X		X	X	X	Stanovnici Gornje Kolonije
Projekt 1.1.4. Nastavak izgradnje saobraćajnice kroz ind.zonu Šljunkara	Program 1. 1	SC 2 / OC 1			X		X	X	X	Poslovni subjekti, investitori
Projekat 1.2.1. Omladinsko šetalište	Program 1. 2	SC 2 / OC 1					X	X	X	Građani, prolaznici, turisti
Projekat 1.2.2. Branilaca grada	Program 1. 2	SC 2 / OC 1					X	X	X	Građani, prolaznici, turisti
Projekat 1.2.3. Doljanka A,B,C	Program 1. 2	SC 2 / OC 1						X	X	Građani

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Jarišta-Bokuljja)									investitori
Projekat 2.3.1.Urbanistički plan Ostrožac	Program 2.4	SC 1 - SC 2 - SC 3 - SC 4/ OC 2							Stanovnici naselja Ostrožac, vlasnici vikend i privredni subjekti
Projekat 2.3.2. Urbanistički plan Glogošnica	Program 2.4	SC 3 / OC 2							Stanovnici naselja Glogošnica
Projekat 3.1.1. Cijelo područje općine pokriti organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada i izgradnja „zelenih otoka“	Program 3.1	SC 2 / OC 3	X						Svi građani i pravni subjekti
Projekat 3.1.2. Sanacija divijih deponija na području općine	Program 3.1	SC 2 / OC 3	X	X					Građani
Projekat 3.1.3. Propisno odlaganje prikupljenog otpada, reciklaža i trgovanje otpadom	Program 3.1	SC 2 / OC 3	X	X					Građani
Projekat 3.1.4. Propisno odlaganje prikupljenog otpada, reciklaža i trgovanje otpadom	Program 3.1	SC 3 / OC 3	X	X					Građani
Mjera 3.1.1.Predvidjeti budžetsku stavku –subvencije za otkup „zanimljivog“ otpada	Program 3.1	SC 3 / OC 3		X					Građani, JKP
Projekat 4.1.1.Izrada Studije toplifikacije gradskog područja	Program 4.1	SC 2 – SC 4/ OC 2							Stanovnici gradskog područja
Projekat 4.1.2. Utopljanje javnih objekata- škole, dom zdravlja...	Program 4.1	SC 3 – SC 4/ OC 24		X					Korisnici Javnih objekata
Projekat 4.1.3.Zamjena rasvjetnih tijela na mreži javne rasvjete –uže urbano područje i proširenje mreže	Program 4.1	SC 3 – SC 4/ OC 2	X	X					Općina Jablanica
Projekat 4.2.1.Instaliranje mjerne stanice za praćenje parametara stanja zraka	Program 4.2	SC 3 – SC 4/ OC 2							Građani

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 4.2.2. Izrada studije uticaja hidroakumulacija na stanje zdravlja	Program 4.2	SC 3 – SC 4 / OC 2						Općina Jablanica	Građani
Projekat 4.2.3. Uređenje plaža na području Jablaničkog jezera-Crnaje i Žugljići (hostel), plaža u starom koritu Neretve-Genina i plažu Šanica.	Program 4.2.	SC 3 – SC 4 / OC 2			X	X	X	Općina Jablanica	Svi korisnici plaža
Projekat 4.2.4. Uređenje gradskog parka	Program 4.2	SC 3 – SC 4 / OC 2			X	X	X	Općina Jablanica	Građani
Projekat 4.2.5. „Rekonstrukcija“ postojećih i uspostava novih drvoreda	Program 4.2	SC 3 – SC 4 / OC 2			X	X	X	Općina Jablanica	Stanovnici grada
Projekat 4.3.1. Deminiranje područja	Program 4.4	SC 4 / OC 4			X	X	X	Općina Jablanica	Građani
Projekat 4.3.2. Sanacija klizišta	Program 4.4	SC 4 / OC 4			X	X	X	Općina Jablanica	Građani ugroženi klizištima
Projekat 4.3.3. Podizanje javne svijesti građana o energetskej efikasnosti, neophodnosti selektiranja otpada, poljoprivrednika o pravilnoj obradi zemlje, prirodnom i kulturno-historijskom naslijeđu i značaju šuma	Program 4.4	SC 1 - SC 2 - SC 3 – SC 4 / OC 2	X					Općina Jablanica	Svi građani i pravni subjekti

VI.1.2. Indikativni plan finansiranja strateških projekata i mjera za naredne 3 godine

Veza sa strateškim ciljem/ciljevima	Projekat / mjera	Indikatori	Ukupni orient. izdaci	Finansiranje iz općinskog budžeta				Finansiranje iz ostalih izvora							Nositelji implementacije	Veza sa budžetom (vrsta rashoda u općinskom budžetu)	Opštinsko odjeljenje odgovorno za implementaciju			
				god. I	god. II	god. III	ukupno (I+II+III)	Kredit	Entitet Kanton	Drža-va	Javna pod.	Privat. izvori	IPA	Dona-tori				Ost.		
SC 1	Projekat 1.1.1. Izgradnja Centra za obradu kamena	-broj firmi koje su dobile uslugu od Centra -broj učenika koja imaju praktični nastavu u centru -broj izdatih promotivnih materijala	500.000		50.000	50.000	100.000								400.000			Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
SC 1	Projekat 1.1.2. Sufinansiranje zajedničkog nastupa na sajmovima	-broj sajмова na kojima učestvuju firme iz Jablanice -broj firmi čije je učešće na sajmovi subvencionirano -broj ugovora koji su sklopile firme na sajmovima	100.000	5.000	5.000	5.000	15.000								75.000			Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu

SC 1	Projekat 1.1.3. Poduzetnički inkubator	-broj usluga pruženih poduzetnicima unutar inkubatora -broj izdanja i broj distribuiranih publikacija	54.000	6.000	6.000	6.000	18.000	24.000				UPJ	Tekući transferi	Odjeljenje za LER i Služba opću upravu
SC 1	Projekat 1.1.4. Sufinansiranje uvođenja ISO sistema kvaliteta	-broj subvencioniranih preduzeća koja su dobila certifikat	75.000	5.000	5.000	15.000	50.000					Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
SC 1	Projekat 1.2.1. Razvoj Start – up i mladih preduzeća	-broj start-up preduzeća koja su dobila neki oblik podrške -broj seminara kako započeti biznis -broj finansiranih projekata	50.000	10.000	10.000	30.000						Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba opću upravu
SC 1	Projekat 1.2.2. Kreditiranje preduzetnika i subvencioniranje kamate	-broj poduzetnika korisnika subvencija	1.050.000	110.000	110.000	330.000				500.000		Općina Jablanica, Vakufska banka	Izdaci	Odjeljenje za LER
SC 1	Projekat 1.2.3. Poticanje industrijske proizvodnje (prerada i obrada kamena i sl)	-broj preduzeća koja su primila poticaje -povećanje obima proizvodnje	300.000	60.000	60.000	180.000						Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba opću upravu
SC 1	Projekat 1.2.4. Poticanje obrta	-broj obrtnika koji su primili poticaje	150.000	30.000	30.000	90.000						Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu

SC 1	Projekat 1.2.5. Poticanje trgovine, turizma i ugostiteljstva	-broj trgovačkih, ugostiteljskih firmi koje su primile podsticaje -% povećanja obima trgovine, ugostiteljskih usluga	50.000	10.000	10.000	10.000	30.000	10.000	30.000	Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
SC 1	Projekat 1.3.1. Projekat izgradnje mini HE na rijeci Doljanci	-izrađen promotivni material koji će biti korišten za dodjelu koncesija	5.000		5.000		5.000		5.000	Općina Jablanica	Izdaci	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
SC 1	Projekat 1.3.2 Obnovljivi izvori energije-izrada studije	-izrađena studija	30.000				30.000		30.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
SC 1	Projekat 1.3.3. Projekat izgradnje tvornice vode na izvorištu Komadinovo vrelo	-izrađen promotivni material koji će biti korišten za dodjelu koncesija	10.000		10.000		10.000		10.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi i izdaci	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
SC 1	Projekat 1.3.4. Podrška općine projektu eksploatacije i prerade gipsa	-izrađen promotivni material koji će biti korišten za dodjelu koncesija	10.000				10.000		10.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi i izdaci	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
SC 1	Projekat 1.3.5. Podrška općine projektu eksploatacije i prerade željezne rude	-izrađen promotivni material koji će biti korišten za dodjelu koncesija	10.000				10.000		10.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi i izdaci	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje

SC 1	Projekat 1.3.6. Mineralna vuna-kamena vuna kao izolacioni materijal u građevinarstvu	-izrađen promotivni material	10.000	10.000	10.000									Općina Jablanica	Kapitalni transferi i izdaci	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu, Služba za urbaniza i građenje
SC 1	Projekat 2.1.1. Izraditi i usvojiti plan razvoja i program poticaja organske proizvodnje	-usvojen plan razvoja organske proizvodnje	50.000	10.000	10.000	30.000								Općina Jablanica, SPU	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
SC 1	Projekat 2.1.2. Subvencioniranje određivanja strukture tla i određivanje pogodnih kultura za uzgoj na različitim mikrolokalitetima	- broj uzetih uzoraka -broj poljoprivrednih proizvođača koji su primili podršku u uzorkovanju	22.000	4.000	2.800	9.600	6.000							SPU	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
SC 1	Projekat 2.1.3. Podržati tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju	-broj poljoprivrednih proizvođača koji su primili neki oblik podrške	275.000	55.000	55.000	55.000								Općina Jablanica, SPU	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
SC 1	Projekat 2.1.4. Subvencioniranje sadnje bobičastog voća i njena prerada	-broj zasađenih sadnica -broj amaterskih voćnjaka	120.000	20.000	20.000	40.000	40.000							SPU	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
SC 1	Projekat 2.1.5. Poticanje sakupljača i uzgajivača ljekovitoga bilja	-Broj zainteresiranih proizvođača -Broj parcela -Količina sakupljenog ljekobilja.	15.000	5.000	5.000	10.000	5.000							SPU	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

SC 2	Projekat 3.1.4. Finansiranje izgradnje poslovnih zona	-broj infrastrukturno opremljenih parcela	2.500.000	2.000	2.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000	500.000									Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
SC 2	Projekat 3.2.1. Izgradnja zelene pijace	-površina zelene pijace -brojprodajnih mjesta	100.000	30.000		30.000		30.000									70.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
SC 2	Projekat 3.2.2. Izraditi i usvojiti plan navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta i izgradnja sistema	-usvojen plan -izgrađena dužina -cijevovoda	300.000	48.000	48.000	48.000	48.000	144.000		60.000								Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
SC 3	Projekat 4.1.1. Mapiranje turističkih potencijala i promocija općine kao turističke destinacije	-usvojena studijaturističkih potencijala	10.000	3000		3.500	6.500											Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
SC 3	Projekat 4.1.2. Sanacija i osposobljavanje stare pruge prema Prenju	-% obnovljenost pruge	1.000.000													800.000		Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Odjeljenje za LER, Služba za prostorno uređenje i građenje i Služba za opću upravu
SC 3	Projekat 4.1.3. Unapređenje znanja i vještina ljudskih resursa u oblasti turizma	-broj edukacija -broj učesnika	10.000	2.000	2.000	2.000	6.000											Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu

SC 2	Projekt 1.1.3. Ostvarivanje boljih i sigurnijih uslova boravka djece u J.U. Pčelica Jablanica	- broj djece - povecan stepen zadovoljstva korisnika usluga	29.000	14.250	14.200	28.450	500	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
SC 2	Projekt 1.1.4. Mala škola klavira	- broj edukovane djece i mladih - povecan broj kulturnih manifestacija	10.500				4.200	Centar „Fortis“ Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 1 SC 4	Projekt 1.1.5. Stipendiranje đaka i studenata	- broj odličnih učenika, - broj studenata, - broj učenika iz romske populacije	1.725.000	345.000	345.000	1.035.000		Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 2 SC 3 SC 4	Projekt 1.1.6. Obezbjedivanje uslova za vannastavne aktivnosti kroz nabavku ozvučenja i muzičkih instrumenata, nabavku didaktičke opreme, uređenje kabineta za hemiju i biologiju i nabavka literature	- broj učenika uključen u vannastavne aktivnosti - količina nabavljene opreme, - broj održanih manifestacija	45.000				16.000	Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 2 SC 3 SC 4	Projekt 2.1.1. Nabavka adekvatne vanjske scenske pozornice (krovna konstrukcija, rasvjeta, razglasna oprema)	- broj kulturnih manifestacija	60.000			18.000	24.000	Općina Jablanica	Kapitalni izdaci	Služba za opću upravu i Odjeljenje za LER

SC 2	Projekat 2.2.2. Revitalizacija zgrade i platoa Muzeja „Bitka za ranjenike na Neretvi“ Jablanica	- broj održanih manifestacija - broj posjetilaca	400.000	20.000	25.500	29.500	75.000	292.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
SC 3	Projekat 2.2.3. Opremanje i uređenje prostora za biblioteku, suveniricu i etnografsku izložbu Muzeja „Bitka za ranjenike na Neretvi“ Jablanica	-raznovrstnost i broj izrađenih suvenera -količina prodatih proizvoda	94.000	10.520	12.040	22.560	56.400	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za opću upravu	
SC 2	Projekat 2.3.1. Izdavanje fotomonografije "90 godina fudbala u Jablanici"	-izrađena monografija	12.000					5.000	Odbor za kulturu	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 3	Projekat 2.3.2. Prikupljanje, evidentiranje, digitalizacija i arhiviranje dokumentacije materijalnog i nematerijalnog kulturnog naslijeđa na području općine Jablanica	-količina prikupljenog, materijala -kvalitet i količine arhivske građe	6.000		3.000	3.000	6.000		Odbor za kulturu	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 4	Projekat 2.3.3. Valorizacija kulturno-historijskog spomenika stara kasarna u Jablanici	-osigurana prepostavka za poduzimanje aktivnosti u skladu sa valorizacijom - broja kulturno- hist. spomenika	8.000						Odbor za kulturu	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu

Služba za opću upravu	Služba za opću upravu	Služba za opću upravu	Služba za opću upravu	Služba za opću upravu	Služba za opću upravu
Služba za opću upravu	Služba za opću upravu	Služba za opću upravu	Služba za opću upravu	Služba za opću upravu	Služba za opću upravu
Tekući transferi, subvencije	Kapitalni transferi	Kapitalni transferi i izdaci	Kapitalni transferi	Tekući transferi, subvencije	Tekući transferi, subvencije
RTV Jablanica	Općina Jablanica	Općina Jablanica	Općina Jablanica	Općina Jablanica	Općina Jablanica
	300.000			8.000	
30.000	330.000	60.000			25.000
15.000	300.000	20.000			10.000
15.000	30.000	40.000			10.000
					5.000
65.000	1.000.000	60.000	30.000	16.000	45.000
-broj nabavljenih uređaja i opreme -kvalitet programa -nivo glrdanosti i slušanosti	-površina proširenog prostora -broj održanih događaja	-broj rješениh zahtjeva građana -Smanjenje troškova rada OV-a	- izvršeni građevinski radovi	-broj sastanaka u prostorijama -broj učlanjenih pčelara -vrsta i količina nabavljene oprema	-broj učesnika -stepen povećanja promocije općine -broj posjetilaca/turista
Projekat 2.4.1. Nabavka audio-video, računarske opreme i automobila za RTV Jablanica	Projekat 2.4.2. Prostorno proširenje za RTV Jablanica, Centar za socijalni rad, OKPIS i kongresni centar	Projekat 2.4.3. Unapređenje rada općinskih službi-sistem S-48 I informatizacija rada OV-a	Projekat 2.4.4. Revitalizacija JU Centar za socijalni rad Jablanica i nabavka automobila	Projekat 2.4.5. Obezbjedenje uslovnih poslovnih prostorija sa neophodnom opremom za rad Pčelarskog društva "Bagrem"	Projekat 2.4.6. Veslački maraton „Ismet Kovačević-Gagula“
SC 2	SC 2 SC 4	SC 2 SC 4			SC 3 SC 4

SC 2	Projekat 3.1.1. Obuka žena liderica	- broj osnaženih žena za vođenje vlastitog biznisa - broj pokrenutih biznisa od strane korisnica	4.000	5.000	5.000	5.000	1.000	1.000	2.000	2.000	UŽ „Most“ Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 2	Projekat 3.1.2. Razvijene MZ	- stepen efikasnosti i efektivnosti savjeta MZ - stepen uključenosti građana u rad MZ - stepen uključenosti marginaliziranih grupa u rad MZ-a	56.500	9.125	9.125	24.500	2.000			20.000	OKPIS	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 2	Projekat 3.1.3. Razvoj i unapređenje pčelarstva	- broj pčelara - broj pčelinjih društava - stepen proizvodnje pčelinjih proizvoda	30.000							12.000	Pčelarsko društvo „Bagrem“ Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 2	Projekat 3.1.4. Tradicionalna izrada ručnih radova	- broj raznovrsnih proizvoda - količina izrađenih proizvoda - ostvaren promet	1.500								UŽ „Most“ Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 3 SC 4	Projekat 3.1.5. Obilježavanje istorijskih datuma NOB-e i godišnjice Bitke na Neretvi	- broj učesnika - stepen povećanja promocije općine - broj posjetilaca/turista	50.000	5.000	5.000	15.000	15.000	15.000			Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu

SC 2	Projekat 4.1.1. Podrška JU Centar za socijalni rad rizičnim kategorijama društva	- broj korisnika usluga - broj riješenih predmeta na zadovoljstvo korisnika	76.000	50.000	50.000	50.000	31.200	31.200	14.400	JU Centar za socijalni rad	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 2 SC 4	Projekat 4.1.2. "Dnevni centar za djecu" Jablanica	- broj posjetilaca - uspjeh u školskim i vanškolskim aktivnostima korisnika centra - zadovoljstvo lokalne zajednice	200.000	2.000	6.000	12.000	20.000		100.000	OKPIS / JU Centar za socijalni rad	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 2	Projekat 4.2.1. Nabavka novog RTG aparata	- broj izvršenih usluga - stepen zadovoljstva korisnika usluga	140.000		70.000	70.000	70.000	56.000	14.000	JU Dom zdravlja Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 2	Projekat 4.2.2. Formiranje odjela za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, nabavka opreme i edukacija osoblja	- broj korisnika usluga JU - period oporavka pacijenata - stepen efikasnosti i efektivnosti poslovanja	25.000						5.000	JU Dom zdravlja Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu
SC 2 SC 4	Projekat 4.2.3. Podrška pružanju specijalističkih usluga u Domu zdravlja Jablanica	- broj usluga JU - broj građana koji koriste usluge specijalista	250.000	50.000	50.000	50.000	150.000			Općina Jablanica	Tekući transferi, subvencije	Služba za opću upravu

SC 2	Projekt 1.1.1. Izgradnja saobraćajnice Ulice ZAVNOBIH-a	-dužina izgrađenih saobraćajnica (320m)	11.514.500	1.733.900	1.711.745	1.959.015	5.374.660	47.500						Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	3.696.300
SC 2	Projekt 1.1.2. Izgradnja saobraćajnice do harema Jasen	-dužina izgrađenih saobraćajnica (440m)	400.000	50.000	50.000	50.000	150.000							Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
SC 2	Projekt 1.1.3. Izgradnja saobraćajnice – spoj ulica Proleterskih brigada i Sulje Čilića	-dužina izgrađenih saobraćajnica (440m)	200.000	60.000	40.000	40.000	140.000							Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
SC 2	Projekt 1.1.4. Nastavak izgradnje saobraćajnice kroz ind.zonu Šjunktara	-dužina izgrađenih saobraćajnica (240m)	300.000	50.000	50.000	50.000	150.000			150.000				Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
SC 2	Projektat 1.2.1. Omladinsko šetalište	-dužina izgrađenih saobraćajnica (300m)	160.000		80.000	80.000	160.000							Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
UKUPNO ZA SEKTOR DRUŠTVENOG RAZVOJA:																	

SC 2	Projekat 1.3.5. Uređenje Trga Alije Izetbegovića	-površina uređenog prostora	300.000																		Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	100.000	100.000
SC 2	Projekat 1.4.1. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Lendava - Topalov greb - Dobrigošće	-dužina izgrađenih saobraćajnica (3700)	520.000	80.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	110.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	300.000	110.000
SC 2	Projekat 1.4.2. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Šanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (1300m)	220.000	30.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	60.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	150.000	70.000
SC 2	Projekat 1.4.3. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Ravna -Bijela - Tretište	-dužina izgrađenih saobraćajnica	520.000	30.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	230.000	70.000
SC 2	Projekat 1.4.4. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Lokve	Dužina izgrađenih saobraćajnica (1450m)	260.000	30.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	190.000	70.000
SC 2	Projekat 1.4.5. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta za Dobrinju	-dužina izgrađene saobraćajnica (1000 m)	160.000																		Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	160.000	

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

SC 2	Projekat 1.4.6. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Žarnik - Glogošnica	-dužina izgrađene saobraćajnice (2000 m)	260.000	118.500	90.000	90.000									Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	180.000
SC 2	Projekat 1.4.7. Rekonstrukcija pristupnih puteva u MZ	-dužina rekonstruisanih puteva	200.000	118.500	40.000	40.000									Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	198.500
SC 2	Projekat 1.5.1. Završetak i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda na "Šjunktari", Krug Granita i krug HE n/N Jablanica	-dobijena vodna dozvola -prečištač predat na upravljanje JKP	175.000											175.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
SC 2	Projekat 1.5.2. Izgradnja i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda lokalitet " Muzej stadion "	-dobijena vodna dozvola -prečištač predat na upravljanje JKP	190.000											190.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
SC 2	Projekat 1.5.3. Nastavak projekta razdvajanja fekalne i oborinske kanalizacije na području gdje su izgrađeni prečištači	-izgrađena projektna dokumentacija -izgrađen novi kolektor u dužini od (xy m)	240.000											240 000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
SC 2	Projekat 1.5.4. Završetak izgradnja kanalizacione mreže Baćina-Mirke- Čehari-Bukov Pod	-izgrađen novi kolektor u dužini od (xy m) i x septičkih jama	350.000											350.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	

SC 2	Projekat 1.7.3. Rekonstrukcija vodovodnog bazena	-rekonstruisan bazen	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000	40.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
SC 2	Projekat 1.8.1. Rekonstrukcija lokalnih vodovoda i uvezivanje u sistem gazdovanja (Gloškošnica – Dibek, Donje Paprasko i Šanica)	-dužina rekonstruisane vodovodne mreže	174.800	40.000	40.000	175.000	175.000	175.000	174.800	174.800	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
SC 2	Projekat 1.8.2. Rekonstrukcija lokalnih vodovoda (Gornje Paprasko, Košćan, Doljani, ...)	-dužina rekonstruisane vodovodne mreže	150.000	50.000	75.000	175.000	175.000	175.000	150.000	150.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
SC 2	Pojekat 1.9.1. Izrada vodovodne mreže na Risovcu	-dužina izgrađenog cjevovoda	50.000	50.000	50.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000	50.000	500.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
SC 2	Pojekat 1.9.2. Izgradnja postrojenja za kondicioniranje na lokalitetu Risovac	-dužina mreže -% izgrađenosti postrojenja	70.000	70.000	70.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000	70.000	500.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
SC 2	Projekat 2.1.1. Izrada prostorno-planske osnove	-usvojena Prostorno-planska osnova	70.000	70.000	70.000	70.000	70.000	70.000	70.000	70.000	Općina Jablanica	Kapitalni transferi	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER

VI. 2. Akcioni plan za projekte koji se implementiraju u 2014. godini

Akcioni plan za 2014. godinu						
Projekti / mjere	Veza sa programom*	Veza sa strateškim i sektorskim ciljevima	Osnovne informacije za praćenje		Nosioci implementacije	Vrijednost projekta
			Indikatori	Trajanje (od-do)		
Sektor 1: Ekonomski razvoj						
Projekat 1.1.2. Sufinansiranje zajedničkog nastupa na sajmovima	Program 1.1	SC 1 / OC 1	-broj sajмова na kojima učestvuju firme iz Jablanice, -broj firmi čije je učesće na sajmovi subvencionirano -broj ugovora koji su sklopile firme na sajmovima	I-XII	Općina Jablanica	5.000
Projekat 1.1.3. Poduzetnički inkubator	Program 1.1	SC 1 / OC 1	-broj usluga pruženih poduzetnicima unutar inkubatora -broj izdanaj i broj distribuiranih publikacija	I-XII	UPJ	6.000
Projekat 1.1.4. Sufinansiranje uvođenja ISO sistema kvaliteta	Program 1.1	SC 1 / OC 1	-broj subvencioniranih preduzeća koja su dobila certifikat	2014-2018	Općina Jablanica	5.000
Projekat 1.2.1. Razvoj Start – up i mladih preduzeća	Program 1.2	SC 1 / OC 1	-broj start-up preduzeća koja su dobila neki oblik podrške -broj seminara kako započeti biznis -broj finansiranih projekata	I-XII	Općina Jablanica	10.000

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 1.2.2. Kreditiranje preduzetnika i subvencioniranje e kamate	Program 1.2	SC 1 / OC 1	-broj poduzetnika korisnika subvencija	I-XII	Općina Jablanica, Vakufska banka	110.000
Projekat 1.2.3. Poticanje industrijske proizvodnje (prerada i obrada kamena i sl)	Program 1.2	SC 1 / OC 1	-broj preduzeća koja su primila poticaje -povećanje obima proizvodnje	I-XII	Općina Jablanica	60.000
Projekat 1.2.4. Poticanje obrta	Program 1.2	SC 1 / OC 1	-broj obrtnika koji su primili poticaje	I-XII	Općina Jablanica	30.000
Projekat 1.2.5. Poticanje trgovine, turizma i ugostiteljstva	Program 1.2	SC 1 / OC 1	-broj trgovačkih, ugostiteljskih firmi koje su primile poticaje -% povećanja obima trgovine, ugostiteljskih usluga	I-XII	Općina Jablanica	10.000
Projekat 2.1.1. Izraditi i usvojiti plan razvoja i program poticaja organske proizvodnje	Program 2.1	SC 1 / OC 2	-usvojen program poticaja organske proizvodnje -Broj zainteresiranih proizvođača -Broj poljoprivrednika koji su ostvarili poticaj	I-XII	Općina Jablanica, SPU	10.000
Projekat 2.1.2 Subvencioniranje e određivanja strukture tla i određivanje pogodnih kultura za uzgoj na različitim mikrolokaliteti ma	Program 2.3	SC 1 / OC 2	-broj uzetih uzoraka -broj poljoprivrednih proizvođača koji su primili podršku u uzorkovanju	I-XII	SPU	4.000

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 2.1.3. Podržati tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju	Program 2.1	SC 1 / OC 2	-broj poljoprivrednih proizvođača koji su primili neki oblik podrške	I-XII	Općina Jablanica	55.000
Projekat 2.1.4 Subvencioniranje sadnje bobičastog voća i njena prerada	Program 2.1	SC 1 / OC 2	-broj zasađenih sadnica -broj voćnjaka	I-XII	SPU	20.000
Projekat 2.1.5 Poticanje sakupljača i uzgajivača ljekovitoga bilja	Program 2.1	SC 1 / OC 2	-Broj zainteresiranih proizvođača -Broj parcela zasađenih ljekovitim. -Količina proizvedene sakupljenog ljekovilja.	I-XII	SPU	5.000
Projekat 2.1.6 Izrada tipskih projekata za uzgoj određenih poljoprivrednih kultura i farmi	Program 2.1	SC 1 / OC 2	-broj izrađenih projekata -broj realizovanih projekata	I-XII	Općina Jablanica	5.000
Projekat 2.2.1. Sufinansiranje uvođenja ISO sistema kvaliteta	Program 2.2	SC 1 / OC 2	-broj subvencioniranih poljoprivrednih proizvođača koja su dobila certifikat	2014-2018	SPU	2.000
Projekat 2.2.2. Sufinansiranje uvođenja HACCP i HALAL standarda	Program 2.2	SC 1 / OC 2	-broj subvencioniranih poljoprivrednih proizvođača koja su dobila certifikat	2014-2018	SPU	2.000
Projekat 2.2.3. Sufinansiranje uvođenja certifikacije organske proizvodnje	Program 2.2	SC 1 / OC 2	-broj subvencioniranih poljoprivrednih proizvođača koja su dobila certifikat	2014-2018	SPU	2.000

Projekat 3.2.1 Izgradnja zelene pijace	Program 3.2	SC 2 / OC 3	-površina zelene pijace -broj prodajnih mjesta	I-XII	Općina Jablanica	30.000
Projekat 3.2.2 Izraditi i usvojiti plan navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta i izgradnja sistema	Program 3.2	SC 2 / OC 3	-usvojen plan -duzina sistema navodnjavanja	I-XII	Općina Jablanica	48.000
Projekat 4.1.1 Mapiranje turističkih potencijala i promocija općine kao turističke destinacije	Program 4.1	SC 3 / OC 4	-usvojena studija turističkih potencijala -broj promotivnih aktivnosti	I-XII	Općina Jablanica	3.000
Projekat 4.1.3 Unapređenje znanja i vještina ljudskih resursa u oblasti turizma	Program 4.1	SC 3 / OC 4	-broj edukacija -broj učesnika	2014-2018	Općina Jablanica	2.000
Sektor 2: Društveni razvoj						
Projekat 1.1.2. Nabavka nastavnih učila, rekonstrukcija grijanja i dvorišta u Osnovnoj školi	Program 1.1	SC 2 / OC 1- OC 4	-% povećanja broja učenika -broj učenika zaposlenih nakon školovanja -postotak povećanja energetske efikasnosti -postotak smanjenja troškova	I-XII	Osnovna škola	30.000
Projekat 1.1.5. Stipendiranje đaka i studenata	Program 1.1	SC 1-SC 4 / OC 1	-broj odličnih učenika, -broj studenata -broj učenika iz romske	I-XII	Općina Jablanica	345.000

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

			populacije				
Projekat 2.1.4. Završetak radova na gradskoj dvorani- nastavak izgradnje	Program 2.1	SC 2-SC 4 / OC 2	-broj kulturno-sportskih manifestacija -broj sportista -povećan broj zaposlenih	I-XII	Općina Jablanica	800.000	
Projekat 2.1.7. Planiranje, izgradnja i rekonstrukcija društvenih prostorija za rad MZ-a i društvene aktivnosti, sportskih i dječijih igrališta na području općine Jablanica	Program 2.1	SC 2- SC 4 / OC 2	-broj društvenih prostorija -broj subjekata koji koriste prostore -broj sportskih i dječijih igrališta	I-XII	Općina Jablanica	37.500	
Projekat 2.2.1. Obnova porušenog historijskog mosta preko rijeke Neretve	Program 2.2	SC 2-SC 3-SC 4 / OC 2	-povećan broj turista -povećan stepen zadovoljstva turista	I-XII	JU Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi	30.000	
Projekat 2.2.2. Revitalizacija zgrade i platoa Muzeja „Bitka za ranjenike na Neretvi“ Jablanica	Program 2.2	SC 2-SC 3-SC 4 / OC 2	- broj održanih manifestacija - broj posjetilaca	I-XII	JU Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi	20.000	
Projekat 2.4.6. Veslački maraton „Ismet Kovačević-“	Program 2.4	SC 3- SC 4 / OC 2	-broj učesnika -stepen povećanja promocije općine -broj posjetilaca/turista	V-IX	Općina Jablanica	5.000	

Gagula“													
Projekat 3.1.5. Obilježavanje istorijskih datumata NOB-e i godišnjice Bitke na Neretvi	Program 3.1	SC 3- SC 4 / OC 3	-broj učesnika -stepen povećanja promocije općine -broj posjetilaca/turista	I-V	Općina Jablanica/Sabno r	5.000							
Projekat 4.1.2. “Dnevni centar za djecu” Jablanica	Program 4.1	SC 2-SC 4 / OC 4	-broj posjetilaca -uspjeh u školskim i vanškolskim aktivnostima korisnika centra -zadovoljstvo lokalne zajednice	I-XII	Okpis/JU Centar za socijalni rad	2.000							
Projekat 4.2.3. Podrška pružanju specijalističkih usluga u Domu zdravlja Jablanica	Program 4.2	SC 2-SC 4 / OC 4	-broj usluga JU -broj građana koji koriste usluge specijalista	I-XII	Općina Jablanica / Dom zdravlja	50.000							
Projekat 4.2.4. Podrška paraplegičarima	Program 4.2	SC 2-SC 4 / OC 4	-broj usluga socijalne i zdravstvene zaštite paraplegičara, -povećano zadovoljstvo korisnika	I-XII	Općina Jablanica	5.400							
Projekat 4.2.5. Podrška porodicama za novorođenčad	Program 4.2	SC 2-SC 4 / OC 4	- % nataliteta, -broja porodica sa jedno ili više djece -broja porodica koje napuštaju općinu	I-XII	Općina Jablanica	20.000							
Projekat 4.3.1. Povećanje smještajnih kapaciteta u JU „Dom za stara i iznemogla lica“ Jablanica	Program 4.3	SC 2- SC 4 / OC 4	-broj korisnika -budžetska izdvajanja	I-XII	Dom za stara i iznemogla lica	30.000							

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 4.4.2. Nabavka vatrogasne autocisterne	Program 4.4	SC 2 / OC 4	-broj intervencija -brzina intervencije	I-XII	Civilna zaštita/općina Jablanica	100.000
Projekat 4.5.1. Video nadzor (MUP)	Program 4.5	SC 2-SC 4 / OC 4	-broj krivičnih djela -broj izrečenih kazni	I-XII	Mup	30.000
Projekat 4.5.3. Zgrada socijalnog stanovanja	Program 4.5	SC 2-SC 3 / OC 4	-broj korisnika, -smanjen broj korisnika kolektivnog centra, -gašenje kolektivnog centra.	I-VII	Hilswerk Austija	124.000
Projekat 4.5.4. Stambeno zbrinjavanje mladih	Program 4.5	SC 2- SC 4 / OC 4	-broj korisnika -% natalitet -% procenat mladih u zajednici	I-XII	Općina Jablanica	10.000
Projekat 4.5.5. Podrška stambenom zbrinjavanju povratnika	Program 4.5	SC 2-SC 4 / OC 4	-broj stambeno riješenih povratnika, -broj povratnika na povratničkim područjima	V-XII	Općina Jablanica	50.000
Projekat 4.5.6. Podrška stambenom zbrinjavanju boračkih populacija	Program 4.5	SC 2-SC 4 / OC 4	-broj stambeno riješenih pripadnika boračkih populacija -broj korisnika	I-VII	Općina Jablanica	30.000
Projekat 4.5.7. Azil za pse	Program 4.5	SC 2- SC 4 / OC 4	-broj zbrinutih životinja; -povećan stepen sigurnosti građana	I-XII	Općina Jablanica	10.000
Sektor 3: Okoliš						
Projekat 1.1.2. Izgradnja saobraćajnice do harema Jasen	Program 1. 1	SC 2 /OC 1	-dužina izgrađenih saobraćajnica (440m)	I-XII	Općina Jablanica	50.000
Projekat 1.1.3. Izgradnja	Program 1.1	SC 2 /OC 1	- dužina izgrađenih saobraćajnica (440m)	I-XII	Općina Jablanica	60.000

saobraćajnice – spoj ulica Proleterskih brigada i Sulje Čilica									
Projekat 1.1.4. Nastavak izgradnje saobraćajnice kroz ind.zonu Šljunkara	Program 1.1	SC 2 /OC 1	-dužina izgrađenih saobraćajnica (240m)	I-XII	Općina Jablanica	50.000			
Projekat 1.3.3. Uređenje trotoara, parking prostora i dvorišta	Program 1.3	SC 2 /OC 1	-broj parking mjesta -dužina rekonstruisanih trotoara	I-XII	Općina Jablanica	102.500			
Projekat 1.4.1. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Lendava - Topalov greb - Dobrigošće	Program 1.4	SC 2-SC 3-SC 4 /OC 1	-dužina izgrađenih saobraćajnica (3700)	I-XII	Općina Jablanica	80.000			
1.4.2. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Šanica	Program 1.4	SC 2 /OC 1	-dužina izgrađenih saobraćajnica (1300m)	I-XII	Općina Jablanica	30.000			
Projekat 1.4.3. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Ravna - Bjelja-Tretište	Projekat 1.4	SC 2 /OC 1	-dužina izgrađenih saobraćajnica	I-XII	Općina Jablanica	30.000			
Projekat 1.4.4. Rekonstrukcija i asfaltiranje	Projekat 1.4	SC 2 /OC 1	-dužina izgrađenih saobraćajnica (1450m)	I-XII	Općina Jablanica	30.000			

lokalnog puta Lokve									
Projekat 1.4.7. Rekonstrukcija pristupnih puteva u MZ	Program 1.4	SC 2 / OC 1	-dužina izgrađenih saobraćajnica	I-XII	Općina Jablanica	118.500			
Projekat 1.6.1. Završetak i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda u prigradskim naseljima (Donje Paprasko, ostrožac i Glogošnica)	Program 1.6	SC 2 / OC 1	-dobijena vodna dozvola -prečištač predat na upravljanje JKP	I-XII	Općina Jablanica	50.000			
Projekat 1.7.2. Rekonstrukcija vodovodne mreže (primarna i sekundarna) gradskog područja	Program 1.7	SC 2 / OC 1	-dužina rekonstruisane vodovodne mreže	I-XII	Općina Jablanica	30.000			
Projekat 1.7.3. Rekonstrukcija vodovodnog bazena	Program 1.7	SC 2-SC 3-SC 4 / OC 1	-rekonstruisan bazen	I-XII	Općina Jablanica	40.000			
Projekat 1.8.1. Rekonstrukcij lokalnih vodovoda i uvezivanje u sistem gazdovanja JKP (Glogošnica-Dibek, Donje Paprasko i	Program 1.8	SC 2-SC 3-SC 4 / OC 1	-vodovodi predati na upravljanje i gazdovanje JKP	I-XII	Općina Jablanica	89.500			

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Šanica)									
Projekat 1.8.2. Rekonstrukcija lokalnih vodovoda (Gornje Paprasko, Košćan, Doljani,...)	Program 1.8	SC 2 / OC 1	-dužina rekonstruisanih vodovoda	I-XII	Općina Jablanica	50.000			
Projekat 2.1.1. Izrada prostorno-planske osnove	Program 2.1.	SC 2 / OC 2	-usvojena Prostorno-planska osnova	I-XII	Općina Jablanica	70.000			
Projekat 2.1.2. Izrada prednacrt a i prijedloga plana	Program 2.1	SC 1- SC 2 -SC 3 / OC 2	-izrađen prednacrt i prijedlog plana	I-XII	Općina Jablanica	20.000			
Projekat 2.2.1. Regulatorni plan Centar 1, Centar 2, Bokulja-Jarišta	Program 2. 2	SC 2.3,4 / OC 2.	-usvojeni regulatorni planovi	I-XII	Općina Jablanica	30.000			
Projekat 3.1.1. Cijelo područje općine pokriti organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada i izgradnja „zelenih otoka“	Program 3.1	SC 2 / OC 3	-broj instaliranih novih kontejnera	I-XII	Općina Jablanica	40.000			
Projekat 3.1.2. Sanacija divljih deponija na području općine	Program 3.1	SC 2 / OC 3	-broj saniranih divljih deponija	I-XII	Općina Jablanica	3.000			
Projekat 3.1.3. Propisno odlaganje	Program 3.1	SC 2 / OC 3	-količina prikupljenog selektiranog otpada -broj instaliranih	I-XII	Općina Jablanica	50.000			

prikupljenog otpada, reciklaža i trgovanje otpadom			kontejnera za selektiranje otpada -finansijska sredstva ostvarena od prodaje selektiranog otpada			
Projekat 4.1.3. Zamjena rasvjetnih tijela na mreži javne rasvjete –uže urbano područje i proširenje mreže	Program 4.1	SC 2 / OC 1	-broj zamjenjenih rasvjetnih tijela -broj instaliranih novih rasvjetnih tijela	I-XII	Općina Jablanica	70.000
Projekat 4.3.3. Podizanje javne svijesti građana o energetskej efikasnosti, neophodnosti selektiranja otpada, prirodnom i kulturno-historijskom nasljeđu, poljoprivrednika o pravilnoj obradi zemlje i značaju šuma	Program 4.3	SC 2 / OC 4	-broj održanih edukativnih predavanja -broj odštampanog edukativnog materijala	I-XII	Općina Jablanica	4.000

VI. 3. Plan razvoja organizacijskih kapaciteta i ljudskih potencijala

Strategija razvoja općine od procesa izrade (planiranja) do implementacije/sprovođenja je veliki izazov za jedinicu lokalne samouprave. Stepem i kvalitet realizacije strategije, kao zbir svih pojedinačno realizovanih projekata i mjera, jasno će pokazati koliko je jedinica lokalne samouprave blizu ili daleko od ostvarenja definisanih strateških ciljeva i vizije općine.

Oćinska uprava ima najveću obavezu i odgovornost za implementaciju ukupne strategije, a za to je potrebno imati odgovarajuću organizacionu strukturu i kvalitetne kadrove. Za uspješnu realizaciju razvojnih planova potrebno je prilagoditi postojeće ili uspostaviti nove organizacione strukture i obezbijediti odgovarajuće ljudske kapacitete. Ključni operativni kapacitet za upravljanje razvojem (jedinica za upravljanje razvojem) mora biti jasno definisan. Zadatak tog kapaciteta je svakodnevno staranje o realizaciji strategije kao cjeline i svakog projekta pojedinačno, koordinacija svih aktivnosti i aktera od promocije, pripreme i lansiranja projekata, izvođenja, praćenja, izvještavanja do iniciranja ažuriranja strategije.

Ključni akteri u implementaciji strategije razvoja su:

- Općinsko vijeće;
- Općinski načelnik;
- Stručna služba za poslove općinskog vijeća i načelnika – Odjeljenje za LER;
- Partnerska grupa;
- Služba za prostorno uređenje;
- Služba za opću upravu;
- Mjesne zajednice;
- Služba za civilnu zaštitu;
- Institucije /obrazovne, socijalne, zdravstvene, kulturne;
- Lokalne nevladine organizacije i udruženja;
- Resorna ministarstva i agencije.

Općinsko vijeće

Općinsko vijeće ima regulatornu ulogu. Općinsko vijeće usvaja budžet, usvaja planove i strategije, te odobrava izvještaje. Komisije općinskog vijeća su Komisija za nadzor realizacije Strateškog plana razvoja općine Jablanica i Komisija za budžet i financije, koja razmatra budžet i daje preporuku vijeću, po potrebi razmatra izvršenje budžetu. Nema potrebe za prevelikom intervencijom u organizacionu strukturu i ljudske resurse. Potrebna je izmjena komisije u skladu sa izbornim rezultatima i ako je moguće uključivanje što više stručnih ljudi. Generičke obuke o MiPro metodologiji za članove Komisije općinskog vijeća za praćenje i realizaciju strateškog plana razvoja općine, implementaciji strategije i monitoringu i evaluaciji implementacije.

Općinski načelnik

U okviru funkcije Općinskog načelnika, kao Izvršnog organa općina Jablanica ima formirane 4 službe. Općinski načelnik je implementator općinskih razvojnih politika i on formira razvojni tim koji ima koordinacijsku ulogu u procesu implementacije strategije. U okviru Stručne službe Općinskog vijeća i Općinskog načelnika možemo identifikovati nekoliko ljudi, službenika koji se bave poslovima LER-a. Pored pomoćnika načelnika – šefa službe imamo i osobu u funkciji šefa odjeljenja za LER i investicije koji trenutno vrši praćenje implementacije strateškog plana, prati projekte viših nivoa vlasti, međunarodnih organizacija. U istoj službi su raspoređeni i poslovi budžeta i finansija. Te poslove rade dva državna službenika. Poslove javnih nabavki obavlja takođe državni službenik. Odjeljenje za lokalni ekonomski razvoj može i treba preuzeti sve poslove vezane upravljanje lokalnim razvojem.

Općina Jablanica je jedna od rijetkih općina koja ima uspostavljenu funkciju upravljanja ljudskim resursima, a koja može pružiti veliku podršku razvoju lokalne zajednice. U ovom odjeljenju ljudskih resursa nalazi se, zaposlen je službenik za informisanje čija je uloga u promociji lokalnog ekonomskog razvoja, razvoja lokalne zajednice neupitna.

Za kapacitiranje ovog odjeljenja i stavljanje u funkciju implementacije strategije potrebno je ojačati ovu službu, odjeljenje sa dva nova službenika. Jedan od tih službenika bi prikupljao i pratio podatke

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

relevantne za upravljanje razvojem, kreiranje baze podataka, i ažuriranje iste, analiziranje podataka, praćenje implementacije strategije, te monitoring i evaluaciju. Drugi službenik bi pratio projekte viših nivoa vlasti i međunarodnih organizacija, radio pripremu projekata i planova strategije. Jedan od bitnih poslova ove osobe je i traženje finansijskih resursa za projekte definisanje strategije razvoja općine. Šefu odjeljenja u službi OV-a i Općinskog načelnika potrebno je ojačati funkciju, svojevrsnu funkciju kordinatora na poslovima upravljanja razvojem strateškog planiranja. Za ovu službu i službenike koje rade u ovoj službi potrebne su obuke strateškog planiranja upravljanje projektnim ciklusom, priprema projekata za predpristupne fondove i obuke stranih jezika.

Partnerska grupa

Partnerska grupa je konsultativno tijelo, koje ima funkciju i zadatak da daje svojevrsne komentare, primjedbe i sugestije u procesima izrade strateških dokumenata. Nema potrebe za prestrukturiranjem postojeće partnerske grupe ali ima potrebu da ista bude obučavana u područjima upravljanja razvojem i strateškog planiranja razvoja lokalne zajednice i alata za razvoj lokalne zajednice.

Općinske službe

Općinska služba za prostorno uređenje ima dva odjeljenja. U Odjeljenju za urbanizam i građenje je zaposleno nekoliko ključnih osoba za lokalni razvoj. Pored pomoćnika Općinskog načelnika – šefa službe imamo uposlene osobe u svojstvu urbaniste, dva inženjera građevine koji su uključeni u infrastrukturne procese općine sa poslovima praćenja građevinskih poslova, pripremi tehničke dokumentacije i sl. U ovoj službi nije potrebno kadrovsko popunjavanje, nego su potrebne razne obuke navedene u službi OV-a i Općinskog načelnika.

Općinska služba za upravu, takođe ima dva odjeljenja i odjeljenje za opće i pravne poslove i NVO sektor. U sklopu ovog odjeljenja zaposleno je pored šefa službe i tri službenika čiji su poslovi povezani sa strateškim planiranjem. To su poslovi koje obavljaju službenici za NVO sektor, službenici zaduženi za poljoprivredu i šumarstvo i službenik koji radi sa registracijama i dozvolama za podršku i razvoj biznisu. Ovi naprijed navedeni ljudi i sada daju podršku izradi projektnih prijedloga iz oblasti poljoprivrede i raznih projekata nevladinog sektora. Također bitan segment u ovoj službi su i MZ-e preko kojih se prikupljaju i kandiduju projekti za strategiju. Putem MZ-a se provode i rasprave o nacrtu strategije i javnost je sigurno uključena u proces izrade strateškog dokumenta. U ovoj službi nema potrebe za intervencijom u organizacionom smislu, odnosno nema potrebe za novom strukturom i prijemom ljudskih resursa. I ovoj službi, službenicima su potrebne specijalističke obuke vezane za upravljanje projektnim ciklusom i pripremu projektnih prijedloga, kursevi engleskog jezika, obuke vezane za strateško planiranje, metodologiju strateškog planiranja.

Lokalne nevladine organizacije

U Jablanici je brojnost nevladinih organizacija, njih 80 u odnosu na broj stanovnika veoma velik, odnosno postotak je veći od većine općina u BiH. Povećanjem raspoloživih budžetskih sredstava je povećanje broja NVO organizacija. Međutim, samo nekoliko nevladinih organizacija se uključuje u podršku razvoja Lokalne zajednice. Manje od 10 organizacija je aktivno u lokalnoj zajednici kao produžena ruka lokalne samouprave. Nema potrebe za organizacionim intervencijom organa uprave u smislu potrebe osnivanja organizacija koje bi se bavile lokalnim razvojem. Specijalističke obuke vezane za upravljanje projektnim ciklusom i pripremu projektnih prijedloga, kursevi engleskog jezika su poželjne i sigurno neophodne.

Nakon gore navedenih analiza mogu se definisati koraci u uspostavljanju organizacionih i ljudskih kapaciteta za sprovođenje strategije:

⇒ Provođenje analize funkcija, procesa, aktera i uloga u upravljanju lokalnim razvojem, uključujući: pregled minimalnih funkcija upravljanja lokalnim razvojem i pregled procesa, aktera i uloga u planiranju, implementaciji, praćenju i vrednovanju Strategije razvoja.

⇒ Identifikacija odgovarajućeg modela uspostavljanja razvojne funkcije općine, gdje je jedno od mogućih rješenja uspostavljanje usklađivanje/dorada postojećih opisa poslova i odgovarajuće jačanje kapaciteta u okviru postojećih službi/odjeljenja.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

⇒ Priprema i usvajanje izmjene i dopune Pravilnika o unutarnjoj organizaciji općinskog organa uprave prema odabranom modalitetu organiziranja kapaciteta za implementaciju strategije s ciljem preciziranja opisa poslova i pojedinačnih odgovornosti zaposlenika u slijedećim oblastima:

- Sveukupnoj koordinaciji implementacije razvojne strategije, uloge i odgovornosti jedinice za razvoj u pogledu implementacije strategije razvoja, praćenja, izvještavanja, izrade godišnjih akcionih planova, te ažuriranja strategije;
- Izrada sveobuhvatne baze podataka u svrhu strateškog planiranja, praćenja i ocjenjivanja progressa, koja obuhvaća društvene, ekonomske i okolišne parametre i relevantne indikatore. Preciziranje zaduženja osoblja zaduženog za bazu podataka, praćenje i vrednovanje, kao i dužnosti i odgovornosti ostalih relevantnih općinskih službi;
- Izrada, implementacija i upravljanje projektima; uloge i odgovornosti na pripremi i implementaciji projekata, praćenje odgovarajućih izvora financiranja, izbor projekata i odgovarajućih izvora, informiranje lokalnih socio-ekonomskih partnera o izvorima financiranja, podrška u pripremi projekata.

Nakon formiranja i uspostavljanja naprijed navedene organizacije neophodno je osigurati da sve općinske službe i odjeljenja unutar službi blisko surađuju, kako bi se međusektorskom saradnjom osigurala odgovarajuća sinergija u pravcu realizacije strateških ciljeva. Stoga je veoma važno jačanje sveukupne systemske koordinacije unutar općinske uprave, kako u procesu implementacije strategije, tako u procesima njenog praćenja, vrednovanja, izvještavanja i ažuriranja.

Unutar plana upravljanja organizacijskim i ljudskim resursima, poseban prioritet je stavljen na pripremu seta razrađenih projektnih prijedloga kao i pripremu projekata spremnih za implementaciju za održivi ekonomski i društveni razvoj, te zaštitu životne sredine, u skladu sa planom implementacije Strategije. Postojanje seta pripremljenih projekata bi osiguralo spremnost općine da pristupi eksternim izvorima financiranja (npr. međunarodne organizacije, kreditne linije, fondovi viših nivoa vlasti, itd.).

VI. 4. Praćenje, ocjenjivanje i ažuriranje strategije razvoja

Stvarni rezultati razvoja, koji proizilaze iz implementacije integrirane strategije lokalnog razvoja, mogu biti vidljivi i mjerljivi jedino ukoliko općina Jablanica, kao najodgovornija za implementaciju strategije, bude sistematski provodila praćenje i vrednovanje realizacije strategije.

Stoga, sistematsko praćenje i vrednovanje (monitoring i evaluacija) realizacije strategije omogućava mjerenje stepena ostvarenja postavljenih ciljeva, dajući takođe mogućnost za preduzimanje pravovremenih mjera u cilju eventualnih korekcija, te ocjenjivanje sveukupne uspješnosti realizacije strategije.

Praćenje startegije integriranog lokalnog razvoja

Praćenje podrazumjeva sistem prikupljanja i obrade podataka u svrhu upoređivanja postignutih rezultata sa planiranim. Vrednovanje je zasnovano na nalazima praćenja i daje sveukupnu ocjenu ostvarenja postavljenih ciljeva. Da bismo upravljali implementacijom strategije, kao i implementacijom projekata, moramo biti u mogućnosti da mjerimo stepen ostvarenja definisanih ciljeva i rezultata u određenom vremenskom periodu, za šta nam služe objektivno provjerljivi indikatori.

Ključni zadaci i pristup praćenju i vrednovanju strategije

Praćenje provedbe strategije će se organizirati kroz sljedeće zadatke, i biće pokrenuto već u 2014 godini, i to :

- Definiranje podataka potrebnih za postavljanje indikatora i utvrđivanje odgovornosti za njihovo prikupljanje;
- Nastavka prikupljanja podataka za nadolazeće godine, s obzirom da je većina podataka dostupan u socio-ekonomskoj analizi strategije;
- Prikupljanje podataka u zahtijevanim intervalima (godišnje);

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

- Analiza rezultata, procjena napretka u odnosu na postavljene ciljeve i opće indikatore i prijedlog kako bi to trebalo utjecati na daljnju provedbu, pa čak i ažuriranja strategije.

Proces prikupljanja podataka za potrebe praćenja će biti organizirani kroz uspostavu baze podataka, koja će omogućiti sistemsko ažuriranje podataka. U tu svrhu, elektronska baza podataka izrađena u toku procesa pripreme socio-ekonomske analize koristit će se i dalje, te redovito ažurirati.

Praćenje će biti takođe usklađeno sa ciklusom pripreme polugodišnjih i godišnjih izvještaja od strane odgovarajućih statističkih i drugih institucija (statistički zavodi, APIF/AFIP, itd).

Odgovornost za praćenje i vrednovanje strategije

Na osnovu ažuriranih podataka praćenje realizacije strategije obavljat će Odjeljenje za LER, naša JUR-a, koji će pripremati godišnje izvještaje implementacije, trogodišnje planove implementacije i godišnje akcione planove realizacije. Načelnik i odjeljenje za LER će analizirati izvještaje i slati iste na Partnersku grupu i Općinsko vijeće.

Godišnje vrednovanje će provoditi JUR-a i izvještavati Općinskog načelnika, Općinsko vijeće i Partnersku grupu.

Vremenska dinamika praćenja i vrednovanja

Aktivnosti praćenja, vrednovanja i ažuriranja pojedinih dijelova strategije biće provedene u određenim vremenskim periodima, datim u narednoj tabeli.

Aktivnost praćenja i vrednovanja	Vremenski okvir
Praćenje realizacije programa (projekata, mjera)	Kontinuirano
Kontrolno vrednovanje	Nakon 3 godine za sektorske planove, a nakon 5 godina za strategiju
Ažuriranje sektorskih planova	Djelimično nakon 3 godine, a kompletno nakon 5 godina
Ažuriranje strategije	Djelimično nakon 5 godina, a kompletno nakon 10 godina
Finalno vrednovanje	Nakon 5 godina za sektorske planove, a nakon 10 godina za strategiju

Indikatori praćenja

Lokalna razvojna strategija, kao konkretan i operativni alat za dugoročni razvoj općine, postavlja set mjerljivih operativnih/sektorskih ciljevima, koji su podržani sa nizom konkretnih indikatora, a koji će se koristiti za mjerenje ukupnog napretka i ostvarenja strategije. Stoga, provođenje redovnog praćenja progressa strategije će se temeljiti na mjerljivim sektorskim (društveni, ekonomski i ekološki), ciljevima i njihovim općim pokazateljima.

Osim toga, konkretni pokazatelji su postavljeni takođe i na programsko/projektnom nivou, koji sa svojom mnogostrukošću, predstavljaju konkretne pokazatelje praćenja napretka svakog sektorskog cilja strategije. Projektni pokazatelji definirani su u okviru projektnih prijedloga.

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Okvir za praćenja plana ekonomskog razvoja je sljedeći:

Sektorski/operativni cilj	Indikatori na nivou sektorskog cilja	Indikatori na programsko – projektnom nivou
OC 1. Konkurentna i regionalno orijentisana privreda koja će do 2018. godine kreirati 300 novih radnih mjesta	<ul style="list-style-type: none"> - broj novih radnih mjesta - obim izvoza jablaničkog kamena gabra - broj i vrijednost novih investicija 	<ul style="list-style-type: none"> - broj kamenjara u klasteru - broj sufinanciranih certifikacija MSP-a - broj odobrenih start-up programa - broj subvencioniranih programa - broj novih radnih mjesta - broj projekata privlačenja investicija
OC 2. Povećan broj poljoprivrednih gazdinstava na području općine Jablanica za 30 % do 2018. godine i uspostavljeni kooperantski odnosi	<ul style="list-style-type: none"> - broj novih poljoprivrednih gazdinstava - količine proizvedenih i plasiranih poljoprivrednih proizvoda - broj ugovora proizvođač-trgovac-ugostitelj 	<ul style="list-style-type: none"> - broj proizvođača uvezan u sistem otkupa - broj subvencioniranih poljoprivrednih proizvođača - broj sufinansiranih cetrifikata
OC 3. Razviti poslovnu infrastrukturu opremanjem najmanje dvije poslovne zone do 2018 godine	<ul style="list-style-type: none"> - broj ha zemljišta na raspolaganju investitorima - broj infrastrukturno opremljenih parcelabroj - privrednih subjekata korisnika poslovnih zona 	<ul style="list-style-type: none"> - broj uređenih industrijskih zona
OC 4. Do 2018. razvijeni turistički proizvodi i povećana turistička potrošnja dva puta duže zadržavanje gostiju	<ul style="list-style-type: none"> - ostvareni broj noćenja - broj posjetilaca kulturno historijskih spomenika - vrijednost ostvarenog prihoda od turizma 	<ul style="list-style-type: none"> - broj osposobljenih turističkih radnika - broj novih turističkih ponuda

Okvir za praćenje plana društvenog razvoja je sljedeći:

Sektorski ciljevi	Indikatori na nivou sektorskog cilja	Indikatori na programsko – projektnom nivou
OC 1. Do 2018. g. obrazovni sistem usklađen sa normama i standardima i 20% više vannastavnih sadržaja, a 250 đaka usmjereno na zanimanje obrade kamena	<ul style="list-style-type: none"> - % realiziranih standarda i normativa - broj učenika u smjerovima obrade kamena - % povećanja vannastavnih sadržaja u obrazovnim ustanovama 	<ul style="list-style-type: none"> - broj realizovanih infrastrukturnih projekata u obrazovnim ustanovama - broj opermljenih i institucionalno osnaženih subjekata iz oblasti obrazovanja - broj redovnih studenata koji primaju stipendije - broj odličinih učenika iz romeske populacije koji primaju stipendije

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

		<ul style="list-style-type: none"> - broj odličnih učenika i socijalno ugroženih porodica koji primaju stipendije - broj realiziranih projekata iz oblasti sigurnosti djece - adaptiran prostor za vannastavne aktivnosti i nabavljena muzička oprema u Srednjoj školi
OC 2. Do 2018 za 40% povećati broj kulturno-sportskih manifestacija	<ul style="list-style-type: none"> - Broj novih manifestacija u sportu - Broj novih manifestacija u kulturi - Broj novih sportskih objekata i terena u funkciji 	<ul style="list-style-type: none"> - % izgrađenosti infrastrukture koja OCD-ma omogućava izvođenje kulturno-sportskih aktivnosti na otvorenom (vanjska scena i amfiteatar, karting staza) - % kapaciteta Gradska dvorana u funkciji, - broj realizovanih projekta iz oblasti kulturno-historijskog naslijeđa - broj izgrađenih infrastrukturna objekta za potrebe mladih (hostel, omladinski dom), te osiguran prostor za OCD-e - broj izdatih publikacija iz oblasti jablaničkog sporta - % završenih radova u odnosu na planirane u projektu proširenje i materijalne potrebe RTVJ, OKPIS i Centra za socijalni rad - broj organiziranih kulturnih manifestacija na međunarodnom nivou
OC 3. Do 2018 razviti kapacitete svih subjekata društvenog razvoja za razvijanje i implementaciju projekata i ostvariti 90% finansiranja projekata OCD putem programskog budžetiranja općine	<ul style="list-style-type: none"> - % OCD projekata financiranih projektnim finansiranjem - Osigurana podrška za minimalno 3 projekata od strane EU - Razvijeno 10 potpunih projektnih aplikacija 	<ul style="list-style-type: none"> - broj članica udruženja žena i članova savjeta mjesnih zajednica osposobljeni liderskim vještinama - broj članova udruženja pčelara kojima je osigurana kontinuirana podrška radu/edukacijama - broj žena kojima je osigurana kontinuirana edukacija u tradicionalnoj izradi ručnih radova - broj pripremljenih projekta za apliciranje

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

<p>OC 4. Do 2018. godine obezbijediti kvalitetnu socijalnu i zdravstvenu zaštitu, te unaprijediti sistem civilne zaštite i sigurnosti građana</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Uvedene 4 nove usluge Centra za socijalni rad - Uvedene 2 nove usluge Doma zdravlja - Proširen kapacitet Doma za stara i iznemogla lica za min. 30% - Stavljena u funkciju zgrada socijalnog stanovanja - Smanjen broj krivičnih dijela za 20% u odnosu na 2011. god. 	<ul style="list-style-type: none"> - broj novih usluga za broj korisnika koji ih primaju iz 4 kategorije korisnika - broj korisnika specijalističkih usluga Doma zdravlja i broj korisnika fizikalne medicine - broj novih dodatnih korisnika usluga JU „Dom za stara i iznemogla lica“ - broj stambeno zbrinutih socijalni slučajevi, povratnika i pripadnika boračke populacija - broj stambeno zbrinutih mladih bračnih parova - % pasa lualica smješten u azil / sklonište za pse
---	---	---

Okvir za praćenje plana okolišnog razvoja je slijedeći:

Operativni cilj	Indikatori na nivou sektorskog cilja	Indikatori na programsko – projektnom nivou
<p>OC 1. Do kraja 2018. godine rekonstruisana 6,3 km lokalnih saobraćajnica, 90% općine pokriveno izgrađenim sistem vodosnadbijevanja, te unaprijeđena kanalizaciona infrastruktura sa izgrađenim uređajima za prečišćavanje za 80% stanovništva Općine</p>	<ul style="list-style-type: none"> - dužina rekonstruisanih saobraćajnica (km), - % i broj stanovnika općine obuhvaćeno sistemom vodosnadbijevanja (90%), - dužina i kvalitet izgrađene i rekonstruisane kanalizacione mreže, - Procenta stanovništva čije se otpadne vode prečišćavaju 	<ul style="list-style-type: none"> - dužina izgrađenih saobraćajnica - broj parking mjesta - površina uređenih trotoara - broj prečišćavača predatih na upravljanje JKP - dužina izgrađenih kanalizacionih kolektora
<p>OC 2. Do kraja 2018. godine urađena sva prostorna planska dokumentacija</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojen prostorni plan općine Jablanica, - Broj urbanističkih i regulacionih planova (2+5) - 80% riješenost zahtjeva za legalizaciju objekata 	<ul style="list-style-type: none"> - usvojena Prostorno-planska osnova - usvojen prostorni plan, - usvojeni regulacioni planovi - broj usvojenih izmjenjenih regulacionih planova - usvojeni urbanistički planovi,
<p>OC 3. Do kraja 2018. godine 95% stanovništva obuhvaćeno organizovanim prikupljanjem otpadom, 50% obuhvaćeno selektiranim prikupljanjem i završeni radovi na rekonstrukciji gradske deponije</p>	<ul style="list-style-type: none"> - % stanovnika općine obuhvaćeno organizovanim prikupljanjem otpada (95%). - % stanovnika općine obuhvaćeno selektiranim prikupljanjem (50%) - % završenih radova rekonstrukcije gradska 	<ul style="list-style-type: none"> - broj instaliranih novih kontejnera - nabavljeno specijalno vozilo - broj saniranih divljih deponija - broj uspostavljenih zelenih otoka - pripremljena projektna

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

	<p>deponija u obimu u odnosu na potrebne radova (40%)</p> <ul style="list-style-type: none"> - broj saniranih divljih deponija, broj izgrađenih zelenih otoka 	<p>dokumentacija za prilagođavanje deponije</p> <ul style="list-style-type: none"> - broj instalirano novih kontejnera za selektiranje otpada
<p>OC 4. Do kraja 2018. godine, unaprijeđen nivo javnog zdravlja, energetske efikasnosti, svijesti o zaštiti vode, tla i vazduha, te jačati kapacitete službi za zaštitu od nepogoda</p>	<ul style="list-style-type: none"> - instalirana mjerna stanica i uspostavljen katastar zagađivača, - 10 objekata u kojima su provedene mjere energetske efikasnosti, - smanjenje budžetskih izdvajanja za javnu rasvjetu za 20% - 3 edukativne radionice godišnje namjenjene građanima 	<ul style="list-style-type: none"> - instalirana mjerna stanica i uveden katastar zagađivača - broj objekata u kojima su provedene mjere energetske efikasnosti - broj održanih edukativnih predavanja - broj odštampanog edukativnog materijala - broj zamjenjenih rasvjetnih tijela - površina uređenog prostora - plaže - broj zasađenih stabala - broj saniranih klizišta - površina deminiranog područja

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

U sljedećoj tabeli data je okvirni podsjetnik sa kalendarom za godišnje ažuriranje strategije razvoja:

Komponenta	Opis i podloge za godišnje ažuriranje	Kada se ažurira	Napomena
Socio-ekonomska analiza	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pratimo i publikujemo odabrane ekonomske i socijalne indikatore i važne trendove (demografski, tržište rada, ekonomski pokazatelji po granama i vrstama poslovnih subjekata, stanje poljoprivrede...)a u cilju uređivanja i ažuriranja postojeće baze podataka. 	Početak u aprilu završetak u junu	Ažurirati prioritarno između ostalog, promjene koje se odnose na ključne podatke u SEA-a kao što su zaposlenost, kretanja u sveri privrede i sl. Koristiti raspoložive podatke Zavod za zapošljavanje, Poreske uprave
Revizija sektorskih ciljeva	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vrednujemo u kojoj su mjeri ostvareni i da li su još validni. Ako ostvarenja nisu blizu očekivanih, analiziramo uzroke i, po potrebi, intervenišemo u aktivnostima (projektima) i/ili u samim ciljevima. ✓ Reviziju izvodimo na osnovu praćenja realizacije programa i projekata, s jedne strane, i uočenih bitnih promjena u okolnostima. 	Juni-juli	U reviziju operativnih ciljeva i projekata iskoristimo potencijal Partnerske grupe
Revizija projekata	<p>Vršimo na osnovu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Iskustva stečenog kroz realizaciju projekata ✓ Rezultata i preporuka realizovanih projekata ✓ Uočenih promjena i novih potreba ✓ Revidiranih operativnih ciljeva. 	Avgust-septembar	
Godišnji operativni plan implementacije, sa projektnim formularima	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Utvrđujemo prioritete za narednu godinu ✓ Revidiramo/kompletiramo projektne formulare / projektne zadatke za prioritete projekte ✓ Pravimo i usaglašavamo finansijski plan ✓ Kompletiramo plan implementacije i usklađujemo finansijski plan za sljedeću godinu sa općinskim budžetom 	Septembar-oktobar	Ažuriran plan od druge polovine oktobra ide na javnu raspravu, zajedno sa budžetom.
Praćenje i vrednovanje realizovanih i tekućih projekata	<p>Izvodimo na osnovu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Plana implementacije ✓ Razrađenih projektnih formulara / projektnih zadataka (očekivanih rezultata) ✓ Izvještaja o realizaciji projekata (projektne dokumentacije) ✓ Pokazatelja o ostvarenim efektima (npr. podaci o uvozu i izvozu, podaci Zavoda za zapošljavanje...) 	<p>Pratimo prema dinamici realizacije projekata i izvještavanja.</p> <p>Vrednujemo (dajemo ocjenu ostvarenja i analiziramo razloge) u prvoj polovini marta.</p>	O rezultatima praćenja i vrednovanja izvještavamo Partnersku grupu, načelnika i skupštinu, u sklopu godišnjeg izvještaja o radu.

VII. Aneksi

VII. 1. Struktura programa, projekata i mjera po sektorima

VII. 1. 1. Sektor LER

PLAN LER (2014 – 2018)										
Program	Projekat /mjera	Veza sa sektorskim ciljevima	Orijentacioni period realizacije					Izvori finansiranja		
			Dinamika implementacije					Budžet	Eksterni izvori	Ukupno
Naziv programa	Projekat 1.1.	Puni naziv cilja	2014	2015	2016	2017	2018			
Program 1.1. Razvoj konkurentnost i i klastera	Projekat 1.1.1. Projekat 1.1.1.1. Izgradnja Centra za obradu kamena	OC 1. Konkurentna i regionalno orijentisana privreda koja će do 2018. godine kreirati 300 novih radnih mjesta		X	X			100.000	400.000	500.000
	Projekat1.1.2. Sufinansiranje zajedničkog nastupa na sajmovima	OC 1.	X	X	X		X	25.000	75.000	100.000
	Projekat1.1.3.	OC 1.	X	X	X		X	30.000	24.000	54.000

	vinove loze																							
Program 3.1. Ažuriranje prostorno planske dokumentacije u skladu sa zahtjevima privrede	Projekat 3.1.1. Urediti prostorno plansku dokumentaciju i definirati istražni prostor i eksploataciona polja	OC 3. Razviti poslovnu infrastrukturu opremanjem najmanje dvije poslovne zone do 2018 godine.																						
	Projekat 3.1.2. Ekološki isplativa eksploatacija kamena u slojevitim uslovima	OC 3.																						
	Projekat 3.1.3. Obezbeđenje zemljišta za izgradnju poslovnih zona	OC 3.																						
	Projekat 3.1.4. Finansiranje izgradnje poslovnih zona	OC 3.																						
Program 3.2. Razvoj poljoprivredne infrastrukture	Projekat 3.2.1. Izgradnja zelene pijace	OC 3.																						
	Projekat 3.2.2. Izraditi i usvojiti plan navodnjavanja poljoprivrednog	OC 3.																						

Program 2.3 Dokumentiranje i izdavaštva u oblasti kulture i sporta	Projekat 2.3.1. Izdavanje fotomonografije "90 godina fudbala u Jablanici"	OC 2.						X	2.400	9.600	12.000
	Projekat 2.3.2. Prikupljanje, evidentiranje, digitalizacija i arhiviranje dokumentacije materijalnog i nematerijalnog kulturnog naslijeđa na području općine Jablanica	OC 2.	X	X					6.000	-	6.000
	Projekat 2.3.3. Valorizacija kulturno- historijskog spomenika stara kasarna u Jablanici	OC 2.		X					8.000	-	8.000
Program 2.4 Razvoja kapaciteta subjekata društvenog razvoja	Projekat 2.4.1. Nabavka audio- video, računarske opreme i automobila za RTV Jablanica	OC 2.	X	X	X	X	X	X	65.000	-	65.000
	Projekat 2.4.2.	OC 2	X	X	X	X	X	X	700.000	300.000	1.000.000

	rizičnim kategorijama društva	zaštitu, te unaprijediti sistem civilne zaštite i sigurnosti građana																
	Projekat 4.1.2. "Dnevni centar za djecu" Jablanica	OC 4.	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	60.000	140.000	200.000		
Program 4.2 Jačanja zdravstvenih i socijalnih usluga	Projekat 4.2.1. Nabavka novog RTG aparata	OC 4.		X										70.000	70.000	140.000		
	Projekat 4.2.2. Formiranje odjela za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, nabavka opreme i edukacija osoblja	OC 4.						X						20.000	5.000	25.000		
	Projekat 4.2.3. Podrška pružanju specijalističkih usluga u Domu zdravlja Jablanica	OC 4.												250.000	-	250.000		
	Projekat 4.2.4. Podrška paraplegičarima	OC 4.												27.000	-	27.000		
	Projekat 4.2.5. Podrška porodicama za novorođenčad	OC 4.												100.000	-	100.000		

	Projekat 4.2.6. Program edukacije kadra za rad na UZ aparatu (škola ultrazvuka), spirometru i trening osoblja u hitnoj medicinskoj pomoći	OC 4.							X	X	10.000	10.000	20.000
Program 4.3 Širenja kapaciteta Doma za stara i iznemogla lica	Projekat 4.3.1. Povećanje smještajnih kapaciteta u JU „Dom za stara i iznemogla lica“ Jablanica	OC 4.	X	X							125.000	125.000	250.000
	Projekat 4.3.2. Nabavka opreme u JU Dom za stara i iznemogla lica	OC 4.		X							3.000	27.000	30.000
Program 4.4. Razvoja vatrogasne djelatnosti	Projekat 4.4.1. Izgradnja Vatrogasnog doma	OC 4.		X	X	X	X	X	X	X	320.000	500.000	820.000
	Projekat 4.4.2. Nabavka vatrogasne autocisterne	OC 4.	X								80.000	170.000	250.000
	Projekat 4.4.3. Rekonstrukcija hidrantske mreže	OC 4.							X	X	18.000	12.000	30.000

Program 4.5. Stambenog zbrinjavanja i poboljšanja sigurnosti građana	Projekat 4.5.1. Video nadzor (MUP)	OC 4.	X								30.000	-	30.000
	Projekat 4.5.2. Rekonstrukcija otvora i mokrih čvorova MUP-a	OC 4.		X	X						25.000	12.500	25.000
	Projekat 4.5.3. Zgrada socijalnog stanovanja	OC 4.	X								504.000	380.000	504.000
	Projekat 4.5.4. Stambeno zbrinjavanje mladih	OC 4.	X	X	X	X	X	X			50.000	-	50.000
	Projekat 4.5.5. Podrška stambenom zbrinjavanju povratnika	OC 4.	X	X	X	X	X	X			250.000	-	250.000
	Projekat 4.5.6. Podrška stambenom zbrinjavanju boračkih populacija	OC 4.	X	X	X	X	X	X			150.000	-	150.000
	Projekat 4.5.7. Azil za pse	OC 4.	X	X	X	X	X	X			50.000	-	50.000

VII. 1. 3. Sektor zaštite okoline

PLAN zaštite okoline (2014 – 2018)														
Program	Projekat /mjera	Veza sa sektorskim ciljevima	Orijentacioni period realizacije					Izvori finansiranja						
			Dinamika implementacije					Budžet	Eksterni izvori	Ukupno, KM				
Naziv programa	Projekat 1.1.	Puni naziv cilja	2014	2015	2016	2017	2018							
Program 1.1 Izgradnja gradskih saobraćajnica	Projekat 1.1.1.	Puni naziv cilja												
		OC 1. Do kraja 2018. godine rekonstruisana 6,3 km lokalnih saobraćajnica, 90% općine pokriveno izgrađenim sistem vodosnabdijevanja te unaprijeđena kanalizaciona infrastruktura sa izgrađenim uređajima za prečišćavanje za 80% stanovništva Općine.		X	X	X	X		520.000					520.000
	Projekat 1.1.2. Izgradnja saobraćajnice do harema Jasen	OC 1.	X	X	X	X			400.000					400.000
	Projekat 1. 1.3.	OC 1.	X	X	X	X			200.000					200.000

Program 1.4 Rekonstrukcija lokalnih nekategorisani h puteva	Projekat 1.4.1. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Lendava -Topalov greb - Dobrigošće	OC 1.	X	X	X	X	X	X	X	450.000	70.000	520.000
	Projekat 1.4.2. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Šanica	OC 1.	X	X	X	X	X			200.000,00	70.000	270.000
	Projekat 1.4.3. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Ravna-Bijela - Tretište	OC 1.	X	X	X	X	X			450.000	70.000	520.000
	Projekat 1.4.4. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Lokve	OC 1.	X	X	X	X	X			130.000	70.000	200.000
	Projekat 1.4.5. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta za Dobrinju	OC 1.		X						160.000		160.000
	Projekat 1.4.6. Rekonstrukcija lokalnog puta Žarnik - Glogošnica	OC 1.		X						260.000		260.000
	Projekat 1.4.7. Rekonstrukcija pristupnih puteva u MZ	OC 1.	X	X	X	X	X			200.000		200.000
Program 1.5 Završetak postojećih i izgradnja novih	Projekat 1.5.1. Završetak i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda	OC 1.	X								175.000	175.000

	Projekat 4.2.5. „Rekonstrukcija“ postojećih i uspostava novih drvoreda	OC 4.								X	X	50.000	50.000
Program 4.3 Zaštita tla i edukacija stanovništva	Projekat 4.3.1. Demiranje područja	OC 4.								X	X	100.000	100.000
	Projekat 4.3.2. Sanacija klizišta	OC 4.								X	X	50.000	50.000
	Projekat 4.3.3. Podizanje javne svijesti građana o energetskoj efikasnosti, neophodnosti sektiranja otpada, prirodnom i kulturno- historijskom naslijeđu, poljoprivrednika o pravilnoj obradi zemlje i značaju šuma	OC 2.								X	X	10.000	10.000

VII. 2. Plan monitoringa po sektorima

VII. 2. 1. Plan monitoringa LER

PLAN MONITORINGA						
Projekt	Period	Nosioc projekta	Indikatori za praćenje	Izvori informacija i metod prikupljanja	Monitoring jedinica/osoba	Komentar
Projekat 1.1.1. Izgradnja Centra za obradu kamena	2015-2016	Općina Jablanica	-broj firmi koje su dobile uslugu od Centra -broj učenika koja imaju praktični nastavu u centru -broj izdatih promotivnih materijala	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje	
Projekat 1.1.2. Sufinansiranje zajedničkog nastupa na sajmovima	2014-2018	Općina Jablanica	-broj sajмова na kojima učestvuju firme iz Jablanice -broj firmi čije je učešće na sajmovi subvencionirano -broj ugovora koji su sklopile firme na sajmovima	- LER, UP, J, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 1.1.3. Poduzetnički inkubator	2014-2018	UPJ	-broj usluga pruženih poduzetnicima unutar inkubatora -broj izdanaj i broj distribuiranih publikacija	- LER, Izvještaji službe i poslovnog inkubatora	Odjeljenje za LER i Služba opću upravu	
Projekat 1.1.4. Sufinansiranje uvođenja ISO sistema kvaliteta	2014-2018	Općina Jablanica	-broj subvencioniranih preduzeća koja su dobila certifikat	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 1.2.1. Razvoj Start – up i mladih preduzeća	2014-2018	Općina Jablanica	-broj start-up preduzeća koja su dobila neki oblik podrške -broj seminara kako započeti biznis -broj finansiranih projekata	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba opću upravu	
Projekat 1.2.2. Kreditiranje preduzetnika i subvencioniranje kamate	2014-2018	Općina Jablanica, Vakufska banka	-broj poduzetnika korisnika subvencija	- LER, Izvještaji banke	Odjeljenje za LER	

Projekat 1.2.3. Poticanje industrijske proizvodnje (prerada i obrada kamena i sl)	2014-2018	Općina Jablanica	-broj preduzeća koja su primila poticaje -povećanje obima proizvodnje	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
Projekat 1.2.4. Poticanje obrta	2014-2018	Općina Jablanica	-broj obrtnika koji su primili poticaje	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
Projekat 1.2.5. Poticanje trgovine, turizma i ugostiteljstva	2014-2018	Općina Jablanica	-broj trgovačkih, ugostiteljskih firmi koje su primile podsticaje -% povećanja obima trgovine, ugostiteljskih usluga	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
Projekat 1.3.1. Projekat izgradnje mini HE na rijeci Doljanci	2015	Općina Jablanica	-izrađen promotivni material koji će biti korišten za dodjelu koncesija	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
Projekat 1.3.2 Obnovljivi izvori energije-izrada studije	2016	Općina Jablanica	-izrađena studija	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
Projekat 1.3.3. Projekat izgradnje tvornice vode na izvorištu Komadinovo vrelo	2015	Općina Jablanica	-izrađen promotivni material koji će biti korišten za dodjelu koncesija	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
Projekat 1.3.4. Podrška općine projektu eksploatacije i prerade gipsa	2016	Općina Jablanica	-izrađen promotivni material koji će biti korišten za dodjelu koncesija	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
Projekat 1.3.5. Podrška općine projektu eksploatacije i prerade željezne rude	2016	Općina Jablanica	-izrađen promotivni material koji će biti korišten za dodjelu koncesija	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
Projekat 1.3.6. Mineralna vuna-kamena vuna kao izolacioni materijal u građevinarstvu	2016	Općina Jablanica	-izrađen promotivni material	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu, Služba za urbaniza i građenje
Projekat 2.1.1. Izraditi i usvojiti plan razvoja i program poticaja organske proizvodnje	2014-2016	Općina Jablanica, SPU	-usvojen plan razvoja organske proizvodnje	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 2.1.2. Subvencioniranje određivanja strukture tla i određivanje pogodnih kultura za uzgoj na različitim mikrolokalitetima	2014-2018	SPU	- broj uzetih uzoraka - broj poljoprivrednih proizvođača koji su primili podršku u uzorkovanju	- SPU, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 2.1.3. Podržati tradicionalnu poljoprivrednu proizvodnju	2014-2018	Općina Jablanica, SPU	- broj poljoprivrednih proizvođača koji su primili neki oblik podrške	- SPU, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 2.1.4. Subvencioniranje sadnje bobičastog voća i njena prerada	2014-2015	SPU	- broj zasađenih sadnica - broj amaterskih voćnjaka	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 2.1.5. Poticanje sakupljača i uzgajivača ljekovitoga bilja	2014-2015	SPU	- Broj zainteresiranih proizvođača - Broj parcela zasađenih ljekovitim. - Količina proizvedene sakupljenog ljekobilja.	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 2.1.6. Izrada tipskih projekata za uzgoj određenih poljoprivrednih kultura i farmi	2014	Općina Jablanica	- broj izrađenih projekata - broj realizovanih projekata	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 2.1.7. Podrška općine projektu uzgoja kurbana	2015-2018	Općina Jablanica	- broj poljoprivrednih proizvođača koji su primili neki oblik podrške	- SPU, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 2.2.1. Sufinansiranje uvođenja ISO sistema kvaliteta	2014-2018	SPU	- broj subvencioniranih poljoprivrednih proizvođača koja su dobila certifikat	- SPU, Odjeljenje za opću upravu, društvene djelatnosti i nevladin sektor Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 2.2.2. Sufinansiranje uvođenja HACCP i HALAL standarda	2014-2018	SPU	- broj subvencioniranih poljoprivrednih proizvođača koja su dobila certifikat	- SPU, Odjeljenje za opću upravu, društvene djelatnosti i nevladin sektor Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	

Projekat 2.2.3. Sufinansiranje uvođenja certifikacije organske proizvodnje	2014-2018	SPU	-broj subvencioniranih poljoprivrednih proizvođača koja su dobila certifikat	- SPU, Odjeljenje za opću upravu, društvene djelatnosti i nevladin sektor Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
Projekat 2.3.1. Očuvanje domaćih sorti voća i povrća	2016	SPU	-broj zainteresiranih proizvođača -broj parcela zasađenih voćem i povrćem. -broj zasađenih sadnica.	- SPU, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
Projekat 2.3.2. Podržati očuvanje biodiverziteta	2016	SPU	-različitos bilja. -količina zasađenog bilja.	- SPU, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
Projekat 2.3.3. Zaštititi i poticati jabličke autohtone sorte vinove loze	2016	SPU	-utvrđivanje autohtonosti. -broj zainteresiranih proizvođača. -broj parcela zasađenih vinovom lozom. -broj zasađenih sadnica.	- SPU, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu
Projekat 3.1.1. Urediti prostorno plansku dokumentaciju i definirati istražni prostor i eksploataciona polja	2015	Općina Jablanica	-usvojen prostorni plan -broj otvorenih eksploatacionih polja	- LER, Služba urbanizma i građenja, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
Projekat 3.1.2. Ekološki isplativa eksploatacija kamena u slojevitim uslovima	2015	Općina Jablanica	-dokazana mogućnost projektovane tehnologije eksploatacije, -dokazana ekonomičnost i ekološkičnost predmetne djelatnosti i isključenost sintagme o zagađenosti okoline u ovoj branši	- LER, projektna dokumentacija, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
Projekat 3.1.3. Obezbeđenje zemljišta za izgradnju poslovnih zona	2016	Općina Jablanica	-broj ha osiguranog zemljišta za izgradnju poslovnih zona	- LER, Služba urbanizma i građenja, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
Projekat 3.1.4. Finansiranje izgradnje poslovnih zona	2016-2017	Općina Jablanica	-broj infrastrukturno opremljenih parcela	- LER, Služba urbanizma i građenja, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje
Projekat 3.2.1. Izgradnja zelene pijace	2014	Općina Jablanica	-površina zelene pijace -broj prodajnih mjesta	- LER, Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 3.2.2. Izraditi i usvojiti plan navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta i izgradnja sistema	2014-2018	Općina Jablanica	-usvojen plan -izgrađena dužina cjevovoda	- LER,Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 4.1.1. Mapiranje turističkih potencijala i promocija općine kao turističke destinacije	2014,2016,2018	Općina Jablanica	-usvojena studijaturističkih potencijala	- LER,Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 4.1.2. Sanacija i osposobljavanje stare pruge prema Prenju	2018	Općina Jablanica	-% obnovljenost pruge	- LER,Izvještaji	Odjeljenje za LER, Služba za prostorno uređenje i građenje i Služba za opću upravu	
Projekat 4.1.3. Unapređenje znanja i vještina ljudskih resursa u oblasti turizma	2014-2018	Općina Jablanica	-broj edukacija -broj učesnika	- LER,Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu	
Projekat 4.1.4. Osnivanje turističke zajednice	2016	Općina Jablanica	-% ostvarenja plana rada turističke zajednice	- LER,Izvještaji	Odjeljenje za LER i Služba za opću upravu Odjeljenje za LER i Služba za prostorno uređenje i građenje	

VII. 2. 2. Plan monitoringa za društveni razvoj

PLAN MONITORINGA						
Projekat	Period	Nosioc	Indikatori za praćenje	Izvori informacija	Monitoring	Komentar

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

	projekta				i metod prikupljanja	jedinica/osoba	
Projekat 1.1.1. Revitalizacija Srednje škole u Jablanici	Općina Jablanica	2015-2018	-% povećanja energetske efikasnosti -postotak smanjenja troškova - broj korisnika sportske dvorane -poboljšano vladanje đaka		- izvještaj JU - izvještaj Sportskog saveza - periodični izvještaj MUP	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 1.1.2. Nabavka nastavnih učila, rekonstrukcija grijanja i dvorišta u Osnovnoj školi Jablanici	Općina Jablanica	2014-2018	-% povećanja broja učenika -broj učenika zaposlenih nakon školovanja -postotak povećanja energetske efikasnosti -postotak smanjenja troškova		- izvještaj JU	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 1.1.3. Ostvarenje boljih i sigurnijih uslova boravka djece u JU Pčelica Jablanica	Općina Jablanica	2015,2 017-2018	-broj djece -povećan stepen zadovoljstva korisnika usluga		- izvještaj JU, - anketa	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 1.1.4. Mala škola klavira	Centar „Fortis“ Jablanica	2017-2018	-broj edukovane djece i mladih -povećan broj kulturnih manifestacija		- izvještaj udruženja,	Služba za opću upravu	
Projekat 1.1.5. Stipendiranje đaka i studenata	Općina Jablanica	2014-2018	- broj odličnih učenika, - broj studenata, - broj učenika iz romske populacije		- periodični izvještaj JU	Služba za opću upravu	
Projekat 1.1.6. Obezbeđivanje uslova za vannastavne aktivnosti kroz nabavku ozvučenja i muzičkih instrumenata, nabavku didaktičke opreme, uređenje kabineta za hemiju i biologiju i nabavka literature	Općina Jablanica	2017-2018	-broj učenika uključen u vannastavne aktivnosti - količina nabavljene opreme, - broj održanih manifestacija		- izvještaj škole	Služba za opću upravu	

Projekat 2.1.1. Nabavka adekvatne vanjske scenske pozornice (krovna konstrukcija, rasvjeta, razglasna oprema	2017-2018	Općina Jablanica	- broj kulturnih manifestacija	- izvještaj odbora, kulturnih aktera	Služba za opću upravu i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.1.2. Rekonstrukcija zgrade i izgradnja amfiteatra u ulici Branilaca grada za potrebe kulturnih aktivnosti	2016-2017	Općina Jablanica	- broj kulturnih manifestacija	- izvještaj odbora, - izvještaj nadležne službe	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.1.3. Izgradnja omladinskog hostela	2016-2018	Ok „Pod istim suncem“	- broj turista - broj korisnika sportova na Jablaničkom jezeru -povećan broj zaposlenih	- izvještaj udruženja	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.1.4. Završetak radova na gradskoj dvorani	2014-2016	Općina Jablanica	-broj kulturno-sportskih manifestacija -broj sportista -povećan broj zaposlenih	- izvještaj Sportskog saveza, - izvještaj nadležne službe	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.1.5. Formiranje sportsko-edukativnog turističkog karting centra	2017-2018	Amk Sunce Jablanica	-broj edukovane djece i mladih -broj sportskih manifestacija	- izvještaj udruženja	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.1.6. Izrada projektne dokumentacije za sanaciju i zaštitu kamenog mosta u Glogošnici, najstarija željeznička stanica u Prenju	2018	Općina Jablanica	-izrađena projektna dokumentacija	- izvještaj MZ - izvještaj nadležne službe	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	

Projekat 2.1.7. Planiranje, izgradnja i rekonstrukcija društvenih prostorija za rad MZ-a i društvene aktivnosti, sportskih i dječijih igrališta na području općine Jablanica	2014-2018	Općina Jablanica	-broj društvenih, - broj subjekata koji koriste prostore, - broj sportskih i dječijih igrališta	- izvještaj MZ - izvještaj nadležne službe	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
Projekat 2.1.8. Obnova vodenica na području općine Jablanica	2017-2018	Općina Jablanica	-broj obnovljenih vodenica -broj posjetilaca	- izvještaj MZ - izvještaj nadležne službe	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
Projekat 2.2.1. Obnova porušenog istorijskog mosta preko rijeke Neretve	2014-2018	Općina Jablanica	-povećan broj turista -povećan stepen zadovoljstva turista	- izvještaj Komisije, - izvještaj nadležne službe, - izvještaj JU, - knjiga utisaka, - anketa	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
Projekat 2.2.2. Revitalizacija zgrade i platoa Muzeja „Bitka za ranjenike na Neretvi“ Jablanica	2014-2018	Općina Jablanica	- broj održanih manifestacija - broj posjetilaca	- izvještaj Komisije, - izvještaj nadležne službe, - izvještaj JU, - knjiga utisaka, - anketa - izvještaj komisije za nacionalne spomenike BiH OV, nadležna služba, -izvještaj instit., organa koji je dodjelo grant sredstva	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
Projekat 2.2.3. Opremanje i uređenje prostora za biblioteku, suvenirnicu i etnografsku izložbu Muzeja „Bitka za	2015-2018	Općina Jablanica	-raznovrstnost i broj izrađenih suvenirna -količina prodanih proizvoda	- izvještaj udruženja - izvještaj JU, izvještaj nadležne službe, - izvještaj instit., organa koji je dodjelo grant	Služba za opću upravu

ranjenike na Neretvi" Jablanica																
Projekat 2.3.1. Izdavanje fotomonografije "90 godina fudbala u Jablanici""	2017	Odbor za kulturu	-izrađena monografija		-izvještaj Sport. saveza, -anketa	Služba za opću upravu										
Projekat 2.3.2. Prikupljanje, evidentiranje, digitalizacija i arhiviranje dokumentacije materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasljeđa na području općine Jablanica	2015- 2016	Odbor za kulturu	-količina prikupljenog, materijala -kvalitet i količine arhivske građe		- izvještaj odbora, - izvještaj nadležne službe	Služba za opću upravu										
Projekat 2.3.3. Valorizacija kulturno- historijskog spomenika stara kasarna u Jablanici	2016	Odbor za kulturu	-osigurana pretpostavka za poduzimanje aktivnosti u skladu sa valorizacijom - broja kulturno-hist. spomenika		- izvještaj općinske Radne grupe, - izvještaj nadležne službe, - izvještaj Stručno- ekspertske grupa, - izvještaj Komisije za nac.spomenike BiH.	Služba za opću upravu										
Projekat 2.4.1. Nabavka audio-video, računarske opreme i automobila za RTV Jablanica	2015- 2018	RTV Jablanica	-broj nabavljenih uređaja i opreme -kvalitet programa - nivo girdanosti i slušanosti		- izvještaj JU, - anketa	Služba za opću upravu										
Projekat 2.4.2. Prostorno proširenje za RTV Jablanica, centar za socijalni rad, OKPIS i kongresni centar	2015- 2018	Općina Jablanica	-površina proširenog prostora -broj održanih događaja		- nadležna služba - periodični izvještaj - anketa	Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje										

Projekat 2.4.3. Unapređenje rada općinskih službi-sistem S-48 i informatizacija rada OV-a	2015-2016	Općina Jablanica	-Stepen zadovoljstva građana: -Povećan broj riješenih zahtjeva građana -Efikasniji rad OV-a -Smanjenje troškova rada OV-a	- izvještaj OV-a - izvještaj Opć-načelnika - anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 2.4.4. Revitalizacija JU Centar za socijalni rad Jablanica i nabavka automobila	2017-2018	Općina Jablanica	- izvršeni građevinski radovi	- izvještaj JU - anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 2.4.5. Obezbeđenje uslovnih poslovnih prostorija sa neophodnom opremom za rad Pčelarskog društva "Bagrem"	2017	Općina Jablanica	-broj sastanaka u prostorijama -broj učlanjenih pčelara -vrsta i količina nabavljene oprema	- izvještaj PD "Bagrem" - anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 2.4.6. Veslački maraton "Ismet Kovačević-Gagula"	2014-2018	Općina Jablanica	-broj učesnika -stepen povećanja promocije općine -broj posjetilaca/turista	- medijski izvještaji - izvještaj izvođača aktivnosti	Služba za opću upravu	
Projekat 3.1.1. Obuka žena liderica	2015-2016	UŽ „Most“ Jablanica	-broj osnaženih žena za vođenje vlastitog biznisa -broj pokrenutih biznisa od strane korisnica	- izvještaj udruženja	Služba za opću upravu	
Projekat 3.1.2. Razvijene MZ	2015-2018	OKPIS	- stepen efikasnosti i efektivnosti savjeta MZ - stepen uključenosti građana u rad MZ-a - stepen uključenosti marginaliziranih grupa u rad MZ-a	- izvještaj udruženja	Služba za opću upravu	
Projekat 3.1.3. Razvoj i unapređenje pčelarstva	2017-2018	Pčelarsko društvo "Bagrem" Jablanica	- broj pčelara -broj pčelinjih društava - stepen proizvodnje pčelinjih proizvoda	- izvještaj udruženja, - izvještaj SPU, - anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 3.1.4. Tradicionalna izrada ručnih radova	2017	UŽ „Most“ Jablanica	- broj raznovrsnih proizvoda -količina izrađenih proizvoda - ostvaren promet	-izvještaj udruženja	Služba za opću upravu	
Projekat 3.1.5. Obilježavanje istorijskih datuma NOB-e i godišnjice Bitke na Neretvi	2014-2018	Općina Jablanica	-broj učesnika -stepen povećanja promocije općine -broj posjetilaca/turista	-izvještaj udruženja	Služba za opću upravu	

Projekat 4.1.1. Podrška JU Centar za socijalni rad rizičnim kategorijama društva	2017-2018	JU Centar za socijalni rad	-broj korisnika usluga -broj riješenih predmeta na zadovoljstvo korisnika	- izvještaj JU, - Izvještaj MUP-a - anketa, - izvještaj nadležne službe	Služba za opću upravu	
Projekat 4.1.2. "Dnevni centar za djecu" Jablanica	2014-2018	OKPIS / JU Centar za socijalni rad	-broj posjetilaca - uspjeh u školskim i vanškolskim aktivnostima korisnika centra -zadovoljstvo lokalne zajednice	- izvještaj i evaluacija OKPIS - izvještaj škole,cent.za soc.rad	Služba za opću upravu	
Projekat 4.2.1. Nabavka novog RTG aparata	2016	JU Dom zdravlja Jablanica	- broj izvršenih usluga - stepen zadovoljstva korisnika usluga	- izvještaj JU, -anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 4.2.2. Formiranje odjela za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, nabavka opreme i edukacija osoblja	2017	JU Dom zdravlja Jablanica	- broj korisnika usluga JU - period oporavka pacijenata - stepen efikasnosti i efektivnosti poslovanja	- izvještaj JU, - anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 4.2.3. Podrška pružanju specijalističkih usluga u Domu zdravlja Jablanica	2014-2018	Općina Jablanica	- broj usluga JU -broj građana koji koriste usluge specijalista	- izvještaj JU, - anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 4.2.4. Podrška paraplegičarima	2014-2018	Općina Jablanica	- broj usluga socijalne i zdravstvene zaštite paraplegičara, -povećano zadovoljstvo korisnika - % nataliteta, - broja porodica sa jedno ili više djece - broja porodica koje napuštaju općinu,	- izvještaj JU, - anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 4.2.5. Podrška porodicama za novorođenčad	2014-2018	Općina Jablanica	- broj osoba koje su prošle obuku	- izvještaj JU, - anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 4.2.6. Program edukacije kadra za rad na UZ aparatu (škola ultrazvuka), spirometru i trening osoblja u hitnoj medicinskoj pomoći	2017-2018	JU Dom zdravlja Jablanica			Služba za opću upravu	
Projekat 4.3.1. Povećanje smještajnih kapaciteta u JU „Dom za	2014-2015	Općina Jablanica	- broj korisnika -budžetska izdvajanja	- izvještaj JU, - anketa	Služba za opću upravu, Služba za prostorno	

stara i iznemogla lica“ Jablanica								uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekt 4.3.2. Nabavka opreme u JU Dom za stara i iznemogla lica	2015	Dom za stara i iznem. lica	-broj nabavljenih uređaja i opreme	- izvještaj JU,				Služba za opću upravu	
Projekt 4.4.1. Izgradnja Vatrogasnog doma	2015- 2018	Općina Jablanica	- % izgrađenosti vatrogasnog doma - % opremljenosti vatrogasnog doma	- izvještaj JU				Služba za opću upravu, Služba za CZ-u, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekt 4.4.2. Nabavka vatrogasne autocisterne	2014	Općina Jablanica	-broj intervencija -brzina intervencije	- izvještaj JU				Služba za opću upravu, Služba za CZ-u, i Odjeljenje za LER	
Projekt 4.4.3. Rekonstrukcija hidrantske mreže	2017- 2018	Općina Jablanica	-dužina rekonstruisane mreže -broj rekonstruisanih hidranata	- Zapisnik o ispravnosti hidrantskih prikjučaka od Vatrogasne jedinice Jablanica. - izvještaj CZ				Služba za opću upravu, Služba za CZ-u	
Projekt 4.5.1. Video nadzor (MUP)	2014	Općina Jablanica	-broj krivičnih djela -broj izrečenih kazni	- izvještaj MUP-a				Služba za opću upravu	
Projekt 4.5.2. Rekonstrukcija otvora i mokrkih čvorova MUP-a	2015- 2016	Općina Jablanica	- broj rekonstruisanih otvora - stepen zadovoljstva uposlenih	- izvještaj MUP-a				Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekt 4.5.3. Zgrada socijalnog stanovanja	2014	Hilswerk Austrija	-broj korisnika, -smanjen broj korisnika kolektivnog centra, - gašenje kolektivnog centra.	- izvještaj nadležnih službi				Služba za opću upravu, Služba za prostorno uređenje i građenje	
Projekt 4.5.4.	2014-	Općina	-broj korisnika	- izvještaj nadležnih				Služba za opću	

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Stambeno zbrinjavanje mladih	2018	Jablanica	-% natalitet -% procenat mladih u zajednici	službi, - izvještaj Zavoda za statistiku,	upravu	
Projekat 4.5.5. Podrška stambenom zbrinjavanju povratnika	2014-2018	Općina Jablanica	- broj stambeno riješenih povratnika, - broj povratnika na povratničkim područjima	- izvještaj nadležnih službi, - anketa,	Služba za opću upravu i Služba za prostorno uređenje i građenje	
Projekat 4.5.6. Podrška stambenom zbrinjavanju boračkih populacija	2014-2018	Općina Jablanica	- broj stambeno riješenih pripadnika boračkih populacija - broj korisnika	- izvještaj nadležnih službi, - anketa	Služba za opću upravu	
Projekat 4.5.7. Azil za pse	2014-2016	Općina Jablanica	-Broj zbrinutih životinja; -Povećan stepen sigurnosti građana;	- izvještaj nadležnih službi, - izvještaj MUP-a, - izvještaj Doma zdr. - anketa	Služba za opću upravu i Služba za prostorno uređenje i građenje	

VII. 2. 3. Plan monitoringa za okoliš

PLAN MONITORINGA						
Projekt	Period	Nosioc projekta	Indikatori za praćenje	Izvori informacija i metod prikupljanja	Monitoring jedinica/osoba	Komentar
Projekt 1.1.1. Izgradnja saobraćajnice Ulice ZAVNOBIH-a	2015-2018	Općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (320m)	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvođe putem javnog tendera.
Projekt 1.1.2. Izgradnja saobraćajnice do harema Jasen	2014-2018	Općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (440m)	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvođe putem javnog tendera.

Projekt 1.1.3. Izgradnja saobraćajnice – spoj ulica Proleterskih brigada i Sulje Čilića	2014- 2016	općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (440m)	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvode putem javnog tendera.
Projekt 1.1.4. Nastavak izgradnje saobraćajnice kroz ind.zonu Šijunkara	2014- 2016	Općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (240m)	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
Projekat 1.2.1. Omladinsko šetaliste	2015- 2016	Općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (300m)	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
Projekat 1.2.2. Branilaca grada	2017- 2018	Općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (300m)	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
Projekat 1.2.3. Doljanka A,B,C	2016- 2018	Općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (350m)	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvode putem javnog tendera.
Projekat 1.3.1. Izgradnja podzemne garaže Rasadnik	2015- 2016	Općina Jablanica	-broj parking mjesta (68)	- raspisivanje i uspješnost javnog tendera, - izvještaj o izvedenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 1.3.2. Uređenje Trga oslobođenja	2016- 2018	Općina Jablanica	-površina uređenog prostora	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	

Projekat 1.3.3. Uređenje, trotoara, parking prostora dvorišta	2014- 2018	Općina Jablanica	-broj parking mjesta	- budžet općine - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 1.3.4. Parkirište i krug Doma zdravlja	2017- 2018	Općina Jablanica	-broj parking mjesta	- budžet općine - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 1.3.5. Uređenje Trga Alije Izetbegovića	2016- 2018	Općina Jablanica	-površina uređenog prostora	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 1.4.1. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Lendava - Topalov greb-Dobrigošće	2014- 2018	Općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (3700)	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvode putem javnog tendera.
Projekat 1.4.2. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Šanica	2014- 2017	Općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica (1300m)	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvode putem javnog tendera.
Projekat 1.4.3. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Ravna -Bijela- Tretište	2014- 2017	Općina Jablanica	-dužina izgrađenih saobraćajnica	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvode putem javnog tendera.
Projekat 1.4.4. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Lokve	2014- 2017	Općina Jablanica	Dužina izgrađenih saobraćajnica (1450m)	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o	Služba za prostorno uređenje i građenje i	Radovi izvode putem javnog tendera.

Projekat 1.4.5. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta za Dobrinju	2016	Općina Jablanica	-dužina izgrađene saobraćajnica (1000 m)	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvode putem javnog tendera.
Projekat 1.4.6. Rekonstrukcija i asfaltiranje lokalnog puta Žarnik - Gloškošnica	2015- 2017	Općina Jablanica	-dužina izgrađene saobraćajnice (2000 m)	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvode putem javnog tendera.
Projekat 1.4.7. Rekonstrukcija pristupnih puteva u MZ	2014- 2018	Općina Jablanica	-dužina rekonstruisanih puteva	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvode putem javnog tendera.
Projekat 1.5.1. Završetak i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda ("Šjunkara", "Krug Granita", "Krug HE n/N Jablanica")	2014- 2015	Općina Jablanica	-dobijena vodna dozvola -prečištač predat na upravljanje JKP	- JP EP BiH - izvještaji o izvršenim radovima - vodna dozvola - odluka o davanju na upravljanje	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi se izvode putem javnog tendera, Ministarstvo daje vodnu dozvolu, OV donosi Odluku o davanju na upravljanje
Projekat 1.5.2. Izgradnja i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda na lokalitetu "Muzej-stadion"	2015- 2017	Općina Jablanica	-dobijena vodna dozvola -prečištač predat na upravljanje JKP	- JP EP BiH - izvještaji o izvršenim radovima - vodna dozvola - odluka o davanju na upravljanje	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi se izvode putem javnog tendera, Ministarstvo daje vodnu dozvolu, OV donosi

Projekat 1.5.3. Nastavak projekta razdvajanja fekalne i oborinske kanalizacije na području gdje su izgrađeni prečištači	2017-2018	Općina Jablanica	-izrađena projektna dokumentacija -izgrađen novi kolektor u dužini od (xy m)	- JP EP BiH - glavni projekat - izvještaji o izvršenim radovima - evidencija i podaci MZ i JKP	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi se izvode putem javnog tendera,
Projekat 1.5.4. Završetak izgradnja kanalizacione mreže Baćina-Mirke-Čehari-Bukov Pod	2015-2017	Općina Jablanica	-izgrađen novi kolektor u dužini od (xy m) i x septičkih jama	- kantonalno ministarstvo PŠV - izvještaji o izvršenim radovima - evidencija i podaci MZ i JKP	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi se izvode putem javnog tendera,
Projekat 1.6.1. Završetak i puštanje u pogon uređaja za prečišćavanje otpadnih voda u prigradskim naseljima (Donje Papraske, Ostrožac i Glogošnica)	2014-2015	Općina Jablanica	-dobijena vodna dozvola -prečištač predat na upravljanje JKP	- budžet općine - izvještaji o izvršenim radovima - vodna dozvola - odluka o davanju na upravljanje	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi se izvode putem javnog tendera, Ministarstvo daje vodnu dozvolu, OV donosi Odluku o davanju na upravljanje
Projekat 1.6.2. Izgradnja kanalizacionog sistema na Risovcu-1.faza	2016-2018	Općina Jablanica	-projektna dokumentacija -izgrađen novi kolektor u dužini od (xy m) i uređaj za prečišćavanje (faza)	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - glavni projekat - izvještaji o izvršenim radovima , - evidencija i podaci MZ	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi se izvode putem javnog tendera,
Projekat 1.6.3. Izgradnja kanalizacionog sistema	2015-2017	Općina Jablanica	-projektna dokumentacija -izgrađen kolektor u dužini od (xy m) i uređaj za prečišćavanje	- budžet općine i drugi izvori finansiranja,	Služba za prostorno uređenje i	Radovi se izvode putem javnog

na Zlatama					- glavni projekat - izvještaji o izvršenim radovima , - evidencija i podaci MZ	građenje i Odjeljenje za LER	tendera,
Projekat 1.7.1. Puštanje u sistem gravitacionog vodovoda sa izvorišta Šanica	2015	Općina Jablanica	-vodovod pušten u sistem	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvođe putem javnog tendera.	
Projekat 1.7.2. Rekonstrukcija mreže (primarna i sekundarna) gradskog područja	2014-2018	Općina Jablanica	-dužina rekonstruisane vodovodne mreže	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvođe putem javnog tendera.	
Projekat 1.7.3. Rekonstrukcija vodovodnog bazena	2014	Općina Jablanica	-rekonstruisan bazen	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvođe putem javnog tendera.	
Projekat 1.8.1. Rekonstrukcij lokalnih vodovoda i uvezivanje u sistem gazdovanja JKP(Glogošnica-Dibek, Donje Paprasko, Šanica)	2014-2016	Općina Jablanica	-dužina rekonstruisane vodovodne mreže	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvođe putem javnog tendera.	
Projekat 1.8.2. Rekonstrukcija lokalnih vodovoda (Gornje Paprasko, Košćan, Doljani,...)	2014-2018	Općina Jablanica/Služba za prostorno uređenje	-dužina rekonstruisane vodovodne mreže	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvođe putem javnog tendera.	
Pojekat 1.9.1.	2016-	Općina	-dužina izgrađenog cjevovoda	- budžet općine i	Služba za	Radovi	

Izrada vodovodne mreže na Risovcu	2018	Jablanica/Služba za prostorno uređenje		drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	izvode putem javnog tendera.
Pojekat 1.9.2. Izgradnja postrojenja za kondicioniranje	2018	- Općina Jablanica/Služba za prostorno uređenje	-dužina mreže -% izgrađenosti postrojenja	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Radovi izvode putem javnog tendera.
Projekat 2.1.1. Izrada prostorno-planske osnove	2014	Općina Jablanica/Služba za prostorno uređenje	-usvojena Prostorno-planska osnova	- budžet općine jablanica, - izrađena dokumentacija, studije, analize, osdržane javne rasprave, - odluka o usvajanju prednacrt	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.1.2. Izrada prednacrt i prijedloga plana	2014-2015	Općina Jablanica	-izrađen prednacrt i prijedlog plana	- budžet općine jablanica, - izrađena dokumentacija, studije, analize, osdržane javne rasprave, - odluka o usvajanju prednacrt	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.2.1. Regulatorni plan Centar 1, Centar 2, Bokulja-Jarišta	2014-2017	Općina Jablanica	-usvojeni regulatorni planovi	- budžet općine jablanica, - donesen dokument RP, sa tekstualnim i grafičkim dijelom	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.2.2. Usaglašavanje postojećih detaljnih	2015-2016	Općina Jablanica	-broj usvojenih izmjenjenih regulatornih planova	- budžet općine jablanica, - donesen	Služba za prostorno uređenje i	

planova sa UP					dokumenata izmjena RP, sa tekstualnim i grafičkim dijelom	građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.2.3. Izrada i donošenje regulacionih planova poslovnih zona (Petlja koridor Vc i Gornja Jarišta- Bokulja)	2016- 2018	Općina Jablanica		-usvojeni regulacioni planovi	- budžet općine jablanica, - donesen dokumenat RP, sa tekstualnim i grafičkim dijelom	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.3.1. Urbanistički plan Ostrožac	2017- 2018	Općina Jablanica		-usvojen UP plan	- budžet općine jablanica, - izrađena dokumentacija, studije, analize, osvržane javne rasprave, - donijet dokument UP, sa tekstualnim i grafičkim dijelom	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 2.3.2. Urbanistički plan Gloškošnica	2016- 2017	Općina Jablanica		-usvojen UP plan	- budžet općine jablanica, - izrađena dokumentacija, studije, analize, osvržane javne rasprave, - donijet dokument UP, sa tekstualnim i grafičkim dijelom	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 3.1.1 Cijelo područje općine pokriti organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada i izgradnja „zelenih otoka“	2014	Općina Jablanica		-broj inataliranih novih kontejnera	- budžet općine i drugi izvori finasiranja, - izvještaji o izvršenim radovima , - evidencija i podaci MZ	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Projekat se implementira u sradnji sa SIDA-om

Projekat 3.1.2. Sanacija divljih deponija na području općine	2014-2018	Općina Jablanica	-broj saniranih divljih deponija	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima, - evidencija i podaci MZ	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Projekat se implementira u radnji sa SIDA-om
Projekat 3.1.3. Propisno odlaganje prikupljenog otpada, reciklaža i trgovanje otpadom	2014.-2018.	Općina Jablanica	-količina prikupljenog selektiranog otpada -broj instaliranih kontejnera za selektiranje otpada -finansijska sredstva ostvarena od prodaje selektiranog otpada	- budžet općine i drugi izvori finansiranja, - izvještaji o izvršenim radovima, - evidencija i podaci MZ	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	Projekat se implementira u radnji sa SIDA-om
Projekat 3.1.1. Predvidjeti budžetsku stavku – subvencije za otkup „zanimljivog“ otpada	2015-2018	Općina Jablanica	-količina otkupljenog otpada	- budžet općine - izvještaji JKP o otkupljenom otpadu	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 4.1.1. Izrada Studije toplifikacije gradskog područja	2016	Općina Jablanica	-izrađena studija	- Budžet općine Jablanica, - raspisana javna nabavka - urađena studija	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 4.1.2 Utopljavanje javnih objekata- škole, dom zdravlja...	2014-2018	Općina Jablanica/Služba za prostorno uređenje	-broj objekata u kojima su provedene mjere energetske efikasnosti	- budžet općine Jablanica, - raspisana javna nabavka - izvještaji o izvedenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 4.1.3. Zamjena rasvjetnih tijela na mreži javne rasvjete –uže urbano područje i proširenje mreže	2014-2018	Općina Jablanica/Služba za prostorno uređenje	-broj zamjenjenih rasvjetnih tijela -broj instaliranih novih rasvjetnih tijela	- budžet općine Jablanica, - raspisana javna nabavka, - izvještaji o izvedenim radovima,	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	

Projekat 4.2.1. Instaliranje mjerne stanice za praćenje parametara stanja zraka	2018	Općana Jabanica/Služba za prostorno uređenje	-količina i vrsta prikupljenih podataka mjerne stanice	- računski za el. energiju - budžet općine jablanica, - raspisana javna nabavka, - izvještaj o izvedenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 4.2.2. Izrada studije uticaja hidroakumulacija na stanje zdravlja	2017	Općana Jabanica/Služba za prostorno uređenje	-izrađena studija	- budžet općine jablanica, - raspisana javna nabavka, - izvještaj o izvedenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 4.2.3. Uređenje plaža na području Jablaničkog jezera-Crnaje i Žugljići (hostel), u starom koritu Neretve-Genina i Šanica	2016-2017	Općana Jabanica/Služba za prostorno uređenje	-površina uređenog prostora - plaže,	- budžet općine jablanica, - raspisana javna nabavka, - izvještaj o izvedenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 4.2.4. Uređenje gradskog parka	2015-2018	- Općana Jabanica/Služba za prostorno uređenje	-površina uređenog prostora	- budžet općine jablanica, - izvještaj o izvedenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 4.2.5. „Rekonstrukcija“ postojećih i uspostava novih drvoreda	2017-2018	Općana Jabanica/Služba za prostorno uređenje	-broj zasađenih novih stabala -broj saniranih stabala	- budžet općine jablanica, - raspisana javna nabavka, - izvještaj o izvedenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER	
Projekat 4.3.1. Demiriranje područja	2015-2018	Općana Jabanica/Služba za civilnu zaštitu	-površina deminiranog područja	- izvještaj o izvedenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i	

Integralna strategija razvoja Općine Jablanica

Projekat 4.3.2. Sanacija klizišta	2015- 2018	Općana Jablanica/Služb a za prostorno uređenje	-broj i površina saniranih klizišta	- budžet općine Jablanica, - izvještaj o izvedenim radovima	Odjeljenje za LER Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER
Projekat 4.3.3. Podizanje javne svijesti građana o energetskoj efikasnosti, neophodnosti selektiranja otpada, prirodnom i kulturno- historijskom naslijeđu, poljoprivrednika o pravilnoj obradi zemlje i o značaju šuma	2014- 2018	Općana Jablanica/Služb a za civilnu zaštitu	-broj održanih edukativnih predavanja -broj odštampanog edukativnog materijala, -broj stanovnika obuhvaćenih edukacijom	- izvještaj o izvedenim radovima	Služba za prostorno uređenje i građenje i Odjeljenje za LER

Izdavač: Općina Jablanica
Ulica: Pere Bilića 25
88420 Jablanica
tel: +387 36 752 651; 752 534
e-mail: jabl.o@bih.net.ba
www.jablanica.ba

Uređuje: STRUČNA SLUŽBA ZA POSLOVE OPĆINSKOG VIJEĆA
I OPĆINSKOG NAČELNIKA, ZAJEDNIČKE POSLOVE,
FINANSIJE LOKALNI, EKONOMSKI RAZVOJ I INVESTICIJE

Za izdavača: Šemsa Šehić

Žiro račun: 1011510000002921
ID broj: 4227265360008

Štampa: IC štamparija Mostar